

T.C

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

DOĞU AKDENİZ SORUNU ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE
YUNANİSTAN İLİŞKİLERİ
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Selen ERDEM

BURSA-2022

T.C

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

DOĞU AKDENİZ SORUNU ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE
YUNANİSTAN İLİŞKİLERİ
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Selen ERDEM

Prof. Dr. Kamuran Reçber

BURSA-2022

ÖZET

Yazar adı soyadı	Selen Erdem
Üniversite	Bursa Uludağ Üniversitesi
Enstitü	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim dalı	Uluslararası İlişkiler
Bilim dalı	Uluslararası İlişkiler
Tezin niteliği	Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı	VIII + 158
Mezuniyet tarihi	07/04/2022
Tez danışmanı	Prof. Dr. Kamuran Reçber

Doğu Akdeniz Sorunu Çerçevesinde Türkiye Yunanistan İlişkileri

Doğu Akdeniz bölgesindeki rekabet bölgenin jeopolitik önemi göz önüne alındığında çok eskiye dayanmaktadır. Ancak 2000’li yıllarda bölgenin deniz alanlarında gerçekleştirilen hidrokarbon keşifleriyle bölgedeki rekabet hız kazanmıştır. Buna göre Doğu Akdeniz bölgesinde yaşanan sınırlandırma mücadelesinin aktörleri ve bu aktörler arasındaki mücadeleler sınırlandırma konusuna etki etmektedir. Özellikle Türkiye ve Yunanistan arasında çözümsüz kalan problemler başta olmak üzere, Türkiye’nin bölge devletleriyle yaşadığı problemler sonucu Yunanistan’ın bu devletlerle güç dengesi politika izlemesi, üyesi olduğu AB’nin desteklerinden yararlanarak bölgedeki faaliyetlerinde destek sahası oluşturmaktadır. Türkiye’nin bölgede yürüttüğü faaliyetler ise “yasadışı” olarak lanse edilerek, Doğu Akdeniz enerji kaynaklarının yarattığı fırsattan mahrum bırakılmaya çalışılmaktadır. Bu çalışmada uluslararası deniz hukuku sınırlandırma ilkelerine yer verilerek, Doğu Akdeniz sınırlandırılması konusunda Türkiye ve Yunanistan tezleri karşılaştırılacaktır. İki devlet arasındaki çözümsüz kalan sorunlara değinilerek bu sorunların Doğu Akdeniz sorununa etkisi incelenecektir. Son olarak bölge devletleri arasında var olan sorunların Doğu Akdeniz sınırlandırılmasına etkisi incelenirken, bölge dışı aktörlerin ilgili bölgedeki politikalarının iki devlet arasındaki sınırlandırma sorunlarına etkisi incelenecektir.

Anahtar kelimeler: Doğu Akdeniz, Türkiye, Yunanistan, Uluslararası Deniz Hukuku

ABSTRACT

Name & surname	Selen Erdem
University	Bursa Uludağ University
Institute	Institute of Social Sciences
Field	International Relations
Subfield	International Relations
Degree awarded	Master
Date of degree awarded	07/04/2022
Supervisor	Prof. Dr. Kamuran Reçber

Turkey and Greece Relations within the framework of the Eastern Mediterranean Issue

Competition in the Eastern Mediterranean region is ancient, considering the region's geopolitical importance. However, with the hydrocarbon discoveries made in the sea areas of the region in the 2000s, the competition in the region gained momentum. Accordingly, the actors of the struggle for limitation in the Eastern Mediterranean region and the struggles between these actors affect the subject of delimitation. Especially on the unresolved problems between Turkey and Greece, as a result of the problems Turkey has with the regional states, Greece's power balance policy with these states creates a support area for its activities in the region by benefiting from the support of the EU, of which it is a member. The activities carried out by Turkey in the region are presented as "illegal", and they are trying to deprive the Eastern Mediterranean of the opportunity created by energy resources. In this study, the delimitation principles of the international law of the sea will be included, and the theses of Turkey and Greece on the delimitation of the Eastern Mediterranean will be compared. The unsolved problems between the two states will be mentioned, and the effects of these problems on the Eastern Mediterranean will be examined. Finally, while examining the effects of the problems between the states of the region on the delimitation of the Eastern Mediterranean, the effects of the policies of the non-regional actors on the delimitation problems between the two states will be examined.

Keywords: Eastern Mediterranean, Turkey, Greece, International Law of the Sea

ÖNSÖZ

Deniz yetki alanlarının belirlenmesi konusu, ilk olarak Ege Denizi'nde başlayan ve daha sonra Doğu Akdeniz'e yayılan, iki devlet arasında çözümsüz kalan sorunların rekabete dönüştüğü sorun alanlarından yalnızca biridir. “Doğu Akdeniz Sorunu Çerçevesinde Türkiye Yunanistan İlişkileri” adlı tez çalışmasında iki devlet arasındaki ilişkilerin Doğu Akdeniz güç dengesindeki belirleyici etkisine odaklanarak, özgün bir çalışma ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Tez çalışmamın tamamlanmasında bilgi ve tecrübeleriyle bana yol gösteren sayın Prof. Dr. Kamuran Reçber'e tez çalışmama verdiği önem ve tezimi titizlikle yönetmesi dolayısıyla minnettarım. Ayrıca lisans ve yüksek lisans eğitimimde tecrübeleriyle ufuk açan tüm Uludağ Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümü değerli öğretim üyelerine teşekkürü borç bilirim.

Hayatımın her önemli anında desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen sevgili ailem başta annem Nurdan Erdem olmak üzere babam Vedat Erdem ve kardeşim Simge Erdem'e desteklerinden dolayı teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	
ABSTRACT	i
ÖNSÖZ.....	ii
İÇİNDEKİLER	iii
ŞEKİLLER	vi
KISALTMALAR	vii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇALIŞMANIN TEORİK ÇERÇEVESİ VE ULUSLARARASI DENİZ HUKUKUNDA ÇEŞİTLİ ALANLAR VE KURAMLAR

1. Neorealizm Teorisi Genel Çerçevesi.....	5
2. Uluslararası Deniz Hukuku Genel Çerçevesi	7
2.1. Uluslararası Deniz Hukuku Sözleşmeleri.....	10
2.1.1. 1958 Cenevre Deniz Hukuku Sözleşmelerinin Genel Hatları.....	10
2.1.2. 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesinin Genel Hatları ...	11
2.2. Deniz Yetki Alanları ve Bunların Belirlenmesinde Kullanılan Kavramlar ..	12
2.2.1. Esas Hat Kavramı.....	12
2.2.2. İç sular	13
2.2.3. Karasuları.....	14
2.2.4. Kıta Sahaneliği.....	16
2.2.5. Münhasır Ekonomik Bölge	18
2.2.6. Bitişik Bölge Kavramı	19

2.2.7. Ada Kavramı ve Adaların Deniz Alanları.....	21
3. Uluslararası Hukukta Deniz Alanlarının Sınırlandırılması.....	23
3.1 Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasında Genel Kabul Gören İlkeler	25
3.1.1 Hakkaniyet ve Hakça Paylaşım İlkesi.....	26
3.1.2. Eşit Uzaklık İlkesi	27
3.1.3. İlgili Koşulları Göz Önünde Bulundurma ve Özel Durumlar İlkesi	28
3.1.4. Kapatmama ve Kesmeme İlkeleri	29
3.1.5. Oransallık İlkesi.....	31

İKİNCİ BÖLÜM

DOĞU AKDENİZ'İN ÖNEMİ VE TÜRKİYE YUNANİSTAN İLİŞKİLERİNİN ANALİZİ

1. Doğu Akdeniz'in Jeopolitik Konumu Ve Özellikleri	32
1.1. Doğu Akdeniz Enerji Kaynakları	37
1.2. Doğu Akdeniz'de Münhasır Ekonomik Bölge Açısından Yaşanan Sorunlar	40
1.2.1. Doğu Akdeniz'de MEB ve Kıta Sahaneliği Belirlenmesinde Devletlerin Yaptığı Antlaşmalar	41
2. Türkiye Ve Yunanistan İlişkilerinin Kısa Tarihsel Gelişimi	46
2.1. İkili İlişkilerde Deniz Hukuku Açısından Yaşanan Sorunlara Bir Bakış	54
2.2. Yunanistan ve Türkiye açısından Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarında Ortaya Çıkan Münhasır Ekonomik Bölge Uyuşmazlığı	60
3. Yetki Alanı Uyuşmazlığına Dair Tarafların Tezleri Ve Bu Tezlerin Deniz Hukuku Kaynaklarına Göre İncelenmesi	63
3.1 Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de Olası Deniz Yetki Alanları	69
3.2 Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'de İddia Ettiği Deniz Yetki Alanları	72

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BÖLGESEL VE BAZI BÖLGE DIŞI AKTÖRLERİN DOĞU AKDENİZ POLİTİKALARININ İBİRİNCİ BÖLÜM

1. Bölge Dışı Bazı Aktörlerin Doğu Akdeniz Politikaları	74
1.2. ABD'nin Doğu Akdeniz Politikası	75
1.3. Rusya'nın Doğu Akdeniz Politikası	79
1.4. İngiltere'nin Doğu Akdeniz Politikası	82
1.5. Fransa'nın Doğu Akdeniz Politikası.....	83
2. Kıyıdaş Devletlerin Doğu Akdeniz Politikaları	85
2.1. İsrail'in Doğu Akdeniz Politikası.....	86
2.2 Mısır'ın Doğu Akdeniz Politikası.....	89
2.3. Lübnan'ın Doğu Akdeniz Politikası	92
2.4. Filistin'in Doğu Akdeniz Politikası	95
2.5. Libya'nın Doğu Akdeniz Politikası.....	98
2.6. Suriye'nin Doğu Akdeniz Politikası.....	101
2.7. Yunanistan ve GKRY'nin Doğu Akdeniz Politikaları.....	104
2.8. Türkiye'nin ve KKTC'nin Doğu Akdeniz Politikaları	110
3. Doğu Akdeniz'de Yaşanan Gelişmelerin Türkiye-Yunanistan İlişkileri Açısından Değerlendirilmesi	115
SONUÇ.....	120
EKLER.....	125
KAYNAKÇA	138

ŞEKİLLER

Şekil 1: Deniz Yetki Alanlarının Gösterimi.....	16
Şekil 2 : Kıbrıs Cumhuriyeti Adına Yapılan MEB İlanı Haritası Kuzey Dış Sınırı	42
Şekil 3: GKRY ve Mısır MEB Sınırlandırma Antlaşması Haritası	43
Şekil 4: Libya'nın Tek Taraflı MEB İlanına İlişkin Harita.....	44
Şekil 5: GKRY Ve İsrail Arasındaki MEB Sınırlandırmasına İlişkin Harita	45
Şekil 6: Ege Deniz Alanları Sınırlandırmasında 6 ve 12 Deniz Mili Farkına İlişkin Harita.....	59
Şekil 7: 1977 Birleşik Krallık Ve Fransa Münhasır Ekonomik Bölge Sınırlandırma Antlaşması.....	64
Şekil 8: Libya ve Malta Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Antlaşması	65
Şekil 9: 2012 Tarihli Nikaragua-Kolombiya Ülkesel Egemenlik Ve Deniz Yetki Alanlarını Gösteren Harita	67
Şekil 10: Türkiye'nin Muhtemel Kıta Sahanlığı ve MEB'ini Gösteren Harita	71
Şekil 11: Yunanistan'ın Bölgede Tesis Etmek İstedığı Sınırlandırma Seville Haritası ..	72
Şekil 12: GKRY'nin Yayınladığı Ruhsat Alanlarının Türkiye'nin Kıta Sahanlığı ve MEB'iyile Çakıştığını Gösteren Harita.....	112
Şekil 13: KKTC ve GKRY Arasında İhtilafli Deniz Alanları Haritası.....	114

KISALTMALAR

AB:	Avrupa Birliği
ABD:	Amerikan Birleşik Devletleri
AİB:	Avrupa İçin Birlik
Bknz:	Bakınız
BM:	Birleşmiş Milletler
BMDHS:	Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi
BMGS:	Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği
BP:	British Gas
CHDS:	Cenevre Deniz Hukuku Sözleşmeleri
EMDF:	East Mediterranean Gas Forum
GKRY:	Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
KKTC:	Kuzey Kıbrıs Rum Yönetimi
LNG:	Sıvılaştırılmış Doğalgaz
MEB:	Münhasır Ekonomik Bölge
NATO:	North Atlantic Treaty Organization
OPEC:	Petrol İhraç Eden Devletler
SSCB:	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TPAO:	Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı
UAD:	Uluslararası Adalet Divanı
v.d:	Ve Diğerleri

GİRİŞ

Doğu Akdeniz Bölgesi Afrika, Asya ve Avrupa'nın tam ortasında bir köprü görevi gördüğünden çağlar boyunca insanlık için önemini korumuş bir bölge olarak karşımıza çıkmaktadır. Jeopolitik açıdan bakıldığında bölgede 2000'li yıllar sonrasında keşfedilmeye başlanan enerji kaynakları ile birlikte bölgeye atfedilen önem daha da artmıştır. Yarı kapalı denize sahip olan Doğu Akdeniz Bölgesinde, kıyıları bitişik ya da karşı karşıya olan devletlerin deniz alanlarının sınırlandırılması üzerine bir takım gelişmeler yaşanmaktadır. Bölgede yaşanan etkileşimler ve bunların getirdiği güç mücadeleleri sonucunda bölgede güç dengesi kırılgan yapıdadır. Bölgede yaşanan anarşi devletlerin güvensizliğine yol açmakta, bu durumda bölgedeki devletlerin güvenliğine ilişkin attığı her adım diğer devletler tarafından tehdit olarak algılanmaktadır. Tüm bunların ışığında bölgedeki gelişmelerin neorealist teori ışığında incelenmesi bölgede yaşanan gelişmelerin ve uluslararası sistemin değerlendirilmesinde önemli bir araç olacaktır.

Başta Türkiye, Yunanistan, Mısır, Suriye, İsrail, Filistin, Lübnan, Libya, GKRY ve KKTC gibi birçok devlet ve aktörün yer aldığı sonrasında bölgeye küresel güçlerin ve uluslararası aktörlerin dâhil olduğu Doğu Akdeniz denklemine, sınırlandırma antlaşmalarının akdedilmesi devletlerin ilk olarak egemenliklerini ilgilendiren bir mesele olduğundan önemli bir güvenlik sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bölgede bulunan devletlerin yaptığı ikili antlaşmalar ve kurdukları müttefiklik ilişkileri diğer devletler tarafından şüphe ile takip edilmektedir. Bölgede uluslararası sistemin anarşik yapısından kaynaklı olarak hegemon bir gücün varlığından söz edilememektedir. Bölgede yapılan ikili sınırlandırma antlaşmalarının bölge güvenliğine olumsuz etkisi olduğu gibi bölgedeki güvenliğin sağlanmasının tüm devletlerin kabulünde yapılacak bir uluslararası antlaşma ile sağlanabilir.

Uzun yıllar boyu göç ve ticaret yolu olarak kritik öneme sahip olan Doğu Akdeniz Bölgesi, Orta Doğu açısından değerlendirildiğinde bölgedeki enerji kaynaklarının transferi noktasında önemli bir yapı taşı iken, aynı zamanda bölgedeki kronikleşen

sorunlardan etkilenen bir bölge olmuştur. 21. Yüzyılda gelişen teknolojinin sayesinde denizlerde enerji kaynaklarının araştırılması ve işlenmesi konusundaki gelişmeler sonucunda bölgedeki enerji kaynaklarının varlığı bölge devletleri açısından hem fırsat yaratırken aynı zamanda tehdit algılamalarına neden olmuştur. Bunun doğrultusunda bölgede bir takım hak ve menfaatleri bulunan devletler, bölgede çeşitli ittifak ilişkileri ya da stratejik ortaklıklar kurarak kendi güvenliklerini sağlamaya çalışmaktadır. Ancak çok kutuplu sistemin getirdiği anarşi düzeninde yapılan ortaklıklar, silahlanmalar, anlaşmalar denkleme dâhil olmayan diğer kıyı devletlerinin tehdit algılamasına sebep olmaktadır.

Orta Doğu'da devam eden çatışmalar, iç savaşlar ve demokratik olmayan yönetimlerin varlığı bölgedeki devletlerin ve Orta Doğu enerji güvenliğini tehdit etmektedir. Bölgede yaşanan istikrarsızlar genişleyerek deniz alanları sınırlandırılması konusuna da sirayet etmeye başlamıştır. Bölgedeki devletlerin sürekli olarak güç kapasitelerini artırmaya yönelik eylemleri sonucu bölgedeki devletler açısından güvenlik ikilemine dönüştüğü gibi anarşi ortamında bir devletin güçlenmesinin diğer devlet tarafından tehdit olarak algılanacağından güvenlik ikilemi sorunu ortaya çıkmaktadır. Ancak uluslararası sistemin anarşik yapısının getirdiği anarşik düzen sonucu her devlet kendi güvenliğini sağlamak amacı ile bir takım askeri kapasite oluşturmaya çalışmaktadır.

Doğu Akdeniz'de yaşanan paylaşım mücadelesinde Türkiye Yunanistan ilişkilerinin neorealizm teorisiyle incelenecektir. Devletler sistemin anarşik yapısından kaynaklanan durumlarda dengeleme siyasetini tercih etmektedirler. Buna göre anarşi düzeninde dengeleme siyaseti yapmayı tercih edenler ileride oluşabilecek bir tehde karşı riskleri azaltarak, güvenliğini maksimize etmeye çalışmaktadır. Buna göre kısa süre içerisinde devletlerin birbirlerine karşı nadir olarak iyi niyet beslese dahi anarşik ortam bunu devletlerin aleyhine çevirecek güvenlik sorunu olarak algılamasına neden olabilir. Sonuç olarak bir devletin güvenliğinin sağlanması bir başka devlet için güvenlik problemine dönüşebilmektedir. Devletlerin niyetlerinin belirsiz olduğu durumlarda güvenlik önlemlerinin, bir başka devlet için tehdit olarak açığa çıkması durumu tırmanma şeklinde devam ederek bu korkular devletlerin karşılıklı silahlanması ya da

güvenlik tedbiri alması şeklinde katlanarak devam etmesine yol açar.¹ Ancak neorealizme göre devletler akılcı davranacaklarından savaş ihtimali ortadan kalkacak yapılan bu harcamalar barışın korunmasına katkı sağlayacaktır.

Özellikle son dönemde uluslararası sistemin anarşik yapıda olması, bölgede otoriter bir gücün yoksunluğu devletlerarasında çatışma ihtimalini artırmaktadır. Nadiren iyi ilişkiler kurabilen ve genel olarak birbirlerine karşı tehdit algısı yüksek olan iki devletin Doğu Akdeniz politikaları incelenecek olup metodoloji olarak karşılaştırmalı vaka çalışması yapılacaktır. Bölgedeki enerji kaynaklarının yeni bir güç unsuru oluşturması, iki devlet arasında uzun yıllardır devam eden rekabet, bölgede artan silahlanmayla devletlerin kendi güvenliklerini sağlama isteği ve güçler dengesi adına bölgede oluşturulan ittifaklar ilgili konunun teorik çerçevesinin neorealizm teorisine göre incelenmesini gerektirmektedir. Bölgede hegemon bir gücün olmaması, ulusal çıkarların iç içe geçtiği, bölge devletleri arasında var olan öteki algısı, bölgede oluşturulmaya çalışılan güçler dengesi ve denkleme dâhil edilmeyen devletlerin tehdit algısının yükselmesi ve devletlerin kendi güvenliklerini kendilerinin sağlaması yönünde attığı adımlar incelenerek son olarak sistemin kısıtlamalarıyla Türkiye ve Yunanistan arasındaki ilişkilerin Doğu Akdeniz meselesine etkisinden bahsedilecektir. İlgili çalışma üç bölümden oluşmaktadır.

Buna göre çalışmanın birinci bölümde neorealizm teorisi genel varsayımları kısaca aktararak sonrasında uluslararası deniz hukuku kavramları açıklanacaktır. Çalışmada bahsi geçen tezlerin açıklanması konusunda yararlanılacak kavramların oluşumu ve gelişimine yer verilecektir. Türkiye'nin Doğu Akdeniz politikasının incelenmesi amacıyla 1958 Cenevre Deniz Hukuku Sözleşmeleri ve 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi incelenerek deniz alanlarının sınırlandırılmasında öne çıkan ilkelerin açıklanmasına yer verilecektir.

Çalışmanın ikinci bölümünde tarihin her döneminde mücadele alanı olan Doğu Akdeniz coğrafyasını stratejik, jeopolitik ve ekonomik öneminden bahsedilecek olup, kavuşum noktası olan bu bölgenin ticari ve ulaşımın yanı sıra enerji keşifleri nedeniyle bölge devletleri ve uluslararası aktörler tarafından paylaşım mücadelesi incelenecektir.

¹ Jack Donnely, "Realizmi Tanımak", *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, ed. M. Ali Ağcan, Ali Aslan, İstanbul: Küre Yayınları, 2013, s.56-66

Özellikle Doğu Akdeniz bölgesinde otoriter bir gücün yoksunluğu sebebiyle, bölgede keşfedilen enerji kaynakları bölge devletleri açısından güvenlik ve egemenlik meselesi haline dönüşmüştür. Neorealizme göre devlet politikaları ender olarak değiştiğinden tarihte yaşanan olaylar tekrarlanabilir özelliktedir. Buna göre Yunanistan ve Türkiye ilişkileri incelenerek tarihsel bir analiz yapılacaktır. Dondurulan sorunların önemine dikkat çekilerek Doğu Akdeniz'e yansımaları değerlendirilecektir. Her iki modern devlet de ulusal bağımsızlıklarını birbirlerine karşı verdikleri savaş sonucunda kazanmıştır. Buna göre “düşman” algısından bir türlü vazgeçmeyen iki devlet de ancak büyük güçlerin paydası altında ve tehdit algıladıkları ana akımlar karşısında bir araya gelebilmiştir. 1920'lerden itibaren savaşmamış olmalarına karşın iki devlet arasındaki sorunlar hem genişlemekte hem de derinleşmektedir. Özellikle Ege Adaları sorunun çözümsüz kalması dolayısıyla Doğu Ege Adaları'nın Doğu Akdeniz sınırlandırmasına etkisi incelenecektir. Uluslararası deniz hukuku kaynakları incelenerek Doğu Akdeniz'de tesisi muhtemel denizalanı sınırlandırmalarına yer verilecektir.

Üçüncü bölümde Doğu Akdeniz bölgesindeki devlet politikalarına yer verilecektir. Bölgesel ve küresel anlamda bölgeye dair tutumlar ve işbirliklerinin inceleneceği bu bölümde büyük güçlerin bölgeye olan etkisi değerlendirilecektir. Bölgede gerçekleştirilen faaliyetler ve ittifak oluşumlarının Türkiye ve Yunanistan politikalarını nasıl şekillendirdiği incelenecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇALIŞMANIN TEORİK ÇERÇEVESİ VE ULUSLARARASI DENİZ HUKUKUNDA ÇEŞİTLİ ALANLAR VE KURAMLAR

Çalışmanın bu bölümünde çalışmanın ana konusunun daha iyi anlaşılabilmesi için ilk olarak neorealizm teorisi hakkında genel bilgi verilerek sonrasında deniz hukukuna ilişkin çeşitli kavramları açıklamaya ve bilgileri genel anlamda sunmaya çalışacağız.

1. Neorealizm Teorisi Genel Çerçevesi

Kenneth Waltz, 1979 yılında “Uluslararası Politika Teorisi” adlı çalışmasında birim ve sistem düzeyi üzerinde durarak dış politika analizlerinde devletlerin kendisinden kaynaklanan nedenlerden ve sistem düzeyindeki gelişmelerden etkilendiğini belirterek çift taraflı bir analiz yöntemi benimsediğini ortaya koymuştur.² Sonrasında “Soğuk Savaş Sonrası Yapısal Realizm” başlığı altında realizm eleştirisi yayınlayan Waltz, yeni düzende realizmin tüm öğretilerini bir anda yıkmak değil bunun aksine değişen koşullarda realizmin revize edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Buna göre sistemde yaşanan çatışmaların kaynağını insan doğasına değil sistemin anarşik yapısına dayandırmıştır. Sistemin yapısında meydana gelen değişikliklerin devletlerin güvenliğine etki ederek, iki kutuplu sistem sonrasında çok kutuplu sistemin, devletlerin kendi güvenliğini sağlama noktasında daha karmaşık olduğunu belirtmiştir.³ Uluslararası sistemin yapısının anarşik yapıda olduğu varsayımına dayanan ancak devletlerin sistemdeki tek aktör olmasa da en önemli aktörü olduğu konusuna vurgu yapan neorealizm teorisine göre anarşik yapıda devletlerin nihai amacı güç değil güvenliklerini sağlayabilmektir. Sistemde hegemon bir gücün bulunmaması dolayısıyla devletler mevcudiyetlerini koruma konusunda sürekli olarak tehdit algılamaktadırlar. Bu sebeple diğer devletler karşısında daha fazla güce sahip olma arzusunda olan devletler güvenliklerini sağlamak amacıyla güce ihtiyaç duymaktadır.

Birbirine bağımlı olan değişkenlerden oluşan aralarında sürekli ve düzenli bir ilişkiden bahsedilebilen çoğunlukla müşterek bir takım özellikleri bulunan yapılar

² Tayyar Arı, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, 8. Baskı, Bursa: MKM Yayıncılık, 2013, s. 112

³ Kenneth N. Waltz, “Structural Realism after the Cold War”, *International Security*, Cilt 25, Sayı. 1 2000, s.. 5-41

dizisine sistem adı verilmektedir.⁴ Neoralizm teorisi ya da bir diğerk adıyla yapısalcı teoriye göre, uluslararası sistemdeki devletlerin üzerinde oluşan sistemsel kısıtlamaların devletlerin davranışlarının etkilediğini ve benzer tutumlar içine girdikleri varsayılmaktadır. Sistemin anarşik yapısı devletlerin güvenliğini artırmaya yönelik politikalar izlemesini gerektirdiği gibi devletlerin güvenliği sağlama amacıyla geliştirdiği politikalar sistemin yapısına göre şekillenmektedir. Sonuç olarak söz konusu devletler, aralarında ideolojik ya da siyasal pek çok farklılık bulunmasına rağmen ulusal çıkar amacıyla hareket ettiğinden uluslararası politikada benzer tutumlar içine girdikleri gözlemlenmiştir. Buna göre devletler kendi güvenliğini sağlama noktasında bir takım içsel çabalar sarf edebileceği gibi bir takım müttefik bulma çabasına da girebilmektedirler.⁵ Buna göre uluslararası ilişkiler birbirini taklit eden benzer yapıların etkileşimi haline gelmektedir.⁶ Ancak gerçekleştirilen ittifaklar sistemin yapısı dolayısıyla değişebilme kapasitesine sahip olduğundan güç maksimizasyonu ittifak yapılanmalarından daha çok önemsenmektedir.

Waltz, devletlerarası farklılığın işlevsel değil, güç unsurundan meydana geldiğini belirtmektedir. Buna göre anarşik sistemde var olan devletler, asgari olarak işlevsel farklılıklara sahip olsa da uluslararası ilişkiler güç ve devlet kapasiteleri açısından birbirinden farklılaşmaktadırlar.⁷ Sistem düzeyinde yapılacak analizler sistemde meydana gelen değişimlerin sıklığı ve sürelerinde genelleme yapılmasına imkân sağlamakla birlikte daha kapsamlı bir çalışma yapılmasına olanak sağlamaktadır.⁸ Sistemin yapısının çatışmalar üzerindeki etkisine değinen Waltz, Soğuk Savaş boyunca sıcak çatışma yaşanmamasının temelini iki kutupluluk sistemiyle ilişkilendirerek, iki kutuplu sistemin daha istikrarlı olduğu yorumunu yapmıştır. Buna göre iki kutupluluk sistemi tek başına barış ve istikrarı getirmeyeceği gibi her iki tarafın da güvensizliğinin dereceleri, geçmişte yaşanan savaşlar, devletlerin güç kapasitelerinden etkilendiğini belirtmiştir.⁹ Buna göre sistem ve birim düzeylerinden

⁴ Tayyar Arı, *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*, 9. Baskı, Bursa: MKM Yayıncılık, 2011, s. 150

⁵ Waltz, "Structural Realism after the Cold War", s.5

⁶ Donnelly, a.g.e., s. 60-64

⁷ Kenneth N. Waltz, "The Origins of War in Neorealist Theory", *The Journal of Interdisciplinary History*, Cilt 18, Sayı. 4, The Origin and Prevention of Major Wars, 1988, s. 615-628

⁸ J. David Singer, "Uluslararası İlişkilerde Analiz Düzeyi Meselesi", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 3, Sayı 11, s. 2006, 7-17

⁹ Waltz, "The Origins of War in Neorealist Theory", s. 616-627

herhangi birisine öncelik verilmediği gibi her iki düzeyden de yararlanılması önem arz etmektedir.

Neorealizm teorisine göre devletler sürekli olarak sistemdeki seviyelerini korumaya çalışmaktadır.¹⁰ Klasik realistlerin aksine sadece askeri kapasitenin güvenliği sağlayacağına ilişkin tezi reddeden neorealistler aynı zamanda ekonomik güce de önem vererek devletlerin büyük güç olmasındaki güç unsurlarından birini de ekonomik kapasiteler olarak görmektedir.¹¹ Etki kapasitesi geniş devletler düşünüldüğünde güvenliği artırıcı eylemlerin ekonomik araçlarla desteklenmesinin önemi karşımıza çıkmaktadır. Özellikle çok kutuplu sistem sonrasında devletlerin askeri kapasitelerini artırması sonrasında ekonomik kaygıların başladığı görülmektedir.¹² Buna göre ulusal çıkar, güç, güvenlik, anarşi, ekonomi kavramlarına yüklediği anlamlar dolayısıyla Doğu Akdeniz sorununun neorealizm teorisine incelenmesi birim ve sistem düzeyinde konunun açıklanmasına imkân vererek daha geniş bir bakış açısı sunacaktır.

2. Uluslararası Deniz Hukuku Genel Çerçevesi

Deniz Hukuku, deniz alanlarındaki çok çeşitli kullanım olanaklarından yararlanılmasını, deniz seyrüseferlerinin düzenlenmesini ve tüm bunların belirli hukuki rejimlere dayanmasını sağlayan kurallardan oluşmaktadır.¹³ İnsanlığın denizler üzerindeki hâkimiyet kurma güdüsü kara hâkimiyetinden sonra gelişmiştir. Buna göre denilebilir ki insanlık uzun yıllar boyunca kara gücü elde etme arzusunda olmuştur. Ancak teknolojinin gelişimi ile birlikte basit denizcilik faaliyetleri dışında devletlerin ana amaçları arasına dâhil olan denizaltındaki doğal kaynakların çıkartılması ve işlenmesi konusu uluslararası antlaşmaya olan ihtiyacı doğurmuştur.

17. yüzyılın başından itibaren benimsenen görüşe göre devletlerin, denizler üzerindeki sınırlı faaliyetleri nedeni ile denizlerin serbestliği ilkesi benimsenmiştir. 19. Yüzyıla kadar süren bu anlayış “*freedom of seas-laissez-faire*” kavramı ile ifade edilir. Devletlerin, denizlerdeki etkinlik kapasitesinin az olması ve denizlerdeki kaynakların sınırsız olduğu şeklindeki genel kanı 19. Yüzyılın sonlarına kadar geçerli olmuştur. 19.

¹⁰ Kenneth Waltz, “Uluslararası Politikanın Değişen Yapısı”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 5, Sayı 17 2008, s. 9

¹¹ Waltz, “Structural Realism after the Cold War”, s. 30-34

¹² Waltz, “Uluslararası Politikanın Değişen Yapısı”, s. 19-20

¹³ Selami Kuran, *Uluslararası Deniz Hukuku*, 4. Baskı, İstanbul: Beta Yayıncılık, 2014, s. 1

Yüzyıl sonunda yaşanan teknoloji gelişmeler, devletlerin güvenlik algısını şekillendirmiş aynı zamanda artan endüstrileşme ile birlikte denizlerin korunmasına yönelik uluslararası deniz hukukunun varlığına olan ihtiyaç artmıştır.¹⁴ 19. Yüzyılda denizlerin önemine dikkat çeken jeopolitik teorisyen Sir Halford Mahan, büyük devlet olmanın kapasitesini denizlerin belirlediğini savunarak devletlerin sahip olduğu kıyı uzunluklarına önem veren ilk teorisyenlerden birisidir. Buna göre 19. Yüzyılda yaşanan gelişmelere bakıldığında insanlık tarihi için önemli geçiş güzergâhlarının devletlerin etki kapasitesini artırdığını savunan düşünürler aynı zamanda devletlerin denizlerle çevrili olmasını önemsemişlerdir. Buna ek olarak devletlerin yarı deniz yarı kara olmasından kaynaklanan jeopolitik etkilerin, devletlere savunma kapasitesi ihtiyacı ve tehdit olarak geri yansıdığı düşünüldüğünde bugün 21. Yüzyılda konjonktürel değişimler yaşansa da birçok devlet deniz alanlarının tespiti konusunda birtakım problemler yaşamaktadırlar.¹⁵

Sonuç olarak uzun yıllar boyunca arka planda kalan deniz alanları konusu teknolojinin gelişimi ile büyük anlam kazanmıştır. Deniz alanlarına olan ilginin artmasının nedenleri arasında olan iletişim ya da ulaşımdan ziyade devletlerin, doğal kaynaklara ulaşma arzusunun, bu kaynakları işletme ve gelir etme isteklerinden kaynaklandığı söylenebilir. Devletlerin enerji üretimine katkı sağlayan akarsu kaynaklarının varlığı bölgelerin ekonomik amaçlar doğrultusunda araştırılması ihtiyacını doğurmuştur. Buna göre devletlerin teamül hukuku kuralına göre benimsediği kuralların ihtiyacı karşılamaması üzerine uluslararası bir antlaşmanın akdedilmesinin önü açılmıştır. Buna göre 1958 Cenevre Deniz Hukuku Sözleşmeleri ve 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku sözleşmeleri deniz hukuku açısından temel yapı taşı oluşturumaktadırlar.

Uluslararası teamül kuralları, uluslararası antlaşmalardan önce oluşan uluslararası toplumda açığa çıkan sorunlara ya da ihtiyaçlara yönelik benzer olayların çözümünde kullanılan yöntemlerin ya da takınılan tutumların tekrar etmesi ile ortaya çıkmaktadır. Uluslararası teamül kuralları devletlerin üstü örtülü bir şekilde birlikte

¹⁴ Yücel Acer, İbrahim Kaya, *Uluslararası Hukuk*, 11. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2020, s. 196-197

¹⁵ Arı, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, s. 187-189

hareket etmesiyle gelişmektedir.¹⁶ Buna göre uluslararası deniz hukuku yazılı bir işleme dönüşmeden önce devletler karşılıklı olarak birlikte hareket etme arzusu ile teamül kurallarını oluşturmuşlardır. Bu harekete katılmayan devletler açısından da hiçbir bağlayıcılığı olmayan kurallardan oluşan teamül hukuku kısaca yapılageliş kurallarını oluşturur. Antlaşmaları incelemeye başlamadan önce belirtmek gerekir ki Türkiye, her iki uluslararası deniz hukuku antlaşmasına da taraf değildir.

Teamül hukukunun gerçekleşmesinde dört ana maddi öge önemlidir. Buna göre ilk olarak devletler benzer olaylardaki tutumlarını sürekli olarak tekrarlamalıdır. İkinci olarak benzer olaylarla karşılaşıldığında bu tutumların genel bir uygulamaya geçmiş olması gerekmektedir. Ayrıca devletler bu tutumları uluslararası ilişkiler tesis ederken uygulamalıdır. Son olarak ise olumlu tutumlar olduğu kadar olumsuz tutumlar da teamül hukukunun maddi öğeleri arasında yer almaktadır.¹⁷ Türkiye Cumhuriyeti bu doğrultuda 1958 Cenevre Deniz Hukuku Sözleşmelerine (CDHS) ve 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne (BMDHS) taraf olmadığından dolayı bu antlaşmaların Türkiye için hukuki bir bağlayıcılığı da bulunmamaktadır. Türkiye söz konusu antlaşmaları sürekli ve açık bir şekilde reddederek teamül hukuku gereğince uygulanan genel kuralların özel bölgelerde uygulanamayacağını ispat etmeye çalışmaktadır.

Bir diğer unsur olan psikolojik ya da sübjektif inanca göre teamül hukukunun belli bir tutum sergileyen devletin o tutumu sergilemesinde belirli bir hukuki zorunluluk hissetmesine bağlıdır. “*Opinio juris sive necessitatis*” kavramına dayanan bu görüş ilk kez François Geny tarafından teamül hukukunu temel örf ve adetlerden ayırmak için kullanılmıştır. Buna örnek olarak Kuzey Denizi Kıta Sahaneliği Davaları örnek gösterilebilir. Bu davaya konu olan sorun kıta sahanlığı sınırlarının belirlenmesi sorunu olmuştur. Buna göre, Danimarka ve Hollanda tarafından orta ve eşit mesafe kuralının sözleşmenin gerekliliği olduğundan hukuki olarak uygulanmasının zorunlu olduğunu ileri sürerken, Almanya Federal Cumhuriyeti ise sözleşmenin teamül hukuku kuralı oluşturmadığını iddia etmiştir. Almanya Federal Cumhuriyeti, Cenevre Sözleşmelerinden biri olan Cenevre Kıta Sahaneliği sözleşmesine imzacı olsa dahi antlaşmayı onaylamadığını belirtmiştir. Uluslararası Adalet Divanı (UAD) ise Cenevre

¹⁶ Kamuran Reçber, *Uluslararası Hukuk*, 1. Baskı, Bursa: Dora Yayıncılık, 2014, s. 161-162

¹⁷ Reçber, *Uluslararası Hukuk*, s. 168-169

Antlaşması Sözleşmesinin uluslararası teamül hukukunu yansıtmadığını belirten bir karar almış ve Almanya açısından da bir bağlayıcılığı olmadığına karar vermiştir.¹⁸ Verilen örnek düşünüldüğünde her bölge şahsına münhasırdır ve uluslararası hukuk kuralları bu özel bölgelere göre şekillenmektedir. Bu doğrultuda Türkiye açısından bakıldığında Türkiye, 1958 CDHS ve 1982 BMDHS'ye imzacı olmadığından sözleşmenin düzenlediği uluslararası hukuk kurallarına bağlayıcılığı da ileri sürülemez.

2.1. Uluslararası Deniz Hukuku Sözleşmeleri

Aşağıda kısaca deniz hukukuna katkıları olan bu işlemleri genel olarak ele almaya çalışacağız.

2.1.1. 1958 Cenevre Deniz Hukuku Sözleşmelerinin Genel Hatları

Sözleşmelerin hazırlanması öncesinde bir dizi deniz hukuku konferansları düzenlenmiştir. Buna göre 28 Nisan 1958 tarihinde Cenevre'de imzalanan dört anlaşma, giriş bölümünde uluslararası hukukta uygulanan yerleşik esasları beyan edici bir özellikteyken diğer üç bölümde mevcut kurallar tekrarlanırken, yeni kuralları da içeren belgeler bütünü oluşturmaktadır. Bu sözleşmelerin her biri kavramsal olarak deniz hukukuna katkıda bulunmuştur. Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi, Kıta Sahaneliği Sözleşmesi, Açık Deniz Sözleşmesi ve Balıkçılık ve Açık Denizlerdeki Canlı Kaynakların Korunmasına yönelik sözleşmeler farklı yıllarda yürürlüğe girmiştir.¹⁹ 86 devletin katılımı ile gerçekleşen 1958 CDHS ile pozitif hukuk anlamında uluslararası deniz hukukunun temelleri atılmıştır. Sözleşme öncesinde tartışma başlıklarında deniz alanları konusunu barındıran 1930 La Haye Konferansları olmuştur. Konferansların ana başlıkları arasında olan “vatandaşlık”, “karasuları” ve “yasaların çatışması” sorunlarının çözümüne yönelik kırk yedi devletin katıldığı bu konferanslar karasuları konusunda başarı elde edememiştir.²⁰

Anlaşmanın imzalandığı konjonktür incelendiğinde 1950'li yıllarda uluslararası ilişkiler açısından karşımıza Soğuk Savaş yılları çıkmaktadır. Buna göre Soğuk Savaş yıllarıyla beraber sistem iki kutuplu bir hal almıştır. Bu doğrultuda sıcak çatışmaya dönüşmeyen ancak devletlerin birbirlerini caydırma programları hız kazanmıştır. Bu

¹⁸ Malcolm N. Shaw, *Uluslararası Hukuk*, der. İbrahim Kaya, Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi, 2018, s. 60-61

¹⁹ Shaw, a.g.e., s. 394

²⁰ Acer, Kaya, a.g.e., s. 197-198

yıllarda meydana gelen bir diğer gelişme kara ve denizden sonra insanlığın uzayda faaliyet göstermesidir. Devletlerin bu dönemde artan maddi kapasite elde etme yarışına denizler ve uzay alanları da dâhil olmuştur. Teknolojinin gelişmesi ile denizlerde ya da deniz yatağında bulunan kaynakların açığa çıkması uluslararası ilişkiler açısından çatışan çıkarların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Sonuç olarak devletler maddi kapasiteye sahip olmak için güç dağılımı ilkesini de göze alarak bir dizi görüşmeler gerçekleştirerek bu antlaşmaları akdetmişlerdir. Küçük devletler açısından sözleşmelere taraf olma amaçları arasında haklarını uluslararası alanda tescil ettirme motivasyonu yatarken büyük devletler ise revizyonist motivasyonlar gütmüşlerdir. Büyük devletler ulaşımın kesilmemesi ve açık denizlerdeki kaynakların kullanımına izin verdiği ölçüde uluslararası deniz hukukunu desteklemişlerdir. Buna göre deniz hukuku sözleşmelerinde devletlerin içsel motivasyonları, dış politika tercihlerini şekillendirmiştir. 1958 CDHS, Birleşmiş Milletler bünyesinde benimsenen 1982 BMDHS' ye bırakmıştır.

2.1.2. 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesinin Genel Hatları

Cenevre sözleşmeleri sonrasında devam eden Deniz Hukuku Konferansları BMDHS'nin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Uluslararası Deniz Hukuku adına en kapsamlı sözleşme özelliğini taşıyan bu sözleşme 1958 CDHS'deki hukuki açıkları kapatmak adına yapılmıştır. 1958 CDHS ek olarak yeni kavramlar üzerinde duran sözleşme milletlerarasında boğazlardan, kapalı ve yarı kapalı statüdeki çeşitli özelliklere uygun kavramların belirlenmesine ve bunların hukuki zemine oturtulmasını sağlamıştır.²¹

1982 BMDHS, yenilikçi kavramların açığa çıkması ve en ayrıntılı sözleşme olma özelliği taşıması nedeniyle ancak 1994 yılında yürürlüğe girebilmiştir. 1982 BMDHS 320 maddeden oluştuğu gibi sözleşmede geçen birçok hüküm 1958 CDHS'yi tekrarlar gibi aynı zamanda teamül hukuku kurallarını da göz önünde bulundurmıştır. Bununla birlikte Deniz Hukuku kurallarına yeni kurallar ve kavramlar getiren sözleşme kompleks bir yapı içermektedir.²²

²¹ Kuran, a.g.e., s. 3-4

²² Malcolm, a.g.e., s. 395

2.2. Deniz Yetki Alanları ve Bunların Belirlenmesinde Kullanılan Kavramlar

Deniz yetki alanları ile ilgili kullanılacak kavramlar Türkiye'nin deniz yetki alanlarından bahsedilmeden önce konuya dair 1958 CDHS ve 1982 BMDHS'de kullanılan kavramlar ve bu kavramların oluşturulmasında esas alınan ölçütlerden bahsedilecektir. Bu sözleşmelerde hukuki olarak deniz alanlarının statüsü ve bu deniz alanlarında devletlerin egemenliği üzerine kararlar alınmıştır.

Teknolojinin gelişimi ile birlikte denizlerden daha fazla yarar elde etmeye çalışan devletler, denizlerin açık deniz ve karasuları olarak ikiye ayrılmasını yeterli bulmamıştır. Bu doğrultuda günümüzde kabul edilen pek çeşitli deniz bölümleri vardır. Buna göre ilk olarak iç sular ve karasuları kavramları başta olmak üzere denizlerin bölümlere ayrılması ile egemenlik yetkilerinin farklılaştığı görülür. Yukarıdaki deniz alanlarına ek olarak mil cinsinden uzunluklarına göre sayılacak olursa bunlar; Bitişik Bölge, Münhasır Ekonomik Bölge (MEB), Kıta Sahanelığı ve Açık Denizler olmak üzere çok çeşitli olduğu bilinmektedir.²³

Deniz alanları devletlerin yetkisine göre üçe ayrılmaktadır. Buna göre kimi deniz alanları devletlerin tam egemenliğinde yer alırken, kimi deniz alanları ise münhasır yetkilerle sınırlandırılır. Devletlerin egemenliğinin gözetilmediği üçüncü grup ise açık deniz alanlarını oluşturmaktadır. Birinci ve ikinci grup deniz alanlarının aksine bu açık denizlerde hiçbir devletin tam egemenliği ya da münhasır yetkisi alanına girmemektedir.²⁴

2.2.1. Esas Hat Kavramı

Esas hat kavramı devletlerin deniz yetki alanlarının belirlenmesindeki en önemli kavramlardan biridir. Buna göre devletlerin deniz yetki alanlarının hangi noktada başlayıp biteceğini bu hat esas alınır. Esas hat çizgisine göre devletlerin deniz alanlarındaki egemenlik hakkı belirlenir. Temel anlamda deniz alanlarının dış sınırını belirleyen bu yöntem asıl olarak bir devletin kıyısında alınan ana çizgiyi ifade etmektedir.²⁵ Esas hattın ölçülmesinde kullanılan iki yöntem vardır. 1982 BMDHS 5.

²³ Seçil Nergiz Karaman Engür, *Türkiye'nin Münhasır Ekonomik Bölgesindeki Balıkçılık Hakları*, Ankara: Adalet Yayınevi, 2018, s. 25

²⁴ Acer, Kaya, a.g.e., s. 201

²⁵ Ali İbrahim Akkutay, *200 Deniz Milinin Ötesindeki Kıta Sahanelığı*, 1. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2018, s. 137

Maddesinde bulunan Normal Esas Hat başlığında aksi belirtilmediği müddetçe kıyı devletinin resmen kabulüne dayanan ve büyük ölçekli haritalarda gösterilen şekliyle en düşük cezir hattının sahil şeridi boyunca çekilmesini ifade etmektedir. Ancak 7. Maddede belirtilen Düz Esas Hatlar başlığı ile sahilin yapısının uygun olmadığı durumlarda esas hattın çizilmesi için düz esas yönteminin kullanılabilmesi belirtilmiştir. Buna göre kıyı devletinin sahil şeridinde bulunan girinti çıkıntılar ya da sahil şeridinin adalara yakın olduğu durumlarda kullanılan bu yöntem esas çizginin çizilmesi için en uygun noktaların birleştirilmesi ile elde edilir. Düz esas hatlar yönteminin uygulanabilmesi için bölgenin mevcut durumu, özellikler ve gerçekliği göz önüne alınacaktır. Ayrıca devletlerin düz çizgi esasını uygulayabilmesi için teamül hukuku ve ekonomik çıkarlar da göz önüne alınacaktır. Düz hatlar yöntemi bir başka devletin çıkarlarını açıkça tehdit ettiği müddetçe uygulanamaz. Düz hatların kullanımı konusundaki bu sınırlama bir diğer devletin karasularını ve MEB'ini kesintiye uğratabilecek hallerde geçersiz sayılmaktadır.²⁶ Normal ve düz esas hat olarak ayırma gidilmesi kıyı devletin coğrafi özelliklerden dolayı hak kaybına uğramaması ve hakkaniyetin sağlanması açısından önemlidir.²⁷

2.2.2. İç sular

1982 BMDHS, Madde 8'de belirtildiği şekliyle karasuların esas hattının gerisinde kalan su alanı için kullanılan bu kavram, kıyı devletinin tam egemenliğinde bulunan deniz alanlarından birisidir.²⁸ Bir diğer ifadeye göre kara ülkesi ve karasuları iç kesimi arasında bulunan deniz kesimini ifade eden iç sular kavramına örnek olarak limanlar, kapalı ve ya iç denizler örnek verilebilir.²⁹ İç sularda devletin tam egemenliğinden kaynaklı olarak başka devlet gemilerinin zararsız geçiş hakkına tâbi olmadığı yerlerdendir.³⁰ Ancak bölgede düz esas hat uygulaması ile önceden iç sular kapsamına girmeyen bir bölge iç sular olarak kabul edilirse diğer devlet gemilerine zararsız geçiş hakkı tanınacaktır.³¹ Uluslararası Deniz Hukuku'na getirilen düzenlemelerin etki kapasitesinin güçlü olması ve kalıcılık sağlanması amacıyla nasıl ki

²⁶ İbrahim Kaya, *Uluslararası Hukukta Temel Belgeler*, 4. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2020, s. 302-304

²⁷ Akkutay, a.g.e., s. 123

²⁸ 1982 BMDHS, <https://denizmevzuat.uab.gov.tr/uploads/pages/uluslararasi-sozlesmeler/denizhukuku.pdf> (30.03.2021)

²⁹ Kuran, a.g.e., s. 34

³⁰ Acer, Kaya, a.g.e., s. 204

³¹ Kuran, a.g.e., s.349

devletlerin kara sınırlarında yaşanan değişimler uluslararası sistemi tehdit ediyorsa, açık deniz alanlarındaki ya da karasuları ve iç sularda meydana gelecek olası değişiklikler devlet egemenliklerini sınırlayabileceğinden keyfi değişiklikler söz konusu değildir.

Ayrıca bu bölgede düz esas hat uygulaması geçerli olsun olmasın iç liman, körfez ya da koylar olmak üzere bu coğrafi oluşumlar ülkenin iç suları kapsamına girmektedir.³² Ancak 1982 BMDHS 8. Maddede tanımı yapılan iç sular konusu düz esas hat ile oluşturulan esas çizginin iç sular rejimine tâbi olabilmesi için devletin kara sahası ile yeterli derecede bağlı olması gözetilmektedir.³³

2.2.3. Karasuları

Karasuları kavramı, kara devletinin etrafını çevreleyen belirli uzaklığa sahip devletin egemenliğinin geçerli olduğu alanı ifade etmektedir. Bir diğer ifade ile kıyı devletinin deniz alanındaki ülkesini oluşturmaktadır. Karasuları kavramı diğer kavramlara oranla daha eski bir geçmişe sahiptir. Bu bakımdan gelişimi 17. Yüzyılda başlayan karasuları kavramı, İngiltere ve Hollanda arasındaki deniz alanlarının egemenliğinin saptanmasına bağlı olarak Hollanda tarafından öne sürülen kıyı devletinin denizlere top menzili genişliğinde egemen olabileceği anlayışı ile başlamıştır. Yaklaşık 3 millik olarak belirlenen karasuları genişliği kavramı günümüzde 12 mile kadar çıkabilmektedir.³⁴ İlk olarak güvenlik amacı ile devletlerin karasularında egemenlik hakkı gütmesi sonucu çıkan bu kavram deniz alanlarındaki devlet egemenliğine dair doktrinlerin çıkmasına neden olmuştur. Bu doktrin tartışmalarına göre deniz hukuku teorilerinin temelini oluşturun dört ana teori ortaya çıkmıştır. Mülkiyet Hakkı Teorisi, Koruma Hakkı Teorisi, Egemenlik Hakkı Teorisi ve son olarak İrtifak Hakkı teorisi olarak sayılan deniz teorileri ile karasularının hukuki kaynağı tartışılmaya başlanmıştır.³⁵

1982 BMDHS, 2. Maddede düzenlenen karasuları ve bitişik bölge genel hükümlerine göre devletlerin karasuları dâhil olmak üzere karasuları hava sahasına ek olarak deniz yatağı ve toprak altının hukuki rejimi düzenlenmiştir. Ayrıca sözleşmeye

³² Acer, Kaya, a.g.e., s. 204

³³ İbrahim Kaya, a.g.e., s.304

³⁴ Hüseyin Pazarıcı, *Uluslararası Hukuk Dersleri II.*, Ankara: A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi ve Basın-Yayın Yüksekokulu Basımevi, 1989, s. 80

³⁵ Kuran, a.g.e., s.73-74

bakıldığında ikinci bölümde karasularının sınırları ayrıntılı olarak ele alınmış olup, karasularının genişliği, dış sınırları gibi ayrıntılı ifadeler yer verilmiştir. 3. Maddede geçen karasularının genişliği ilkesine göre tüm devletlerin karasularının genişliğini belirleme kabiliyetine sahip olduğu belirtilmektedir. Ancak sözleşmede asgari sınırdan bahsedilmezken azami düzeyde 12 deniz mili ile sınırlandırılmıştır.³⁶

Ancak karasularının tespitinin gerektiği üç sınır vardır. Bu alanlar dış sınır, iç sınır ve yan sınır olarak ifade edilmektedir. Karasularının genişliğini ilgilendiren bu durum devletlerin tam egemenlik hakkına sahip olduğu ulusal sınırlardan sayıldığından tespiti de önemlidir. Devletlerin karasularının nereden başladığını gösteren iç sınırlar ve bu karasularının nerede bittiğini gösteren dış sınırları belirlemesi açık deniz alanlarının belirlenmesi konusunda önem arz etmektedir. Yan sınır ise bir kıyı devletinin, bir başka kıyı devleti ile olan komşuluğu sonucunda her iki devletin de deniz alanları paylaşımı konusunda sınırlarının tespitini sağlayan bir diğer kavramdır. Devletlerin karasularını tespit etmesi zaruri olmakla birlikte, bu tespitin yapılması devletlerin egemenliği açısından önem taşır.³⁷

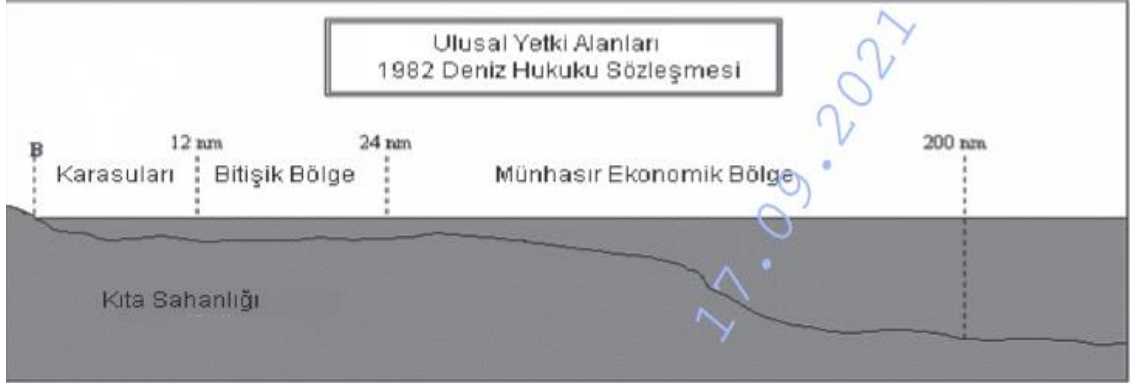
Esas hatta en yakın nokta olacak biçimde karasularının genişliğinin eşitliğini öngören karasuları dış sınırı duruma göre normal ve ya düz esas hat olmak üzere iki biçimde oluşturulabilir. En düşük cezir hattının göz önüne alındığı bu uygulamada daha sonra devletlerin coğrafyasına bağlı olarak birtakım yükselmeler meydana gelse dahi devletler değişikliğe gitmediği müddetçe yürürlükte kalmaktadır. Ayrıca 1982 BMDHS haricinde üzerinde uzlaşma olmayan konulardan biri olan karasuları konusuna göre düz hatlar yöntemi uygulanarak diğer bir devletin açık denize ulaşmasını engelleyecek politikaların uygulanmasının önüne geçilmiştir.³⁸

³⁶ İbrahim Kaya, a.g.e., s.302

³⁷ Kuran, a.g.e., s.75-78

³⁸ Kaya, a.g.e., s. 303-304

Şekil 1: Deniz Yetki Alanlarının Gösterimi

Şekil 1: Deniz Yetki Alanlarının Gösterimi

Kaynak: Yücel, İbrahim, a.g.e., s. 213

2.2.4. Kıta Sahaneliği

Kıta sahanlığı kavramı, 1982 BMDHS 76. Maddede belirtildiği hali ile karasularının ilerisinde kıta kenarının dış sınırına kadar ya da eşğin daha düşük mesafede olduğu hallerde ise karasularının ölçülmeye başlandığı esas hat itibarıyla 200 deniz millini aşmayacak biçimde kara devletinin birtakım haklara sahip olduğu deniz alanlarıdır. Kıta sahanlığı, kıyı devletinin denizlerde devam eden doğal uzantısı biçimindedir. Buna göre devletlerin kıta sahanlığı alanları doğal uzantısı olacak biçimde, denizaltı alanlarını içerir.³⁹ Kıta sahanlığı kavramı devletlerin doğal uzantısı sayılan bu bölgelerde çeşitli kaynakların araştırılmasını ve bu kaynakların işletilmesini öngörmektedir. İkinci Dünya Savaşı sonrası azalan kaynakların etkisi devletleri yeni kaynaklar bulmaya yönlendirmiştir. Buna göre savaş öncesinde devletlerin ilgisini çekmeyen deniz alanları konusu artan sanayileşme ile deniz dibinde bulunan petrol ve gaz rezervinin devletlerin maddi kapasitesini artırması beklenmiştir.

1945'te ABD Başkanı Harry S. Truman'ın yayınladığı bildiri ile diğer devletlerin de Kıta Sahaneliği bilinci oluşmaya başlamıştır.⁴⁰ 28 Eylül'de yayınlanan bildiride ABD kıta sahanlığındaki deniz yatağında araştırma yapmanın yetkisinin kendisine ait olduğunu belirtmiştir. Bununla birlikte diğer devletlerde zincirleme olarak etkilenmiş ve Kıta Sahaneliği ilanına başlamışlardır. Kıyı devletlerinin başlattığı tek taraflı kıta sahanlığı bildirimleri ile oluşan kıta sahanlığı ilkesi teamül hukuku kurallarına

³⁹ Kaya, a.g.e., s. 348

⁴⁰ Yücel, İbrahim, a.g.e., s. 215

da yansımıştır. Truman Bildirisi ile kıta sahanlığı hakkında yasal rejim oluşması sonrası 1958 CDHS’de kıta sahanlığına ilişkin birtakım kurallar benimsenmiş kıta sahanlığı konusu anlaşmaya varılan konulardan biri olmuştur.⁴¹ Ayrıca bu bildiriye komşu devletlerle yapılacak olan olası bir sınırlandırmanın hakça ilkelere dayanacağı ilan edilmiştir.⁴² Sonuç olarak siyasi anlamda ABD’nin kıta sahanlığı konusunda bir girişim başlatması diğer devletlere örnek teşkil etmiştir. Bunun sonucunda kıta sahanlığı konusu uluslararası deniz hukukunda sözleşme ile garanti altına alınmaya başlamıştır.

Kıta sahanlığı konusunu düzenleyen Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi 15 maddeden oluşmaktadır. Buna sözleşmeye göre ilk olarak kıyıya bitişik olup ancak karasularını kapsamayan 200 millik deniz alanını ifade edilmektedir. Sözleşme itibarıyla devletler bu alanlarda tam egemenlik hakkını kullanmakla beraber bu sualtı alanlarının deniz yatağı ve toprak altını da kapsayacak biçimde burada bulunan doğal kaynakları araştırma, çıkarma ve işletme hakkına sahip olduğu belirtilmiştir. Ayrıca kavram adaların kıyı çizgisine bitişik alanlarda benzer sualtı alanlarının ifadesinde de kullanılmıştır.⁴³

Kıyı devletinin rızası olmadan kıta sahanlığı alanlarında başka devletler araştırma yapamazlar. Araştırma ve işletme ile kastedilen deniz altında ve üstünde bulunan doğal kaynaklar canlı organizmalar ya da fiziki temas haricinde hareket etmeyen organizmaları içermektedir. Tüm bunlara ek olarak deniz yatağı ve toprak altında bulunan maden ve ya mineraller olabileceği gibi cansız diğer kaynakları da içermektedir.⁴⁴ Buna göre devletler ilk olarak alanda bulunan egemenlik hakları dolayısı ile daha sonrasında deniz altındaki doğal kaynaklar açısından bakıldığında ekonomik faktörlerle açıklanacak şekilde politikalarına yön vermektedirler.

1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi ile belirlenen şartlara göre kıyıları karşılıklı olan devletlerin aynı kıta sahanlığı üzerinde hak talep etmesi üzerine alanın kime ait olduğu konusu tespiti devletlerarasında antlaşmaya varılması ile belirlenecektir. Ancak antlaşma tespit edilemiyorsa alanın tespiti için gerekli olan orta hattın esas

⁴¹ Yoshifumi Tanaka, *The International Law of Sea*, 1. Baskı, United Kingdom: Cambridge University Press, 2012, s. 132-133

⁴² Pazarcı, a.g.e., s. 320

⁴³ Aslan Gündüz, *Milletlerarası Hukuk, Temel Belgeler, Örnek Kararlar*, 5. Baskı, İstanbul: Beta Basım,, 2009, s. 198.

⁴⁴ a.g.e., s. 200

alınmasıdır. Orta hattın esasa alınması konusu devletlerin karasularının genişliğinin belirlenmesini sağlayan esas hatlara en yakın olan noktalarına eşit uzaklıktaki olması durumu ile ölçülmektedir. Sözleşmeye göre devletlerin kıyılarının yan yana olması konusu da düzenlenmiştir. Bu konuda aynı şekilde anlaşma yolu ya da devletlerin karasularının ölçülmeye başlandığı en yakın noktadan hareketle eşit uzaklığın çekilmesi halinde belirlenmektedir. Ancak 1982 BMDHS Kısım 4, Madde 76'da düzenlenen Kıta Sahaneliği kavramı ile birlikte esas hat yöntemi kullanılarak belirlenen karasularının genişliği itibarıyla 350 milin azami sınır olduğu belirtilmiştir. Bu Sözleşmeye göre kıta sahanlığı 200 milden geniş ve dar olan devletlerarasında denge kurmak amacı ile 200 milden dar olan kıyı uzunluklarına maksimum 200 deniz mili kabul edilirken, 200 milden geniş kıyılara sahip devletler için bu sınırlandırma maksimum 350 mil olarak kabul edilmiştir.⁴⁵

2.2.5. Münhasır Ekonomik Bölge

1982 BMDHS 55. Maddesinde düzenlenen MEB kavramı karasularının ötesine uzanan ve karasularına bitişik bir alan olup karasularının ölçüldüğü esas hattan itibaren 200 deniz mili boyunca uzanan bir alanı ifade etmektedir. Bu deniz alanlarında kıyı devletinin birtakım ekonomik hakları olduğu kadar yargı yetkileri de bulunmaktadır.⁴⁶ 1958 Cenevre Sözleşmelerinde anlaşılmaya varılmayan bu konu 1982 ancak BMDHS'de düzenlenebilmiştir.

Sorunun ana kaynağı olan balıkçılık bölgeleri konusu sonucunda devletlerin kıyılarında bulunan doğal kaynaklara erişebilmesi ve bunları kullanabilmesi amacıyla yeni bir kavrama ihtiyaç duyulmuştur.⁴⁷ 1958 CDHS'de denizlerin karasularına bitişik olan bölgelerdeki haklarda balıkçılık faaliyetlerinin sayılmaması MEB'in oluşumuna yol açmıştır. Birçok devletin farklı genişliklere bağlı olarak balıkçılık bölgesi isteklerine karşılık ilk olarak Birleşik Krallık karasuları esas hat itibarı ile 6 millik genişliğe kadar devletlerin balıkçılık konusunda münhasır haklara sahip olduğunu belirtmiştir. Ancak daha sonrasında 1972 yılında İzlanda'nın tek taraflı olarak 50 mili kapsayan balıkçılık alanı ilanı ile sorun Uluslararası Adalet Divanı'na taşınmıştır. UAD kararı değerlendirirken Birleşik Krallık ve Federal Almanya Hükümeti'ne bağlı olarak

⁴⁵ Kuran, a.g.e., s. 396

⁴⁶ BMDHS, a.g.e., md., 76/7 s. 22

⁴⁷ Pazarcı, a.g.e., s. 333

inceleme yapmıştır. UAD, Ortak deniz alanlarını paylaşan devletlerarasında rıza olmaması sebebi ile Birleşik Krallık ve Federal Almanya Hükümeti için bağlayıcılığı olmadığı değerlendirilmesini yapmıştır.

1982 BMDHS'nin 55. Maddesinde düzenlenen MEB kavramı, karasularının ötesine uzanan ve onunla birleşik olan kısımları içerirken aynı zamanda özel hukuk rejimlerine tâbi tutulmuştur. Buna göre kıyı ya da sahildar devletlerin MEB'de birtakım hak, yetki ve yükümlüklerinden bahsedilirken MEB'lerde kıyı devletinin birtakım egemen hakların kullanılması konusunda uzlaşma oluşturulmuştur. MEB ile bahsedilen deniz alanları olarak deniz yatakları ve bu deniz yataklarının üzerinde bulunan sular sayılmaktadır. MEB'te toprak altında bulunan her türlü canlı ve cansız doğal kaynakların araştırılması adına kıyı devletlerinin hakları korunmaktadır. Aynı zamanda bölgede bulunan kaynakların araştırılması, işletilmesi ve korunması gibi konuları hakkında devlete bir takım münhasır haklar tanımaktadır. Buna göre sahildar devletlerin sulardan, akıntı ve ya rüzgârdan enerji üretimi konusunda ve bölgenin kıyı devletine ekonomik katkılar sağlama noktasında araştırılması ve işletilmesi konusunda da egemen haklar tanımaktadır. Bu Sözleşmeye uygun olarak kıyı devletinin suni ada tesis etme ve bunları kullanma konusuna ek olarak deniz ile ilgili bilimsel araştırmalar yapması deniz çevresinin korunmasına katkı sağlaması gibi birtakım yükümlülüklerle donatılmıştır. MEB'in genişliği konusunda sözleşmede maksimum 200 mil kuralı esas alınmıştır. Kıyı devletinin karasularının ölçümünün başladığı esas hattan itibaren 200 deniz mili ötesine uzanamayan MEB'de, devletler hak ve yükümlülüklerini yerine getirirken üçüncü bir devletin haklarını da göz önünde bulundurma noktasında sözleşme hükümleri ile paralel hareket etmek zorundadır. Buna göre diğer devletlerin bölgedeki hak ve yetkileri de sözleşme tarafından sınırlandırılmış, sahildar devlet olsun olmasın tüm devletlerin uçuş serbestliği, deniz altı kabloları ya da petrol borusu döşeme gibi birtakım özel hakları bulunmaktadır. Ancak sözleşmede belirtilen hususlar barışçıl amaçlarla ve uluslararası hukuk kurallarına aykırı olmadığı sürece ileri sürülebilmektedir.⁴⁸

2.2.6. Bitişik Bölge Kavramı

Devletin tam egemenlik hakkını kullanmadığı ancak çeşitli yetkilerle donatıldığı bir bölge olan bitişik bölge kavramı 1958 CDHS ile garanti altına alınana kadar çeşitli

⁴⁸ BMDHS, a.g.e., md., 55-60 s. 35

uygulamalarla karşı karşıya kalmıştır.⁴⁹ Günümüzde bitişik bölge kavramı ile kastedilen bölge, karasuları ölçümünün başladığı esas hattan itibaren en fazla 24 deniz mili uzaklığında olduğu kabul edilmekte, gerçek alanın genişliği ise bitişik bölgeden çıkarılan karasuları genişliği sonucunda kalan deniz alanlarını oluşturmaktadır. Sonuç olarak 24 deniz mili bitişik bölge ilanında bulunan bir devletin karasuları 12 deniz milden oluşuyorsa geri kalan 12 deniz mili de bitişik bölgeyi oluşturmaktadır.⁵⁰ 1958 CDHS'nin 24. Maddesi ve 1982 BMDHS'nin 33. Maddesinde düzenlenen Bitişik Bölge kavramı karasularına bitişik olan bölgelerde sahil devletlerin yetkilerine yer vermiştir. Sahil devletinin ülkesinde ve ya karasularında meydana gelebilecek herhangi maliye, gümrük, sağlık ve göç konularında gerekli kontrolleri yapabilmesine imkân tanımıştır. Bu sayede ilgili konularda karasularında gerçekleşecek ihlalleri önleme kapasitesine sahip olan devletler, yaşanabilecek ihlaller karşısında kanun koyucu olabileceği gibi cezalandırma konusunda da yetkilidirler. Ancak devletlerin bu hakları karasuları genişliğinin ölçümünün başladığı esas hatlar itibari ile 24 deniz mili üzerinde geçerli değildir.⁵¹ Bitişik Bölge Kavramı, MEB kavramından farklı olarak 18. yüzyılda İngiltere tarafından "Hovering Acts" yasalarının yürürlüğe girmesi ile deniz hukukunda yer edinmeye başlamıştır. Yaklaşık 150 yıl etkisini gösteren bu kanun ile İngiliz karasularına bitişik bölgelerde çeşitli denetim mekanizmaları kurarak bölgeden geçen gemileri mali konularda denetlemeye başlamıştır. Özellikle kaçakçılıkta kullanılan gemilerle mücadele adına başlatılan bu uygulama günümüzde ancak gerekli kontrol tedbirleri kapsamında müdahaleye açıktır.⁵² Ancak bitişik bölge kavramı re'sen oluşmadığı gibi kıyı devletlerinin ilanı sonucunda geçerlilik kazanmaktadır. Bitişik bölge ilanı sonrasında devletlerin sahip olacağı iki tür yetki vardır. Bunlardan birincisi kara ve karasuların uygulanan mali, gümrük, sağlık ve göç konularındaki yasaların karasularında ihlal edilmesini engellemek amacı ile çeşitli tedbirler alabileceği gibi bunu ihlal edecek gemilerin bitişik bölgede karasularına girişini engelleyebilecektir. Bir diğer önemli kazanım ise kara ülkesinde ya da karasularında vuku bulan ve yasaları ihlal eden olayın sorumlusu kişileri bitişik bölge içerisinde cezalandırma yetkileriyle

⁴⁹ Acer, Kaya, a.g.e., s. 213

⁵⁰ Kuran, a.g.e., s. 216

⁵¹ Kaya, a.g.e., s. 318

⁵² Stefan Kirchner, vd. *The Baltic Sea and the Law of the Sea: Finnish Perspectives*, Zürich: Lit Verlag Press, 2019, s. 22-23

donatılmış olmasıdır.⁵³ 1958 CDHS'den farklı olarak 1982 BMDHS ile değişen yalnızca 24 deniz mili kuralı olmamıştır. Aynı zamanda 1982 BMDHS 303. Maddeye göre devletlere denizlerinde bulunan tarihi değeri olan nesnelere korunması kapsamında işbirliği yapılması öngörülmüştür. Genel anlamdaki bitişik bölge kavramından çıkararak daha kapsayıcı hale gelen “*arkeolojik bitişik bölge*”⁵⁴ kavramına göre yalnızca su tabakasını ilgilendirmenin dışına çıkarak deniz tabanını da kapsayacak şekilde gelişmiştir. Buna göre devletlerin karasularında gerçekleşen ya da gerçekleşmeye yakın olduğu durumlarda bitişik bölgede cezalandırma yetkisini kullanabiliyorken, arkeolojik nesnelere kıyı devleti rızası olmadan çıkarılması ise kıyı devletinin karasularında işlenen bir ceza olarak değerlendirilerek iç hukukunca yargılanmasını gerektirecektir.⁵⁵

2.2.7. Ada Kavramı ve Adaların Deniz Alanları

İlk olarak 1930 La Haye Uluslararası Hukuk Kodifikasyonu Konferansı amacı ile yapılan çalışmalarda tanımlanan ada kavramı 1982 BMDHS' den farklı olarak sürekliliğe vurgu yapmış ve “*bir ada, suların en yüksek olduğu zaman sürekli olarak açıkta kalan, etrafı sularla çevrili bir kara parçasıdır.*” şeklinde tanımlanmıştır.⁵⁶ 1982 BMDHS Madde 121'de düzenlenen adaların rejimi konusu doğal yollarla oluşan adaları tanımlarken, ada üzerinde yaşama imkân vermeyen ve ekonomik bir faaliyet gütmeyen durumlarda bu adaların karasuları, MEB gibi deniz alanlarından bahsetmenin mümkün olmadığını belirtmektedir. Ancak adada belirli yaşamsal faaliyetlerin olması durumunda bu adanın deniz alanları hakkında kara ülkesini ilgilendiren hükümlerle paralel şekilde hüküm koyulmaktadır.⁵⁷ Adalar hakkında yapılan bu tanımlama ve kurallara bakıldığında işleyişte ve pratikte olası deniz alanları konusunda adaların büyüklüğü ve coğrafi konumu gibi çeşitli etkilerden etkilenirken aynı zamanda komşusu olduğu ada ya da kara devleti ile arasında hakkaniyet ve özel durumlar saklı kalmak koşulu ile yapılacak uluslararası antlaşmalar ile uluslararası deniz alanları sınırlandırılması yapılabilir.

⁵³ Acer, Kaya, a.g.e., s. 214

⁵⁴ Kuran, a.g.e., s.220

⁵⁵ Kaya, a.g.e., s. 303-304

⁵⁶ Pazarcı, a.g.e. s. 254

⁵⁷ Aslan Gündüz, a.g.e., s. 200

Adaların statüsü Kıta Sahanelığı ve MEB ilanları sonrasında tartişma konusu olmuştur. Deniz alanlarına y6nelik yapılan sınırlandırmalar esnasında en 6nemli sorunlardan birisi haline gelen anakara ve ada 6lkeleri arasında sınırlandırmada ağırlığın kime verileceği sorusu g6ndeme gelmiştir. Buna g6re adaların sınırlandırma s6recinde rol alabildiği kabul edilebilir bir ger6ek olmasına rağmen s6re6 esnasındaki etkisini hakkında birtakım soru işaretleri bulunmaktadır.⁵⁸ Ayrıca 1958 BMDHS' ye konu olan adalar hususu s6zleşmede de a6ık6a bahsedildiği gibi yalnızca doğal olması, kara alanına sahip olması, su ile 6evrili ve gelgit durumlarında su y6zeyinde kalabilmesi gerekmektedir. T6m bunlar g6z 6n6ne alındığında yapay adaların MEB tartişmalarında stat6 oluşturamadığı bilindiğinden ada stat6s6n6 kaybetmekle karşı karşıya kalan devletler doğal adaları yapay anlamda destekleyerek stat6s6n6 korumaya 6alışmaktadır.⁵⁹

Adalar, ilgili durumlar olarak ifade edilen fakt6rlerin başında yer almakta ancak her ada, ilgili durum olarak nitelendirilememektedir. Adanın ilgili durum oluşturması i6in kıta devletine politik olarak bağlı olması ile doğmaktadır. Adaların stat6s6n6n belirlenmesinde yer alan yargı organları bu sınırlandırmayı hakkaniyet prensiplerini g6zetererek yapmakta aynı zamanda adaların coğrafı konumları stat6n6n belirlenmesinde 6nemli bir 6l66t olarak kullanılmaktadır. Adaların sahil şeridine g6re coğrafı olarak ayrımı beş şekilde belirlenmiştir. İlk olarak kıyıya yakın olan adalar ya da “*doğru taraftaki adalar*”⁶⁰, ikinci olarak kıyıya uzak olan ancak orta hattın yakınındaki adalar, 666nc6 olarak orta hat b6lgesinde yer alan adalar, d6rd6nc6 olarak ters taraftaki adalar ve son olarak ada devletleri olmak 6zere ayrılmıştır.⁶¹

Sınırlandırma konusuna ge6iş yapmadan belirtilmelidir ki adaların sınırlandırma 6zerindeki etkisi anakaralar kadar geniş değildir. T6rkiye a6ısından d6ř6n6ld6đ6nde Yunanistan'a ait Meis, Rodos, Kaşot, Kerpe ve Girit Adaları T6rkiye'nin anakarasına yakın bulunduğundan ters taraftaki adalar noktasında değerlendirilmekte ve deniz alanlarının sınırlandırılması konusunda anlaşmazlıklara sebebiyet vermektedir. T6rkiye

⁵⁸ Y6cel Acer, “Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasında Adaların Rol6 ve Devletlerarası Uygulama”, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt 4, Sayı 16, 2008, s. 2

⁵⁹ Victor Prescott, Clive Schofield, *The Maritime Political Boundaries of the World*, 2. Baskı, Leiden, Netherlands: Martinus Nijhoff Publishers, 2005, s. 57-59

⁶⁰ Acer, “Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasında Adaların Rol6 ve Devletlerarası Uygulama” s. 3

⁶¹ Sami Doğru, “Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Hukuku ve Doğu Akdeniz”, *TASAM*, Cilt 1, 2020, s. 264-265

ve Yunanistan anakaraları arasında yapılacak ortay hat çizimi sonucu ortay hattın tersinde kalan bu adalara verilebilecek tam yetkilendirme Türkiye açısından düşünüldüğünde yıkıcı bir etkiye neden olacaktır. Buna göre literatür incelendiğinde genel olarak yanlış taraftaki adalara sınırlı da olsa etki verildiği gözlemlenmiştir.⁶² Ancak bu uygulamada ana kara devletlerinin hak kaybına uğramaması açısından “hakkaniyet” ilkesi gereğince geniş deniz alanları verilse de Doğu Akdeniz özelinde düşünüldüğünde özellikleri itibarıyla dar bir alana sahip olan bu bölgede Ege Adaları’na verilecek olan MEB alanı Türkiye açısından “kapatmama” ve “hakkaniyet ilkelerine” aykırılık oluşturur.⁶³ Sonuç olarak Yunanistan adaları gereğince eşit uzaklık ilkesi çerçevesinde tam ve eşit yetki talebinde bulunsa da sınırlandırma Türkiye tarafından değerlendirildiğinde daha önce belirtilen ilkeler dolayısıyla MEB verilemeyeceği şeklinde değerlendirilmiştir.⁶⁴

3. Uluslararası Hukukta Deniz Alanlarının Sınırlandırılması

Uluslararası deniz hukuku antlaşmalarında sınırlandırma konusu olan alanlar Karasuları, Kıta Sahaneliği ve MEB kavramlarından meydana gelmektedir. Daha önce belirtildiği üzere devletlerin deniz alanları sınırlandırılırken ilk olarak uluslararası sözleşmeler esas alınmaktadır. Eğer söz konusu bir anlaşmazlık var ise UAD veya söz konusu anlaşmazlığın bulunduğu bölgeye yönelik kurulan hakemlik mahkemeleri kararlarına başvurulmaktadır. Sınırlandırmanın tespit ve tesisi konusunda uygulanan eşit uzaklık kuralı her bölge ve her deniz alanı için hakkaniyetli bir sonuç doğurmamaktadır. Bu nedenle deniz alanları sınırlandırılması sürecinde ilgili durumlar göz önünde bulundurularak “özel şartlar” gereğince sınırlandırma tesis edilmektedir. Uluslararası deniz hukuku sözleşmelerinde geçen “özel şartların” ne şekilde ve ne durumlarda geçerli olduğu konusunda üzerinde bir uzlaşma bulunmamasına rağmen söz konusu kavram UAD’nin sınırlandırma kararlarından yola çıkılarak açıklanmaya çalışılmaktadır. Sonuç olarak uluslararası deniz hukuku genel kuralları bütünü, örf adet kurallarını ve ya yapılageliş kurallarını içinde barındırmaktadır.

⁶² Acer, “Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasında Adaların Rolü ve Devletlerarası Uygulama” s. 13-16

⁶³ Cihat Yayıcı, “Doğu Akdeniz’de Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu Ve Türkiye”, *İstanbul, Bilge Strateji*, Cilt 4, Sayı 6, 2012, s. 24

⁶⁴ Yücel Acer, Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanları ve Türkiye-Libya Mutabakatı, *SETA Perspektif*, Sayı 301, 2019, s. 9

Tüm bunların ışığında sınırlandırmanın uluslararası sözleşmeler ve yargı kararları ile oluştuğunu ancak “sui generis” durumlar ya da özellikleri barındıran sınırlandırmalarda uluslararası deniz hukuku kurallarının doğrudan uygulanamadığı görülmektedir. Genel nitelikte bir sınırlandırma için hukuk kuralları tek başına yeterli iken, özel durumları içeren bölgelerde öne sürülen tezler daha önceden verilen yargı kararları ya da devletlerin uyguladığı sınırlandırmalarla ele alınmalıdır.⁶⁵

1958 Cenevre Kıta Sahanelığı Sözleşmesi 6. Maddede düzenlenen haliyle sınırlandırmanın söz konusu olması için karşılıklı ya da bitişik kıyıları bulunan iki kıyıdaş devletin aralarında kıta sahanlığına ilişkin antlaşma tesis etmesi gerekmektedir. Ancak antlaşma tesis edilemiyorsa ve aynı zamanda özel şartlar gereği başka bir sınır hattı geçerli olmuyorsa sınırın belirlenmesinde her iki devletin “orta hattı” temel alınarak sınırlandırma gerçekleştirilir.⁶⁶ Sözleşmede bahsi geçen özel durumlar ilkesi ile eşit uzaklık metodunun kullanılması sonucu diğer kıyı devletinin haklarının korunması ve hakkaniyete uygun sınırlandırma yapılması amaçlanmıştır.⁶⁷

1982 BMDHS ile MEB kavramının doğması söz konusu sınırlandırmanın bu bölgede de düzenleme yapılması ihtiyacını doğurmuştur. Söz konusu bölge ve kıta sahanlığı bölgesi farklı deniz alanlarını ifade etmesine rağmen kıta sahanlığı sınırlandırma ilkeleri ile paralellik göstermektedir. İlk olarak 74. Maddede ele alınan kıyıları karşı karşıya ve ya bitişik devletlerin MEB sınırlandırılmasında UAD Statüsü 38. Maddesine riayet edilmesi gerektiği belirtilmektedir. Söz konusu madde genel olarak kendisine sunulan uyuşmazlıkların çözümünde genel ve özel uluslararası antlaşmaların, uluslararası yapılageliş kurallarının, genel hukuk ilkelerinin ışığında yapılacak antlaşma ile gerçekleştirilmesi gerektiğini ileri sürer.⁶⁸ Makul süre içinde sınırlandırma üzerinde genel uzlaşma sağlayamayan devletler tüm uyuşmazlıkların barışçıl yollarla çözülmesi noktasında sözleşmenin 15. kısmı gereğince Uyuşmazlıkların Çözümü bölümüne uygun hareket etmelidirler. Hakça çözüm üretmek maksadıyla antlaşmanın akdedilme sürecinde geçici düzenlemeler yapılması söz konusu olduğunda devletler işbirliği amacı gütmelidirler. Ayrıca MEB’de çizilen dış sınır ve sınırlandırma

⁶⁵ Sami Doğru, "Doğu Akdeniz’de Hidrokarbon Kaynakları Ve Uluslararası Hukuka Göre Bölgedeki Kıta Sahanelığı ve MEB Alanlarının Sınırlandırılması.", *TBB Dergisi*, Sayı 119, 2015 s. 519-520

⁶⁶ Kuran, a.g.e., s. 321

⁶⁷ Doğru, "Doğu Akdeniz’de Hidrokarbon Kaynakları Ve Uluslararası Hukuka Göre Bölgedeki Kıta Sahanelığı Ve Münhasır Ekonomik Bölge Alanlarının Sınırlandırılması.", s. 520

⁶⁸ Aydoğan Özman, *BMDHS*, İstanbul: İstanbul Deniz Ticaret Odası Yayınları, 1984, s. 50

hatlarının haritalar üzerinde gösterilmesi ve coğrafi koordinat sistemine uygun olarak Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne (BMGS) gönderilmesi gerekmektedir.⁶⁹ Sonuç olarak uluslararası deniz hukuku kurallarının dinamik yapısı gereği sürekli değişmekte ve gelişmektedir. Son dönem UAD kararlarına bakıldığında uygulanan sınırlandırma metotlarından öncelikle “*eşit uzaklık*” ilkesinin kullanıldığı daha sonrasında “*ilgili faktörlerin*” göz önünde bulundurulduğu, yakın geçmişte ise “*hakkaniyete uygun*” çözümlere ulaşmak adına üç aşamalı sürecin izlendiği görülmektedir. Buna göre ilk aşamada aralarında geçici uzaklık çizgisi belirlenen kıyıdaş devletlerin ikinci aşamada olası düzeltmeler talep etmesi sonrasında nihai çizginin belirlenmesi için son olarak hakkaniyete uygun olup olmadığı değerlendirilmeye çalışılmaktadır.⁷⁰

Sonuç olarak MEB devletlerin egemenlik haklarıncı tek başına alacakları bir karar olmanın dışında deniz alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin bir takım prensipler dâhilinde yapılmaktadır. Buna göre coğrafi ya da coğrafi olmayan bir takım sınırlandırma ilkeleri devreye girmektedir. Hakkaniyet ve hakça paylaşım ilkesi, ilgili koşulları göz önünde bulundurma ve özel durumlar ilkesi, eşit uzaklık ilkesi, kapatmama ilkesi, oransallık ilkesi sınırlandırmanın prensipleri olarak sayılabilir. Bunun haricinde devlet uygulamalarında devletlerin birbirlerine saygı göstermesi gerektiği ilkesi, coğrafyanın üstünlüğü gibi durumlarda ve devletlerin tek deniz sınırı olduğu durumlarda sınırlandırma ilkelerini etkilemekte ve etkilenmektedir.

3.1 Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasında Genel Kabul Gören İlkeler

Bahsedilecek ilkelerin hemen hepsi hakkaniyet ilkesine hizmet etmekte olup birçoğu ilgili durumları oluşturur. Bu ilkelerin mutlak olmadığı gibi uluslararası deniz hukukunda sınırlandırmayı hakça paylaşım çerçevesinde yapmaya zemin hazırlamaktadır. Birçok etkiyi içinde barındıran sınırlandırma konusuna göre “*kara denize hâkimdir*” görüşü, saygı ilkesi, coğrafyanın üstünlüğü ilkesi, adaların statüsü ya da ters tarafta olması gibi coğrafik durum şartları gibi birçok etkiyi içinde barındırır. Dünya üzerinde var olan kıyıların çoğunluğu kendine has yekpare yapılardır. Buna göre denilebilir ki uluslararası deniz hukukunda kesin doğrular olmamakla birlikte zaman içinde değişen, gelişen ve zamanın ihtiyaçlarına hizmet eden kurallar vardır.

⁶⁹ BMDHS, a.g.e., md., 74-75

⁷⁰ Doğru, "Doğu Akdeniz'de Hidrokarbon Kaynakları Ve Uluslararası Hukuka Göre Bölgedeki Kıta Sahaneliği Ve Münhasır Ekonomik Bölge Alanlarının Sınırlandırılması.", s. 522-523

3.1.1 Hakkaniyet ve Hakça Paylaşım İlkesi

Hakkaniyet kavramı adalete uygun karar vermeye hizmet etmektedir. Hukukun temel fonksiyonlarından olan adaletin sağlanması konusunda hukuka yerleşmiş genel ilkelerden biri olan hakkaniyet kavramı, adil kararlar vermeye çalışılırken aynı zamanda kavramın sübjektif yapısından dolayı eleştiri almakta ve sürekli tartışma konusu olmaktadır.⁷¹ Kavram hem yapısı gereği hem de uluslararası sistemde hegemon güç eksikliğinden dolayı geç gelişen bir kavramdır. İç hukuk sisteminde ve teamül hukukunda sıkça rastladığımız hakça kavramına örnek olarak iyi niyet kuralı, sebepsiz zenginleşme örnek verilebilir.⁷² Buna rağmen daha önce de vurgulanan 1969 Kuzey Denizi Kıta Sahanelığı Davaları kararınca uygulanmaya başlanan uluslararası hukukta “*hakkaniyet ilkesi*”, yürürlükte olan eşit uzaklık ilkesinin çeşitli unsurları göz ardı etmesi ve uluslararası deniz hukukundaki boşlukların doldurması amacıyla benimsenen bir ilke olmuştur. UAD’nin çeşitli coğrafi bölgelerde ya da siyasi, ekonomik ve tarihi değerler taşıyan alanlarda hakkaniyet ilkesini gözetmesi bu dava sonucunda benimsenmiştir. 1982 BMDHS sonucunda benimsenen bu ilkeler, pozitif hukuk kuralı olarak sözleşmede yerini almıştır.⁷³

1982 BMDHS 59 ve 74. Maddelerinde hakkaniyet esasına uygun sınırlandırılma yapılması konusuna yer verilmiştir. Buna göre 59. Madde ile “hakkaniyet” kavramına yönelik MEB konusunda devam eden menfaat çatışmaları ve ya anlaşmazlıkları karşısında söz konusu anlaşmazlıklarda hakkaniyet ilkesinin gözetilmesi gerektiği belirtilmiştir. Daha öncede belirtildiği üzere MEB’in sınırlandırılması konusunu açıklayan 74. Madde ve kıta sahanlığı sınırlandırmasını açıklayan 83. Maddeleri uyarınca kıyıları karşılıklı ya da yan yana bulunan kıyıdaş devletlerin deniz alanlarının hakkaniyetli paylaşımı için UAD statüsününün 38. Maddesi uyarınca uyuşmazlıkların çözülmesi gerekmektedir. UAD’ den çıkacak olan kararlar zorunlu olmadığı gibi verilecek tavsiye görüşü, hakça çözümler üreteceği gibi aynı zamanda milletlerarası hukuk kurallarına uygun bir sınırlandırmaya hizmet edecektir.⁷⁴

⁷¹ Acer, Kaya, a.g.e., s. 66-67

⁷² Cahit İstikbal, *Enerji Kaynakları ve Deniz Yetki Bakımından Doğu Akdeniz Sorunu*, 1. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2020, s. 137-138

⁷³ Fevzi Topsoy, “Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasında “Hakkaniyet İlkesi” ve Dağıtıcı Adaletin Sağlanmasındaki Rolü”, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı Özel, 2013, s. 191-203

⁷⁴ BMDHS, mad., 59-74

Hakça ilkeler şeklinde de karşılaşılabileceğimiz bu sınırlandırma ilkesine UAD kararlarında sıkça rastlanılmaktadır. Hakkaniyet prensiplerine uygun bir sınırlandırma yapılırken genel olarak devletlerin doğal uzantısına dikkat edilmekte, bu hatların kıyı devletleri lehine kalacak şekilde bırakılmasına karar verilmektedir. İlgili davalar incelendiğinde hakkaniyet prensiplerinin tesisi konusunda genel olarak coğrafi faktörlerden beslenildiği söylenebilir. Buna göre UAD'nin göz önünde bulunduğu kapatmama ilkesi ya da kıyıların uzunlukları, bölgede bulunan adalar gibi teknik coğrafi bilgilere göre hareket ettiği ileri sürülebilir.⁷⁵ İleride bahsedilecek olan sınırlandırmada göz önünde bulundurulacak ilkeler genel anlamda hakkaniyet ilkesine hizmet etmekte olup, UAD ve uluslararası deniz hukuku açısından hakça sınırlandırma tesis edilmesi diğer başlıkların önüne geçmektedir.

3.1.2. Eşit Uzaklık İlkesi

Daha önce de belirtildiği üzere ilk olarak 1958 Cenevre Kararları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi 12. ve 14. Maddede yer verilen “*eşit uzaklık*” kavramı diğer bir adı ile “*orta hat*” olarak da bilinmektedir. Sözleşmede düzenlenen hali ile kıyıları bitişik olan kıyıdaş devletler arasında yapılan sınırlandırmada kullanılan bu yöntem ile kesin bir sonuç elde edilmeye çalışılmaktadır. Aralarında aksini hükmeden bir antlaşma tesis etmemiş bu devletlere bu antlaşmaya göre ilgili kıyıların esas hatları üzerindeki en yakın noktaların birleştirilmesi ile oluşan orta hattı geçme izni verilmemektedir. 1958 Cenevre Kıta Sahaneliği Sözleşmesi 6. Madde uyarınca kıta sahanlığı belirlenmesi iki devlet arasında antlaşma ile tesis edilecek olup, henüz antlaşma tesis edilmemesi ve özel şartların oluşmadığı durumlarda yukarıda belirtilen orta hat tesisi geçerli olacaktır.⁷⁶

1984 BMDHS 15. Maddesinde düzenlenen bitişik kıyılara sahip devletler arasındaki sınırlandırma esnasında eşit uzaklık ilkeleri aynı şekilde uygulanacaktır. Buna ek olarak “*tarihi hak*” ve ya “*özel şartların*” ileri sürülmesi ile söz konusu eşit uzaklık ilkesi hükümleri ortadan kaldıracaktır.⁷⁷ Eşit uzaklık ilkesi sözleşmelerde de benimsenen hali ile bir zorunluluk değil adil sınırlandırma yapılması için kullanılan ilkelerden yalnızca biridir. 1969 Kuzey Denizi Kıta Sahaneliği Davaları esnasında Hollanda ve Danimarka'nın ileri sürdüğü eşit uzaklık ilkesinin

⁷⁵ Acer, Kaya, a.g.e., s. 66-67

⁷⁶ Gündüz, a.g.e., s. 198-200

⁷⁷ a.g.e., 350

uygulanmasının zorunlu olduğu tezine karşılık UAD dava sonucunda eşit uzaklık ilkesinin uygulanmasının zorunlu olmadığına ve tüm durumları kapsayan bir sınırlandırma metodunun var olmadığına hükmetmiştir.⁷⁸ Buna göre tüm ilkeler asıl olarak hakkaniyete uygun sonuçlar üretmek için kullanılmış ve biri diğerinden üstün konumlandırılmamıştır.

3.1.3. İlgili Koşulları Göz Önünde Bulundurma ve Özel Durumlar İlkesi

1958 Cenevre Karasuları Sözleşmesi 12. Maddesinde atıf yapılan özel şartlar konusuna göre kıyıdaş devletlerin karasuları sınırlandırmalarında tarihi hak ya da özel durumlarla karşılaştığı hallerde, eşit uzaklık gereği yapılması gereken sınırlandırmanın uygulanması zorunluluğu ortadan kalkmaktadır. 1958 Cenevre Kıta Sahaneliği Sözleşmesinde düzenlenmiş olan aynı kıta sahanlığının kıyıdaş devletlere bitişik olması durumu neticesinde sınırlandırmanın antlaşma sonucu tespiti ilkesi, özel durumların varlığı ve antlaşma olmayan durumlarda eşit uzaklık yöntemince belirlenemeyeceğini öngörmektedir. 1984 BMDHS 15. Maddesinde tekrarlandığı hali ile karasularında yapılacak sınırlandırmanın özel durumların var olması halinde eşit uzaklık ilkesinin uygulanması koşulu ortadan kalkmaktadır.⁷⁹ Bu hükümler sonucunda eşit uzaklık ilkesinin her koşul ve durumda hakkaniyeti sağlayamayacağı “*özel şartların*” var olduğu durumlarda farklı sınırlandırma ilkelerine tâbi olunacağı belirtilmektedir.

İki aşamalı sınırlandırmanın gerekli adaleti sağlamayacağı ya da adil çözümler üretmeyeceğinin anlaşılması üzerine örneğine ilk defa 2012 yılında Bangladeş ve Myanmar özelinde Basra Körfezi nedeni ile yaşanan sınırlandırma uyuşmazlığında üç aşamalı yöntemin uygulandığı bilinmektedir. MEB ve kıta sahanlığı sınırlandırması açısından UAD önüne ilk gelen sınırlandırma antlaşmasına göre ilgili/özel durumların göze alınması gerektiği sonucuna karar verilmiştir.⁸⁰ İlk olarak “*2009 Romanya-Ukrayna Kararı’na*” atıf yapılarak MEB ve kıta sahanlığı sınırlandırmasında kararın denize hâkim olduğunu belirtmiş, sonrasında “*1969 Kuzey Denizi Kıta Sahaneliği Davası’nda*” benimsenen eşit uzaklık ilkesinin diğer ilkelerden üstün olmadığını

⁷⁸ Kuran, a.g.e., s. 204-206

⁷⁹ Kuran, a.g.e., s. 367-377

⁸⁰ David Anderson, “The Tribunal’s Jurisprudence and Its Contribution to the Rule of Law”, *The Contribution of the International Tribunal for the Law of the Sea to the Rule of Law: 1996–2016* ed. Jessica Howley, Daniel Kaasik, Leiden: Brill Publishing, 2017, s. 80-85

belirtmiştir. Sonuç olarak mahkeme üç aşamalı çözüm ışığında ilk olarak eşit uzaklık hattı tesis edilmesine, sonrasında coğrafi ve özel durumları da içine alan düzeltmelerin yapılmasına son olarak da nihai hattın orantılılık testinden geçirilmesi noktasında karar kılmıştır.⁸¹ Genellikle sınırlandırılacak bölgelerde var olan enerji kaynakları ve bunların getirdiği ekonomik faktörlerle sınırlandırmanın tesisi konusunda uyuşmazlıklar meydana gelmektedir. Sonuç olarak tahkim mahkemeleri söz konusu anlaşmazlığın tarafları olan devletlerin siyasi ve ekonomik ilişkilerini de göz önünde bulundurarak bir değerlendirme yapmak zorundadır.⁸²

Deniz Hukuku Sözleşmeleri incelendiğinde eşit uzaklık ve özel durumlar ilkeleri arasında istisnai ilişkiler görülmesine rağmen bu iki ilke de sınırlandırmanın adil yapılmasına hizmet etmekte ve aralarında hiyerarşik bir ilişki bulunmamaktadır. Eşit uzaklık kuralının yorumdan uzak ve mekanik olarak yapıldığı göz önüne alındığında ortaya çıkacak adaletsizliklerin önüne geçmek için özel durumlar ilkesi kullanılmaktadır. Ancak Deniz Hukuku Sözleşmelerinde bu özel durumların neler olduğu ve özelliklerine atıf yapılmamakta özel durumların incelenmesi için içtihat, devlet uygulamaları ve UAD kararları gibi çok boyutlu inceleme gerekmektedir.⁸³

3.1.4. Kapatmama ve Kesmeme İlkeleri

UAD kararlarında “non-encroachment” kavramı ile ifade edilen Türkçe literatürde ise “kapatmama ilkesi” olarak geçen bu sınırlandırma ilkesine göre her devlet kendi kıyılarına yakın ve kıyılarının doğal uzantısı olan yerlerde söz hakkına sahip olmalıdır. Aynı zamanda bu yerlerin tasarrufunun bir başka devlete bırakılması hali hazırda hakkaniyetsizlik yaratacağından kapatmama ilkesi önemli bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.

1969 Kuzey Denizi Kıta Sahaneliği Davaları sonucu kıta sahanlığı sınırlandırmalarında uygulanacak yeni bir kıstas geliştirilmiştir. Doğal uzantı ya da kapatmama olarak ifade edilen bu ilkeye göre devletlerin kıta sahanlığının, kara

⁸¹ Merve Erdem, “Bangladeş – Myanmar Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası Işığında Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi’nin Kuruluşuna İlişkin Bir Değerlendirme”, Ankara, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 64, Sayı 2, 2015, s. 354-355

⁸² Maria Rosaria Mauro, “The Exploitation of Offshore Transboundary Marine Resources or those in Disputed Areas: Joint Development Agreements”, *International Law of the Sea Current Trends and Controversial Issues*, ed. Angela Del, Vecchio Eleven, Netherlands: International Publishing, 2014, s. 285-287

⁸³ Tanaka, a.g.e., s.188-190

parçalarının doğal uzantısı olması gerektiği belirtilmektedir. Çıkan karara göre bir devletin doğal uzantısı olmayan deniz alanı diğer devlete yakın olsa dahi doğal uzantısı olmadığını için kendisine bırakılamaz ve diğer devletin doğal uzantısını kapatamaz.⁸⁴ Devletlerin doğal uzantısı sayılan bu deniz alanının bir başka devlete bırakılması hakkaniyetsizlik doğuracağından bir devletin kara parçasına yakın olan deniz alanı rıza olmaksızın bir başka devlete verilemez.⁸⁵ Her coğrafi bölgeye uygulanacak tek bir sınırlandırma ölçütü olmadığından kapatmama ilkesi ile birlikte sınırlandırma ilkeleri genişlemiştir. Buna göre hakça ilkelere hizmet edecek şekilde diğer devletin ya da devletlerin doğal uzantıları sayılan deniz alanlarına tecavüz etmeden ya da kapatmadan sınırlandırılma yapılmasını sağlayan ve her devletin kendi kara devletinin doğal uzantısı sayılan alanlara sahip olmasını destekleyen bir prensiptir.⁸⁶

Kesmeme(non-cut-off) ilkesi gereği kıyı devletinin sahip olduğu kara alanları ve bunun izdüşümü olan deniz alanları arasındaki geçişin mümkün olması durumudur. Sonuç olarak kıyıda MEB'e geçişi engelleyecek çeşitli oluşumların araya girmesi ve geçişin engellemesinin önüne geçmeye çalışılmaktadır.⁸⁷ Ancak son yıllarda doğal uzantı kavramından daha çok oransallık ya da mesafe gibi başka ilgili durumlara atıf yapılması ile sınırlandırma çizgilerinin, her devletin kendi kıyılarına yakın olan bölgelerde söz sahibi olabileceği kabul edilmiştir. Buna göre kesmeme ilkesi daha çok MEB ile ilgili iken, kapatmama ilkesi ise Kıta Sahanelığı sınırlandırmasında ilgili durumu oluşturuyordu. Ancak yapılacak olan sınırlandırmalarda kapatmama ilkesinin kıyıların uzunluğu, mesafe gibi bir takım ilgili durumlara konu olması ile kavramlar arasındaki farklılık azalmıştır. Kapatmama ilkesinin kesmeme ilkesine doğru geniş bir anlama dönüştüğü görülmüştür.⁸⁸ Türkiye özelinde düşünüldüğünde kapatmama ve kesmeme ilkeleri, Türkiye'nin GKRY ve Yunanistan ile yaşadığı deniz alanları sınırlandırma problemlerinin hakkaniyetli bir biçimde ortadan kaldırılmasına ve doğal uzantılarını korumasında önemli bir ilkedir.

⁸⁴ United Nations, *Handbook on the Delimitation of Maritime Boundaries*, New York: United Nations Publications, 2000, s. 19-20

⁸⁵ Doğru, "Doğu Akdeniz'de Hidrokarbon Kaynakları Ve Uluslararası Hukuka Göre Bölgedeki Kıta Sahanelığı Ve MEB Alanlarının Sınırlandırılması", s. 534

⁸⁶ Kuran, s. 232

⁸⁷ a.g.e., s. 149

⁸⁸ İstikbal, a.g.e., s. 148

3.1.5. Oransallık İlkesi

“Oransallık” ya da “orantılılık” şeklinde literatürümüzde yer bulan İngilizce kökeni “*proportionality*” olan kavram geniş ifade ile kıyıdaş devletlerin kıta uzunlukları ve elde ettikleri deniz alanları arasındaki oranların birbirine yakın olması gerektiğini ifade etmektedir.⁸⁹ Buna göre kıyı şeridi uzun olan devletin MEB’i ve ya kıta sahanlığı alanı daha geniş olması gerekirken, kıyı şeridi kısa olan devletle kıyı ve alan orantısı yapıldığında çıkan oranların birbirlerine yakın olması beklenmektedir. Uluslararası Deniz Hukuku Sözleşmelerinde yer almayıp, adil sınırlandırma amacıyla ihtiyaç sahilinde doğmuş olan oransallık ilkesi, çeşitli içtihat ve UAD davaları sonucunda açıklanmaya çalışılmaktadır. Sonuç olarak kavram hakkaniyetin sağlanması noktasındaki boşlukların doldurulmasına hizmet ederek ilgili durumların içine giren coğrafi faktörler nedeni ile kıyı uzunluğuna büyük önem atfetmektedir.

Oransallığın gelişimine bakıldığında ilk olarak hakkaniyetin sağlanması ve adil paylaşım noktasında *1969 Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davalarında* ortaya çıkmış bir kavramdır. Federal Almanya Cumhuriyeti’nin iddia ettiği şekilde devletlerin kıyı şeridi uzunluklarına bağlı olarak MEB ve kıta sahanlığı elde etmesi gerektiği vurgulanmıştır. Ancak UAD bu kavramı bir sınırlandırma ilkesi olmasından çok hakkaniyet ilkelerine uygun sınırlandırma yapılmasını destekleyen unsurlardan biri olarak görmektedir. *1969 Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davasında* oransallık ilkesinin uygulanması konusunda bir karar çıkmasa da davada ortaya atılan bu tez sonrasında çeşitli sınırlandırma antlaşmalarına konu olmuş ve UAD tarafından benimsenmiştir. Uygulamada iki rol aldığı söylenebilen oransallık ilkesine göre öncelikle eşit uzaklık çizgilerinin değiştirilmesi noktasında bir gerekçe rolü üstlenmesi ve son olarak ortay hattın hakkaniyete hizmet edip etmediğinin test edilmesine yaramaktadır.⁹⁰ Üç aşamalı plan olarak uygulanan deniz alanları sınırlandırmasına ilişkin ilk olarak geçici hat inşası, ilgili durumlar özelinde düzeltmeler ve son olarak oransallık testine tabi tutulması ışığında denilebilir ki oransallık ilkesi geç gelişmiş bir kavram olsa da uluslararası deniz hukuku açısından hakkaniyetin sağlanması noktasında önemli bir yapı taşı olmuştur.

⁸⁹ Yaycı, “Doğu Akdeniz’de Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu Ve Türkiye”, s. 23

⁹⁰ Tanaka, a.g.e., s. 199-201

İKİNCİ BÖLÜM

DOĞU AKDENİZ'İN ÖNEMİ VE TÜRKİYE YUNANİSTAN İLİŞKİLERİNİN ANALİZİ

Çalışmanın bu bölümünde Doğu Akdeniz bölgesinin jeostratejik ve jeoekonomik önemi göz önünde bulundurularak bölgede oluşan fırsatların ve bu fırsatların neden olabileceği çıkar çatışmaları açısından inceleme yapılacaktır. Yunanistan ve Türkiye'nin tarihsel analizi yapılarak Doğu Akdeniz'in sosyal, ekonomik, ticari önem çerçevesinde Türkiye ve Yunanistan ilişkileri açıklanmaya çalışılacaktır.

1. Doğu Akdeniz'in Jeopolitik Konumu Ve Özellikleri

Jeopolitik kavramı, uluslararası sistemdeki aktörlerin dış politika tutumları ve eylemlerinin bulunduğu coğrafya arasında bir ilişki olduğu düşüncesine dayanmaktadır. Jeopolitik kavramını ortaya atan Rudolf Kjellen, jeopolitiği devletlerin bilimi olarak tanımlamış, devletlerin yaşayan bir organizma olduğunu ve jeopolitiğin bu doğrultuda devletlerin hayatta kalma mücadelesinde yardımcı olduğunu belirtmiştir.⁹¹ Buna göre, devletlerin varlıklarının, coğrafi özelliklerinin ve ülke sınırları içinde yaşayan insanların davranışları açısından yapılacak incelemeye jeopolitik adı verilmektedir.⁹² Doğu Akdeniz Bölgesi jeopolitik teoriler açısından önem atfedilen bir bölgedir. Buna göre, Halford Mackinder'in "*Kalpgâh Yaklaşımı(Heartland-Pivot Area)*" karaların önemi üzerinde dursa da deniz alanlarını tamamıyla dışlamamaktadır. Doğu Akdeniz Bölgesini içinde barındıran "*heartland*" bölgesini elinde bulunduranın, "*Dünya Adasına*" sonrasında dünyaya hâkim olacağını belirten Mackinder, deniz gücünün egemenlik altına alınacağını savunmaktadır. Büyük devlet olma koşulunu stratejik suyollarına sahip olmakta gören Alfred Thayer Mahan ise deniz gücünün devletlere önemli bir savunma kapasitesi ve diğer devletlerle kurulacak olan ilişkilerde hareket serbestliği sağlayacağını öne sürmüştür. Önemli limanlara ve su kanallarına sahip olmanın stratejik kapasiteyi artıracığını savunan bu jeopolitik teoriye göre Doğu Akdeniz Bölgesi sahip olduğu kanallar ve limanlarla stratejik bir bölgedir. Nicholas J. Spykman'ın "*Kenar-Kuşak Yaklaşımında*" ise Doğu Akdeniz'i içinde barındıran "*rimland*" bölgesinin

⁹¹ Bilal Karabulut, *Uluslararası İlişkilerde Anahtar Kavramlar Serisi-1 Strateji, Jeostrateji Jeopolitik*, 2. Baskı, Ankara: Barış Kitapevi, 2013, s. 31-45

⁹² Arı, a.g.e., s. 183

stratejik açıdan “*heartland*” bölgesinden daha önemli olduğuna değinmektedir.⁹³ Hava hâkimiyet teorisini Giulio Douhet ise Doğu Akdeniz’in kilit noktada bulunduğuna dikkat çekerek Balkanlar, Orta Asya ve Orta Doğu’ya havadan müdahale kapasitesinden dolayı önem vermiştir.⁹⁴

Akdeniz bölgesinin zaman içinde değişen ve gelişen jeopolitik kapasitesi incelendiğinde Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarının kesişim noktasında bulunması dolayısıyla bölge ilk olarak ticari açıdan önemli olmuştur.⁹⁵ Akdeniz Bölgesi olarak ifade edilen bölge tarih boyu çeşitli isimlerle anılmıştır. Çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapan bu coğrafyada birçok medeniyet önemli ticaret yollarına, verimli topraklara sahip olmak amacıyla kurulmuş ve yıkılmıştır. “Bereketli Hilal” olarak adlandırılan Mısır, Mezopotamya ve Anadolu’yu içeren bölgede yer alan Doğu Akdeniz bölgesi tarih sahnesine çıkan uygarlıklar tarafından ilgi odağı haline gelmiştir.⁹⁶ Akdeniz bölgesinin bereketli toprakları ve ticari kapasitesi sayesinde bu bölgede kurulan imparatorlukların hayatta kalma oranının daha yüksek olduğu görülmüştür. Bölge kıtalar arasındaki iletişim ve ticari boyutu düşünüldüğünde sosyal açıdan zengin bir bölgedir. Çeşitli uluslara ev sahipliği yapan bölgede gelişen kültür çeşitliliği sonucunda farklı dinlerin doğuş noktası olan, bilimin, felsefenin, sanatın geliştiği bir bölge olması dolayısıyla sosyal kimlik çeşitliliği açısından büyük önem taşır.

Akdeniz Bölgesi strateji uzmanları tarafından üç bölgeye ayrılarak incelenmektedir. Buna göre Cebelitarık ve Malta Adası arasında yer alan bölge Batı Akdeniz olarak ifade edilmekteyken, Yine Malta adası ve 27. Boylam arasında yer alan bölge Orta Akdeniz olarak adlandırılmıştır. 27. boylamın doğusunda yer alan bölge ise Doğu Akdeniz olarak ifade edilirken dünya haritası incelendiğinde bu bölgenin jeopolitik açıdan dünyanın tam ortasında olduğu ifade edilmektedir. Çeşitli eserlerde bir bütün olarak Akdeniz’in İngilizcesi olan “Mediterranean” kelimesinin Dünya’nın merkezi anlamına geldiği ileri sürülmüştür.⁹⁷ Daha açık ifade ile Tunus’un en

⁹³ Arı, a.g.e., s. 187-193

⁹⁴ İstikbal, a.g.e., ss 75-77

⁹⁵ İsmail Şahin, Altuğ Günar, “Doğu Akdeniz’in Önemi”, *Doğu Akdeniz Uluslararası Güç Mücadelesinin Yeni Arenası*, ed. Tayyar Arı, Mesut Hakkı Caşın, İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık, 2021, s. 15-19

⁹⁶ Muhammet Cemal Şahinoğlu, Ahmet Ateş, Halil İbrahim Aydın, “Doğu Akdeniz Sorunu Üzerine Ekonomi-Politik Bir Çözümleme”, *Doğu Akdeniz Jeopolitik ve Ekonomi-Politik Dinamikler*, ed. Sadullah Özel, Halil İbrahim Aydın, Murat Cihangir, İstanbul: Paradigma Akademi, 2020, s. 155

⁹⁷ Dursun Yıldız, *Akdeniz’in Doğusu (Tarihi Geçmişi, Stratejik Önemi ve Su Sorunu Açısından)*, İstanbul: Bizim Yayınevi, 2008, s. 22-55.

doğusunda bulunan Bon Burnu ve İtalya'nın özerk bölgelerinden biri olan Sicilya Adası'nın batı kesiminde kalan Lilibeo Burnu arasında çizilen hat Akdeniz'i doğu ve batı olmak üzere ikiye ayırmaktadır.⁹⁸ Sicilya ve Tunus arasındaki kalan bu dar bölgenin doğusu dünyanın en geniş iç denizi olan Doğu Akdeniz'i oluşturmaktadır.⁹⁹ Doğu Akdeniz adaları incelendiğinde Sicilya, Kıbrıs ve Malta adalarının bölgedeki önemli adaları oluşturduğu genel bir kanı haline gelmiştir. Ancak Orta Doğu ve Doğu Akdeniz Bölgesinin kontrolü noktasında en büyük işlevi Kıbrıs Adası üstlenmektedir. Buna göre jeopolitik ve jeostratejik olarak adanın ticaret yolu ve hava yollarına etki kapasitesi açısından değerlendirildiğinde bölgede bulunan “*sabit bir uçak gemisi*” olarak adlandırılmaktadır.¹⁰⁰ Kıyı şeridi açısından 915 km ile Türkiye en uzun kıyı şeridinde sahipken, Mısır 840 km, İsrail 206 km, Lübnan ise 172 km ve son olarak 153 km ile Suriye en kısa kıyı şeridinde sahiptir.¹⁰¹

Doğu Akdeniz'e atfedilen önem zaman içerisinde coğrafi keşiflerin bir sonucu olarak değişikliğe uğramıştır. Bölgedeki güvenlik açıklıklarının da etkisiyle ticaret yolları değişikliğe uğrasa da Orta Doğu'da keşfedilen doğal kaynakları ve 1869 Süveyş Kanalı'nın inşası ile bölge tekrar eski ticari önemine kavuşmuştur.¹⁰² Orta Doğu bölgesinde keşfedilen dünya petrol kaynaklarının neredeyse yarısının bulunduğu bu coğrafyaya yakınlığı nedeniyle Akdeniz bölgesinin jeopolitik değerini artırmıştır. Doğu Akdeniz bölgesinde bulunan Cebelitarık Boğazı, Süveyş Kanalı gibi geçitler sayesinde ticari ilişkiler kolaylaşmakta, Cebelitarık Boğazı ile Atlas Okyanusu'na geçiş sağlanarak dünyaya açılmakta, Süveyş Kanalı ile Orta Doğu petrolünün ikmal noktasında önemli bir araç görevi görmektedir.¹⁰³ Özellikle Doğu Akdeniz Bölgesinde 2000'li yıllar sonrasında keşfedilen enerji potansiyelinin bölge devletlerini harekete geçirerek ekonomik temelli politikalar izlenmesine yol açmıştır. Jeoekonomik olarak da ifade

⁹⁸ Cihat Yaycı, *Doğu Akdeniz'in Paylaşım Mücadelesi ve Türkiye*, 1. Baskı, İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi, 2020, s. 17

⁹⁹ İsmail Şahin, “Doğu Akdeniz’de Bölge Dışı Aktörlerin Rolü”, *Uluslararası Siyasette Doğu Akdeniz*, ed. İsmail Numan Telci, Recep Yorulmaz Ankara: Ortadoğu Yayınları, 2020, s. 57

¹⁰⁰ Yaycı, *Doğu Akdeniz'in Paylaşım Mücadelesi ve Türkiye*, s. 19-20

¹⁰¹ Yılmaz, a.g.e., s. 57

¹⁰² Oktay Çetin, Hasan B. Usluer, “Doğu Akdeniz’de Türkiye’nin Deniz Yetki Alanları ve Deniz Sınırlandırmaları”, *Akdeniz Jeopolitiği Cilt 1* ed. Hasret Çomak, Burak Şakir Şeker, Ankara: Nobel Yayıncılık, 2019, s. 175

¹⁰³ Vural H. Vural, *Dünya Dengesine Tesir Eden Jeopolitik Kavramlar ve Görüşler*, İstanbul: Kemal Yayınevi, 1981, s. 5-15

edebileceğimiz bu kavram asıl olarak devletlerin uluslararası politika eylemlerinin ekonomik kaynaklı açıklanmasına hizmet etmektedir.¹⁰⁴

Hazar ve Ortadoğu petrolünün Avrupa'ya ulaştırılması konusunda stratejik öneme sahip olan Doğu Akdeniz Bölgesinin güvenliği dünya ekonomisi ile ilişkilidir. Fosil yakıtları yerine ikame edilecek bir enerji kaynağı bulunmadığı sürece stratejik önemini koruyacak olan Doğu Akdeniz Bölgesi, Avrupa açısından da stratejik önem taşımaktadır. Buna göre enerji ihtiyacının %70'ini Akdeniz ticaret yolu üzerinden sağlayan Avrupa devletleri ve Avrupa Birliği (AB) açısından bölge stratejik açıdan değerli olduğu kadar ekonomik açıdan da önem taşır.¹⁰⁵ Ayrıca bölge yalnızca Doğu Akdeniz'e kıyısı olan devletler için önemli değil aynı zamanda süper güçler için de bir rekabet alanıdır. Yakın zamanda Orta Asya enerji kaynaklarının İskenderun Körfezi'nden Avrupa'ya ve oradan dünyaya taşınması ihtimali sonucunda Doğu Akdeniz'in stratejik öneminin daha da artması beklenirken, Türkiye'nin de stratejik açıdan avantaj elde etmesi beklenmektedir.¹⁰⁶ Jeopolitik açıdan Türkiye incelendiğinde Avrupa ve Asya'nın kavuşum noktasında bulunan Türkiye, Orta Doğu coğrafyasına da yakınlığı nedeni ile çeşitli risk ve fırsatların odağındadır. Buna göre Türk dış politikası açısından coğrafi konumun getirdiği birçok sorun alanları vardır. Bu sorun alanlarına örnek vermek gerekirse bunlar genel olarak jeostratejik ve jeopolitik yönlü sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Öncelikli olarak strateji kavramı uzun yıllar boyu savaş kapasitesinin askeri unsurlara göre planlanmasını ifade ederken, zamanla anlamının genişleyerek askeri konular da dâhil olmak üzere bir devletin nüfusu, ekonomisi, teknik ve siyasi kapasitelerini içine alarak genişlediği sadece savaş zamanı değil barış zamanında da uygulayacağı planları ifade eder hale gelmiştir.¹⁰⁷ Jeostrateji kavramı ise, strateji ve devletlerin coğrafi unsurları arasında bağlantı kurularak coğrafi etmenlerin devletlerin savaş kapasiteleri üzerindeki etkileri inceleyerek muhtemel savaşa karşı tedbirleri

¹⁰⁴ Karabulut, a.g.e., s. 63

¹⁰⁵ Şahin, Günar, a.g.e., s. 19

¹⁰⁶ Ulvi Keser, Gökhan Ak, *Tarih, Hukuk, Politika ve Aktörler (Doğu Akdeniz ve Kıbrıs'ta Strateji ve Güvenlik)*, 1.Baskı, İstanbul: Hiper Yayıncılık, 2020, s. 15-16

¹⁰⁷ İbrahim Güner, "Türkiye'nin Coğrafi Konumu, Sınırları ve Jeopolitiği, Türkiye Coğrafyası ve Jeopolitiği", *Türkiye Coğrafyası ve Jeopolitiği*, ed. Hakkı Yazıcı, Nusret Koca, 9. Baskı, Ankara: Pegem Akademi Yayınları s. 10-11

kapsamaktadır.¹⁰⁸ Sonuç olarak coğrafi unsurların stratejik açıdan incelenmesi sonucunda stratejik sonuçlar elde dilmekte ve devletler stratejik kapasitelerine göre savaş ve barış planı oluşturmaktadırlar. Buna göre, Türkiye Cumhuriyeti Devleti, cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren Musul sorunu, Hatay sorunu gibi toprak kazanımına ilişkin sorunlarla yüzleşirken aynı zamanda Boğazlar Meselesi, Kıbrıs Uyuşmazlığı ve Ege Denizi'nden kaynaklanan sorunlar neticesinde komşularıyla bir takım problemler yaşayan bir devlet olmuştur. Bu sorun alanlarının akabinde asıl konumuzu oluşturan Doğu Akdeniz Sorununa ilişkin coğrafi etmenlerin olduğu kadar stratejik çıkarların da etkili olduğu yeni bir sorun alanı doğmuştur. Buna göre Doğu Akdeniz Sorununun tahlili yapılırken Kıbrıs Sorunundan bağımsız düşünülmeceği ve söz konusu uyuşmazlığın denize yayılması sonucu Doğu Akdeniz Sorununu doğurduğu söylenebilir.¹⁰⁹ Kıbrıs Sorunu açısından değerlendirildiğinde bölgede keşfedilen enerji kaynakların çıkarılması, işlenmesi ve transferi konusunda bölgesel ve küresel aktörlerin çıkar çatışmaları Doğu Akdeniz güç dengesine yansımaktadır. Özellikle jeostratejik açıdan Doğu Akdeniz Bölgesi incelendiğinde bölgenin dinamikleri Orta Doğu'dan ayrı değerlendirilememektedir. Orta Doğu bölgesinde yaşanan çatışmalar, antidemokratik yönetimlerin yükselişe geçmesi, bölgedeki çatışmalara yapılan askeri müdahaleler, bölgedeki güç dengelerinin sürekli değişimine neden olduğu gibi aynı zamanda uluslararası göç, insan hakları ihlalleri, etnik ve dini terörün artması gibi küresel problemlere yol açmaktadır. Doğu Akdeniz Bölgesinin ticaret ve ulaşımındaki kilit rolü dolayısıyla küresel güçlerin ilgi odağıdır. Enerji kaynaklarını ve bu enerji kaynaklarının güzergâhlarını kontrol etme mücadelesi, bölgedeki güç dengesinin sürekli olarak değişmesine neden olmaktadır.¹¹⁰ Bölgede yaşanan nüfuz ve güç mücadelesi bölgenin jeopolitik ve jeostratejik önemini gözler önüne sermektedir.

Sonuç olarak tarihin her döneminde stratejik önemini koruyan Doğu Akdeniz Bölgesi, uzun yıllar boyu ticari boyutu ile değerlendirilirken, Orta Doğu petrolünün keşfi sonrasında öncelikle Avrupa ve sonrasında dünya ekonomisi açısından enerji güvenliğinin sağlanması noktasında önemli bir bölge olarak değerlendirilmiştir. 2000'li yılların başından itibaren Doğu Akdeniz bölgesindeki devletlerin araştırmaları

¹⁰⁸ Karabulut, a.g.e., s. 26

¹⁰⁹ Sertaç Hami Başeren, "Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları", Ankara, *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Cilt 8, Sayı 14, 2010, s.131

¹¹⁰ İstikbal, a.g.e., s. 77

sonucunda keşfedilen hidrokarbon rezervleri sonrasında bölge son olarak jeoekonomik temelinde değerlendirilmesine yol açmıştır.

1.1. Doğu Akdeniz Enerji Kaynakları

Jeopolitik ve stratejik kavramları ilk kullanıldıkları alanlar bağlamında askeri niteliğe sahipken özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında asimetrik dağılıma sahip enerji kaynaklarının küresel önem kazanması ile birlikte enerji politikası bağlamında kullanılmaya başlanmıştır. Buna göre Doğu Akdeniz Bölgesi yalnızca enerji kaynaklarının açığa çıkması ile önem kazanmış bir bölge olmasa da bölgede keşfedilen hidrokarbon sonrasında stratejik öneminin giderek arttığını söylemek mümkündür. Enerji jeopolitiği kapsamında sadece keşfedilen enerji alanları değil aynı zamanda bu enerji kaynaklarının arz ve talep ilişkisinin bulunduğu tüm coğrafi unsurları içine alınmaktadır. Bölgede yeni rezervlerin keşfi sonrasında bölgeye yönelik olan enerji jeopolitiğinin güncellenmesi jeopolitik değişimlere yol açmaktadır. Buna göre enerji kaynaklarının çeşitliği, niteliği, miktarı gibi gelişmeler, bölgedeki küresel ve bölgesel aktörlerin enerji taleplerinin hızla değişmesine neden olmaktadır.¹¹¹

20. Yüzyıla beraber önce kömür daha sonra petrole olan bağımlılık, enerji politikaları ve jeopolitik arasındaki ilişkinin sürekli artmasına neden olmuştur. Buna göre dünyada var olan asimetrik dağılım sonucunda enerjiye bağımlı olan devletler arasında savaşlar yaşanmasına neden olan bir olgudur. Özellikle Orta Doğu Bölgesi'nin dünya petrol arzının %60'nı karşılaması, dünya enerji rezervlerinin 2/3'üne sahip olması ve son olarak bölge petrolünün üretim maliyetlerinin daha düşük olması dolayısıyla bölge petrole olan bağımlılık sonrasında Arap-İsrail, Irak-İran, Körfez Savaşları gibi pek çok çatışmanın yaşanmasının nedenleri arasında gösterilebilir.¹¹²

Doğu Akdeniz Bölgesi, hidrokarbon rezervleri açısından zengin olan Orta Doğu'ya yakınlığı dolayısıyla yüksek enerji potansiyeline sahiptir. Buna göre enerji kaynaklarındaki gelişmeler bölge jeopolitiğine yansımaktadır. Tarihin her döneminde ilgi odağı olan Doğu Akdeniz Bölgesindeki enerji alanındaki gelişmeler yalnızca bölge devletlerinin değil küresel güçler açısından da ilgiyle takip edilmektedir. Özellikle AB üyesi devletlerin enerji kaynaklarının sınırlı olması, kısmen uluslar üstü özellikte olan

¹¹¹ Cenk Sevim, *Küresel Enerji Stratejileri ve Jeopolitik*, 3. Baskı, İstanbul: Seçkin Yayıncılık, 2015, s. 21-23

¹¹² a.g.e., s. 66-107

AB'nin de bölgeye angaje olmasını sağlarken uluslararası enerji şirketlerin de bölgeye yönelik politikalar izlemesine yol açmıştır. Bu nedenle bölgedeki enerji kaynaklarının paylaşımı noktasında ortaya çıkan sorunlar, aktörlerin çok ve çeşitli oluşu bölgede devam eden anarşinin de etkisi ile bölgedeki çatışma riskini artırmaktadır. 21. Yüzyıla beraber bölgede varlığı tespit edilen enerji kaynakları ile birlikte enerji transferi noktasında önem atfedilen bölge günümüzde potansiyel enerji kaynakları temelinde değerlendirilmeye başlanmıştır. Doğu Akdeniz Bölgesindeki enerji rezervinin hacmi hakkında genel bir uzlaşma olmadığı gibi araştırmacılar tarafından bölge kaynaklarına yönelik tahminler söz konusudur.

1969 yılında Mısır'ın ilk doğal gaz keşfi sonrasında Doğu Akdeniz Bölgesinde yeni kaynakların bulunması amacıyla çalışmalar yoğunlaşmıştır. 1999 yılına kadar bölgedeki devletlerden hiçbiri enerji rezerviyle karşılaşmamıştır ya da en azından bunu paylaşmamıştır. Mısır, sonraki yıllarda gaz ihracatçısı konumuna gelse de ülkede yaşanan iç karışıklıklar ve iç pazarın taleplerinin karşılanması doğrultusunda tekrar gaz ithalatçısı konumuna gelmiştir. Ancak 2015 yılında keşfedilen Noar sahası ile birlikte 2020 yılında gaz ihracatçısı olmaya hazırlanan Mısır, bu keşif sonrasında jeopolitiğin değişmesine neden olmuştur. Mısır'ın teşvik edici keşifleri sonrasında arama çalışmalarına devam eden İsrail ise, 1999'da ilk doğal gaz rezervini bulduğunu açıklamıştır. Noa Sahası, olarak adlandırılan bölgede artan çalışmalar İsrail'in iki önemli gaz sahasının bulmasına yol açmıştır.¹¹³ 2009 Tamar ve 2010 Leviathan Sahalarındaki enerji kaynaklarının keşfiyle İsrail'in enerji ithalatçısı olma kapasitesi tartışılmaya başlanmıştır.¹¹⁴ 2001 ve 2010 yılları arasında Dünyanın en büyük denizaltı gaz keşifleri olarak nitelendirilen bu sahaların kapasiteleri küçük olsa da İsrail'in hidrokarbon sektöründe yeni bir çağ başlatmıştır.¹¹⁵ Çözüme kavuşmamış problemlerden biri olan İsrail-Filistin sorununun uzantısı olarak bölgede keşfedilen kaynakların hakça paylaşımı konusunda problemler yaşanmaktadır. Filistin'in 2000 yılında keşfettiği Gaza Marine bölgesi haricinde İsrail ile paylaştığı deniz alanları içinde bulunan enerji rezervleri üzerindeki haklarından yararlanamamaktadır. 2017 yılında

¹¹³ Sohbet Karbuz, "Geostrategic Importance of East Mediterranean Gas Resources", *Energy Economy, Finance and Geostrategy*, ed. André Dorsman, Volkan Ş. Ediger, Mehmet B. Karan Switzerland: Springer International Publishing, 2018, s. 239-240

¹¹⁴ James Stocker, "No EEZ Solution: The Politics of Oil and Gas in the Eastern Mediterranean", *Middle East Journal*, 2012, Cilt 66, Sayı 4 s. 579-597

¹¹⁵ Karbuz, "Geostrategic Importance of East Mediterranean Gas Resources", s. 240

GKRY tarafından keşfedilen Afrodit sahası göz önüne alındığında GKRY, ada etrafında bulunan enerji rezervlerinin tek hak sahibi olarak kendisini görmekte buna göre antlaşmalar akdetmektedir. Sonuç olarak enerji keşifleriyle birlikte bölgede statüko sağlamamakta aynı zamanda dondurulmuş sorunların etkisi denize yayılmaktadır.

“Yeni Basra Körfezi” olma kapasitesine sahip olduğu ileri sürülen Doğu Akdeniz bölgesi, keşfedilen enerji kaynakları sonrasında bölgesel ve küresel devletler açısından siyasi ve ekonomik anlamda büyük riskler taşıyan bir bölge haline gelmiştir.¹¹⁶ 2010 yılı Mart ayında ABD Jeolojik Araştırması tarafından yayınlanan çalışmaya göre Levant Havzası¹¹⁷ baz alınmış, bahsedilen bölgede 1.7 milyar varil petrol, yaklaşık 3.45 trilyon metreküp kadar doğalgaz rezervi bulunduğu ileriye sürülmüştür.¹¹⁸ Yine aynı araştırma merkezi tarafından yapılan Mayıs 2010 tarihli rapora göre Doğu Akdeniz’in yaklaşık olarak 250.000 kilometre karesini oluşturan Nil Deltası baz alınarak yapılan çalışmada 1.8 milyar varil kadar petrol, yaklaşık 6.3 trilyon metreküp kadar doğalgaz ve 6 milyar varil kadar sıvı gaz bulunduğu ileri sürülmüştür.¹¹⁹ Dünya doğal gaz kaynaklarının yaklaşık %5’ine denk gelen söz konusu bölgede bulunduğu tahmin edilen hidrokarbon kaynakları bölgedeki dinamikleri değiştirme ve enerji rekabetini artırma potansiyeline sahiptir. Bölge devletleri çeşitli işbirlikleri sonucu açık denizlerde enerji keşfi yapma kapasitesini artırmıştır. 2010 yılı sonrasında artan keşifler ve işbirlikleri sonucunda yapılan tahminlerin doğruluk payının arttığı bilinmektedir.¹²⁰ Doğu Akdeniz’deki hidrokarbon kaynaklarının AB devletlerinin 30 yıllık ihtiyacını karşılayabilecek kapasiteye sahip olduğu düşünüldüğünde AB devletlerinin bölgeye yönelik politikalarının yoğunlaşması doğaldır. Doğu Akdeniz Bölgesi enerji kaynakları Türkiye’nin yaklaşık 570 yıllık doğal gaz ihtiyacını

¹¹⁶ William Engdahl, The New Mediterranean Oil And Gas Bonanza, *Anglo-American Oil Politics*, <https://renew.com/general95/newmedol.html> (7.11.2021)

¹¹⁷ Çalışmada Levant Havzası olarak belirtilen bölge KKTC, GKRY, Lübnan, Filistin, İsrail, Suriye’yi kapsamaktadır.

¹¹⁸ World Petroleum Resources Project Assessment of Undiscovered Oil and Gas Resources of the Levant Basin Province, Eastern Mediterranean <https://pubs.usgs.gov/fs/2010/3014/pdf/FS10-3014.pdf> (7.11.2021)

¹¹⁹ World Petroleum Resources Project, Assessment of Undiscovered Oil and Gas Resources of the Nile Delta Basin Province, Eastern Mediterranean <https://pubs.usgs.gov/fs/2010/3027/pdf/FS10-3027.pdf> (7.11.2021)

¹²⁰ İsmail Numan Telci, Recep Yorulmaz, “Bölgesel Rekabette Küresel Güç Mücadelesine Doğru Doğu Akdeniz”, *Uluslararası Siyasette Doğu Akdeniz*, ed. İsmail Numan Telci, Recep Yorulmaz Ankara: Ortadoğu Yayınları, 2020, s. 20-23

karşılabilme kapasitesine sahiptir.¹²¹ Keşfedilmesi beklenen yeni kaynaklara ulaşım ile birlikte bölgede devam eden güç rekabeti giderek artacaktır.

Keşfedilen ya da keşfedilmesi beklenen enerji kaynaklarının kullanımı ve ihracatı teknik, idari, ticari, politik ve güvenlik anlamında birçok önemli zorluklar ve jeopolitik etkiler doğurmaktadır.¹²² Türkiye açısından Doğu Akdeniz Bölgesinin ekonomik değeri göz önüne alındığında, Türkiye bölgeye olan kıyıları nedeniyle Doğu Akdeniz gazının paylaşılması konusu hariç bölgedeki enerji transferini kontrol etme konusunda da aktif rol oynamak istemektedir. Bölgedeki petrol ve doğal gaz kaynakları, enerjide dışa bağımlı olan Türkiye açısından hayati öneme sahiptir. Türkiye yapmış olduğu sınırlandırma antlaşmaları çerçevesinde bölgede sondaj ve sismik araştırma gemileriyle¹²³ Doğu Akdeniz'deki egemenlik haklarını korumaya çalışmaktadır.¹²⁴ Yukarıda bahsettiğimiz hususla doğrudan ilintili olan hatta Doğu Akdeniz Bölgesi'nin geleceğini etkileyen ve şekillendiren unsurların başında Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkiler gelmektedir. Şimdi bu konu hakkında kısaca bilgi vermek yararlı olacaktır.

1.2. Doğu Akdeniz'de Münhasır Ekonomik Bölge Açısından Yaşanan Sorunlar

İlk olarak bölgede çok çeşitli aktörlerin varlığı devletlerin bir antlaşma akdetmesini zorlaştırdığı gibi, Orta Doğu bölgesinde devam eden istikrarsızlık Doğu Akdeniz Bölgesine yansımaktadır. 2000'li yılların başında bölgede bulunan hidrokarbon kaynaklarının varlığı ile yaşanan gelişmeler sonrası bölgede istikrarı sağlama çabaları artsa da ekonomik ve güvenlik temelli devlet kaygıları sonucunda kutuplaşmalar ve mekanizmalar geliştirilmiştir. Bölgede bulunan aktörler incelendiğinde Türkiye, Yunanistan, Mısır, Suriye, İsrail, Filistin, Lübnan, Libya ve Kıbrıs Cumhuriyeti adı ile antlaşmaların akdedildiği Türklerin temsili noktasında sıkıntıya uğradığı Kıbrıs'taki ikili yapı Güney Kıbrıs Rum Yönetimi(GKRY) ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti(KKTC) bölgesel anlamdaki aktörlerdir.

¹²¹ Yayıcı, *Doğu Akdeniz'in Paylaşım Mücadelesi ve Türkiye*, s. 28

¹²² Karbuz, "Geostrategic Importance of East Mediterranean Gas Resources", s. 247-248

¹²³ Sondaj gemileri Fatih, Yavuz ve Kanuni olarak sismik araştırma gemileri ise Barbaros Hayrettin Paşa ve Oruç Reis olarak adlandırılmıştır.

¹²⁴ Kemal İnat, Muhittin Ataman, "Türkiye'nin Doğu Akdeniz Politikasının Temel Parametreleri", *Doğu Akdeniz ve Türkiye'nin Hakları*, ed. Burhanettin Duran, Kemal İnat, Muhittin Ataman, İstanbul: SETA, 2020, s. 17-20

Özellikle Kıbrıs Sorunu açısından bir değerlendirilme yapıldığında GKRY'nin Yunanistan ile birlikte hareket etmesi ve Kıbrıslı Türklerin haklarını göz ardı ederek adayı tek taraflı olarak temsil etmeye çalışması sonucunda Türkiye ve KKTC'nin de çeşitli uluslararası girişimlerde bulunmasına zemin hazırlamaktadır. Ancak Kıbrıs Sorununa kalıcı bir çözüm getirilmediği sürece Doğu Akdeniz Sorununun tam anlamı ile çözülemeyeceğini söylemek yanlış olmayacaktır. Doğu Akdeniz sorunu jeopolitik, ekonomik, sosyal, tarihi ve güvenlik anlamında birçok unsuru içinde barındırması dolayısı ile karmaşık bir konu halini aldığı gibi bölgenin MEB ilanı için yeterli alana sahip olmamasından dolayı ilgili durumlar çerçevesinde değerlendirilip bölgedeki hakkaniyetin sağlanması tüm devletlerin ortak bir belge imzalaması sonucunda çözümlenecektir.

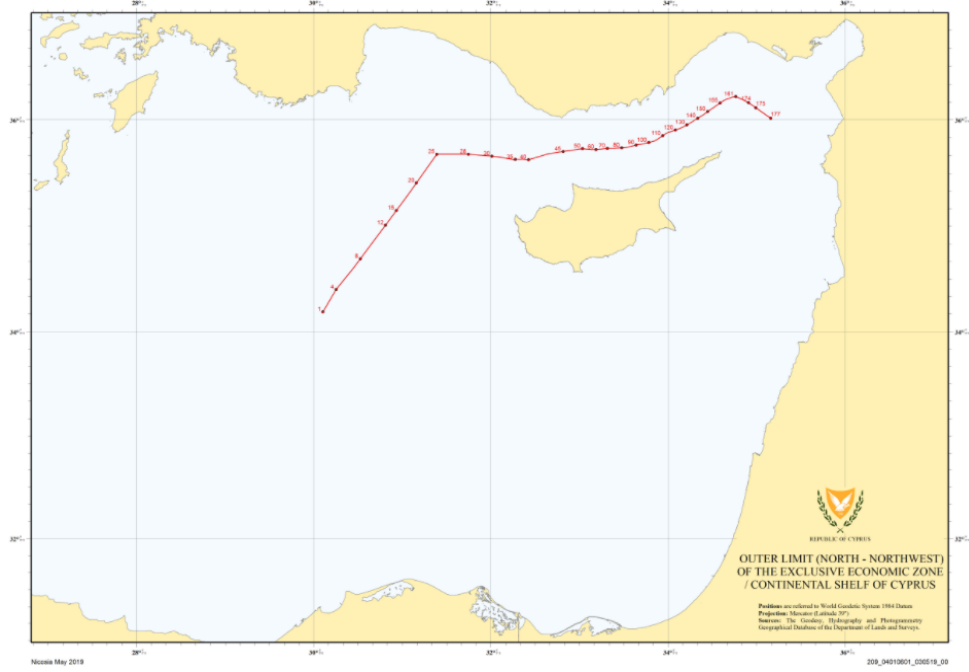
Tüm bunlar göz önüne alındığında bölgede yapılacak olan sınırlandırmanın ilk olarak hakkaniyet ilkesine hizmet etmesi temel amaç olmalıdır. Doğu Akdeniz bölgesi ilgili durumlar çerçevesine göre değerlendirilerek, karşılıklı kıyıları bulunan devletlerin kıyı uzunlukları temel alınarak sınırlandırmanın akdedilmesi gerekmektedir. Ayrıca bölgede bulunan adaların statüleri belirlenerek uluslararası hukuk önünde adil bir sınırlandırılma yapılması gerekmektedir. Türkiye bölgede en uzun kıyı uzunluğuna sahip devlet olmasına rağmen 1958 CDHS ve 1982 BMDHS'ye taraf değildir. Buna rağmen uluslararası deniz hukukunun öngördüğü kurallara bağlı kalan Türkiye henüz MEB'ini ilan etmemiştir. Yunanistan ise Doğu Akdeniz'de bulunan *Meis, Rodos, Kaşot, Kerpe ve Girit Adaları* sebebi ile tam yetki talep etmekte bunu yaparken de GKRY ile hareket etmektedir.

1.2.1. Doğu Akdeniz'de MEB ve Kıta Sahaneliği Belirlenmesinde Devletlerin Yaptığı Antlaşmalar

Kronolojik olarak Doğu Akdeniz bölge devletlerinin ilan ettiği MEB alanları incelendiğinde ilk olarak GKRY' in 2 Nisan 2004'teki MEB ilanı karşımıza çıkmaktadır. Bu ilana göre 21 Mart 2003 tarihinden itibaren geçerli sayılacak olan bu ilanla birlikte Türkiye ve KKTC'nin hakkaniyetli paylaşım önerileri dikkate alınmadığı görülmüştür.¹²⁵

¹²⁵ United Nations, Law of the Sea Bulletin, Sayı. 55, 2004, s. 22-29

Şekil 2: Kıbrıs Cumhuriyeti Adına Yapılan MEB İlanı Haritası Kuzey Dış Sınırı

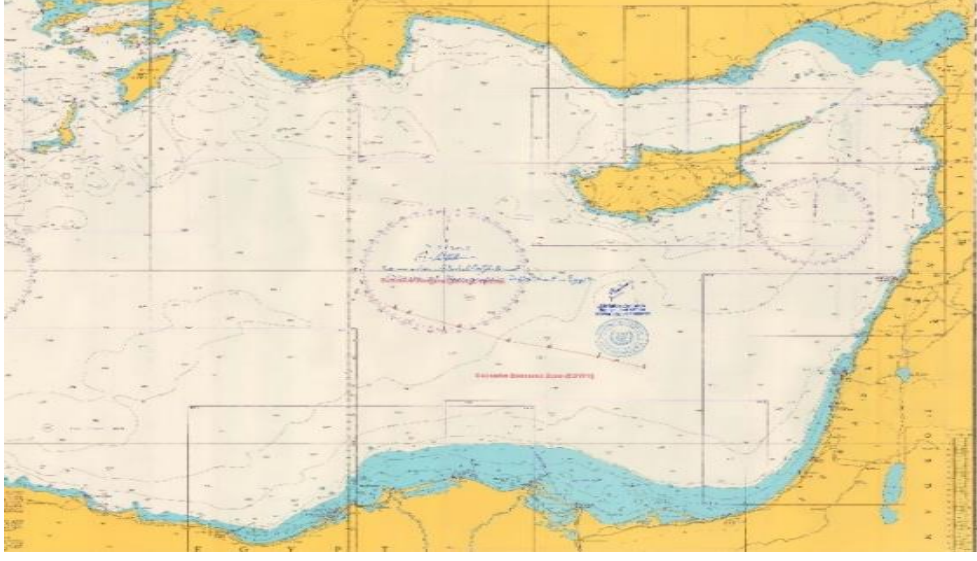
Şekil 2 : Kıbrıs Cumhuriyeti Adına Yapılan MEB İlanı Haritası Kuzey Dış Sınırı

Kaynak: Law concerning the Exclusive Economic Zone and the Continental Shelf (Laws 64(I) of 2004 and 97(I) of 2014), 06 May 2019 https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/MAPS/CYP_MZN144_2019_00ill.jpg (19.09.2021)

GKRY ve Mısır arasında yapılan MEB sınırlandırma antlaşması sonrasında Türkiye antlaşmaya itirazda bulursa da çabaları yetersiz kalmıştır. Buna göre kıyıları etkilenen ilgili devletler arasında eşitlik ilkesinin temel alınması gerektiğine vurgu yapan Türkiye uluslararası hukuk çerçevesinde egemenlik haklarının korunması gerektiğini dile getirmiştir. Ayrıca bölgeki tek otoritenin GKRY olmadığına dikkat çeken Türkiye, Kıbrıs'ın tümünün ortaklaşa katılımı sonucunda bölgede antlaşma akdedilmesi gerektiğini vurgulamıştır.¹²⁶

¹²⁶ United Nations, Law of the Sea Bulletin, Sayı 54, 2004, s. 127

Şekil 3: GKRY ve Mısır MEB Sınırlandırma Antlaşması Haritası

Şekil 3: GKRY ve Mısır MEB Sınırlandırma Antlaşması Haritası

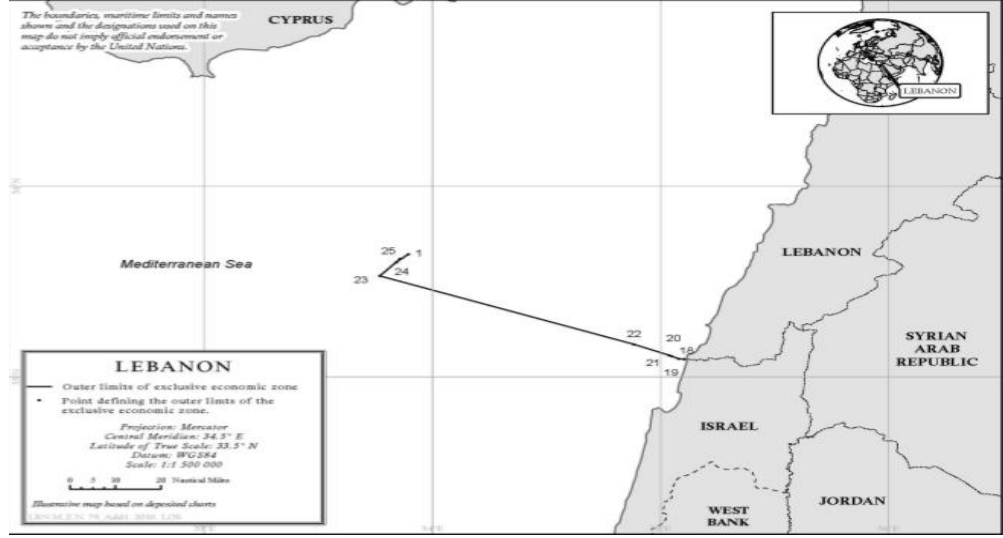
Kaynak: Agreement between the Republic of Cyprus and the Arab Republic of Egypt on the Delimitation of the Exclusive Economic Zone, 17 February 2003, https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/MAPS/CYP_MZN47_2004_00123.jpg (15.09.2021)

Türkiye'nin tüm girişimlerine rağmen antlaşma geçerli kılınmıştır. Ancak 17 Ocak 2007 tarihinde yapılan GKRY ve Lübnan arasındaki MEB sınırlandırma anlaşması uluslararası geçerlilik kazanmadığı gibi Türkiye'nin çabaları sonucunda Lübnan iç hukukunda geçerli kabul edilmemiştir.¹²⁷ 19 Ekim 2010 tarihinde Birleşmiş Milletler'e gönderilen bir nota ile tek taraflı olarak MEB ilanında bulunan Lübnan, Kıbrıs hattının sınırlandırılmasına ilişkin koordinatları paylaşan Lübnan Hükümeti bu bölgeyi AB'ye deklare etmiştir.¹²⁸

¹²⁷ Yayıcı, "Doğu Akdeniz'de Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu Ve Türkiye", s. 17

¹²⁸ United Nations, Law of the Sea Bulletin, Sayı 74, 2010, s. 30

Şekil 4 : Libya'nın Tek Taraflı MEB İlanına İlişkin Harita

Şekil 4: Libya'nın Tek Taraflı MEB İlanına İlişkin Harita

Kaynak:

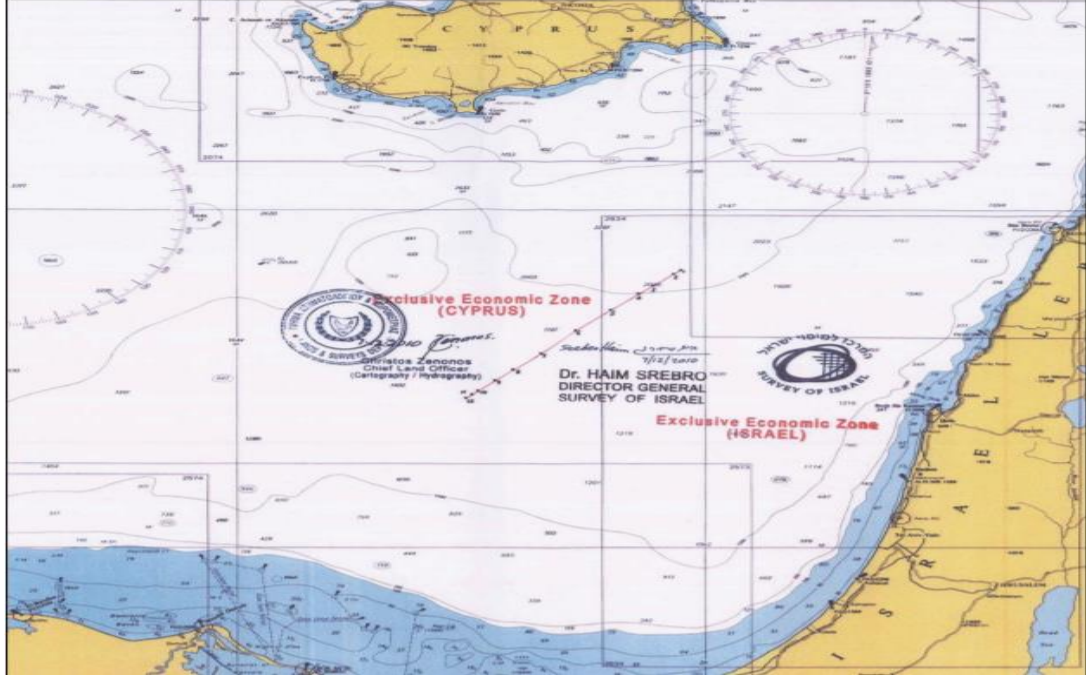
https://www.un.org/Depts/los/doalos_publications/LOSBulletins/bulletinpdf/bulletin74e.pdf (27.09.2021)

17 Aralık 2010 yılında GKRY ve İsrail arasında yapılan MEB Antlaşması sonucunda¹²⁹ MEB sınırlandırılması tesis edilse de Lübnan, söz konusu bölgede üçlü bir antlaşmanın tesis edilmesi gerektiği söz konusu bölgenin üç devlet için de eşit uzaklıkta bulunduğunu iddia etmekle birlikte, bazı alanlarda Lübnan'ın tek taraflı ilan ettiği MEB alanları dolayısı ile konu muhattabı olarak sadece GKRY'yi görmektedir. Sonuç olarak antlaşmayı ağır bir dille eleştiren Lübnan Hükümeti aynı zamanda egemenlik haklarının ihlalinin karşısında uluslararası barış ve güvenliğin korunması amacıyla BMGS'den gerekli önlemlerin alınmasını istemiştir.¹³⁰

¹²⁹ United Nations, Law of the Sea Bulletin, Sayı 75, 2010, s. 27-31

¹³⁰ 2082.11D Lebanon Letter, 20 June 2011, https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/communications/lbn_re_cyp_isr_agreement2010.pdf (27.09.2021)

Şekil 5: GKRY Ve İsrail Arasındaki MEB Sınırlandırmasına İlişkin Harita

Şekil 5: GKRY Ve İsrail Arasındaki MEB Sınırlandırmasına İlişkin Harita

Kaynak: List of Geographical Coordinates of points for the delimitation of the Exclusive Economic Zone – the Southern Part of the Western Median Line, 19 October 2010 https://www.un.org/Depts/los/doalos_publications/LOSBulletins/bulletinpdf/bulletin74e.pdf (27.09.2021)

Türkiye ise sınırlandırmaya ilişkin olarak 21 Eylül 2011 yılında KKTC ile arasında imzalanan Kıta Sahaneliği Sınırlandırma Antlaşması ve Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti ile yapmış olduğu 27 Kasım 2019 tarihli *Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına* ilişkin iki antlaşma akdetmiştir.¹³¹ Libya ile yapılan antlaşma sonucunda ortay hat esas alınarak, Yunanistan'ın MEB iddia etmesine neden olan bazı adaların coğrafyanın üstünlüğü sebebi ile yalnızca karasularına sahip olabileceği, bir diğer adalarının ise sui jeneris (kendine özgü) ekonomik faaliyet yoksunluğu sebebi ile hem karasuları hem de MEB alanına sahip olamayacağını ispatlar durumdadır.¹³² Yunanistan ve Mısır arasında tesis edilen 6 Ağustos 2020 tarihli *MEB Sınırlandırma*

¹³¹ Antlaşma ayrıntıları için bkz.: [https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIES/Turkey_11122019_\(HC\)_MoU_Libya-Delimitation-areas-Mediterranean.pdf](https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIES/Turkey_11122019_(HC)_MoU_Libya-Delimitation-areas-Mediterranean.pdf) (28.09.2021)

¹³² Cihat Yayıncı, *Libya Türkiye'nin Denizden Komşusudur*, İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi, 2020, s. 89-92

Antlaşması ise Doğu Akdeniz açısından bölgede yapılan son antlaşma durumundadır. Antlaşmanın şekil ve şartları belli olmadığı gibi bazı adalarından dolayı bölgedeki sınırlandırmaya müdahil olmak isteyen Yunanistan bu antlaşmayı Türkiye ve Libya'nın yapmış olduğu antlaşmanın geçersiz kılınması amacıyla yaptığı öne sürülmektedir. Ayrıca GKRY yapmış olduğu antlaşmaları destekleyerek bölgede Türkiye aleyhinde geniş çaplı deniz alanlarına sahip olmak isteyen Yunanistan, "Kıbrıs Cumhuriyeti" adıyla Kıbrıs adasının tümünün temsil edildiğini öne sürerek GKRY'nin politikalarını destekleyerek bunları meşrulaştırmaya çalışmaktadır.¹³³ Devletlerin tek taraflı olarak MEB ilanında bulunmalarını engelleyecek bir hukuk kuralı bulunmamakla beraber Doğu Akdeniz bölgesi ilgili durumları oluşturduğundan yarı kapalı bir deniz olma özelliği ve karşılıklı kıyıların 400 deniz mili olmadığı bir bölgeyi kapsamaktadır. Ayrıca 1982 BMDHS 128. Maddesi uyarınca kapalı ya da yarı kapalı deniz alanlarını paylaşan kıyıdaş devletler arasında işbirliğinin oluşturulması, uluslararası örgütlerin ve ya kuruluşların davet ederek ortak bir çabayla devletlerin hakları ve yükümlülüklerinin korunmasına dikkat çekilmiştir.¹³⁴ Buna göre bölge devletlerinin tek ya da ikili olarak MEB ilanı bölgede hakkaniyeti sağlamayacağından devletler arasında oluşturulan mekanizmalarda bazı devletlerin yalnızlaştırılması Doğu Akdeniz Bölgesinde güvenlik tehdidi oluşturmaktadır.

2. Türkiye Ve Yunanistan İlişkilerinin Kısa Tarihsel Gelişimi

Doğu Akdeniz Bölgesinde yaşanan sorunların Yunan-Türk ilişkileri göz önüne alınmadan değerlendirilmesi konunun eksik kalmasına neden olacaktır. Buna göre Yunanistan ve Türkiye ilişkilerine bakıldığında genellikle işbirliğinden çok rekabetçi unsurların etkili olduğunu söylemek mümkündür. Buna göre 1829 *Edirne Antlaşması* ile bağımsızlığını kazanan Yunanistan ile ilişkiler komşu iki devlet olmanın yanı sıra uzun yıllar boyu Yunanistan'ın "Megali İdea" ülküsüne göre şekillenmiştir. Buna göre oluşumundan bu yana yayılmacı bir politika izleyen Yunanistan, gerek devlet inşası gerekse devletin devamlılığı noktasında Batılı devletlerden destek görmüştür. İrredantist politikaların çıktısı olarak Yunanistan ile yaşanan sorunlar genel olarak kimlik ve azınlık sorunları, Ege sorunu, Kıbrıs sorunu ve son olarak bir başka rekabet

¹³³ Yücel Acer, Doğu Akdeniz'de Yunanistan-Mısır Deniz Sınırı Antlaşması Ve Türkiye, *SETA Perspektif*, 2020, Sayı 293, s. 1-6

¹³⁴ BMDHS, a.g.e., md., 123 s. 44

ortamı olan Doğu Akdeniz sorunudur. Doğu Akdeniz Bölgesi stratejik açıdan önemli bir bölge olmanın yanı sıra sorunlu bölgelere yakınlığı ile de önem atfedilen bir bölgedir. Bilindiği üzere Orta Doğu'da yaşanan istikrarsızlıklar bölge devletleri arasındaki ilişkilerin olumsuz etkilenmesine sebep olurken aynı zamanda bölge devletlerinin Doğu Akdeniz deniz alanları sınırlandırılması meselesini dengeleyici bir unsur olarak ele almasına neden olmaktadır. Buna göre bu bölümde Osmanlı İmparatorluğu döneminde Ege Denizi'nin Türk Gölü olması statüsünün kaybedildiği tarihsel olgular incelenerek, Yunanistan'ın Osmanlı İmparatorluğu topraklarında genişleme politikaları incelenecektir. Türkiye Cumhuriyeti ve Yunanistan arasındaki çözülmemiş bu sorunların, iki devlet arasındaki ilişkilere olan etkisine dair değerlendirme yapılmasının ardından Kıbrıs sorununun gündeme gelmesiyle Yunanistan ve Türkiye tezlerine yer verilecektir.

19. yüzyılda yaşanan gelişmelerin ışığında Doğu sorununun temellerini oluşturan bağımsızlık girişimleri ile Türk-Yunan gerilimlerinin başladığı bilinmektedir. Batı Dünyası'nın desteğini de yanına alarak Osmanlı İmparatorluğu'ndan ilk bağımsızlık kazanan ulus, Yunan ulusu olmuştur.¹³⁵ Tarih sahnesine çıkan bağımsız bu devlet, "Megali İdea"¹³⁶ kapsamında irredantist politikalar izleyerek dış politikasını Osmanlı İmparatorluğu'nun topraklarını ele geçirmek üzerine kurmuştur.¹³⁷ "Kurtulmamış Yunan Toprakları" adını verdiklerini İstanbul ve tüm Trakya'yı da içine alan bu düşünceye göre Osmanlı İmparatorluğu topraklarında yaşayan Rumların, Yunanistan çatısı altına girilmesi gerektiği vurgulanırken aynı zamanda Osmanlı İmparatorluğu topraklarını ele geçilerek bir genişleme politikası izlenmiştir. Avrupalı devletler Osmanlı topraklarındaki ayrılıkçı hareketleri destekleyerek sorunların büyümesine ve yeni sorunlar eklenmesine neden olmuşlardır.¹³⁸ Ege'yi Yunan Denizi haline getirmeyi amaçlayan bu düşünce yapısı 19. Yüzyıl gelişmeleri ve Büyük Devletlerin Yunanistan'a haksız şekilde verdiği topraklar doğrultusunda devam etmiştir.

¹³⁵ Barış Özdal, R. Kutay Karaca, *Diplomasi Tarihi I*, 3. Baskı, Bursa: Dora Yayıncılık, 2018, s. 591-594

¹³⁶ Megali İdea düşüncesi Osmanlı İmparatorluğuna karşı yayılmacı politikalar izleyerek Doğu Roma İmparatorluğu'nun tekrar canlandırılmasını ifade ederken aynı zamanda Yunan İredantizmi olarak geçmektedir.

¹³⁷ Şükrü Sina Gürel, *Tarihsel Boyutları İçinde Türk-Yunan İlişkileri (1821-1993)*, 1. Baskı, Ankara: İmge Kitapevi Yayıncılık, 2018, s. 44-47

¹³⁸ Mikail Kolutek, *Megalo İdea'dan Pontus Hayaline Rumların Türkiye'deki Faaliyetleri*, 1. Baskı, Ankara: Gazi Kitapevi, 2020, s. 1-16

Yunanistan ile ilişkilere bakıldığında genellikle tehdit algısı üzerinde yürütülen ilişkilerin en önemli sorunlarından olan “Ege Sorunu” noktasında Türk denizciliğine büyük darbe vuran Navarin Olayı ve Ege bölgesindeki hâkimiyet kaybedilerek bölgenin Türk Gölü olma statüsü kaybedilmiştir.¹³⁹ 1. Balkan Savaşı ile Yunanistan, İmroz ve Bozcaada haricinde Ege Denizi’ndeki adaların tümünü işgal etmiştir.¹⁴⁰ İşgal edilen adaların savaş sonu düzende büyük güçler tarafından Yunanistan’a verilmesi fikri karşısında ilhaka karşı çıkan Osmanlı yönetimi, Sakız ve Midilli Adalarının Anadolu’nun ayrılmaz bir parçası olduğu tezini öne sürmüştür. Ancak Anadolu kıyısında bulunan adaların ilhaki sonucunda iki devlet arasındaki gerilim daha da artarak deniz kuvvetlerinin güçlendirilmesi yarışına dönüşmüştür.¹⁴¹

“Megali İdea” arzusu devam ederek özellikle revizyonist devletlerin safında yer alacak olan Yunanistan’ın toprak kazanımlarını koruyarak üstelik Rum kesimin yaşadığı İstanbul, Trakya, İzmir gibi şehirleri topraklarına katma fırsatı olarak görmüştür. Buna istinaden, Birinci Dünya Savaşı’na giren Yunanistan, savaşa katılan son devlet olmuştur.¹⁴² Yunan milli kimliğinin oluşumu ve ulus devlet inşası amacıyla girişilen uzun bağımsızlık mücadeleleri Osmanlı İmparatorluğuna karşı girişimlerle mümkün olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti ise oluşumunu Kurtuluş Savaşı’nda Yunanistan’a karşı kazanılan bağımsızlık savaşına borçludur.¹⁴³ Buna göre iki devlet birbirlerine karşı verdikleri mücadeleler sonucunda bağımsızlıklarını elde etmişlerdir. Bu yüzden iki devlet arasında süregelen “düşman” algısını kırmak görece barış süreçleri haricinde 190 yıl boyunca mümkün olmamıştır.

Yunanistan’ın Birinci Dünya Savaşı sonrasında şiddetle savunduğu Ege Adaları ve Batı Anadolu’nun birlikte değerlendirilmesidir. Bu teze göre Yunanistan Ege Adaları’nın Anadolu topraklarının devamı ve uzantısı olduğuna dikkat çekerek topraklarını genişletmek istemiştir. Ancak 15 Mayıs 1919’da İzmir’e çıkartma yapan Yunanlılar, 9 Eylül 1922’de Anadolu topraklarından atılınca bu tezi savunmayı

¹³⁹ Rıfat Uçarol, *Siyasi Tarih (1789-1994)*, İstanbul: Filiz Kitapevi, 1995, a.g.e., s. 153-155

¹⁴⁰ Özdal, Karaca a.g.e., ss. 652

¹⁴¹ Dimitri Kitsikis, *Türk-Yunan İmparatorluğu*, çev. Volkan Aytar, 1. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 1996, s. 207-209

¹⁴² Gürhan Yellice, “Birinci Dünya Savaşı Ve Yunanistan: Çanakkale’den Milli Bölünmeye”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi* S. 32, 2016, ss. 205-242.

¹⁴³ Şaban Çalış, Birol Akgün, “Çatışmadan Uzlaşmaya: 21. Yüzyıla Giderken Balkanlarda Türk Yunan Rekabeti” *21. Yüzyılın Eşiğinde Türk Dış Politikası*, ed. İdris Bal, İstanbul: Alfa Yayınları, 2001, s. 223-224

bırakmışlardır. Mustafa Kemal Paşa önderliğinde kazanılan Türklerin Ulusal Kurtuluş Mücadelesi, Yunanlılar tarafından “Büyük Bozgun” ya da bir diğer ifade ile “Küçük Asya Felaketi” olarak akıllara kazınmıştır.¹⁴⁴¹⁴⁵ Kurtuluş Savaşı ile birlikte hem var olma mücadelesi hem de köklü bir siyasal değişim yaşayan Türkler ise, Lozan Barış Antlaşması ile uluslararası sistemde bağımsızlığını tescillemiştir.¹⁴⁶

Lozan Barış Antlaşması’na giden yolda Ankara Hükümeti ilk olarak Yunanistan’la yaşanan temel sorunları belirlemiştir. Buna göre ilk olarak Adalar sorunu gündeme getirilmiştir. Türkiye açısından Anadolu’ya yakın adaların egemenlik altına alınması kapsamında bir takım girişimler planlanmıştır. Ancak Yunanistan Kurtuluş Savaşında İzmir’e asker çıkartırken adaları kullanmadığını iddia ederek, Anadolu açısından tehdit oluşturmayacağını savunmuştur. Antlaşma dolayısıyla Doğu Akdeniz sınırlandırma anlaşmazlığının temellerini oluşturan adaların Yunanistan’a verilmesi kararlaştırılmıştır.¹⁴⁷ Lozan Antlaşması, iki komşu ülke arasında sınırların tespiti ve ilişkilerde denge politikasına geçilmesine katkı sağlamıştır.

Türkiye Cumhuriyeti’nin Kurtuluş Savaşı sonrası temel dış politika anlayışı Batıcılık ve Statükoculuk olmuştur. Batı ile uyum içinde hareket eden ve bunu sürekli dış politikası haline getiren Türkiye Cumhuriyetli Avrupalı devletler arasında Batılaşmış bir devlet olarak yerini almıştır. 1923 Lozan Barış Antlaşması sonrasında Atatürk’ün “yurtta barış, dünyada barış” ilkesi ile Balkan ülkeleri ile iyi ilişkiler tesis edilmeye çalışılmış, “megali idea” ülküsünün tarihe karıştığını varsayarak Yunanistan ile iyi komşuluk ilişkileri tesis etmeye gayet etmiştir. Dondurulan sorunlar varlığını devam ettirse de Türkiye Cumhuriyeti’nin Avrupalı devletler sisteminde yerini koruması açısından 1930-1950 yılları arasında Türk ve Yunan ilişkileri Batı’ya eğilimli ve bölgesel işbirliği ortaklığında ilerlemiştir.¹⁴⁸ 1930’lu yıllarda her iki devlet de ekonomik ve sosyal açıdan kalkınmayı hedeflemiş bu doğrultuda barışçıl dış politika

¹⁴⁴ Gürel, a.g.e., ss. 55-56

¹⁴⁵ Ömer Göksel İşyar, *Karşılaştırmalı Dış Politikalar*, 2. Baskı, Bursa: Dora Yayıncılık, 2013, s. 573

¹⁴⁶ Kemal H. Karpat, *Türk Dış Politikası Tarihi*, ed. Güneş Ayas, İstanbul: Timaş Yayınları, 2012, s. 25-27

¹⁴⁷ Lozan antlaşması 12. Maddesi gereğince Limni, Semadirek, Midilli, Sakız, Sisam ve Nikarya olarak adlandırılan Doğu Akdeniz’de bulunan adaların silahsızlaştırılması koşuluyla Yunanistan’a verilmesi kararlaştırılmıştır.

¹⁴⁸ Oral Sander, *Siyasi Tarih 1918-1994*, 16. Baskı, Ankara: İmge Yayıncılık, 1994, s. 81-85

hamleleri izlemenin elzem olduğunun farkına varmışlardır.¹⁴⁹ Ancak Türkiye ve Yunanistan dostluk dönemi ilişkileri sırasında Yunanistan'ın Ege'de gerçekleştirdiği tek taraflı genişleme politikası sonrası, Türkiye'nin sessiz kalması sorunların kronikleşmesine Türkiye'nin üstü kapalı kabulüne neden olmuştur.¹⁵⁰ Tüm bu gelişmelerin ışığında uluslararası sisteme katılan Yunanistan ile ilişkiler genel olarak sorunlar üzerinden ilerlemiştir. Bunlara örnek olarak Azınlık Hakları Meselesi, Ege Sorunu, Kardak Krizi, Kıbrıs Sorunu gibi belli başlı sorunlara bir yenisini olarak Doğu Akdeniz Sorunu eklenmiştir. Yunanistan ile ilişkilerin rekabet denkleminde ilerlediği ve tehdit algıları ile şekillendiği bu konjonktürde Yunanistan “megali idea” ülküsü ile hareket ederken ülküsünün gerçekleşmesi karşısındaki en büyük tehdit unsurunun Türkiye olarak görmekte, bu nedenle geçici dönemlerde ortak tehdiye karşı işbirliği yapmakta ancak Türkiye'yle kalıcı bir barış yapmaktan imtina etmektedir.

1934 yılında kurulan Balkan Paktı ile revizyonist dış politika izleyen İtalya'ya karşı ortak paydada birleşen iki devlet, bölgede yaşanacak istikrarsızlıkların önüne geçmeye çalışmıştır.¹⁵¹¹⁵² 1930'lu yıllardan İkinci Dünya Savaşı'na kadar süren dostluk ilişkileriyle siyasi, ekonomik ve askeri alanlara yayılmış bir takım antlaşmaların yapılmasını sağlamıştır. Dönemin şartlarında etkili olan faşizm akımının da etkisi ile iki devlet arasındaki bu yakınlaşma İkinci Dünya Savaşı'nda Yunanistan'ın işgal edilmesi ve Türkiye'nin savaş dışı kalmasıyla sekteye uğramıştır. Buna göre iki ülke arasındaki işbirliği ilişkileri ortak tehdit algılanan zamanlarda en yüksek seviyeye ulaşmıştır. 1950'li yılların yarına kadar sürecek olan iyi komşuluk ilişkileri Kıbrıs Sorununun gündeme gelmesi ile işbirliği temelinde yürütülen ilişkiler değişime uğrayarak tehdit algıları üzerinden yürütülmeye başlanmıştır.

Nadir olarak 1930-1950 dönemlerinde ortak tehdit algısı üzerinden yakınlaşan iki ülke, ilişkilerini ortak tehdit ya da birbirlerini tehdit olarak algılayarak

¹⁴⁹ Melek Fırat, “1923-1939 Yunanistan'la İlişkiler”, *Türk Dış Politikası Cilt 1 (1919- 1980) Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, ed. Baskın Oran, İstanbul: İletişim Yayınları, Cilt 1, Baskı 6, 2004, ss. 325-328

¹⁵⁰ a.g.m., s. 355-356

¹⁵¹ Çalış, Akgün, a.g.e., s. 223-225

¹⁵² Balkanların güvenliğini sağlamak, sınırların korunması amacıyla bir araya gelen Türkiye, Yunanistan, Yugoslavya ve Romanya'nın bulunduğu bu yapıya her ne kadar Bulgaristan dâhil edilmek istense de başarılı olunamamış, koyulan çekinceler sonucu paktın sadece Balkan devletlerinden gelebilecek olası bir saldırı halinde işbirliği yapacağı kararına varılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Fırat, “1923-1939 Yunanistan'la İlişkiler”, s. 352

yönetmektedir. Çok kutuplu dönemde gözlenen bu yaklaşma Birinci Dünya Savaşı'nın neden olduğu ekonomik, siyasi problemlerin çözümü ve sistemde meydana gelen faşizm akımının da etkisi ile ülke sınırlarının mevcudiyetini koruması amacıyla ideolojik farklılıklara rağmen güvenliğin sağlanması açısından benzer politikalar izlenmesine neden olmuştur. Ancak İkinci Dünya Savaşı sonrası uluslararası sistemin yapısının değişmesi sonucu ABD ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) arasında yaşanan başat güç olma yarışı sonucu çok kutuplu sistemden iki kutuplu sisteme geçilmiştir. İki kutuplu sistemde yaşanan Türk Yunan ilişkileri incelendiğinde “komünizm” tehdidine karşı ABD ile işbirliğine girildiği gözlemlenmektedir. Türkiye'nin izlemiş olduğu batıcılık politikası, Yunanistan'ın yaşadığı iç savaşın ABD tarafından kontrol altına alınmasıyla iki komşu ülke Soğuk Savaş sırasında Batı Bloğunda yer almayı tercih etmişlerdir.

1947 yılında *Truman Doktrinin* ilan edilmesiyle birlikte ABD'nin Sovyet yayılmacılığına karşı Yunanistan ve Türkiye'ye yardım edeceğini açıklanmıştır. 1950'lerde yaşanacak olan bu yaklaşma bu kez revizyonizme değil komünizme karşı yaşanmış, Türkiye ve Yunanistan'ın ortak paydada buluşmasındaki en büyük etkenlerden birisi de ABD olmuştur. Türkiye ve Yunanistan'da yaşanan siyasi, ekonomik ve sosyal gelişmelerin etkisi ile ABD'ye olan bağımlılık artmıştır. Öyle ki Türkiye ve Yunanistan NATO'nun (*North Atlantic Treaty Organization*) kurucu üyelerinden olmamalarına rağmen, 1952'de yaşanan üyelikle birlikte dış politikasındaki tutumlarını NATO çıkarlarıyla özdeşleştirmişlerdir. Askeri ve ekonomik alanda başlayan yaklaşma genişleyerek sosyal ve siyasal işbirliği alanlarına yayılmıştır.¹⁵³

Özellikle 1953 yılında Yugoslavya, Yunanistan ve Türkiye imzacı devletlerinden oluşan *Ankara Antlaşması* sonucunda İkinci Dünya Savaşı ile işlevini yitiren Balkan Paktı yeniden oluşturulmuştur. Uluslararası sistemde yaşanan değişikliklerde 1930'larda oluşturulan Balkan Paktı anarşist düzende, revizyonizme karşı bölgesel bir işbirliğini ifade ederken, 1950'lerde oluşturulan Balkan Paktı ise iki kutuplu sistemde anti-komünizme karşı yapılmıştır.¹⁵⁴ Bu dönemde yaşanan olumlu gelişmelerin azınlık politikalarını da etkilediği bilinmekle beraber ilişkilerde yaşanan

¹⁵³ Melek Fırat, “ 1945-1960: Batı Bloku Ekseninde Türkiye Yunanistan'la İlişkiler”, *Türk Dış Politikası Cilt 1 (1919- 1980) Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, ed. Baskın Oran, İstanbul: İletişim Yayınları, Cilt 1, Baskı 6, 2004, s. 584-587

¹⁵⁴ İşyar, a.g.e., s. 582

olumlu havanın azınlık haklarının geliştirilmesine neden olmuştur. 1955 yılında Kıbrıs Sorununun gündeme gelmesiyle birlikte ilişkilerde yaşanan olumsuz gelişmeler öncelikli olarak azınlık haklarını etkilemiştir. Kıbrıs Sorunu, Ege Kıta Sahanelığı Sorunu gibi konularla derinleşen uyuşmazlık alanları sonucunda Türk Yunan ilişkilerinde çıkmaza girilmiştir.

İlişkilerdeki yaşanan olumlu gelişmeleri sona erdiren sorun Kıbrıs Sorunu olmuştur. 1878 yılında Kıbrıs Adasının İngiltere yönetimine geçmesinden itibaren Kıbrıslı Rumların “enosis” yani Yunanistan’la birleşme konusundaki talepleri, İkinci Dünya Savaşı sonrasında self determinasyon hakkı arama çerçevesinde daha da yoğunlaşmıştır.¹⁵⁵ Türkiye, 1950 yılında giderek derinleşen Kıbrıs Sorunu karşısında ilk olarak Batıyla uyum politikasını terk etmemiş, adanın statükosunun korunması kapsamında İngiltere politikalarını desteklemekle yetinmiştir. Ancak sorunun 1954 yılında Yunanistan tarafından Birleşmiş Milletlere (BM) taşınması ile sorun uluslararası nitelik kazanmıştır. Bu süreçte İngiltere ve Türkiye birlikte hareket ederek Lozan Antlaşmasıyla, Kıbrıs Adasının yönetiminin İngiltere’ye bırakıldığının altını çizerken, adada bulunan Kıbrıslı Türklerin görüşlerinin dikkate alınmadığını belirtmişlerdir. Adanın hiçbir zaman Yunan egemenliğine geçmediği ve coğrafi yakınlık tezi dolayısıyla adanın Yunanistan’a değil, Türkiye’ye yakın olduğunun altı çizilmiştir. Ancak Birleşmiş Milletler Genel Kurulu konuyu gündeme almayı reddetmiştir.¹⁵⁶ Yunanlıların “enosis” söylemlerine Türkler ise “taksim” yani adanın adil paylaşımı istekleriyle cevap vermiştir.¹⁵⁷ Kıbrıs Sorununun Batı ile ilişkilere ve hatta NATO çıkarlarına zarar verecek bir yapıya sahip olması nedeniyle, ABD ikili ilişkilerdeki denge unsuru pozisyonunu korumaya çalışsa da bölgenin stratejik konumu dolayısıyla Orta Doğu’daki çıkarları doğrultusunda Yunanistan’a verdiği destek daha ağır basmıştır. Bunun en önemli göstergelerinden birisi de sorunun adil ve barışçıl yollarla çözülmesi amacıyla 1960 yılında kurulan Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti olmuştur.¹⁵⁸ Londra Antlaşmaları uyarınca Kıbrıs Cumhuriyeti’nin Kurucu Antlaşması, İngiltere,

¹⁵⁵ Richard Clogg, *Modern Yunanistan Tarihi*, çev. Dilek Şendil, 1. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 1997, ss. 184

¹⁵⁶ Melek Fırat, “ 1945-1960: Batı Bloku Ekseninde Türkiye Yunanistan’la İlişkiler”, *Türk Dış Politikası Cilt 1 (1919- 1980) Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, ed. Baskın Oran, İstanbul: İletişim Yayınları, Cilt 1, Baskı 6, 2004, s. 598

¹⁵⁷ Clogg, a.g.e., ss. 184

¹⁵⁸ İşyar, a.g.e., s. 585

Türkiye ve Yunanistan'ın garantör devlet olduğunu belirten Garanti Antlaşması ve Türkiye, Yunanistan ve yeni kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti arasında İttifak Antlaşmasından oluşmuştur. Ancak tesis edilen bu düzen uzun ömürlü olmamıştır. Bunun en önemli nedeni ada halkının Kıbrıs kimliğinden çok kendilerini Türk ve Yunan kimliği üzerinden ayırıştırmasıdır. 1963 yılında anayasa değişikliği talebi ile Kıbrıslı Türklerin yönetimdeki etkinliğini azaltmak isteyen Kıbrıslı Rumlar, terör faaliyetlerine¹⁵⁹ başvurarak Türkleri yönetimden dışlamıştır. Sonuç olarak 1963 yılıyla birlikte Kıbrıs Cumhuriyeti tek taraflı olarak ikili yapıyı terk ederek Kıbrıs Rum devleti haline gelmiştir.¹⁶⁰ 1960'lı yıllar boyu aşılabilen Kıbrıs Uyuşmazlığı 1974 yılında Türkiye'nin *Kıbrıs'a Barış Harekâtı* girişimi ile Türkiye Yunanistan ilişkilerini kopma noktasına gelmiştir. Özellikle Yunanistan'da gerçekleşen askeri darbe sonrası Kıbrıs'ın Yunanistan'a bağlanması konusunda izlenen saldırgan politikalar sonucu gerçekleşen bu harekât, Kıbrıs adasında yaşanan Kıbrıslı Türkler ve Rumların egemenlik mücadelesini sonlandırmak amacıyla yapılmıştır.¹⁶¹ 15 Kasım 1983'te KKTC'nin kurulmasına kadar geçen sürede Türkiye ve Yunanistan arasında yapılan ikili görüşmelerde kalıcı bir çözüm üretilmemiştir.¹⁶² Kıbrıs sorunu dışında iki devlet arasında yaşanan Ege sorunu, Batı Trakya Türkleri gibi sorunların varlığı halen devam etmekle birlikte Soğuk Savaş'ta yumuşama dönemine geçilmesiyle birlikte varlıklarını garantiye alan devletler güvenliklerini artırma politikalarına geçiş yapmışlardır. Yunanistan'ın tehdidin doğudan beklendiğini ifade etmesi, Türkiye'nin ise "megali idea" hayalinden vazgeçmeyen Yunanistan'dan aldığı tehditler sonrası güvenliğin sağlanması amacıyla artan savunma ve silahlanma harcamalarıyla her iki devlet de nadiren değiştiğini göstermiştir. 1999 yılında deprem diplomasisi ve Balkanlarda yaşanan değişimler sonucu alçak politika alanlarında yaşanan olumlu gelişmeler yaşanmıştır. Ancak 2000'li yılların başında GKRY'nin Doğu Akdeniz'de akdettiği antlaşmalara Yunanistan'ın destek vermesi ve iki devlet arasında yapılacak bir sınırlandırma antlaşmasının ihtimali nedeniyle iki devlet arasındaki ilişkiler olumsuz

¹⁵⁹ Türkiye, "Kanlı Noel" saldırıları olarak adlandırılan adada bulunan Türklere karşı girişilen terör faaliyetleri karşısında müdahale girişiminde bulunmuş olsa da yapılacak bu müdahale ABD tarafından engellenmiştir.

¹⁶⁰ Gürel, a.g.e., ss. 89-97

¹⁶¹ Zuhâl Mert Uzuner, "GKRY'nin Akdeniz Bölge Politikası ve Yeni Jeopolitik Dengeler", *Akdeniz Jeopolitiği Cilt 1* ed. Hasret Çomak, Burak Şakir Şeker, Ankara: Nobel Yayıncılık, 2019, ss. 415-417

¹⁶² Salim Gökçen, "Türkiye-Yunanistan İlişkilerinde Temel Sorunlar", *Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Dergisi*, 3, 2002, ss. 157-159

etkilenmiştir. 2009 Yunanistan ekonomik kriziyle iç politikada yaşadığı problemler yüzünden Doğu Akdeniz’de etkin bir politika izleyememiştir. Ancak 2016 yılında Türkiye’nin yaşamış olduğu darbe girişimi sonrası Yunanistan’ın Türkiye’den iltica kabulü, Türkiye’nin Şubat 2020’de sığınmacılara Avrupa’ya geçiş için kapıları açmasıyla yaşanan gerginlikler ve yine aynı yıl Ayasofya müzesinin ibadete açılmasıyla ilişkilerin rekabet alanına dönüştüğü görülmektedir. Covid-19 süreciyle gelişen ekonomik ve ticari ilişkilerin azalmasıyla her iki devlet yalnızca yüksek politika konularında değil alçak politika konularında da işbirliği yapamaz hale gelmiştir.

Sonuç olarak 2000’li yıllara girildiğinde Yunanistan tarafından Türkiye’den algılanan tehdit biçimsel olarak değiştiği gibi, Kıbrıs Uyuşmazlığıyla başlayan ve sonrasında devam eden egemenlik konuları süreklilik halindedir. Yunanistan’ın algıladığı tehdit karşısında silahlanmaya olan yatırım Yunanistan kaynaklarını tüketme noktasına getirmiştir. Ancak Türkiye ve Kıbrıslı Türklere rağmen GKRY desteklenerek AB üyesi haline gelmiştir. Yunanistan açısından bu durum Türkiye’yi dengelemek açısından uluslararası fırsatların keşfedilmesi olarak değerlendirilmektedir.¹⁶³

2.1. İkili İlişkilerde Deniz Hukuku Açısından Yaşanan Sorunlara Bir Bakış

Türkiye ve Yunanistan arasında Ege Denizi’ne ilişkin deniz alanları sınırlandırılmasına yönelik karasuları ve kıta sahanlığı açısından problemler hâlâ varlığını sürdürmektedir. Özellikle kara ülkesi ile etrafını çevreleyen karasuları alanında egemenlik bakımından bir fark bulunmadığından, deniz alanlarının sınırlandırılması sorunu genişleyerek Ege’nin egemenliği sorunu haline gelmiştir. Yunanistan’ın “de facto” uygulamalarının bir sonucu olarak bölgede sürekli olarak bir çatışma ihtimali vardır.

1974 yılıyla birlikte Kıbrıs’ta meydana gelen uyuşmazlık nedeniyle Yunanistan ve ABD ilişkileri darbe almıştır. Bunu izleyen gelişmelerle birlikte Yunanistan, NATO’nun askeri kanadından ayrılarak, ekonomik gelişim, siyasi istikrar ve güvenlik nedeniyle yönünü Avrupa Toplulukları’na (günümüzde AB) çevirmiştir. Türkiye ile yaşanan sorunların AB üyeliğine zarar vermemesi açısından Yunanistan, Ege Denizi’nden kaynaklanan sorunları (Karasuları kıta sahanlığı gibi) uluslararası yargıya

¹⁶³ Dimitris Keridis, “Greek Foreign Policy: Past, Present and Future Strategies”, *The Constantinos Karamanlis Institute for Democracy Yearbook Series 2010*, ed. Constantine Arvanitopoulos, Konstantina E. Botsiou, Athens: Springer, 2010, s. 85-88

taşımayı arzu ettiğini belirten açıklamalarıyla sorunun asıl kaynağının Türkiye'nin uzlaşma yanlısı olmadığı izlenimini verilmeye çalışmıştır.¹⁶⁴ Özellikle Türkiye'nin Kıbrıs adasına yönelik müdahalesinin, Ege Denizi'nde yaşanan uyuşmazlık alanlarının devamı niteliği taşıdığını belirten Yunanistan, Türkiye'nin Kıbrıs Adasına müdahalesinin uluslararası hukuku ihlal eden ve revizyonist tutumlar sergileyen bir devlet olduğunu ispatladığını iddia ederken, uluslararası kamuoyunda bu argümanları kullanarak siyasi ve yasal destek arayışlarına girmiştir.¹⁶⁵ Ancak Türkiye sorunun salt uluslararası hukuk sorunu değil aynı zamanda siyasi yönünün de olduğunu belirterek sorunun çözümünün iki devlet arasında yapılacak sınırlandırma antlaşması ile çözülmesi gerektiğini savunmaktadır.¹⁶⁶ Nitekim 1976 yılında Yunanistan'ın tek taraflı başvurusu sonucu Ege kıta sahanlığı uyuşmazlığının UAD'da görüşülmesi planlansa da divan, davanın yetkisizlik gereğince reddedilmesine karar vermiştir.¹⁶⁷

1923 yılında tesis edilen Lozan Antlaşması uyarınca Ege karasuları uzunluğunun 3 deniz mili olması konusunda konsensüs bulunmasına rağmen, bu antlaşma ile “megali idea” iddialarından vazgeçtiğini öne süren Yunanistan, 1930'lu dostluk yılları sırasında Yunanistan karasularının tek taraflı olarak 6 deniz miline çıkararak büyük düşünceden kopmadığını göstermiştir. 1964 yılına kadar karasuları konusunda adım atmayan Türkiye, 1964 yılında yürürlüğe koyduğu *Karasuları Kanunuyla*, Ege karasularını 6 deniz miline çıkardığını ilan etmiştir.¹⁶⁸ Karşılılık ilkesine dayanarak yapılan genişleme sonrasında 1970 yılında Yunanistan'ın Ege karasularında 12 deniz mili kuralını benimsemesi yönünde alınan tehditler karşısında Türkiye sessizliğini bozarak bunun savaş nedeni sayılacağını notalarla belirtmiştir.¹⁶⁹

Yunanistan ve Türkiye arasında Ege bölgesi kıta sahanlığı konusunda yaşanan sorunun ortaya çıkışı ise Türkiye'nin 1973 yılında Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı'na (TPAO'ya) araştırma izni vermesi sonucunda oluşmuştur. Türkiye'nin

¹⁶⁴ İşyar, a.g.e., s. 613-615

¹⁶⁵ Harry Tzimitras, “Alternative Forms of Nationalism: Superiority through Law in Greek Foreign Policy” *Nationalism in the Troubled Triangle: Cyprus, Greece and Turkey*, ed. Ayhan Aktar, Niyazi Kızılyürek, Umut Özkırmı, London: Palgrave Macmillan, 2010, s. 132-134

¹⁶⁶ Yücel Acer, “*The Aegean Maritime Disputes and International Law*,” 1. Baskı, Sydney: Ashgate Publication Co., 2017, s. 50

¹⁶⁷ Yücel Acer, “Ege Kıta Sahanelığı Sorununda Türkiye'nin Hukuki Durumu: Uluslararası Yargı Kararları Işığında Bir Değerlendirme” *Avrasya Dosyası*, Cilt 8, Sayı 4, 2002, s. 190-191

¹⁶⁸ Gökçen, a.g.m., ss 151-152

¹⁶⁹ İşyar, a.g.e., s. 615

resmi gazetede yayınladığı kıta sahanlığı haritası sonrasında Yunanistan bahsi geçen bölgelerin kendi kıta sahanlığı olduğunu iddia etmiştir. 1960'lı yıllardan itibaren bölgede çeşitli araştırma izinleri veren Yunanistan karşısında, Türkiye'nin girişimi ile başlatılan faaliyetler neticesinde her iki devletin de verdiği notalar bölgedeki Lozan dengesi bozulmaya başladığını göstermiştir.¹⁷⁰ Özellikle bu yıllarda gelişen teknoloji sayesinde deniz yatağında bulunan doğal kaynakların tespiti ve işlenmesi konusunda yaşanan gelişmeler Türkiye-Yunanistan ilişkilerinde yeni sorunların gündeme gelmesinde etkili olmuştur.

Ege Denizi konumu itibarıyla *sui generis* bir yapıya sahiptir. Buna göre Ege Denizi, yarı kapalı deniz olma özelliğini taşıyan aynı zamanda dar bir alanda toplamda yaklaşık dört bin ada, adacık ve kayalık barındırmaktadır. Bölgede bulunan *gri alanların* varlığı ve bunların paylaşımı konusunda yaşanan anlaşmazlıkların ötesinde Yunanistan'a ait adalara verilecek hak ve yetkilerin, Türkiye'nin ülke unsurlarına ve egemenliğine olan etkisi sorunun temelini oluşturmaktadır.¹⁷¹ Yunanistan, Ege Denizi'ndeki kazanımlarını antlaşmalar yoluyla sağladığı gibi bölgede statüsü belirlenmemiş *gri alanların* var olmadığını iddia etmektedir. Osmanlı İmparatorluğu denizlerin statüsü konusunda geri çekildiği ve genellikle sessiz kaldığından, Ege adaları konusu çoğu zaman Yunanistan lehine çözülmüştür. Nitekim 1996 yılında çıkan Kardak Krizi nedeniyle iki devlet arasında neredeyse sıcak çatışmaya varacak ilişkiler, Türkiye'nin statüsü belirtilmeyen adalardaki egemenlik girişimine sahne olmuştur.¹⁷² Egemenlik devri gerçekleşmemiş ada, adacıklar ve kayalıkların Yunanistan'a bağlanması halinde bu oluşumların karasularının ve dolaylı olarak hava sahasının da Yunanistan'a devredilmesi söz konusu olacağından ve Kardak Kayalıklarında tesis edilen hâkimiyet yaklaşık yüz elli adacığın statüsünü etkileyeceğinden Türkiye ve Yunanistan sıcak çatışmanın eşiğine gelmiştir.¹⁷³ Yaşama elverişli olmayan bu yapıların BMDHS'nin ilgili maddesinde belirtildiği üzere kıta sahanlığı ve MEB alanlarına sahip olamasa da esas hatların belirlenmesinde temel nokta olarak alınabileceği görüşü

¹⁷⁰ Tayyar Arı, "Ege Sorunu ve Türk-Yunan İlişkileri: Son Gelişmeler Işığında Kara Suları ve Hava Sahası Sorunları", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt 50, No 1-2, 1995, s. 164-165

¹⁷¹ Kuran, a.g.e., s. 137-138

¹⁷² Mustafa Çufalı, "21. Yüzyıla Girişte Türkiye'nin Bölgesel Sorunları ve Öneriler", *21. Yüzyılın Eşiğinde Türk Dış Politikası*, ed. İdris Bal, İstanbul: Alfa Yayınları, 2001, s. 54-55

¹⁷³ Sertaç Hami Başeren, "Ege Sorunları", Ankara: Türk Deniz Araştırmaları Vakfı Yayınları, No: 25, 2006, s. 46-50

nedeniyle Yunanistan'a bağlanma ihtimali Türkiye için tehdit yaratmaktadır.¹⁷⁴ Uluslararası antlaşmalarda ismen belirtilmeyen adacık veya kayalıkların varlığı karşısında Türkiye, bu alanların Osmanlı İmparatorluğu'nun hâkimiyetinden kaynaklı olarak kendisine ait olduğunu iddia etmekle birlikte, gerektiği takdirde bunların statüsünün belirlenmesi konusunda ikili görüşmelere de hazır olduğunu belirtmektedir.¹⁷⁵

1974 yılında TPAO'ya arama izni verilmesi üzerine "ülkesel bütünlük" tezini öne süren Yunanistan, Türkiye'nin coğrafi yakınlık tezi karşısında, Anadolu'nun doğal uzantısı sayılan adaların Yunanistan'ın ayrılmaz bir parçası olduğunu ve Ege Denizi adalarının ekonomik ve siyasi açıdan kara devletiyle bütünlük içinde bulunduğunu ileri sürmektedir. Adaların birbirine yakınlığı ve çok sayıda oluşunu öne sürerek adaların uç noktalarının birleşmesiyle *takımada rejiminin*¹⁷⁶ uygulanması gerektiğini ileri sürmüştür. Ancak BMDHS 46. Maddesi gereği kara ülkesi bulunan devletlerin takımada rejiminden yararlanamayacağına ilişkin kararlar Yunanistan, takımada rejiminin uygulanması gerektiğine ilişkin tutumundan vazgeçmiştir.¹⁷⁷ Takımada devleti ile en dışta kalan adaları da esas çizginin içine dâhil ederek iç sular rejimi uygulamasını öne süremeyen Yunanistan, Türkiye'nin ana karasına en yakın noktaları temel alarak eşit uzaklık ilkesini uygulamak istemektedir.¹⁷⁸ Ancak Türkiye doğal uzantı tezini yenileyerek devletlerin kara ülkelerinin temel alındığı Ege'nin ortasından geçen ortay çizgi yönteminin kullanılması gerektiğini ileri sürmektedir.¹⁷⁹ Daha önce bahsedildiği üzere *adaların* deniz alanları sınırlandırması üzerinde kısıtlı da olsa bir etkisinden bahsedilebilmektedir. Ancak dar bir alanda yer alan Ege denizinde tesis edilecek sınırlandırmanın Türkiye'nin siyasi, askeri ve ekonomik açıdan etki kapasitesi yüksek olduğundan "*hakkaniyet ilkeleri*" gerekliliklerine uyulması, bölgenin "*özel şartlar*" gereğince değerlendirilmesi gerekmektedir.

¹⁷⁴ Akkutay, a.g.e., s. 129

¹⁷⁵ A. Oğuz Çelikkol, Sibel Karabel, "Türkiye-Yunanistan İlişkileri ve Denizden Kaynaklanan Uluslararası Sorunlar" *Bilge Strateji*, Cilt 9, Sayı 16, 2017, s. 13-31

¹⁷⁶ BMDHS 4. Kısım, 46. Madde gereği takımada devletlerinin bir başka devletin açık denizlere çıkmasını engellediği hallerde kullanılamayacağı düzenlenmiştir.

¹⁷⁷ Başeren, "Ege Sorunları", s. 120-125

¹⁷⁸ Fırat, "1960-1980: Görelî Özerklik Batı Bloku Ekseninde Türkiye Yunanistan'la İlişkiler", der. Baskın Oran, s. 758

¹⁷⁹ Çelikkol, Karabel, a.g.m., s. 18

Ege Denizi'nde yaşanan karasuları sorununda her iki taraf da çeşitli tezler savunmaktadır. Daha önce bahsedildiği üzere Türkiye Cumhuriyeti devleti hiçbir deniz hukuku sözleşmesine taraf olmasa dahi savunduğu tezleri deniz hukuku antlaşmalarını temel alarak yürütmektedir. Ancak Yunanistan tezlerinde ileride görüleceği üzere antlaşma maddelerini kendi lehine çevirme ve yanlış yorumlama gibi yollara başvurmuştur. Yunanistan, 1982 BMDHS'de bahsi geçen karasuları genişliği konusunda azami 12 deniz mili kuralını her bölge için uygulanabilir bir kural olarak görmekle birlikte sözleşme uyarınca benimsenen *iyi niyet ve hakkaniyet ilkesini* göz ardı etmektedir. Ancak Yunanistan tezlerini sürdürürken dayanak noktası olarak uluslararası deniz hukuku kurallarını işaret etse de sınırlandırmada devletlerin egemenlik yetkilerini sınırsız görmekle ve sınırlandırmanın uluslararası boyutunu yok saymaktadır.

Türkiye, Ege'de genel geçer kuralların uygulanamayacağı tezini savunurken BMDHS 3. Maddesinde düzenlenen 12 deniz mili kuralının her bölge için uygulanabilir bir kural değil, karasuları sınırlarının belirlenmesinde azami ölçü olduğuna vurgu yapmaktadır. Ayrıca *kesmeme ilkesi* gereği Türkiye'nin açık denizlere erişiminin engellenmesi hali hazırda *hakkaniyet ilkesini* sakatlayacağından Yunanistan'ın karasularını 12 deniz mile çıkarması konusu uluslararası hukuka aykırı bir girişim olacaktır.

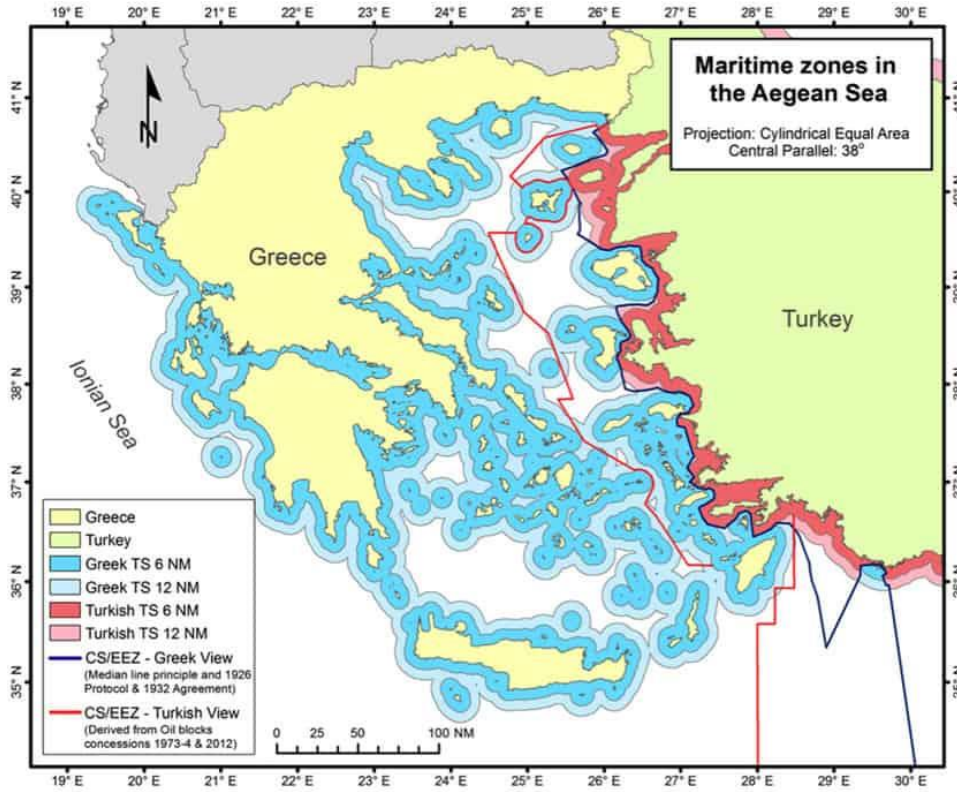
Ege Denizi üç kısımda değerlendirilmekte ve bunlar Türk deniz alanları, Yunan deniz alanları ve açık denizlerden oluşmaktadır. Yunan deniz alanları %35, Türk deniz alanları %9 ve açık denizler %56'dan oluşmaktadır. Yunanistan yasal teminatlarla deniz alanlarını %64'e yükseltebileceğini iddia ederken, Türkiye'nin %10'a yükseltebileceğini, Ege açık denizlerinin %26'ya düşebileceğini iddia etmektedir. Ancak Türkiye'nin açık denizlere erişimi etkilenirken aynı zamanda büyük ekonomik sonuçlar doğuracağından Ege'nin "*Yunan Gölüne*" dönüştürülmesi karşısında bunun *casus belli* sayılacağını belirtmektedir.¹⁸⁰

Yunanistan'ın ülkesel genişleme istekleri yalnızca deniz alanlarıyla sınırlı değildir. Bir devletin karasuları genişliği hava sahasını da belirlediği düşünüldüğünde 1930 yılında karasularını 6 deniz miline çıkaran Yunanistan, aynı dönemde hava

¹⁸⁰ Christos Kassimeris, "*Greece And The American Embrace Greek Foreign Policy Towards Turkey, The Us And The Western Alliance*" London: Tauris Academic Studies, 2010, s. 170-180

sahasını 10 deniz mili olarak kabul etmiştir. Ayrıca Yunanistan, uluslararası antlaşmalarla üzerinde uzlaşa sağlanan “Doğu Ege Adaları’nın silahsızlandırılması” konusunda 1970’li yıllardan beri yoğun şekilde silahlanarak uluslararası antlaşmalara riayet etmemektedir.¹⁸¹ 1976 yılında imzalanan Bern deklarasyonu,¹⁸² her iki devletin de Ege Sorunu çözülene kadar bölgenin istikrarını olumsuz yönde etkileyecek davranışlardan kaçınması ve sorunun çözümü için gizli görüşmeler yapılmasını öngörmektedir. Günümüzde gizli olan görüşmelerden bir sonuç çıkmamakla birlikte bölgedeki sorun dondurulmuş, Doğu Akdeniz enerji kaynakları keşfi ile denizden kaynaklanan sorunlar tekrar ortaya çıkmıştır.

Şekil 6: Ege Deniz Alanları Sınırlandırmasında 6 ve 12 Deniz Mili Farkına İlişkin Harita

Şekil 6: Ege Deniz Alanları Sınırlandırmasında 6 ve 12 Deniz Mili Farkına İlişkin Harita

Kaynak: “Greek Minister of State: We will reach 12 nautical miles everywhere”, *Greek News*, November 4, 2020 <https://greekcitytimes.com/2020/11/04/greek-minister-12-miles-territory/> (12.11.2021)

¹⁸¹ İsmet Balık, “Türkiye’nin Deniz Yetki Alanları ve Kıyıdaş Ülkelerle Yetki Alanı Anlaşmazlıkları”, *Kent Akademisi*, Cilt 11, Sayı 1, 2018, s. 93-94

¹⁸² Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works Paris Act, 24 July 1971. <https://wipolex.wipo.int/en/text/283693> (14.11.2021)

2.2. Yunanistan ve Türkiye açısından Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarında Ortaya Çıkan Münhasır Ekonomik Bölge Uyuşmazlığı

Kıbrıs gelişmelerinin akabinde Türkiye’nin Ege adaları konusunda yaptığı açılımlar sonucunda Yunanistan ve Türkiye arasında başlayan Ege sorunları çözülemeden Doğu Akdeniz’de keşfedilen ve keşfedilmesi beklenen (potansiyel) kaynaklar dolayısıyla iki devlet benzer sorunlar nedeniyle Doğu Akdeniz’de karşı karşıya gelmiştir. Yunanistan, Ege’de sürdürdüğü adaların kıta sahanlığı ve MEB’e sahip olduğu tezine Doğu Akdeniz bölgesinde de devam ederek, *Girit, Rodos, Kerpe, Kaşot ve Meis adalarını* öne sürerek, bölge devletleriyle ikili antlaşmalar yoluyla Türkiye’yi denklem dışı bırakmak istemektedir. Bölgede tesis edilecek sınırlandırma konusunda sadece Yunanistan’la değil aynı zamanda GKRY ile sorunlar yaşayan Türkiye, yalnızca Ege adalarının statüsünden kaynaklanan sorunlarla değil aynı zamanda Kıbrıs meselesinin denize yayılmasından kaynaklanan sorunlarla uğraşmaktadır. Sonuç olarak Türkiye ve KKTC’nin hak iddia ettiği deniz alanlarıyla Yunanistan ve GKRY’nin hak iddia ettiği deniz alanları arasında çakışma söz konusudur. Ancak Türkiye, GKRY’nin yaptığı tek taraflı antlaşmalara tüm Kıbrıs adası adına imtiyaz vermesinin uluslararası hukuka uymadığını iddia etmekle beraber 2011 yılında KKTC ile yapmış olduğu kıta sahanlığı antlaşması sonucunda KKTC bölgesinde de araştırma faaliyetlerine devam etmektedir.

Doğu Akdeniz sınırlandırmasında *Girit, Rodos, Kerpe, Kaşot ve Meis* hattının esas alınması sonucunda eşit uzaklık ilkesinin uygulanması gerektiğini ileri süren Yunanistan karşısında Türkiye, Ege’deki tutumunu sürdürerek, adaların karasuları haricinde denizalanı bulunduramayacağını yinelemektedir. Yunanistan’a göre bu tez doğrultusunda Doğu Akdeniz’de karşılıklı kıyılara sahip iki devlet olan Mısır ve Türkiye arasında bir sınırlandırma yapılamayacağı öngörülmektedir. Bu bölgede yapılacak bir deniz sınırlandırma antlaşması için kendisini yetkili görmektedir.¹⁸³ Ancak Türkiye, 2019 yılında *Libya Devleti Ulusal Mutabakat Hükümeti* ile yaptığı *deniz alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin mutabakat Muhtırası* sonucunda Yunanistan’a ait

¹⁸³ Şahin, Günar, a.g.m., s. 64-66

olan adaların karasularına kadar olan deniz alanlarının kendi deniz alanlarını oluşturduğunu belirtmiştir.¹⁸⁴

Yunanistan, 2020 yılında Mısır ile imzaladığı MEB antlaşması sonucunda Türkiye'nin tezlerini reddettiğini göstermiştir. Türkiye'ye göre ise Yunanistan ve Mısır arasında imzalanan bu antlaşma yok hükmündedir. Türkiye açısından kıta sahanlığının belirlenmesindeki en önemli ölçüt ana karası bulunan bir devletin adalarını öne sürerek kıta sahanlığı ileri süremeyeceğidir. Doğu Akdeniz'de tesis edilecek sınırlandırma antlaşmasının yapılırken kara ülkelerinin uzantısının esas alınarak yapılabileceği görüşünü benimsemiştir.

Ancak Yunanistan, adaların kıta sahanlığı ve MEB bakımından kara ülkesi ile eş değer olduğunu iddia ederek özellikle Meis adası dolayısıyla Doğu Akdeniz enerji kaynaklarında hakkı olduğunu savunmaktadır. Söz konusu ada 500 kişilik nüfusa sahiptir. 1512 ve 1912 yılları arasında Osmanlı İmparatorluğu yönetiminde bulunmuş daha sonrasında İtalya'nın adayı işgali sonrasında 1947 Paris Barış Antlaşmalarınca Yunanistan'a bırakılmıştır.¹⁸⁵ Ancak Yunanistan *gri alanların* var olmadığını belirterek, sözleşmede adı geçmeyen adaların kendisine ait olduğu iddialarını yinelemektedir. Yunanistan Lozan antlaşması 12. Maddesinde belirtildiği üzere Türkiye'nin ana karasına 3 deniz mili mesafedeki tüm oluşumların sahibi olduğunu iddia etmektedir. Bunun tek istisnasının "Kastelorizo/Megisti" (Meis) adası olduğunu ileri süren Yunanistan, Türkiye'ye 3 deniz mili mesafeden uzak olan tüm ada, adacık ve kayalıkların kendisine ait olduğunu belirtmektedir.¹⁸⁶

Türkiye'ye göre Meis adası hakkaniyetli bir çözüm için ters taraftaki adalar statüsünde değerlendirilmelidir. Adaya kıta sahanlığı ya MEB verilmesi durumunda Türkiye'nin açık denizlere olan bağımlı kesseceğinden deniz hukuku kurallarıyla bağdaşmamaktadır.¹⁸⁷ Ayrıca maksimalist bir biçimde, kendisine 580 km Türkiye'ye 2

¹⁸⁴ Kamuran Reçber, "Türkiye-Libya Deniz Alanları Muhtırasının Uluslararası Kamu Hukuku Açısından Analizi", *Doğu Akdeniz Jeopolitik ve Ekonomi-Politik Dinamikler*, ed. Sadullah Özel, Halil İbrahim Aydın, Murat Cihangir, İstanbul: Paradigma Akademi, 2020, s. 145

¹⁸⁵ Jon M. Van Dyke "The Role of Islands in Delimiting Maritime Zones: The Case of the Aegean Sea", *Ocean Yearbook Online*, Cilt 8, Sayı 1, 1989, s. 47-48

¹⁸⁶ Dimitris Salapatas, *The Aegean Sea Dispute Between Greece And Turkey The Consequences For NATO And The EU*, London: Akakia Publications, 2014, s. 26-28

¹⁸⁷ İrfan Kaya Ülker, "Deniz Yetki Alanları, Enerji Kaynakları İhtilafı ve Eastmed Projesi", *Doğu Akdeniz Uluslararası Güç Mücadelesinin Yeni Arenası*, ed. Tayyar Arı, Mesut Hakkı Çaşın, İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık, 2021, s. 160-167

km uzaklıkta bulunan Meis adasının tam etki alması konusundaki Yunanistan iddiaları ve ısrarını mantığa uygun olmadığını ifade etmektedir. Türkiye'nin Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği'ne (BMGS'ye) bildirmiş olduğu A/75/929 numaralı notaya göre, 10.000 km² genişliğindeki adanın 40.000 km² kıta sahanlığı ve MEB yaratmasının akıllıca olmadığı vurgulanmıştır.¹⁸⁸

2020 yılında sismik araştırma gemisi olan Oruç Reis nedeniyle Yunanistan ve GKRY tarafından notalarla uyarılan Türkiye'nin uluslararası hukuka aykırı hareket ettiği ve Doğu Akdeniz'de provokatif tutum sergilediği yönündeki iddialar BMGS'ye iletilmiştir.¹⁸⁹ Ancak Türkiye kendi kıta sahanlığındaki egemenlik haklarının kullanılmasına Meis adasının tam etki yaratamayacağını yineleyerek böyle bir sınırlandırmanın yasal olmadığını ve hakkaniyet ilkelerinden yoksun olduğunu bildirmiştir. Türkiye'nin kıyı şeridi ve bunun izdüşümü göz önüne alındığında uluslararası nitelikteki yargı organlarının kararlarına uygun hareket ettiğini BM'ye bildirmiştir.¹⁹⁰

Ancak Yunanistan Meis adası da dâhil olmak üzere Ege adalarının kıta sahanlığı ve MEB'e sahip olduğu görüşünü İtalya ile yapmış olduğu *2020 İyon Denizi Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Antlaşmasında* adaların MEB'ini değil kara ülkesinin MEB'ine göre akdetmiştir. Meis adasının MEB'inin dikkate alınmadığı bir diğer örnek *2020 Mısır Yunanistan MEB Sınırlandırma* antlaşmasıyla gösterilebilir. Antlaşma hükümleri gereği Girit ve Rodos adaları temel alınmış bu adaların arasında kalan sınır temel alınmıştır.¹⁹¹ Doğu Ege adaları, Anadolu'nun uzantısı olan adalar olmakla birlikte Anadolu'nun güvenliğinin sağlanması için önemlidir. BMGS'ye ilettiği notada bu duruma birkaç örnek veren Türkiye, Samos ve Kos adalarının yalnızca 3 deniz mili uzaklığında, Sömbeki adasının 5 deniz mili uzaklığında olduğunu bildirmiştir.¹⁹²

Doğu Akdeniz'de çatışan çıkarlar ve çakışan MEB alanları yüzünden yaşanan problemlerin önüne geçmek amacıyla MEB kesin olarak belirtilmesi hem devletin

¹⁸⁸ A/75/929 sayılı nota için bkz.: <https://undocs.org/en/A/75/929> (14.11.2021)

¹⁸⁹ A/75/513 sayılı nota için bkz.: <https://undocs.org/en/A/75/513> (15.11.2021)

¹⁹⁰ A/75/598 sayılı nota için bkz.: <https://undocs.org/en/A/75/598> (15.11.2021)

¹⁹¹ Ülker, a.g.m., s. 161-162

¹⁹² A/75/961 sayılı nota için bkz.: <https://www.undocs.org/en/A/75/961> (16.12.2021)

egemenlik haklarının korunması açısından hem de bu alanlardaki üçüncü devletlerin gerçekleştireceği faaliyetlerin güvenliği açısından elzemdir.

3. Yetki Alanı Uyuşmazlığına Dair Tarafların Tezleri Ve Bu Tezlerin Deniz Hukuku Kaynaklarına Göre İncelenmesi

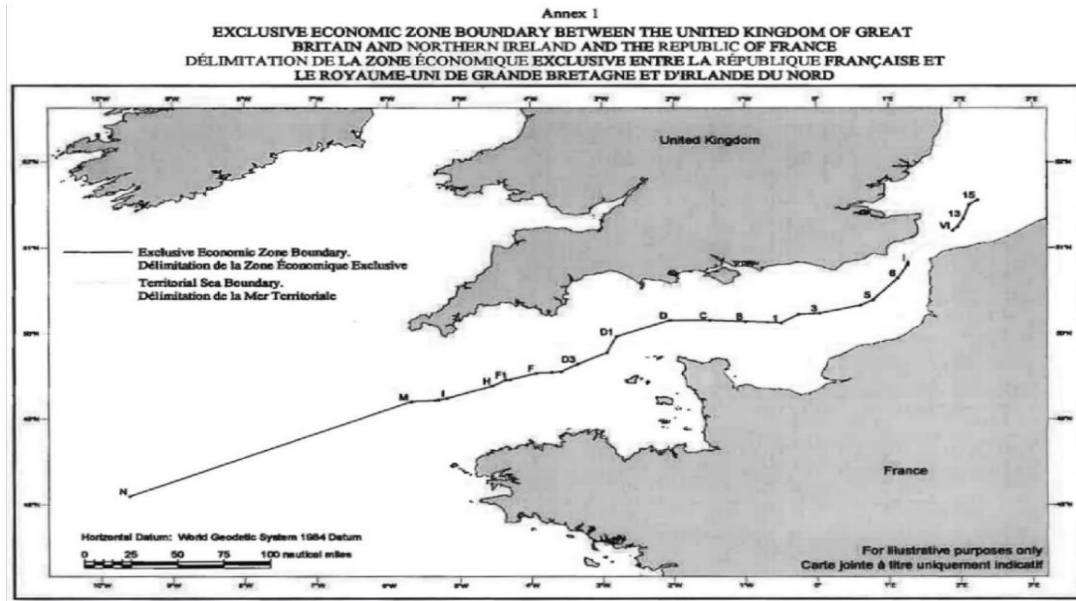
Adaların deniz sınırlandırması işleminde yargı kararları incelendiğinde Türkiye'nin tezlerini güçlendiren örneklere rastlamak mümkündür. Doğu Akdeniz problemlerinin çözümüne kaynaklık edebilecek bu dava örnekleri özellikle *hakkaniyet ilkesini* öne çıkarmaktadır. Genellikle kıta sahanlığı ve MEB sınırlandırmalarında adaların etkisine değinilen davalar örnekleri Doğu Akdeniz sorununda muhtemel çözümlerin değerlendirilmesi bakımından önemlidir. UAD tarafından çözüme ulaştırılan her sınırlandırma davası bir sonraki davanın çözümüne kaynaklık edeceğinden, Türkiye ve Yunanistan Doğu Akdeniz uyuşmazlıklarının benzer coğrafi alanlarda verilen kararların incelenmesi sorunun çözümüne ışık tutacaktır.

1985 yılında Avustralya ve Papua Yeni Gine arasında deniz yetki alanlarını belirleyen antlaşma özel durumlar çerçevesinde incelenen adaların konu olması bakımından önemli bir karardır. İki devlet arasında yer alan adalardan öncelikle Avustralya adaları, Papua Yeni Gine'ye birkaç mil uzakta olması dolayısıyla bu adalara kısıtlı sınırlandırma yetkisi verildiği söylenebilir. Öncelikli olarak Avustralya adaları ve karşı devletin ana karası arasında *eşit uzaklık ilkesi* gereği sınırlandırma yapılmış ancak Papua Yeni Gine'ye bakan adalara yalnızca 3 deniz mili olacak şekilde karasuları verilmiştir. Bir diğer yöntem ise Papua Yeni Gine ve Avustralya arasında ana karaların esas alındığı sınırlandırma yöntemi olmuştur. Bu yöntemle göre adaların etkisi tam olarak göz ardı edilmemiştir. Avustralya'nın kara ülkesine yakın olan adalara verilen yetki ile ters taraftaki adalara verilen etki aynı değildir. Meis adasının konumuna benzeyen adalara verilen etki yalnızca karasularıyla sınırlı kaldığı gibi hakkaniyetin sağlanması açısından ana kara ülkesinin hakları gözetilmiştir.¹⁹³ Yunanistan'ın deniz hukuku antlaşmalarında geçen eşit uzaklık ilkesini yanlış yorumladığı görülmekle birlikte Doğu Akdeniz sorunu Türkiye açısından yorumlandığında dava sonuçlarının ana kara lehine olacak şekilde adalara tam yetki verilemediği ve hakkaniyet ilkesinin gözetildiği görülmektedir.

¹⁹³ Cahit İstikbal, *Doğu Akdeniz Sorunu*, İstanbul: Seçkin Yayıncılık, 1 Baskı, 2020, s. 153-154

Bir diğerk ilgili örnek 1977 İngiltere ve Fransa Kıta Sahanlığı Sınırlandırma antlaşmasıdır. Manş Denizi'nde bulunan İngiliz adalarının Fransa yakın olması ve kıyılarının önünde nedeniyle çıkan anlaşmazlık UAD önünde çözülmüştür. Yargı kararı gereğince adalar özel durum olarak değerlendirilmiştir. İki kara ülkesi arasında benimsenen ortay hat ile eşit uzaklık ilkesi değil hakkaniyet ilkesinin uygulanması benimsenmiştir. Buna göre ilgili adalar çerçevelemek suretiyle yalnızca karasuları hakkından yararlanabilmiştir. Ortay hattın gerisinde kalan yani yanlış taraftaki adalara verilen sınırlı etki ile kıyı şeridi uzunlukları arasındaki oransallık ilkesinin göz önüne alındığı bir dava örneği olmuştur.¹⁹⁴ Fransa'ya çok yakın mesafede bulunan bu adalara yalnızca 12 deniz mili kadar yarı dairesel deniz yetki alanı verilmekle birlikte *çerçeveleme yöntemi* kullanılmıştır. Ters tarafta yer alan adalara kısıtlı yetkinin verilmesinin nedeninin kara devletinin yetki alanlarını ciddi ölçüde daraltmaması amacını taşımaktadır.¹⁹⁵

Şekil 7: 1977 Birleşik Krallık Ve Fransa Münhasır Ekonomik Bölge Sınırlandırma Antlaşması

Şekil 7: 1977 Birleşik Krallık Ve Fransa Münhasır Ekonomik Bölge Sınırlandırma Antlaşması

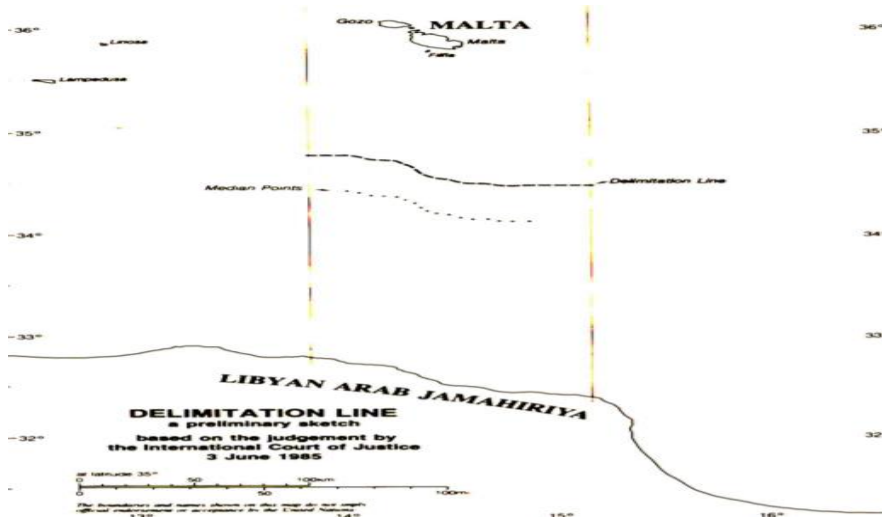
¹⁹⁴ Birleşik Krallık ve Fransa Cumhuriyeti arasında Kıta Sahanlığı Antlaşması için bkz.: https://legal.un.org/riaa/cases/vol_XVIII/3-413.pdf (10.12.2021)

¹⁹⁵ Cüneyt Yüksel, Deniz Baran, "Uluslararası Hukukta Doğu Akdeniz Krizi ve Türkiye ile Libya Arasındaki Deniz Yetki Alanlarını Sınırlandırma Mutabakatının Değerlendirilmesi", *Public and Private International Law Bulletin*, Cilt 40, Sayı 1, 2020, s. 537

Kaynak: Joint submission by France, Ireland, Spain and the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland to the Commission on the Limits of the Continental Shelf made on 19 May 2006 https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/MAPS/FRA_MZN128_2017_ill02_UK_Channel.jpg (10.11.2021)

Bir diğerk dava örneği 1985 Malta ve Libya arasındaki kıta sahanlığı davasıdır. Malta ve Libya belirlenecek deniz alanları tespitinin UAD tarafından yapılmasını talep etmişlerdir. Taraflardan yalnızca Malta'nın 1958 CDHS'ye taraf olması nedeniyle davada teamül hukuku kurallarının uygulanması konusunda uzlaşısı sağlamışlardır.¹⁹⁶ Davada öncelikli olarak hakkaniyet ilkesi göz önüne alınmıştır. 1969 Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davası'nda benimsenen doğal uzantı ilkesi yerine "hukuksal doğal uzantı" kavramı getirilmiştir. İki devlet arası mesafenin 400 milden az olduğu durumlarda ortaya çıkan sınırlandırma anlaşmazlıklarına örnek olan bu davada kıyıların yapısı ve mesafesi dikkate alınmıştır.¹⁹⁷ Sözleşme şartları kıta sahanlığının sınırlandırılması üzerine olsa kıta sahanlığı ile deniz dibi ve toprak altında araştırma yapılmasına ve burada sahip olacağı haklar neticesinde sınırlandırmanın etkileneceği her koşul MEB konusuna da etki etmektedir.¹⁹⁸

Şekil 8: Libya ve Malta Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Antlaşması

Şekil 8: Libya ve Malta Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Antlaşması

¹⁹⁶ İslam Safa Kaya, *Uluslararası Hukuk Pratikleri*, 2. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2019, ss 149-150

¹⁹⁷ International Court Of Justice, Continental Shelf (Libyan Arab Jamahiriya/Malta) <https://www.icj-cij.org/en/case/68> (13.11.2021)

¹⁹⁸ Yunus Emre Açıkğönül, *Deniz Yetki Alanlarının Hakça İlkeler Çerçevesinde Sınırlandırılması* (Yüksek Lisans Tezi) Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, 2012 s. 53-55

Kaynak: Special Agreement for the submission to the International Court of Justice of difference, 23 May 1976 https://digitallibrary.un.org/record/705895?ln=zh_CN (13.11.2021)

Sınırlandırmada öne çıkan konulardan biri de sınırlandırmaya konu olan devletlerin aralarındaki mesafeler bu mesafelerin birbirine orantısıdır. Sahil şeritlerinin orantılılığı dikkate alınarak adalara kısıtlı sınırlandırma yetkisi verilmiştir. Özellikle hem *orantılılık ilkesinin* hem de bir ada devletin kıta sahanlığının incelendiği davada Libya'nın ilgili kıyıları 192 mil iken Malta'nın kıyıları ise 24 mil olarak tespit edilmiştir. Ancak mahkeme *orantılılık ilkesini* göz önünde bulundurarak *eşit uzaklık ilkesi* gereği öncelikle geçici sınır hattı tesis etmiştir. Oluşturulan bu geçici hat sonrasında ilgili tüm koşullarca incelenerek değişikliğe uğramıştır. Sonuç olarak mahkemenin uyuşmazlık davasında çok aşamalı yöntem benimsediği görülmüştür.¹⁹⁹ Libya, 1969 Kuzey Denizi Kıta Sahanelığı Davası gereği benimsenen kara ülkesinin doğal uzantıları sayılan deniz alanlarına tecavüz etmeme ilkesini ileri sürmüştür. Ayrıca Libya'nın kara ülkesi karşısında Malta'nın küçük bir kara kütesine sahip olduğunun altı çizilerek orantısız olarak bakıldığında Libya'nın kıyı uzunluğunun fazla oluşu sebebiyle eşit uzaklık ilkesinin hakça çözüme hizmet etmeyeceğini ileri sürmüştür.²⁰⁰ Eşit uzaklık yöntemi de dâhil olmak üzere hiçbir sınırlandırma yönteminin emredici olmadığına dikkat çeken Divana göre ilgili koşullar göz önünde tutularak, kara ülkelerinin doğal uzantısını kesmeyecek biçimde paylaşılmalıdır.²⁰¹

Sonuç olarak Malta bir ada devleti olmasına rağmen eşit uzaklık uygulaması reddedilerek eşitlik çizgisi Libya lehine olacak şekilde 18 mil kuzeye kaydırılmıştır.²⁰² Durum Türkiye açısından değerlendirildiğinde doğal uzantı tezi her koşul ve her bölgede hakkaniyeti sağlamayacağından divanın eşit uzaklık ilkesi gereğince hareket edilebileceğini göstermiştir. Ayrıca Yunanistan *ada devleti* sayılsa dahi ağırlığın ana karaya verildiği gözlemlenmiştir. Ancak sadece 18 mil olan bu uzaklık Türkiye açısından hakkaniyeti sağlamayacağı açıktır. Deniz alanlarının sınırlandırılmasında adaların rollerini gösteren dava örnekleri incelendiğinde devletin ada ülkesi hariç bir

¹⁹⁹ İstikbal, a.g.e., ss 149-155

²⁰⁰ Mustafa Koç, *Uluslararası Hukukta Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Gelişmeleri Ve Türkiye'nin Deniz Alanlarının Sınırlandırılması*, (Doktora Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006, s. 91-92

²⁰¹ Yayıncı, *Libya Türkiye'nin Denizden Komşusudur*, s. 77-78

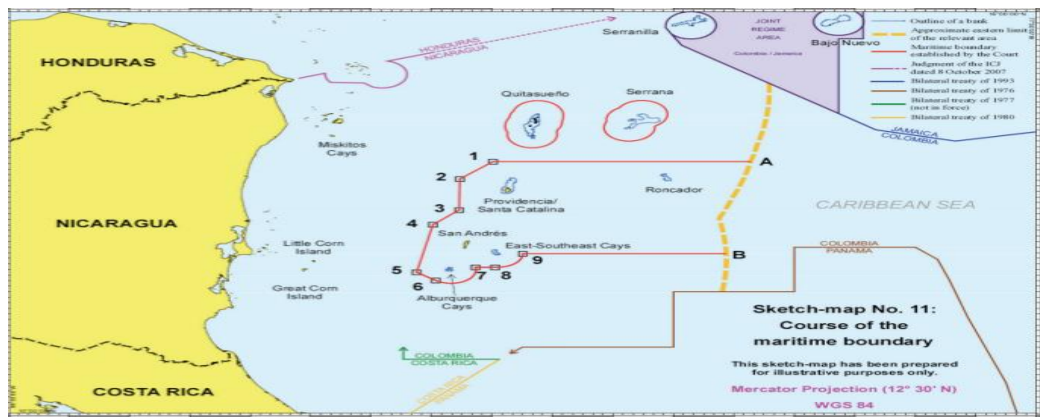
²⁰² Okan Çelik, *Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Paylaşımı Sorununda Türkiye- Libya Mutabakatı*, (Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020, s. 102

kara ülkesi bulunmadığı hallerde dahi tam yetki alamadığı gözlemlenmiştir. Tam etki vermenin hakkaniyet ilkesi ile ters düştüğü durumlarda önceliğin kara ülkesi devletine verildiği görülmektedir.

1982 tarihli Tunus Libya davası kararında sınırlandırmada kullanılacak eşit uzaklık ilkesinin, hakça ilkelere uygun çözümler ürettiği durumlarda kullanılmasına karar verilmiştir. Eğer eşit uzaklık ilkesi hakça ilkelere hizmet etmiyorsa bu durumda başka ilkelere/metotlara başvurulmasının zorunlu olduğu belirtilmiştir.²⁰³ Ayrıca dava sonucunda “karaların denize hâkim olduğu” belirtilerek, *coğrafyanın üstünlüğü* ilkesi vurgulanmıştır.²⁰⁴

UAD'nin ters tarafta kalan adalara *hakkaniyet ilkesi* gereği sınırlı etki verdiği davalardan birisi de 2012 *Nikaragua-Kolombiya ülkesel egemenlik ve deniz yetki alanları davasıdır*. Taraflardan yalnızca Nikaragua'nın 1982 BMDHS'ye taraf olması dolayısıyla Malta-Libya davasında olduğu gibi sınırlandırmanın teamül hukuku kuralları gereğince çözüme ulaştırılması konusunda uzlaşa sağlanmıştır. Divan kararı gereği her ne kadar doğal uzantı kavramı kıta sahanlığı tespitinde kullanılsa da daha geniş etkiler yaratacağından kıta sahanlığının belirlenmesi bir devletin MEB'ine de etki yaratacağı vurgulanmıştır.²⁰⁵

Şekil 9: 2012 Tarihli *Nikaragua-Kolombiya Ülkesel Egemenlik Ve Deniz Yetki Alanlarını* Gösteren Harita

Şekil 9: 2012 Tarihli *Nikaragua-Kolombiya Ülkesel Egemenlik Ve Deniz Yetki Alanlarını* Gösteren Harita

²⁰³ Yayıcı, *Libya Türkiye'nin Denizden Komşusudur*, s. 74-75

²⁰⁴ Yayıcı, “*Doğu Akdeniz’de Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu Ve Türkiye*”, s. 58

²⁰⁵ United Nations, *Law of the Sea Bulletin*, Sayı 80, 2012, s. 52-57

Kaynak: United Nations, Law of the Sea Bulletin, No. 80, 2012, s. 57

İki devlet arasında yaşanan egemenliği belirsiz ada, adacık ve kayalıklardan doğan sorunlar nedeniyle her iki devlet de egemenliği belirsiz olan bu oluşumların kendisine ait olduğunu iddia etmiştir. Nikaragua, eşit uzaklık ilkesi gereğince karşılıklı kara ülkelerinin temel alınmasını isterken, Kolombiya ise sınırlandırmanın kendi adalarının kıyılarından başlatılması gerektiğini savunmuştur. Kolombiya adalarının Nikaragua'ya yakın olması nedeniyle Nikaragua, hakkaniyetli bir çözüme ulaşmak için Kolombiya adalarının 12 deniz mili, kayalıklarının ise 3 deniz mili şeklinde çerçeveleme yönteminin kullanılması istenmiştir. Ancak divan Nikaragua'nın bu önerisini reddederek bir başka devletin karasularını etkilemediği hallerde her ne büyüklükte olursa olsun adaların 12 deniz mili genişliğinde karasularına sahip olabileceğini belirtmiştir. Bu doğrultuda bu adacıklar çember içine alınarak 12 deniz mili genişliğinde karasularına sahip olmuşlardır.²⁰⁶

Üç aşamalı sınırlandırma uygulanan bu davada öncelikli olarak *geçici bir uzaklık hattı* belirlenmiştir. İlgili durumlar çerçevesinde, kesmeme ilkesi ve kıyı uzunluklarının oranı göz önünde bulundurularak geçici hat Nikaragua lehine kaydırılmıştır. Son olarak orantılılık testi uygulamasına tâbi tutulan hatla, devletlerin kıyı uzunlukları ve sınırlandırılan deniz alanlarının arasında önemli ölçüde orantısızlığın bulunup bulunmadığı tespit edilmiştir.²⁰⁷

Sonuç olarak Nikaragua'ya yakın olan ancak Kolombiya'ya uzak olan Kolombiya adalarının Nikaragua'nın deniz yetki alanlarının kesmesine izin verilmemiştir. Adalara sınırlı yetki verilerek Nikaragua'nın deniz egemenliğinin sınırlandırılmasının önüne geçilmiştir. Dava sürecinde Kolombiya'nın ileri sürdüğü tezlerin, Yunanistan'ın adaları dolayısıyla Türkiye'ye karşı sürdüğü tezlerle benzerlik taşıdığı görülmüştür. Buna paralel olarak Nikaragua denize ulaşımının kesilmemesini savunmuş, kıyı uzunluğuna dikkat çekerek orantılılık ilkesinin işletilmesi gerektiğini savunmuştur.²⁰⁸ Yunanistan'ın Kolombiya'ya benzer tezlerinden birisi de ters tarafta bulunan adalarının kıta sahanlıklarının olması gerektiği tezi ve kıta sahanlığının

²⁰⁶ İbrahim Özbilenler, Uluslararası *Deniz Hukuku Bağlamında Doğu Akdeniz Münhasır Ekonomik Bölge Uyuşmazlığı* (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015, s.124-130

²⁰⁷ United Nations, Law of the Sea Bulletin, Sayı 80, 2012, s. 54-55

²⁰⁸ Kıyı uzunlukları oranı incelendiğinde Türkiye'nin 1/11 oranında ağırlıkta olduğu görülmektedir.

başladığı ilgili alandan itibaren Türkiye'nin kıta sahanlığının kesilmesi üzerinedir. Ancak mahkeme kararına bakıldığında sınırlandırma, Türkiye lehine olacak şekilde kara ülkesinin ters tarafta bulunan adalar karşısında dar bir alana hapsedilmeyerek 200 deniz mili genişliğin sağlanması yönünde olmuştur.²⁰⁹

Son olarak Yunanistan, 2004 *Ukrayna Romanya Deniz Alanları Sınırlandırma Antlaşması*nda UAD tarafından ortaya hat yönteminin uygulanmasını olumlu bir gelişme olarak değerlendirmektedir. Bölgede bulunan “Serpent” Adasına verilen 12 deniz mili genişliğin Ege adalarında uygulanabileceğini iddia etmektedir.²¹⁰ Ancak adanın MEB ve kıta sahanlığı yönünden bir kazanımı bulunamayacağına hükmeden divan, ayrıca sınırlandırmada karşılıklı kıyıları göz önünde bulundurularak sınırlandırmada adayı etkisiz olarak nitelendirmiştir. Adaya verilecek yetkinin Ukrayna'ya pozitif etki yaratacağını ileri süren divan “doğanın yeniden şekillendirilmesi” ve hakkaniyet ilkelerine etki edeceğini ileri sürmüştür.²¹¹

3.1 Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de Olası Deniz Yetki Alanları

1964 yılında kabulü gerçekleşen 476 numaralı *Karasuları Kanunuyla* Türk karasularının genişliği 6 deniz mil olacak şekilde kabul edilmiştir. Sözleşmede yer alan *mütekabiliyet ilkesi* gereği karasularının genişliğinin diğer devlet uygulamaları sonucu değiştirilebileceği kabul edilmiştir.²¹² 1982 yılında düzenlenen 2674 sayılı yeni Karasuları Kanunuyla *mütekabiliyet ilkesi* uygulamasından vazgeçilerek, *ilgili durumların* göz önünde bulundurulması ve *hakkaniyet ilkelerine* uygunluğu durumunda Türkiye'nin 6 deniz mili üzerinde karasuları genişliği tesis etme tasarrufu Bakanlar Kurulu tarafından onaylanmıştır.²¹³ Söz konusu kanun kapsamında Türkiye Akdeniz ve

²⁰⁹ Yunus Emre Açıkgönül, “Uluslararası Adalet Divanı'nın Nikaragua/Kolombiya Kararının Türkiye'nin Deniz Uyuşmazlıklarına Yansımaları”, *Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi*, Cilt. 10, Sayı. 40, 2014, s. 4-5

²¹⁰ Konstantinos Papadakis, “The Greece-Turkey Dispute in The Aegean and the ICJ Sea Border Delimitation Case Of Ukraine- Romania: Similarities And Differences in a Comparative Perspective”, *European Quarterly of Political Attitudes and Mentalities*, Cilt 7, Sayı 2, 2018, 36-46.

²¹¹ Nasih Sarp Ergüven, "Karadeniz'de Deniz Alanı Sınırlandırma Davası (Romanya/Ukrayna) ve Uluslararası Hukuk Açısından Etkileri", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Sayı 63, 2014, s. 309-328

²¹²T.C. Resmi Gazete, 1060 Sayılı Kanun, 25.05.1964, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc047/kanuntbmmc047/kanuntbmmc04700476.pdf (14.11.2021)

²¹³İlgili kanun 2018 yılında yapılan bir düzenlemeyle “Bakanlar Kurulu” ibaresi “Cumhurbaşkanı” olacak şekilde değiştirilmiştir. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2674.pdf> (14.11.2021)

Karadeniz’de 12 deniz mili, Ege de ise 6 deniz mili olacak şekilde karasuları ilanında bulunmuştur.

Türkiye’nin tezlerini destekler nitelikte olan UAD kararlarına bakıldığında Türkiye’nin kıyı uzunluğu ve kara ülkesi düşünüldüğünde hakkaniyetli bir sınırlandırmanın tesisi için her iki devletin ana karasından başlatılacak orta hat metodu ilgili uyuşmazlığın çözümünde ilk adım olmalıdır. Yunanistan’ın iddia ettiği ters taraftaki adalara karasuları haricinde egemenlik hakkı verilmesi hali hazırda hakça ilkelere uyum sağlamayacağından bölge özel durumlar/ilkelere olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. İlk olarak Ege’de çözümsüz kalan deniz alanlarının egemenliği tartışması, Doğu Akdeniz’e sıçrayarak bölgenin zaten istikrarsız olan yapısını iyice bozmakta, iki devlet arasında güvensizliğin artmasına ve barış ortamının tehdidine neden olmaktadır.

A/73/651 numaralı GKRY’nin BMGS’ye yazdığı nota doğrultusunda Türkiye’nin Kıbrıs Cumhuriyeti’nin usulüne uygun yaptığı anlaşmalarla sınırlandırılan bölgelerde uluslararası hukuk ve egemenlik haklarına uygun hareket etmeyerek yasadışı sismik aramalar yaptığını ve bu aramalar sonucu bölgelerin onarılamaz şekilde tahribata uğradığı şeklindeki mektubunda Türkiye’nin Kıbrıs Cumhuriyeti kıta sahanlığı ve MEB egemenliğini tehdit ettiğini belirtmiştir.²¹⁴ Türkiye bu nota karşısında Doğu Akdeniz’de en uzun kıyı şeride sahip olan kara ülkesinin kendisi olduğunu belirtmekle birlikte Doğu Akdeniz’in 32°16'18”D meridyenin batısındaki deniz alanlarının kendisine *ab initio ve ipso facto* egemenlik hakkı olduğunu belirtmiştir. Türkiye deniz alanlarının sınırlandırılmasında karşı kıyılarında bulunan devletleri muhatap olarak Türkiye ve Mısır kıyıları arasında ortay çizgi metodunun uygulanması gerektiğini bildirmiştir.²¹⁵ 2019 yılında yaşanan kıta sahanlığı dış sınırının ilanı ile başlayan bu gelişmede halen bir sonuca ulaşılabilmiş değildir. Kıta sahanlığı hakkının *ab initio ve ipso facto* var olduğu kabul edilmekte asıl önemli olan MEB’in tesisi ve ilanıdır. Türkiye tek taraflı MEB ilanı bulunmamaktadır. Türkiye’nin bölgede tesis etmiş olduğu iki önemli antlaşma vardır. Bunlardan biri 2011 yılında KKTC ile yapılan kıta sahanlığı antlaşması bir diğeri ise 2019 Türkiye-Libya mutabakatıdır. KKTC ile yapılan kıta sahanlığı sınırlandırma antlaşması Malta Libya davasında olduğu gibi Türkiye lehine kaydırılarak

²¹⁴ A/73/753 sayılı nota için bkz.: <https://undocs.org/en/A/73/753> (14.11.2021)

²¹⁵ A/73/804 sayılı nota için bkz.: <https://undocs.org/en/A/73/804> (14.11.2021)

yapılmıştır. Sorunların başlangıcında olduğu gibi Türkiye, Türkiye ve KKTC egemenlik alanları olarak gördüğü deniz alanlarında TPAO aracılığıyla faaliyetlerine devam etmektedir. Ancak Türkiye Doğu Akdeniz’de Mısır kıyılarıyla ile ortay hat tesisi sonucu 28° 00’ 00 boylamında sınırlandırma antlaşması yapılması gerektiğini bildirerek Doğu Akdeniz’deki dış limitlerini yasal olarak BM bildirmiştir.²¹⁶ Ancak Mısır Hükümeti, Türkiye’nin yapmış olduğu sismik araştırmaların kendi münhasır ekonomik bölgesiyle örtüştüğünü belirterek, araştırmaların uluslararası hukuk kurallı ve BMDHS’ye aykırı olduğu hakkında BMGS’ye nota vermiştir.²¹⁷ Doğu Akdeniz’de hakkaniyete dayalı bir sınırlandırma için Türkiye’nin öncelikleri arasında sınırlandırma yapılacak kıyıdaş devletlerin belirlenmesi, ikinci olarak sınırlandırmaya konu olacak hukuk kuralları ve ilkeleri belirlenmesi olmalıdır. İlgili alanda yapılacak sınırlandırma için ilgili devletlerin kıyılarının yalnızca dik olarak görmesi gerekmemektedir.²¹⁸ Türkiye’nin benimsemiş olduğu düşey hatlar yaklaşımı Libya antlaşmasının imzalanmasıyla yerini diagonal (köşegenli) hatlara bırakıldığı görülmektedir. Çapraz kıyıları nedeniyle yapılan bu antlaşmanın tesisi ile Türkiye söz konusu sınırlandırmada daha fazla MEB elde edebileceği gibi aynı zamanda antlaşma akdedeceği devlet sayısında artış yaşanmıştır.

Şekil 10: Türkiye’nin Muhtemel Kıta Sahaneliği ve MEB’ini Gösteren Harita

Şekil 10: Türkiye’nin Muhtemel Kıta Sahaneliği ve MEB’ini Gösteren Harita

²¹⁶ A/74/757 sayılı nota için bkz.: <https://undocs.org/en/A/74/757> (16.11.2021)

²¹⁷ A/74/978 sayılı nota için bkz.: <https://undocs.org/en/A/74/978> (18.11.2021)

²¹⁸ Sami Doğru, "Doğu Akdeniz’de Hidrokarbon Kaynakları Ve Uluslararası Hukuka Göre Bölgedeki Kıta Sahaneliği ve MEB Alanlarının Sınırlandırılması." s. 540

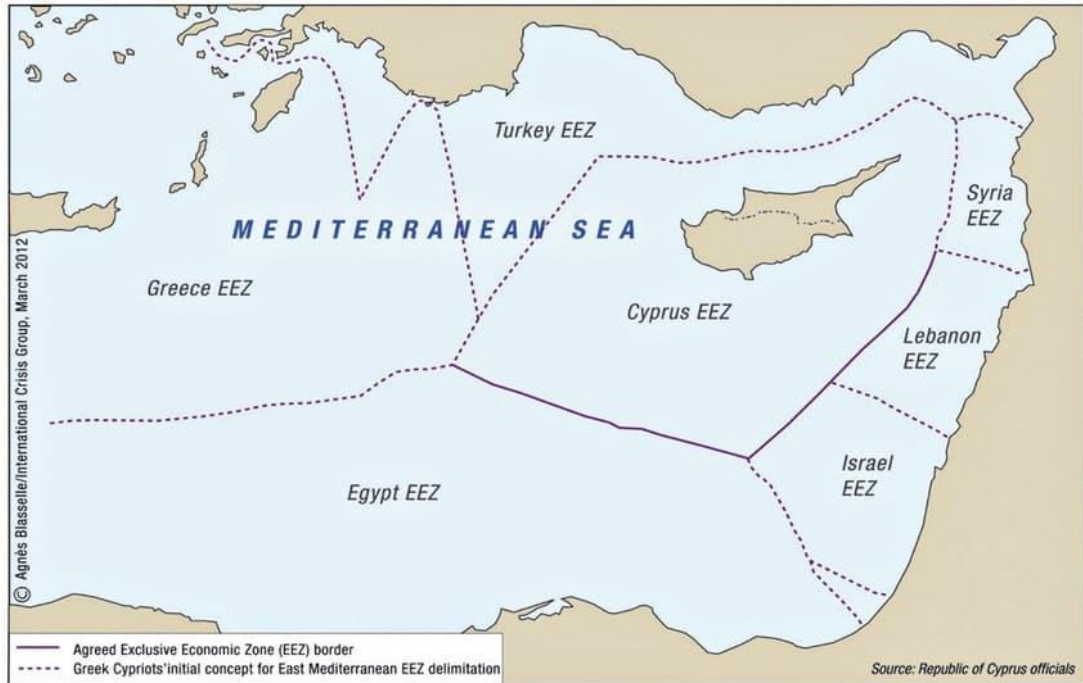
Kaynak:

Doğu Akdeniz Denkleminde Stratejik Adım: Türkiye-Libya Mutabakatı, İstanbul: Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Yayınları, 2020, s. 18

3.2 Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'de İddia Ettiği Deniz Yetki Alanları

Yunanistan Ege Denizi adaları sebebiyle Doğu Akdeniz sınırlandırmasında bölgede önemli bir aktör rolü üstlenmeye çalışmaktadır. Bunu yaparken GKRY ve Mısır ile birlikte hareket ederek Türkiye'nin faaliyetlerini dar bir alana hapsetmek istemektedir. Buna göre eşit uzaklık ilkesinin uygulanması zorunlu olduğunu iddia ederek, deniz alanlarının sınırlandırılmasında adalarının tam yetkili olduğunu savunmaktadır. Adaların kıta sahanlığı ve MEB hakkından mahrum edilemeyeceğini savunan Yunanistan, Türkiye'nin tüm uzlaşmacı tavırlarına rağmen bölgede uluslararası hukukla çelişen bir takım tezler benimsemektedir. Yunanistan sorunun başından itibaren sınırlandırmanın uluslararası hukuk önünde tesis edilmesi gerektiğini dile getirmiş olsa da 2015 yılından itibaren bu söylemi bırakarak, tek taraflı MEB ilanı ve GKRY ile yapılacak MEB sınırlandırma antlaşması için uygun konjonktürü beklemektedir.

Şekil 11: Yunanistan'ın Bölgede Tesis Etmek İsteddiği Sınırlandırma Seville Haritası

Şekil 11: Yunanistan'ın Bölgede Tesis Etmek İsteddiği Sınırlandırma Seville Haritası

Kaynak: “Turkey reacts “violently” but it is time for a Greece-Cyprus EEZ deal” , *Greek News*, 7 August 2020, <https://greekcitytimes.com/2020/08/07/turkey-reacts-violently-but-it-is-time-for-a-greece-cyprus-eez-deal/> (13.11.2021)

Şekilde de görüleceği üzere Türkiye'nin MEB'inin Antalya Körfezine sıkıştırılması güdüsü ile hareket eden Yunanistan, Türkiye'nin Akdeniz'e çıkışını engelleyip, Türkiye'yi denklemden dışlamaya çalışmaktadır. Türkiye açısından Seville haritasına ilişkin bir diğer problem alanı uluslararası sistemde tanınmayan KKTC'nin deniz alanlarına ilişkin problemdir. Yunanistan-GKRY tarafından Seville Üniversitesine hazırlanmış olan bu harita AB Ekonomik Sahalarının gösterildiği, BM tarafından internette yayımlanmış harita ABD kaynaklı çalışmalarda da kullanılmaktadır.²¹⁹ Hakkaniyetli bir paylaşım gereği Türkiye'nin 189.000 km² olması gereken deniz alanı 41.000 km² ile sınırlandırılmaya çalışılmaktadır.²²⁰ Yunanistan, tüm arka plana rağmen söz konusu haritadan özel bir harita olarak bahsederek haritanın resmi onayını vermektedir. Türkiye ise 2002'de başlayan görüşmelerin 2016 yılında Yunanistan tarafından durdurulması karşısında karşılıklı diyalog ve müzakere çağrılarını yenilemektedir.²²¹

²¹⁹ Yayıcı, “Doğu Akdeniz'de Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu Ve Türkiye”, s. 57-64

²²⁰ Cihat Yayıcı, *Sorular ve Cevaplar ile MEB Kavramı*, İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi, 2019, s. 62

²²¹ A/75/929 sayılı nota için bkz.: <https://undocs.org/en/A/75/929> (19.11.2021)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BÖLGESEL VE BÖLGE DIŞI AKTÖRLERİN DOĞU AKDENİZ POLİTİKALARININ İNCELENMESİ

Bu bölümde kıyıdaş devletlerin Doğu Akdeniz deniz alanlarının sınırlandırmasındaki politikaları incelenecektir. Bölgede oluşturulmaya çalışılan güç dengesi modelleri incelenerek devletlerarasında yapılan ikili antlaşmaların ve enerji ortaklıklarının hangi amaçlara hizmet ettiği açıklanmaya çalışılacaktır. Buna göre çalışmamızın bu kısmında, Doğu Akdeniz bölgesinde sınırlandırmanın tarafları haline gelen bölge dışı devletlerin bölgeye yönelik politikaları incelenecektir. Çalışmanın diğer kısımlarında ise Doğu Akdeniz'e kıyısı olan devletlerin tutumları, bölge devletleri arasında var olan problemler açısından incelenerek son olarak var olan problemlerin Türkiye-KKTC ve Yunanistan-GKRY politikalarına yansımaları değerlendirilecektir.

1. Bölge Dışı Bazı Aktörlerin Doğu Akdeniz Politikaları

Enerji bakımından zengin devletlerin, petrol şirketleri aracılığıyla diplomatik ilişkilerini geliştirdiği bilinmektedir.²²² Doğu Akdeniz bölgesinde gerçekleştirilen keşiflerle birlikte, yabancı şirketlerin bölgeye olan ilgisinin artmasıyla, bölge devletlerinin ittifak arayışları da hız kazanmıştır. Ekonomik yönden enerji keşiflerini gerçekleştirme kapasitesi bulunmayan devletlerin verdiği lisanslarla, yüksek enerji potansiyeli olan bölgeler büyük güçler için rekabet alanı haline gelmiştir. Bölgeye yönelik etki kapasitesini artırmak isteyen birçok devlet ve enerji şirketi olmasına rağmen özellikle ABD ve Rusya bölgenin güç dengesini değiştirebilme kapasitesine sahiptir. ABD ve Rusya harici Fransız firması olan *Total*, İngiliz firması *British Gas* (BG), Katar firması *Qatar Petroleum* İtalya firması *Eni* gibi birçok enerji firması bölgede çalışmalar yürütmektedir. Firmaların, çoğunluğu üzerinde uzlaşa sağlanmayan deniz alanlarında gerçekleştirmiş olduğu faaliyetler, bölgede var olan sorunların uluslararası boyut kazanmasına neden olmaktadır. Bölgedeki devletler politik çıkarları doğrultusunda bölgede ittifak geliştirebilmektedirler. Özellikle ulusal çıkarlar haricinde AB'nin enerji çeşitliliğinin ve enerji güvenliğinin artırılması amacıyla gerçekleştirilen

²²² Burak Şakir Şeker, "Doğu Akdeniz Enerji Güvenliği Eksenı: Yunanistan-GKRY'nin Muhtemel Politikalarının Analızı Ve Türkiye'nin Tutumu", *Yeni Deniz Güvenliği Ekosistemi ve Doğu Akdeniz*, ed. Deniz Güler, Ahmet Yıldız, İzgi Savaş, İstanbul: Tasam Yayınları, 2019, s. 288

faaliyetlerde Fransa ve İngiltere, AB üyesi olan GKRY ve Yunanistan politikalarını desteklemektedir. Sonuç olarak bölgeye angaje olan devletler çıkarları doğrultusunda çeşitli politikaları destekleyerek Türkiye Yunanistan ilişkilerinde krizlerin tırmanmasına neden olmaktadır.

1.2. ABD'nin Doğu Akdeniz Politikası

Doğu Akdeniz bölgesi ABD için her zaman stratejik bölge olmuştur. İç karışıklıkların yaşandığı, anarşi durumunun hâkim olduğu bu bölgede özellikle Soğuk Savaş yıllarında SSCB karşısında çerçeveleme politikası izleyen ABD, bu doğrultuda Türkiye ve Yunanistan da dâhil olmak üzere birçok devletle işbirliği gerçekleştirmiştir. Özellikle Rusya'nın *sıcak denizlere inme* politikasını engellemek üzere Doğu Akdeniz'de başlatılan bu çabalar günümüzde Rusya'ya karşı halen devam etmektedir. ABD'nin çeşitli politikalar kapsamında uydu devlet olarak tabir edilen İsrail'i bölgeye konuşlandırması, 11 Eylül saldırıları sonrasında bölgeye *demokrasiyi getirme* vaadiyle angaje olması ve Arap Baharı sonrasında bölgede prestij ve güvenirliliği azalan ABD, son dönemde Doğu Akdeniz'de keşfedilen kaynaklarla birlikte enerji şirketleri ve bölgede gerçekleştirilen ittifaklarla Rusya'nın doğal gaz ihracat kapasitesine alternatif yol aramaktadır.

Özellikle politika değişimleri ve ittifaklarını sorgulaması ve bölgede artan Rusya etkinliğiyle ABD'nin bölgedeki hegemonyasının sarsılmaya başlamıştır. Türkiye ve İsrail arasında yaşanan gerilimler ve Arap Baharı sebebiyle Türkiye'nin güvenlik politikalarında yaşanan dönüşüm sonrasında GKRY, Yunanistan ve İsrail arasında yapılacak olan işbirliklerini destekleme politikasına yönelmiştir. ABD, NATO müttefiki olan Yunanistan ve Türkiye arasında yaşanacak olası bir çatışmanın önüne geçmek için iki devlet arasında görüşmelerin sürmesi konusunda arabuluculuk girişimlerinde bulunmaktadır. Bölgedeki istikrarın sağlanmasında ilk olarak Avrupa gaz tedarikinin çeşitlendirilebilmesi ayrıca bu yaparken enerji şirketleri olan *ExxonMobil* ve *Noble Energy* aracılığıyla bölgede varlığını kalıcı kılmaya ve ulusal çıkarlarını gerçekleştirmeye çalışmaktadır.²²³ Özellikle *Noble Energy* incelendiğinde İsrail'in ilk keşiflerinden, 2010 Leviathan keşiflerine kadar kaynakların bulunmasını bu enerji

²²³ Ebru İter Akarçay, "Büyük Güçler Rekabetinin Gölgesinde Doğu Akdeniz", *Doğu Akdeniz Uluslararası Güç Mücadelesinin Yeni Arenası*, ed. Tayyar Arı, Mesut Hakkı Çaşın, İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık, 2021, s. 216-219

firması üstlendiği gibi 2011 yılında GKRY'nin hak iddia ettiği Afrodit sahalarının keşfini de bu şirket gerçekleştirmiştir.²²⁴ ExxonMobil'in GKRY'nin sözde MEB alanında gerçekleştirmekte olduğu sondaj faaliyetlerinde 2022 yılında teyit sondajlarına başlanmasına rağmen Türkiye'nin KKTC adına bölgedeki faaliyetleri engelleyici bir tutum sergilemesi beklense de henüz aksiyon almadığı görülmektedir. Sonuç olarak bölgedeki büyük hidrokarbon keşiflerinin çoğunluğunu gerçekleştiren ABD'li şirketler bölgede yaşanan deniz alanlarının paylaşılmasına ilişkin siyasi problemlerden etkilenmektedir. Ancak ABD'nin bölgedeki misyonu İsrail kaynaklarını geliştirmek ve enerji güvenliğine ilişkin risklerin ortadan kaldırılmasına yönelik olsa da enerji şirketleri vasıtasıyla bölgede keşfedilen kaynaklardan pay almak istemektedir. Bu doğrultuda İsrail ve GKRY'nin ikili anlaşma sonucu ilan ettiği sözde MEB'e ilişkin bölgedeki sınırlandırma anlaşmazlıklarını görmezden gelerek sondaj faaliyetlerine başlamasıyla kıyıdaş devletlerin tepkisini çekmiştir. ABD'nin bölgede sürdürdüğü doğal gaz arama çalışmaları göstermektedir ki bölgede Kıbrıs adasına ilişkin GKRY'nin tek taraflı temsili kabul edilmektedir. Kıbrıs uyuşmazlığı konusunda üstü kapalı kabulü seçen ABD, bölgede çalışmalarını sürdüren şirketlerinin menfaatlerini öncelikli kılmıştır.

ABD'nin hegemonyasını genişletmek amacıyla enerji kaynakları bakımından zengin olan bölgelerde hâkimiyet kurması, küresel ekonomiye hâkim olmak potansiyeliyle ilişkilendirilir.²²⁵ Buna göre Orta Doğu enerji kaynakları konusunda ihtiraslı bir politika izleyen ABD için üretim ve tüketimde dünyada ilk sırada yer almasına rağmen her zaman bunu korumak öncelikli bir devlet politikası haline gelmiştir. Enerji kaynaklarının güvenliğini ve sürekliliğini sağlamak üzere stratejiler geliştiren ABD, enerji kaynaklarının bulunduğu noktalarda hâkimiyet kurmak istemektedir. Bu doğrultuda Orta Doğu, Afrika ve Doğu Akdeniz bölgelerini kapsayan *Büyük Orta Doğu Projesi* ile enerji kaynaklarının güvenliği ve transferi noktasında kontrol sağlamak istemiştir.²²⁶ 1980'li yıllardan itibaren bölgede bulundurulmuş uçak ve savaş gemileriyle, Girit, Türkiye ve İtalya'daki üsleri ile ABD'nin bölgeye yönelik

²²⁴ U.S. Energy Information Administration, Overview Of Oil And Natural Gas in The Eastern Mediterranean Region Sayı 15, 2013 [Uluslararası - ABD Enerji Enformasyon İdaresi \(EIA\)](#) (16.01.2022)

²²⁵ Harunoğulları, a.g.m., s. 459

²²⁶ İstikbal, a.g.e., s. 55-57

ilgisini yitirmediği aksine artırdığı görülmektedir.²²⁷ Bölgede bulunan 6. Filosuyla ABD, Rus enerji kaynakları ve Çin ekonomik büyümesi karşısında Doğu Akdeniz bölgesinde caydırıcılık kapasitesini artırmaya çalışmaktadır. İsrail, Yunanistan ve ABD tarafından bölgede “*muhtemel düşmanın önlenmesine*” yönelik gerçekleştirilen tatbikatların düzenlenmesi yalnızca Türkiye değil, diğer kıyıdaş devletlerin tehdit algılamasına da sebep olmuştur.²²⁸ Bölgede Yunanistan’la ortak yürütülen operasyonlara ağırlık verilmesi İsrail ve Türkiye ilişkilerinde yaşanan krizler sonrasında belirginleşmiştir.²²⁹

Doğu Akdeniz’de artan güç odakları sonucunda bölgeye angaje olan AB, Rusya ve Çin gibi aktörler, ABD’nin bölgedeki tek güç olmadığını ve çatışan çıkarların yalnızca kıyıdaş devletlerarasında yaşanmadığını göstermiştir.²³⁰ Doğu Akdeniz bölgesindeki enerji kaynaklarının varlığı, Rusya’nın ihracat kapasitesini değiştirebileceğinden, vekâlet savaşları nedeniyle Orta Doğu bölgesinde rekabet halinde olan küresel güçler aynı tutumu Doğu Akdeniz bölgesinde de sürdürmektedir.²³¹ ABD, varlığını istikrar ve güvenlik kaynaklı ifade etse de bölgede gerçekleştirilen tatbikatlarla caydırıcılık seviyesini artırarak, başat rolünü korumaya çalışmaktadır. *Noble Energy*’nin tek taraflı ilan edilen ve hukuka uygun olmayan GKRY sahalarında 2011 yılında başlattığı çalışmalar sonrası Türkiye ve KKTC arasında kıta sahanlığı antlaşması imzalandığı bilinmektedir.

ABD senatosu yasa tasarısıyla İsrail, Yunanistan, GKRY ve ABD arasında *Doğu Akdeniz Güvenlik ve Enerji İşbirliği Anlaşması* yürürlüğe girmiştir. 2019 yılında Yunanistan, İsrail ve GKRY arasında gerçekleştirilen üçlü zirveye katılım sağlayan ABD Dışişleri Bakanı toplantı sonrasında Doğu Akdeniz’de uluslararası hukuku ihlal edebilecek her türlü eylem karşısında işbirliği öngören antlaşmanın imzalanması hakkında açıklama yapılmıştır. Buna göre Yunanistan ve Doğu Akdeniz açısından önemli incelemeleri konu alan tasarı, Doğu Akdeniz bölgesindeki müttefiklerin güvenliğini ABD ve Avrupa’nın güvenliği açısından kritik öneme sahip olduğunu belirtmiştir. ABD’nin 2018 yılında GKRY ile imzaladığı ikili güvenlik işbirliği uyarınca

²²⁷ Sandıklı, Budak, Ünal, a.g.m., s. 6

²²⁸ Ulvi Keser “Doğu Akdeniz’de Güvenlik ve Kıbrıs Adasının Stratejik Pozisyonu” *Atılım Sosyal Bilimler Dergisi* Cilt 2, Sayı s. 59-61

²²⁹ Ersoy, a.g.m., s. 133

²³⁰ Kedikli, Çalağan, a.g.m., s. 124-125

²³¹ Kansu, a.g.m., s. 418-420

GKRY'nin stratejik ortak olduğuna dikkat çekilmiştir. Bu antlaşma ile 1987 yılında Kıbrıs adasındaki çatışmalar yüzünden uygulanmaya başlanan ambargonun kaldırılıp, savunma malzemelerinin ihracının başlatılacağını duyuran ABD, silah ambargosunu kaldırdığını duyurmuştur. İsrail, Yunanistan ve GKRY arasında yürütülen diyalog ve işbirliklerinin destekleneceği, ABD'nin de EMDF'ye (*East Mediterranean Gas Forum*) katılımının açıklandığı bu kararda Türkiye'nin Rusya'dan aldığı savunma silahlarının NATO ittifakına zarar verebileceğini belirterek, F-35 uçaklarının Türkiye'ye transferinin sınırlandırılması ilgili yasa tasarısında bulunmaktadır.²³² Ancak ABD, GKRY'nin Rus savaş gemilerinin limanlarına girişini engellendiği takdirde antlaşmanın hayata geçeceğini bildirmiştir.²³³ Ancak Rusya, GKRY ile yapmış olduğu anlaşmalar sonucunda, ABD'nin tüm engelleme çabalarına rağmen adanın güney kanadındaki iki önemli limanı askeri amaçlara hizmet edecek şekilde kullanmaktadır.²³⁴ ABD geliştirdiği bu ortaklıklar sonucunda Türkiye'ye karşı bir sınırlama politikası geliştirmeye çalışırken, bölgedeki müttefikleri ile Türkiye'nin hareket alanını kısıtlayan çerçevelenme politikasına giriştiği görülmektedir.²³⁵

Sonuç olarak enerji politikasını etkin bir şekilde yürüten ABD'nin bölgede İsrail de dâhil olmak üzere Yunanistan ve GKRY ile ilişkilerini geliştirirken aynı zamanda bölgedeki Rusya angajmanını engellemek istediği görülmektedir. Doğu Akdeniz'deki mevcudiyetini sürdürmek isteyen ve bunu sağlamlaştırmak için müttefiklerine ihtiyaç duyan ABD, çıkan senato kararını bölgede yükselen Rusya'ya karşı bölgeye dönüşünü temsil ettiğini belirtmiştir.²³⁶ Bu doğrultuda bölgedeki devletlerin gelişmiş güvenlik ve

²³² Söz konusu yasa tasarısı için bkz.: [Text - S.1102 - 116th Congress \(2019-2020\): A bill to promote security and energy partnerships in the Eastern Mediterranean, and for other purposes. | Congress.gov | Library of Congress](#) (16.01.2022)

²³³ Eftal Coşkun, "Doğu Akdeniz Havzası Doğal Kaynakları Potansiyeli Bağlamında Türkiye'nin Enerji Güvenliği" (Yüksek Lisans Tezi) İstanbul: İstanbul Medeniyet Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2021, s.73

²³⁴ Deniz İstikbal, Meryem İlayda Atlas, "Rusya Ve Çin'in Doğu Akdeniz Politikaları", *Doğu Akdeniz Ve Türkiye'nin Hakları*, ed. Kemal İnat, Muhittin Ataman, Burhanettin Duran, 1. Baskı, İstanbul: SETA Yayınları, s. 195

²³⁵ Çağatay Özdemir "The United States-Backed Containment Of Turkey In The Eastern Mediterranean Source", *Insight Turkey*, Cilt 22, Sayı. 2, 2020, s.. 117-120

²³⁶ Melis Özdemir, "Doğu Akdeniz Enerji Jeopolitiğinin Bölge Güvenliğine Etkisi", (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020, s. 123-124

işbirliğine ilişkin stratejileri ve Rusya ve diğer devletlerin kötü niyetli olabilecek faaliyetlerine ilişkin kongrenin bilgilendirilmesi talep edilmiştir.²³⁷

2020 yılı Ocak ayında GKRY, Yunanistan ve İsrail arasında imzalanan antlaşma sonucu *Eastmed projesinin* hayata geçirilmesi planlanmıştır. Türkiye-Libya antlaşması sonrasında maliyeti zaten yüksek olan *Eastmed* projesinin hayata geçirilmesi için iki devletle anlaşma yapılması zorunluluğu doğmuştur. Ancak 2022 yılının Ocak ayında ABD Dışişleri bakanlığınca yapılan açıklamaya göre Doğu Akdeniz bölgesinde elektrik ve yenilenebilir enerji kaynaklarının öncelikli olduğuna dikkat çekilmiştir. Avrupa'nın enerji ihracını karşılayacak kaynakların elektrik hatları aracılığıyla iletilmesi için Mısır, GKRY, Yunanistan ve İsrail işbirliğiyle yapılacak alternatif planları değerlendirdiğini belirtmiştir.²³⁸ Bu haber Türkiye açısından olumlu bir adım olarak nitelendirilse de ABD'nin *Eastmed projesine* olan desteğini çekmesi söz konusu olsa dahi bölgedeki müttefiklerini kaybetmemek adına onların da dâhil olduğu yeni projeler üzerine yoğunlaşmaktadır. Sonuç olarak enerji şirketleri aracılığıyla Doğu Akdeniz kaynakları üzerinde bir takım haklara sahip olan ABD, gelişen enerji kapasitesine rağmen bölgedeki çıkarlarından vazgeçmemiştir. Buna göre ABD bölgede işlenecek kaynakların üretimine ilişkin projeleri değerlendirmekte ve bölgenin Rus etkisi altına girmesine müsaade etmemektedir.

1.3. Rusya'nın Doğu Akdeniz Politikası

Bir önceki bölümde bahsedildiği gibi Rusya'nın dış politikasında “*sıcak denizlere inme*” arzusu önemli bir yer tutmaktadır. Soğuk Savaş dönemi boyunca SSCB tarafından ilgiyle takip edilen Doğu Akdeniz ve Orta Doğu bölgeleri geçmişte olduğu gibi bugün de ABD ve Rusya'nın rekabet alanlarındandır. Bölgede Arap Baharıyla etkisini daha da artıran Rusya, özellikle Suriye iç çatışmalarıyla bölgeye iyice angaje olmuştur. ABD'nin gerçekleştirdiği operasyonların bölgeye *demokrasiyi getirmekten* çok istikrarsızlık yaratması sonucu özellikle 2010 yılı sonrasında bölgedeki boşluk Rusya tarafından doldurulmaya çalışılmıştır. Doğu Akdeniz bölgesinde GKRY ve Suriye'de bulunan üsleri nedeniyle askeri kapasitesi genişleyen Rusya, ABD'nin tüm

²³⁷ Spyridon N. Litsas, *US Foreign Policy in the Eastern Mediterranean Power Politics and Ideology Under the Sun*, Greece: Springer Link, 2020, s. 182

²³⁸ “Yunanistan'a Kötü Haber!”, *SDE*, 15 Ocak 2022, <https://www.sde.org.tr/akdeniz/yunanistana-kotu-haber-haberi-25368#.YeKLfoEFhZwitter> (17.01.2022)

çabalarına rağmen aktif bir politika izlemektedir. Özellikle enerji kaynakları bakımından zengin bir devlet olan Rusya, AB enerji kaynaklarının çeşitlenmesi amacıyla Doğu Akdeniz’de yürütülen faaliyetleri yakından takip ederek, ekonomik çıkarlarının etkilenmesinin önüne geçmeye çalışmaktadır.

Bölgede ekonomik ve güvenlik çıkarları nedeniyle etkin politika izleyen Rusya, enerji şirketleri vasıtasıyla Mısır ve Lübnan enerji kaynaklarında önemli söz sahibi olmakla birlikte, Doğu Akdeniz’de oluşturulacak enerji mekanizmaların dışında kalmamak amacıyla Suriye iç çatışmasında ve Libya krizinde etkin bir rol almıştır. Rusya, bölgede desteklediği güçler sayesinde güç dengesini değiştirebilme kapasitesini elinde tutmaktadır. Elde ettiği üsler sayesinde fiziki şartları tamamlayarak *sıcak denizlere inme* politikasını kısmen yerine getiren Rusya, yaşanan anarşi ortamından yararlanarak bölgedeki askeri kapasitesini geliştirmiştir. NATO yetkileri ise Rusya’nın bölgede izlemiş olduğu politikaların *üst düzey bir tehdit* oluşturduğu şekilde değerlendirme yapmışlardır.²³⁹ NATO devletleri enerji ihtiyaçlarının yaklaşık %44’lük bir oranını Rusya ve İran’dan sağlamaktadır.²⁴⁰ 2021 yılında BP’nin (British Petroleum) yayınlamış olduğu Dünya enerji kaynaklarının incelendiği rapora göre 2020’nin sonunda 37,4 trilyon m³ ile dünyanın kanıtlanmış en büyük doğalgaz kaynaklarına sahip olan Rusya, aynı yıl bölgeler arası gaz ticaretinde ihracat oranını % 25,3 ile kapatmıştır.²⁴¹ Açıkçası, Dünya’da petrol rezervinin yaklaşık %62’lik dilimini, doğalgaz kaynaklarının ise %40’lık bir oranını elinde bulundurmaktadır.²⁴²

AB enerji politikalarında Rus gazına olan bağımlılığın azaltılması ve enerji kaynakların çeşitlenmesi fikri özellikle 2006 Ukrayna-Rusya doğalgaz krizi sonrasında gelişmeye başlamıştır.²⁴³ AB, Doğu Akdeniz’den çıkartılacak enerji kaynaklarının, doğalgaz kaynaklarının büyük bir yüzdesini elinde tutan devletlere karşı alternatif olması beklenmektedir. 2022 Şubat ayında Rusya Ukrayna savaşının başlamasının

²³⁹ İstikbal, Atlas, a.g.m., s. 186-189

²⁴⁰ Çağatay Özdemir, “Rusya’nın Doğu Akdeniz Stratejisi”, *SETA Analiz*, Cilt 7, Sayı 31, 201 s. 12

²⁴¹ Statistical Review of World Energy, 70th edition, 2021, s. 36-44
<https://www.bp.com/content/dam/bp/business-sites/en/global/corporate/pdfs/energy-economics/statistical-review/bp-stats-review-2021-full-report.pdf> (26.01.2022)

²⁴² Metin Aksoy, “Rusya’nın Enerji Politikası ve Doğu Akdeniz”, *Uluslararası Siyasette Doğu Akdeniz*, ed. İsmail Numan Telci, Recep Yorulmaz Ankara: Ortadoğu Yayınları, 2020, s. 304

²⁴³ Karbuz, “Geostrategic Importance of East Mediterranean Gas Resources”, s. 250-252

ardından AB'nin alternatif kaynak arayışının artması ve Rus gaz ihracatının düşmesi beklenmektedir.

Rusya'nın bölgedeki *Gazprom*, *Novatek*, *Lukoil*, *Rosneft* gibi enerji şirketleri vasıtasıyla Lübnan, Mısır ve Suriye enerji kaynaklarında artan hâkimiyetiyle gelecekte ihracat kaybı yaşansa dahi bölgeden elde edilecek paylarla Rusya enerji konusundaki üstünlüğünü sürdürmeye çalışacaktır.²⁴⁴ Suriye MEB'inde enerji kaynaklarının aranması ve işletilmesine ilişkin imzalanan protokollerle, Suriye bölgedeki haklarını devlet tekelinde olan *Gazprom* şirketine devrettiği gibi Rusya'ya askeri varlığın yanı sıra enerji kaynakları üzerinde tasarruf yetkisi vermiştir.²⁴⁵ Rusya'nın gerçekleştirdiği çalışmalar göstermektedir ki Doğu Akdeniz bölgesi Rusya için ekonomik çıkarların yanı sıra aynı zamanda güvenlik meselesidir.²⁴⁶

Bölgeye angaje olma konusunda hiçbir fırsatı kaçırmayan Rusya, GKRY'nin uyuşmazlığa konu olan deniz alanlarında verdiği lisanslardan da pay elde etmiştir.²⁴⁷ Sonuç olarak bölgede ABD'nin dengelenmesi adına gerçekleştirilen faaliyetler sonucunda Doğu Akdeniz'de gittikçe nüfuz alanı genişleten Rusya, ABD'nin bölgede bıraktığı güç boşluklarını doldurma niyetinde olsa da Türkiye ve Yunanistan arasındaki sorunlarda sorunlara açıkça taraf olmayarak, uluslararası hukuk ilkelerine uyulması konusunda tavsiye görüşü vermektedir.²⁴⁸ Aynı şekilde bölgede kurulan mekanizmalara karşı açık bir tepki vermeyen Rusya, Türk Akım projesi sayesinde bölgede işlenecek gazın Avrupa'ya ulaşımı konusunda Türkiye'nin en uygun transfer noktası olduğunu savunmaktadır.²⁴⁹ Ayrıca Rusya açısından Türkiye'nin dâhil olduğu bir hattın ihracatı genişletme kapasitesi olduğu gibi aynı zamanda İsrail ve Türkiye arasında olası bir yakınlaşmanın bölgede ABD'nin etkisini artırmasının önüne geçilmesi amacıyla

²⁴⁴ Kökyay, "Enerji Güvenliği Ekseninde Doğu Akdeniz Gaz Forumu", s. 229-230

²⁴⁵ Harunoğulları, a.g.m., s. 466

²⁴⁶ İstikbal, Atlas, a.g.m., s. 194-195

²⁴⁷ Yelda Ongun, "Turkey in an Increasingly Complex Eastern Mediterranean: How Turkey Can Defend Its Interests And Alleviate its Isolation in The Region", *Eastern Mediterranean In Uncharted Waters: Perspectives on Emerging Geopolitical Realities*, ed. Michaël Tanchum, Ankara: Konrad-Adenauer-Stiftung, 2021, s.48-49

²⁴⁸ Mustafa Üren, "Küresel Güç Olma Hedefi Bağlamında Rusya'nın Doğu Akdeniz Politikası", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 31, Sayı 2, 2021, s. 867-869

²⁴⁹ İsmail Şahin, "Doğu Akdeniz'de Enerji Çatışması Ve İşbirliği", Ankara, *SETA Rapor*, Sayı 3, 2018, s. 36

projeler desteklenmektedir.²⁵⁰ Rusya ve Ukrayna savaşı, AB'nin enerji kaynaklarının güvenliğine ilişkin kaygılarını artırdığı gibi bölgede yaşanan rekabet nedeniyle doğal kaynakların Türkiye üzerinden taşınmasına engel oluşturmaktadır.²⁵¹ Türkiye ve Rusya arasındaki dinamikler çok çeşitli olmasına rağmen bölgedeki ittifakların özellikle ABD'nin Rusya'yla dengelendiği savunulmaktadır. Bölgede yalnızlaştırılmaya çalışılan Türkiye, Rusya ve dolayısıyla Çin'le olan bağlarını genişleterek boru hatlarının yanı sıra Kuşak Yol projelerine dâhil olarak jeopolitik kazanç elde etmeye çalışmaktadır.²⁵²

1.4. İngiltere'nin Doğu Akdeniz Politikası

İngiltere'nin Doğu Akdeniz bölgesine olan ilgisi diğer bölge aktörlerinden çok önce gerçekleşmiştir. Özellikle Kıbrıs adası üzerinde 1878 ve 1960 yıllarında adanın sömürge yönetimini elinde bulundurması sebebiyle günümüzde halen önemli üslere sahiptir.²⁵³ Özerk yapıya sahip olan bu üslar, adayı fiilen üç yapıya bölmüş durumdadır. İngiltere, özellikle Orta Doğu ve Doğu Akdeniz'deki çıkarların korunmasında kilit öneme sahip olan üsların, AB etkisine girmesini engellemek amacıyla ABD ile işbirliği geliştirmektedir.²⁵⁴ İngiltere'nin Kıbrıs Adası'nda bulunan üslarından bazılarının İngiltere toprağı sayılması nedeniyle, GKRY'nin sözde MEB'inde hak iddia etme potansiyeli bulunmaktadır.²⁵⁵ Adadaki bölünmüş yapı sebebiyle bölgede konuşlanan üslar karşısında siyasi bir birlik bulmayan İngiltere, üslarının sorgulanmaması ve Doğu Akdeniz'deki otoritesinin sarsılmaması amacıyla uyuşmazlığın çözümünde inisiyatif almamaktadır.²⁵⁶

Stratejik konuma sahip bu üslarlerde etkili hava savunma sistemi geliştiremeyen İngiltere, ABD ve Rusya ile yapılacak bir mukayesede bölgedeki etki kapasitesinin

²⁵⁰ Andrea Prontera, Mariusz Ruszel "Energy Security in the Eastern Mediterranean", *Middle East Policy*, Cilt 24, Sayı 3, 2017, s. 156-157

²⁵¹ Filippou Proedrou, "A Geopolitical Account of The Eastern Mediterranean Conundrum: Sovereignty, Balance of Power and Energy Security Considerations", *Cambridge Review Of International Affairs*, 2021, s. 15-18

²⁵² Akarçay, a.g.m., s. 232-236

²⁵³ Serdar Kesgin, *Küresel Ve Bölgesel Perspektiften Doğu Akdeniz Güvenliği*, (Doktora Tezi), Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015, S.273

²⁵⁴ Keser, Ak, a.g.e., s. 225-228

²⁵⁵ Yayıncı, *Doğu Akdeniz'in Paylaşım Mücadelesi ve Türkiye*, s. 22

²⁵⁶ Harun Işık, *Türkiye-Yunanistan İlişkilerinde Doğu Akdeniz Rekabeti*, (Yüksek Lisans Tezi), Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020, s. 139

sınırlı olduğu söylenebilir.²⁵⁷ İngiltere deniz gücü açısından değerlendirildiğindeyse, etkili ve modern gemilere sahip olmasına rağmen bölgede gerçekleştirilecek olası bir operasyon için nicelik açısından yeterli donanmaya sahip değildir.²⁵⁸ İngiliz enerji şirketi BG ile bölgedeki hidrokarbon kaynaklarından elde edilecek gelirlerde pay sahibi olmak isteyen İngiltere, bölgede 2000 yılında Gazze bölgesinde gerçekleştirdiği keşifler ve Mısır hidrokarbon kaynaklarında önemli bir nüfuza sahiptir.

1.5. Fransa'nın Doğu Akdeniz Politikası

1990'lı yıllarda Fransa'nın dış politikasında yeniden öncelikli hale gelen Akdeniz coğrafyası, Fransa'nın bu doğrultuda bölgedeki çeşitli oluşumları desteklemesine neden olmuştur. Avrupa ve Akdeniz devletleri arasında işbirliğinin gelişimine katkıda bulunması amacıyla 1995 *Barcelona Süreci*'yle²⁵⁹ başlatılan girişimler *Akdeniz için Birlik(AiB)*²⁶⁰ ve *Akdeniz G10'u* gibi mekanizmaların kurulmasına öncülük etmiştir.²⁶¹ İlk olarak Fransa'nın girişimleriyle oluşturulan "Akdeniz Birliği", AB üyelerinden gelen tepkiler nedeniyle AB devletlerini de kapsayan bir yapıya bürünerek AiB adını almış olsa da AB devletlerinden beklenen desteği görmediğinden Fransa liderliğinde oluşturulan bu yapının işlevi istenilen düzeye ulaşmamıştır.²⁶²

Fransa'nın Doğu Akdeniz'e olan ilgisi tarihsel bağlar nedeniyle yeni gelişen bir olgu değildir. AB kurucu üyeliğinin vermiş olduğu politik güç nedeniyle bölgede yeniden etkin bir aktör olma amacı içinde olan Fransa'nın ilgisinin bölgede keşfedilen enerji kaynakları sonrasında arttığı söylenebilir.²⁶³ Enerji konusunda *Total* aracılığıyla bölgede faaliyetler yürüten Fransa'nın sözde GKRY MEB'inde ve Lübnan enerji

²⁵⁷ Melih Yıldız, "Doğu Akdeniz'de Askeri Güç Dengesi Ve Türkiye", *Doğu Akdeniz Ve Türkiye'nin Hakları*, ed. Kemal İnat, Muhittin Ataman, Burhanettin Duran, 1. Baskı, İstanbul: SETA Yayınları, s. 111-125

²⁵⁹ *Avrupa-Akdeniz Ortaklığı* (EUROMED) olarak da adlandırılan Barselona Süreci'yle Avrupa ve Akdeniz devletleri arasında serbest ticaret alanlarının tesis edilmesi hedeflenmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz.: T.C Ticaret Bakanlığı, "EUROMED (Avrupa-Akdeniz) Ortaklığı" <https://ticaret.gov.tr/dis-iliskiler/avrupa-birligi/euromed> (29.01.2022)

²⁶⁰ AiB, EUROMED'in devamı niteliğinde olduğu gibi işbirliği alanlarında sosyal, kültürel anlamda daha geniş işbirliği alanlarına değinmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Ozan Örmeci, "Fransa'nın Doğu Akdeniz Politikasını Anlamak", *Doğu Akdeniz Uluslararası Güç Mücadelesinin Yeni Arenası*, ed. Tayyar Arı, Mesut Hakkı Çaşın, İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık, 2021, s. 183

²⁶¹ T.C Dışişleri Bakanlığı, "Akdeniz için Birlik Uluslararası Örgüt Künyesi" <https://www.mfa.gov.tr/akdeniz-icin-birlik.tr.mfa> (29.01.2022)

²⁶² Örmeci, a.g.m., s. 184

²⁶³ Şahin, "Doğu Akdeniz'de Bölge Dışı Aktörlerin Rolü", s. 66

kaynaklarında söz sahibi olduğu bilinmektedir.²⁶⁴ Arap Baharı'nın yaşanmasıyla bölgede devam eden iç çatışmaların silah pazarı oluşturmasıyla Fransa, bölgedeki devlet dışı silahlı aktörlere silah satışı yapmaya başlamıştır. Bölgedeki çatışmaların meydana getirdiği yeniden inşa sürecinde yer almak amacıyla inşaat firmalarını bölgeye yönlendirmeye çalışmaktadır. Ancak Fransa'nın ekonomik kaygılarla, meşru olmayan aktörler üzerinden bölgeye angaje olması yeni güvenlik sorunlarını artıracığı gibi Fransa'nın bölgedeki varlığını tehlikeye atmaktadır.²⁶⁵

Fransa'nın bölgeye yönelik bir diğer amacı askeridir. Bu amaçla uzun yıllar boyu bölgede askeri üs elde etmeye çalışan Fransa, 2007 yılında GKRY ile imzalamış olduğu savunma ve işbirliği antlaşması sonrasında amacına çok yaklaşmıştır. Antlaşmanın içeriğinde üslerin kullanımına yönelik Rum basınında çıkan haberler sonrasında özellikle Türkiye'den tepki almıştır. Fransa antlaşmanın içeriğinde üsler konusunun olmadığına dair yaptığı açıklamalar sonrasında 2017 yılında GKRY ile yeni bir antlaşma imzalayarak 2007 antlaşmasının kapsamının genişletildiği ve adanın güney kanadında bulunan üslerin Fransız ordusunun kullanımına açıldığını duyurmuştur. Sonuç olarak GKRY, Türkiye ve KKTC karşısında güçlü bir müttefik kazanırken, Fransa'ysa askeri olarak bölgede varlığını sağlamlaştırmıştır.²⁶⁶ 2019 yılında gerçekleşen bir diğer antlaşmayla Kıbrıs'ın güneyinde yer alan Mari üssünde Fransa donanmasının konuşlanması konusunda antlaşmaya varılmıştır. İmzalanan bir diğer savunma antlaşmasıyla Fransa, askeri donanmasını bölgeye konuşlandırmıştır.²⁶⁷ Doğu Akdeniz'in Türkiye nüfuz alanı olması karşısında GKRY'nin faaliyetlerini “*umut ışığı olarak*” nitelendiren Fransa, bölgedeki Rusya ve Türkiye faaliyetlerinin iddialı olduğu ifade etmiştir. Bölgede kurulmaya çalışılan enerji ve güvenlik denkleminde, Rum yönetimi ve Yunan görüşleri desteklenerek, Türkiye ve Kıbrıs Türklerini dışlayan bir politika benimsenmiştir.²⁶⁸

²⁶⁴ Ayverdi, a.g.m., s. 152

²⁶⁵ Nurşin Ateşoğlu Güney, “Batılı Ülkelerin Doğu Akdeniz Politikaları”, *Doğu Akdeniz Ve Türkiye'nin Hakları*, ed. Kemal İnat, Muhittin Ataman, Burhanettin Duran, 1. Baskı, İstanbul: SETA Yayınları, s. 140-141

²⁶⁶ Şahin, “Doğu Akdeniz'de Bölge Dışı Aktörlerin Rolü”, s. 67

²⁶⁷ Mahir Yavuz Subaşı, *Avrupa'nın Enerji Politikası ve Doğu Akdeniz Stratejisi*, (Yüksek Lisans Tezi), Bursa: Bursa Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020, s. 126

²⁶⁸ İdlir Lika, “Fransa'nın Doğu Akdeniz'deki Tehlikeli Oyunu”, *Seta Analiz*, Sayı 330, 2020, s. 14

Fransa, GKRY ile geliştirilen ilişkiler sayesinde bölgedeki işbirliği alanlarının çeşitleneceğine inanmaktadır. Bu doğrultuda AB devletleri ve ABD ile ilişkilerinin yeni bir boyut kazanacağını, bölgede meydana gelebilecek fırsatlardan yararlanacağını düşünmektedir. GKRY'ye verilen destekle birlikte müttefiki olan bölge devletlerinden Mısır ve İsrail enerji kaynakları ittifakları içine dâhil edilerek, bölgedeki enerji kaynaklarından ekonomik fayda sağlamak istemektedir.²⁶⁹ Yahudi lobilerinin desteğiyle bölgede İsrail, İngiltere ve ABD tarafından geliştirilen işbirliğinde etkin rol almak isteyen Fransa, stratejik sebepler ve ekonomik çıkarları doğrultusunda ittifaklarını genişleterek Türkiye aleyhinde yapılan politikalara ve antlaşmalara destek vermektedir.

Ülkesinde yaşanan terör saldırılarıyla İslam karşıtı söylemlerini artıran Fransa, Doğu Akdeniz bölgesinde Türkiye karşıtı işbirliklerin oluşmasını desteklediği gibi AB'nin bölgede oluşturulacak yeni düzen arayışında Türkiye'yi dışlayıcı siyasi yaklaşımın benimsenmesi konusunda ısrarcı olmuştur.²⁷⁰

Sonuç olarak Doğu Akdeniz bölgesinde kontrol sağlayan devletler jeostrateji bakımından büyük fayda elde edeceği bilinmektedir. Bu doğrultuda bölgenin güvenliğinin sağlanması açısından Rusya'ya karşı birleşen ABD, İngiltere ve Fransa bölgedeki mevcudiyetlerini sağlamlaştırarak, caydırıcılık kapasitelerini artırmaya çalışmaktadır.²⁷¹ Uzun yıllar boyu sömürge hâkimiyeti sona ermesine rağmen bölgedeki krizleri kullanarak bölgedeki nüfuzunu artırmaya çalışan Fransa, Türkiye açısından GKRY ve Yunanistan'ın Doğu Akdeniz bölgesinde ikili antlaşmalar yoluyla kurmaya çalıştıkları düzeni desteklemektedir.

2. Kıyıdaş Devletlerin Doğu Akdeniz Politikaları

Daha öncede belirtildiği üzere sınırlandırmaya konu olan aktörler Türkiye, Yunanistan, Suriye, Lübnan, KKTC, GKRY, Mısır, Libya, İsrail ve Filistin'den meydana gelmektedir. Kıyıdaş devletlerarasında var olan problemler sınırlandırmanın yapılmasını zorlaştırdığı gibi tek taraflı ve ikili antlaşmalar yoluyla MEB ilanı yapılması

²⁶⁹ Güney, a.g.m., s. 142-143

²⁷⁰ Galip Emre Yıldırım, "Deciphering France's Mediterranean And Foreign Policy Against Turkey", *Insight Turkey*, Cilt 23, Sayı 1, 2021 s. 177-178

²⁷¹ Keser "Doğu Akdeniz'de Güvenlik ve Kıbrıs Adasının Stratejik Pozisyonu", s. 59-72

sonucunda sorun daha da karmaşık bir hal almaktadır. Özellikle Arap-İsrail savaşları ve Orta Doğu devletlerinin Arap Baharı sonrasında yaşamış olduğu siyasi istikrarsızlıklar Doğu Akdeniz politikalarında etkili olmaktadır. Buna göre kıyı devletleri arasında var olan itilaflar bölge politikalarına etki ederek kıyı devletinin tümünün katılımıyla oluşturulacak sınırlandırmanın yapılmasına gölge düşürmektedir.

2.1. İsrail'in Doğu Akdeniz Politikası

İsrail, 1953 yılında deniz alanlarına ilişkin çıkardığı yasayla kıyılarına bitişik olan ancak karasuları dışında kalan deniz alanlarına kadar deniz altı ve tabanını içerecek şekilde bölgede bulunan doğal kaynaklarının kullanılacağını ifade etmiştir.²⁷² 1990 yılında çıkarılan karasuları kanunu sonucunda karasularını 6 deniz milinden, 12 deniz miline çıkardığını öngören yasayla karasularını 12 deniz mili olarak kabul ettiğini BM'ye iletmiştir.²⁷³ 2011 yılında ise 2010 yılında GKRY ile yapmış olduğu MEB sınırlandırma antlaşmasını hatırlatarak sözleşmede bahsi geçen koordinatlara saygılı olunmasını, ileri yapılacak sınırlandırma antlaşmalarının bu koordinatlara uyumlu olması gerektiğini ileri sürmüştür. Bu vesileyle karasuları genişliğinin 12 deniz mili olduğuna netlik kazandıran İsrail, ilgili belgeyle geçerli koordinatları paylaşarak tek taraflı MEB bölgesini ilan etmiştir.²⁷⁴ GKRY ile yaptığı antlaşma sonrası Türkiye tarafından da eleştirilere maruz kalan İsrail yönetimi, özellikle 2010 yılında yaşanan *Mavi Marmara* olayı sonrasında Türkiye'yle arasındaki ilişkiler kopma noktasına gelmesiyle bölgedeki çıkarlarını gerçekleştirmeye çalışırken Yunanistan ve GKRY ile yakınlaşmıştır. Türkiye'nin bölge devletleri ile olan ihtilaflı ilişkilerinin bir sonucu olarak da bölgede gerçekleştirilmeye çalıştırılan düzen Türkiye'nin tehdit algılamasına neden olmaktadır.

İsrail'in güvenlik tehditlerinden bahsetmek gerekirse işgal altında tutulan Filistin toprakları, Suriye Golan tepeleri ve Lübnan'ın güneyi nedeniyle bölge devletleriyle iyi ilişkiler kuramamaktadır. Doğu Akdeniz'de enerji keşifleri başlamadan var olan

²⁷²İsrail'in 10 Şubat 1953 tarihli Denizaltı Alanları Kanunu için bkz.: https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/ISR_1953_Law.pdf (05.01.2022)

²⁷³ İsrail'in 5 Şubat 1990 tarihinde yapılan Karasuları değişiklik kanunu için bkz.: https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/ISR_1990_AmendmentLaw.pdf (05.01.2022)

²⁷⁴ İsrail'in yayınlamış olduğu ilgili koordinatlar için bkz.: https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/isr_eez_northernlimit2011.pdf (03.01.2022)

sorunlar genişleyerek günümüze ulaşmış durumdadır. Coğrafi konumunun da getirisi olarak Arap devletleri arasında konumlanan İsrail, komşu devletlerin birçoğu tarafından henüz tanınmamış durumdadır. Başta Ortadoğu devletlerinden İran olmak üzere Akdeniz'e kıyıları olan Lübnan, Filistin ve Suriye'den tehdit algılamaktadır.²⁷⁵ Tüm bunlara rağmen Türkiye, İsrail'i tanıyan halkının çoğunluğu Müslüman olan devlet olarak kayıtlara geçmiştir. Askeri sektörde ilerleyen Türkiye İsrail işbirlikleri sonucunda Doğu Akdeniz dengelerinin değişmesi konusunda tehdit algılayan GKRY ve Yunanistan, İsrail ile işbirliği için uygun konjonktürü beklemiştir.

1990'da ilişkilerde yaşanan altın çağ sonrasında 2008 *Gazze saldırısı*, 2009 *Davos Krizi* ve 2010 *Mavi Marmara olayı* nedeniyle İsrail'in ulusal güvenlik politikalarının da bir sonucu olarak bölgede varlığını göstermek amacıyla yeni bir ittifak arayışına yöneldiği görülmektedir. Sonuç olarak Yunanistan'ın Türkiye İsrail işbirliği sonucunda Türkiye'nin silahlanma konusunda yaşadığı askeri kapasite yükselişi nedeniyle İsrail ile olan ilişkilerinin tekrar gözden geçirilmesine neden olmuş. İki devlet arasında 2009-2012 yılında artan işbirliğiyle kurulan yeni ittifak Türkiye ve Yunanistan rekabetinden kaynaklanmıştır.²⁷⁶ İsrail, Türkiye ve Yunanistan arasındaki ilişkiler genel olarak iki tarafın üçüncü tarafa karşı birleşmesi olarak özetlenebilir.²⁷⁷ Türkiye'den algılanan tehdit ve enerji güvenliği motivasyonları etrafında birleşen Yunanistan, GKRY ve İsrail, Türkiye'ye karşı yürüttükleri dengeleme politikasının arkasında birtakım bireysel motivasyonlar da varlığını sürdürmektedir. Güç dengesi sürekli olarak değişebileceği gibi Türkiye İsrail arasında yakınlaşma ihtimali karşısında her olasılığı değerlendiren GKRY ve Yunanistan yeni güvenlik senaryolarının oluşturarak aynı zamanda Mısır'la ittifak kurmaya yönelmiştir.²⁷⁸

İsrail'in Tamar ve Leviathan bölgesi keşifleriyle enerjinin coğrafyasında büyük bir değişiklik yaşanmıştır. Özellikle keşfedilen enerji kaynaklarıyla beraber bu kaynakların transferi konusunda yaşanan rekabet, İsrail'in gaz keşfiyle birlikte hukukun

²⁷⁵ Haydar Oruç, "İsrail ve Filistin'in Doğu Akdeniz Politikası", *Uluslararası Siyasette Doğu Akdeniz*, ed. İsmail Numan Telci, Recep Yorulmaz Ankara: Ortadoğu Yayınları, 2020, s. 218-219

²⁷⁶ Tuğçe Ersoy, "Emerging Alliances, Deteriorating Relations: Turkey, Israel and Greece in the Eastern Mediterranean", *Contemporary Israeli-Turkish Relations in Comparative Perspective*, ed. Ayşegül Sever, Orna Almog, London: Palgrave Macmillan, 2019, s. 116-126

²⁷⁷ Amikam Nachmani, *Israel, Turkey And Greece Uneasy Relations in The East Mediterranean*, 5. Baskı, Taylor & Francis E-Library, 2005, s. 20

²⁷⁸ Zenonas Tziarras, "Israel-Cyprus-Greece: a 'Comfortable' Quasi- Alliance" *Mediterranean Politics*, Cilt 21, Sayı 3, 2016, s. 420-427

yanı sıra jeopolitik, ticaret gibi konulara da etki etmiştir.²⁷⁹ 2013 yılından itibaren iç pazarda kullanılan İsrail doğal gazı, keşfedilen ölçekte yaklaşık 20 yıllık ömre sahiptir. Jeopolitik konum gereği öncelikli hedefin keşfedilen doğal gazın ülke içinde kullanılması, ihraç edilmesi için de bir kısmının ayrılması söz konusudur.²⁸⁰ Ancak potansiyel enerji kaynaklarından ümitli olan İsrail, özellikle Arap Baharı etkisiyle Mısır ve Suriye’de yaşanan çatışmaların doğal gaz alanında üretimin düşmesine ve durma noktasına gelmesine neden olduğundan bölgede enerji ihraç eden devlet konumuna gelme isteği artmıştır. Ancak günümüzde enerji transferi konusunda Türkiye’ye etkin bir rol vermek istememekte bölgede başka alternatifleri değerlendirmektedir.

Mısır’ın İsrail’e ihracatında kullandığı *Arap Doğal Gaz Boru Hattı’nın* Türkiye’ye uzatılması (Medstream) ve Avrupa Devletleri’ne enerji akışının sağlanması konusundaki görüşmeler 2008 yılında sona ermiştir. Ayrıca Rusya gazının İsrail’e ihracatı konusunda *Mavi Akım Boru Hattı* konusunda kararlı adımlar izleyen üç devlet daha sonra yapımı kararlaştırılan bu hattan vazgeçmişlerdir.²⁸¹ Leviathan sahası doğal gazının Avrupa’ya Türkiye üzerinden ulaştırılması ihtimali, Türkiye’nin İsrail ile iyi komşuluk ilişkileri artıracığı gibi aynı zamanda Türkiye’yi Rus gazına olan bağımlılığın kurtararak alternatif kaynaklara yönelmesini sağlayarak, Türkiye’nin Doğu Akdeniz’de siyasi etkisinin genişlemesine neden olacaktır.²⁸² Ancak Türkiye açısından, İsrail ve GKRY arasında var olan antlaşma dolayısıyla KKTC haklarının göz ardı edilmesi nedeniyle yaşanan sorunlara ek olarak GKRY’nin İsrail’e vermiş olduğu arama ruhsatlarının Türk deniz yetki alanlarıyla çatışması iki devlet arasında önemli sorun alanları olmaya devam etmektedir.²⁸³

Doğu Akdeniz bölgesinde İsrail ve Filistin sorununa daha önce değinildiği gibi uyuşmazlık konusunda İsrail’in daha geniş kıyı uzunluğuna sahip olması aynı zamanda Filistin’in BM tarafından bağımsız bir devlet olarak tanınmaması sorunun kökenini

²⁷⁹ Mert Bilgin, “Prospects of Natural Gas in Turkey and Israel”, *Contemporary Israeli–Turkish Relations in Comparative Perspective*, ed. Ayşegül Sever, Orna Almog, London: Palgrave Macmillan, 2019, s. 195

²⁸⁰ Ömer Fuad Kahraman, “Doğu Akdeniz Enerji Sarmalını İsrail Enerji Politikaları Penceresinden Değerlendirmek”, *Ortadoğu Etütleri*, Cilt 11, Sayı 2, 2019, s. 427-428

²⁸¹ Volkan Ş. Ediger, Balkan Devlen, Deniz Bingöl McDonald, “Levant’ta Büyük Oyun: Doğu Akdeniz’in Enerji Jeopolitiği”, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt 9, Sayı 33, Bahar 2012, s. 83

²⁸² Gareth M. Winrow, “The Anatomy of a Possible Pipeline: The Case of Turkey and Leviathan and Gas Politics in the Eastern Mediterranean”, *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, Cilt 18, Sayı 5, 2016, s. 446-477

²⁸³ Umut Kedikli, Önder Çalağan, “Enerji Alanında Bir Rekabet Sahası Olarak Doğu Akdeniz’in Önemi”, *Sosyal Bilimler Metinleri*, Cilt 2017, Sayı 1, 2017, s. 131-132

oluşturmaktadır. Filistin'in uluslararası hukukta tanınmaması dolayısıyla devam eden sorun aynı zamanda Doğu Akdeniz enerji kaynaklarının araştırılması ve işletilmesi konusunda yeteri kadar haklarını savunamamasından kaynaklanmaktadır.²⁸⁴ Enerji kaynaklarının çatışmaya dönüşmesi riski karşısında öncelikli olarak dondurulmuş sorunların çözümü elzemdir. Buna bir diğer örnek İsrail'in önemli gaz yataklarının Suriye ve Lübnan'a yakınlığı nedeniyle yaşanması örnek verilebilir. İsrail ve Suriye ilişkilerini etkileyen tarihsel geçmişe ek olarak Suriye'nin bölgede varlık gösteren Hamas ve Hizbullah'a verdiği destek sonucunda iki devlet arasındaki çatışma riski artmaktadır.²⁸⁵ Ancak İsrail son dönemde Arap sorunlarının gölgesinde gaz ihracatçısı konumunu yükseltmeye çalışarak bölgedeki Arap devletlerine enerji akışı sağlamaktadır.²⁸⁶ Buna göre 2015 yılında Ürdün'le enerji akışı konusunda yapılan antlaşma 2020 tarihinde İsrail'e karşı yönelen tepkiler sonucunda Ürdün meclis kararıyla yasaklanmasına rağmen doğal gaz akışı günümüzde devam etmektedir.²⁸⁷ Sonuç olarak İsrail son dönemde artan enerji kaynaklarıyla bölgede stratejik bir güç olarak açığa çıkmıştır. Tarihsel problemlerin yanı sıra bölgedeki anarşi karşısında, jeoekonomik temellerle ilerleyerek enerji ihracatçısı konumuna gelmeye çalışmaktadır.

2.2 Mısır'ın Doğu Akdeniz Politikası

Mısır karasuları genişliğinin 12 deniz mili olmasını öngören 1958 tarihli kararnameyi BM'ye bildirmiştir.²⁸⁸ Aynı yıl yayınlanan bir diğer kararnameyle, kıta sahanlığına ilişkin karasularının ötesinde 200 deniz miline kadar kıta sahanlığı içerisinde egemenlik haklarını kullanacağını bildirmiştir.²⁸⁹ Mısır bu güne kadar bölgede sırasıyla GKRY ile MEB sınırlandırma antlaşması, Suudi Arabistan ile deniz alanları sınırlandırma antlaşması ve son olarak Yunanistan'la MEB sınırlandırma

²⁸⁴ Oruç, a.g.m., s. 202

²⁸⁵ Edigen, Devlen, Mcdonald, a.g.m., s. 87

²⁸⁶ Aharon Klieman, "The Call of the Sea: Strategic Opportunities and Challenges for Israel in the Eastern Mediterranean" *The Eastern Mediterranean In Transition Multipolarity, Politics and Power* ed. Spyridon N. Litsas, Aristotle Tziampiris, USA: Routledge Taylor & Francis Group, 2. Baskı, 2016, s. 221-222

²⁸⁷ Ferhat Kökyay, "Enerji Güvenliği Ekseninde Doğu Akdeniz Gaz Forumu", *Ekonomi, Politika & Finans Araştırmaları Dergisi*, Baskı 6, Cilt 1, 2021, s. 222

²⁸⁸ Mısır Arap Cumhuriyeti Karasularına İlişkin Kararnamesi için bkz.: https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/EGY_1958_Decree.pdf (04.01.2022)

²⁸⁹ 1958 Tarihli 1051 Sayılı Kıta Sahanlığına İlişkin Cumhurbaşkanlığı Kararı için bkz.: https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/EGY_1958_Decision.pdf

antlaşması imzalamıştır.²⁹⁰ Daha önce de belirtildiği üzere Mısır, Doğu Akdeniz bölgesinde araştırma faaliyetlerine başlayan ilk devlet olmuş ve sıvılaştırılmış doğal gaz (LNG) ihracatında önemli bir konuma yükselmiştir. Ancak iç politikadaki istikrarsızlıklar sonucunda bölgedeki enerji ihracatçısı rolünü, İsrail keşifleri sonucunda kaybetmiş olsa da 2015'te yapılan keşifler neticesinde bölgenin bugüne kadar en büyük enerji rezervlerine sahip olduğu belirtilen *Zohr sahası*yla Mısır, bölgede en güçlü aktörlerden biri haline gelmiştir.

Yeni keşifler yapılmasına rağmen doğal gaz üretiminde iç pazarın ihtiyacını karşılayamayan Mısır, 2012-2016 yılları arasında doğal gazı ithal etmek zorunda kalmıştır. Özellikle *Arap Gaz Boru hattına* düzenlenen saldırılar nedeniyle İsrail ve Ürdün'e ihracat yapılması amacıyla kullanılan doğal gaz tedarik hattı 2014 yılında durdurulmuştur. 2009 yılında ihracatta zirve yapan ve boru hattının uzatılması düşünülürken yaşanan bu gelişmeler sonrasında 2015 yılında boru hattı ve LNG ihracatları sıfırı görmüştür.²⁹¹ İç karışıklıkların getirdiği etkiye bağlı olarak 2011 yılından 2013 yılına kadar belirsizlikler nedeniyle enerji konusunda şirketlerle anlaşma sağlayamayan Mısır, 2011 yılına kadar İsrail'in en önemli tedarikçilerinden biriyken 2012 yılında iç tüketimi karşılayamayacak duruma gelmiştir.²⁹² Hızlı ve dikkat çekici olarak gelişim gösteren Mısır doğal gazı, Arap Baharını izleyen süreçte üretim açısından zarar yaşasa da 2015 yılı sonrasında Mısır'ı gaz ithalatçısı konumundan, tekrar gaz ihracatçısı konumuna yükselmiştir. 2015 yılında keşfedilen kaynaklar sonucunda enerji akışı ile beraber daha istikrarlı bir devlet haline gelerek enerji alanında 2009'daki konumuna geri dönmeyi başarabilmiştir.²⁹³

Türkiye ile ilişkileri açısından değerlendirildiğinde Mısır'ın 2003 tarihli GKRY ile MEB sınırlandırma antlaşması²⁹⁴, gelişen ilişkiler göz önüne alınarak iptal

²⁹⁰BM Okyanus İşleri ve Deniz Hukuku Bölümünde, Mısır devleti deniz sınırı antlaşmaları ile ilgili materyaller bölümü için bkz.: <https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/STATEFILES/EGY.htm> (04.01.2022)

²⁹¹ U.S. Energy Information Administration, Country Analysis Brief: Egypt, May 24, 2018 https://www.eia.gov/international/content/analysis/countries_long/Egypt/egypt.pdf (04.01.2022)

²⁹² Rumeysa Ayverdi, "Uluslararası Enerji Şirketlerinin Doğu Akdeniz'deki Rolü", *Uluslararası Siyasette Doğu Akdeniz*, ed. İsmail Numan Telci, Recep Yorulmaz Ankara: Ortadoğu Yayınları, 2020, s. 145-146

²⁹³ Kimble F. Ainslie, *The Global Geopolitics of Energy, 2014-2018: Fifty Commentaries Over Five Continents*, UK: Cambridge Scholars Publishing, 2019, s. 213-214

²⁹⁴ GKRY ile yapılan antlaşmanın iptali sağlanıp Türkiye ile antlaşma sağlanması halinde Mısır hükümetinin deniz alanları 12.000 km² artmış olacaktı. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Yayıncı, *Doğu Akdeniz'in Paylaşım Mücadelesi ve Türkiye*, s. 39-40

edilmesine rağmen Mısır’da yaşanan darbe sonucunda MEB sınırlandırma antlaşması tekrar canlanmışır. 2013 yılında yaşanan darbe sonrasında Türkiye darbe hükümetini kabul etmemiş ve ilişkileri en az seviyeye indirerek, iki devlet arasındaki gerginlik hiç olmadığı kadar artmıştır. Bu nedenle her iki devlet de Doğu Akdeniz bölgesinde farklı aktörlerle işbirliği gerçekleştirmiş ve aralarındaki ilişki zayıflamıştır.²⁹⁵ GKRY ile Mısır arasında yapılan sınırlandırma antlaşması sonucunda BMSG’ye gönderilen nota ile Türkiye’nin *ipso facto* ve *ab inito* hakları hatırlatılmış ayrıca Kıbrıs adasının tek yetkilisinin GKRY olmadığı belirtilmiştir.²⁹⁶ Türkiye ve Mısır arasındaki sınırlandırmada her iki devletim kıyı şeridinden itibaren ortay hat esaslı belirlenerek oluşturulacak sınırlandırmanın, ilgili durumlar göz önünde bulundurularak yapılması gerektiğini ifade eden Türkiye, tüm devletlerin katılımıyla antlaşmanın tesis edilmesini istemiştir.²⁹⁷ 2014 yılında yayınlanan 2014 yılında yayınlanan *Kahire Deklarasyonu* ile Mısır bölgede Yunanistan ve GKRY ile hareket edeceğini resmen ilan etmiştir. Üçlü yayınlanan bu deklarasyona göre GKRY tarafından yürütülecek sismik araştırmalarda Türkiye’nin müdahale etmemesi gerektiği bildirilmiştir.²⁹⁸ 2019 yılında akdedilen Türkiye ve *Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti* arasında akdedilen deniz sınırlandırma antlaşması sonrası BMGS’ye gönderilen nota ile Mısır hükümeti antlaşmayı tanımadığını ve reddettiğini belirterek²⁹⁹, 2020 yılında Yunanistan ile MEB antlaşmasını imzalamıştır.³⁰⁰

Bölge devletleri yaşanan siyasi istikrarsızlıklara rağmen potansiyel kaynaklardan yararlanabilmek amacıyla Mısır’la iyi ilişkiler geliştirmeye çalışmaktadır. Özellikle bölgede enerji kaynağı bulmasına rağmen bunu işletebilecek kapasitesi olmayan devletler bölgede işbirliği arayışındadır. Buna göre GKRY’nin üzerinde hak iddia ettiği Afrodit sahası enerji kaynaklarının doğal gaz borusu vasıtasıyla Mısır’a taşınması söz konusu görüşmelerde öne çıkan isteklerden biri olmuştur. Yunanistan ve GKRY

²⁹⁵ Fatih Tuğluoğlu, “Türkiye-Mısır İlişkileri”, 20. *Yüzyılda Ortadoğu-Türkiye İlişkileri* ed. Fatih Tuğluoğlu, Cihat Yıldırım, Osman Okumuş, Ankara: Pegem Akademi, 2021, s. 443-447

²⁹⁶ United Nations, Law of the Sea Bulletin, Sayı. 54, 2004, s. 127

²⁹⁷ Yücel Acer, “Turkey’s Legal Approach to Maritime Boundary Delimitation in the Eastern Mediterranean Sea” *Insight Turkey*, 2021, Cilt 23, Sayı. 1, s. 102-103

²⁹⁸ Erdal Tanas Karagöl, Büşra Zeynep Özdemir, *Türkiye’nin Enerji Ticaret Merkezi Olmasında Doğu Akdeniz’in Rolü*, 1. Baskı, İstanbul: SETA Yayınları, 2017 s. 24

²⁹⁹ A/74/628 sayılı nota için bkz.: <https://undocs.org/en/a/74/628> (02.01.2022)

³⁰⁰ Yunanistan ile akdedilen antlaşmanın iptali sağlanıp, Türkiye ile ortay hat esas alınarak yapılacak bir denizalanı sınırlandırma sözleşmesi Mısır’a 15.000 km² kıta sahanlığı/MEB kazandıracaktır. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Cihat Yayıcı, <https://www.sde.org.tr/toplanti/turkiye-libya-deniz-mutabakatinin-fikir-babasi-tumamiral-dr-cihat-yayci-sdede-konustu-faaliyeti-14295> (06.01.2022)

haricinde bölgede İsrail ile işbirliğine önem veren Mısır hükümeti, Doğu Akdeniz enerji kaynaklarının işletilmesi ve pazarlanması konusunda bölgesel ve küresel anlamda işbirliği geliştirmektedir. Buna göre Mısır'da doğal gaz sıvılaştırma işleminin gerçekleştirilmesi sonrasında deniz altına döşenecek boru hattı vasıtasıyla Doğu Akdeniz gazının AB üyesi devletlerin ülkelerine ulaştırılması amacı güdülmektedir.

Doğu Akdeniz gazının ihracatı konusunda iki boru hattı projesi düşünülmekteydi. Ancak yukarıda açıkladığımız gibi teknik ve maliyet açısından yeterli destek göremeyen ve rafa kaldırılan *Doğu Akdeniz Doğal Gaz Boru Hattı projesi (Eastmed)*³⁰¹ haricinde bölgede Mısır'ın LNG tesislerini beslemek üzere yapılacak olan boru hattı çalışmaları gündemdedir. Özellikle 2014 yılı sonrasında GKRY ve Mısır arasında potansiyel ihracat hakkındaki görüşmeler hızlandırılarak, 2015 yılında enerji işbirliği konusunda mutabakat imzalanmasıyla sonuçlanmıştır. Boru hattı inşasına dair iki devlet arasında 2016 yılında antlaşma imzalanmasına rağmen ekonomik olarak güçlük yaratan projeye görüşmeler sürdürülmektedir.³⁰² 2018 yılında GKRY ve Mısır arasında akdedilen antlaşma sonucunda Afrodit sahası enerji kaynaklarının Mısır LNG tesislerine getirilmesi amacıyla kullanılacak boru hattı yapılması kararlaştırılmıştır. Ancak yapımı maliyetli olan doğal gaz boru hattının konusunda somut bir adım atılmamıştır.³⁰³

2.3. Lübnan'ın Doğu Akdeniz Politikası

1983 yılında karasuları genişliğini 12 deniz mili olarak sabitleyen³⁰⁴ Lübnan, 2011 yılında MEB konusundaki tasarruf yetkisini kullanarak ilgili bildiriye deniz alanları sınırlarını detaylandırmıştır.³⁰⁵ İlgili notada belirtildiği üzere İsrail, GKRY ve Lübnan arasında deniz sınırlandırması konusunda devam eden anlaşmazlığa istinaden 2010 İsrail-GKRY anlaşmasının Lübnan'ın egemenlik ve ekonomik haklarını ihlal ettiği

³⁰¹ Ocak 2022'de ABD'nin çevresel ve diplomatik kaygıları göz önünde bulundurularak, Doğu Akdeniz gazının İsrail, Kıbrıs, Yunanistan ve İtalya rotasının izlenerek oluşturulacak boru hattı projesi olan Eastmed'e olan desteğini çektiğini açıklamıştır.

³⁰² Karbuz, "Geostrategic Importance of East Mediterranean Gas Resources", s. 245

³⁰³ John Roberts, "Hydrocarbon Resources in the Eastern Mediterranean: An Energy Perspective", *Südosteuropa Mitteilungen* Sayı 6, 2020 s. 75

³⁰⁴1983 Karasuları ve deniz alanları ile ilgili 138 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname için bkz.: https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/LBN_1983_Decree.pdf (10.01.2022)

³⁰⁵Lübnan'ın MEB sınırlarının belirlenmesine ilişkin yayınladığı karar için bkz.: https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/lbn_2011decree6433.pdf (10.01.2022)

vurgulanmıştır.³⁰⁶ Lübnan'ın bölgede bir başka devletle deniz alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin mevcut bir antlaşması yoktur.³⁰⁷ 2007 yılında GKRY ile MEB sınırlandırma konusunda anlaşmaya varılmış olsa da Lübnan iç hukukunda onaylanmadığından antlaşma yürürlükte değildir. O dönemde Lübnan, GKRY ile yaptığı antlaşma sebebiyle Türkiye tarafından eleştirilere maruz kalmıştır. Özellikle İsrail ile çakışan deniz alanları nedeniyle problem yaşayan Lübnan hükümeti uluslararası barışın korunması amacıyla BMSG'ye ilettiği notalarla İsrail'in uluslararası hukuka uygun davranmadığı ve 860 km²'lik bir alanda egemenlik haklarının ihlal edildiğini belirtmiştir.³⁰⁸

2006 yılında sona eren İsrail Lübnan savaşı sonrasında bölgede gaz keşiflerinin gerçekleştirilmesiyle, Lübnan ve İsrail hükümetleri deniz alanları sınırlandırma sorunun askeri kimlik kazanabileceğine dair açıklamalar yapmıştır.³⁰⁹ Kıbrıs uyuşmazlığında olduğu gibi Lübnan tarafından tanınmayan İsrail'le ilişkiler sürekli olarak tehdit algıları üzerinden yürütülmektedir. Özellikle bölgede yaşanan istikrarsızlıklar ve çatışma durumlarına ek olarak Lübnan hükümeti aynı zamanda Suriye iç savaşı nedeniyle sığınmacı akımına uğramıştır. İç piyasanın ihtiyaçlarını karşılamaya yetecek enerji kaynağından yoksun olan Lübnan'ın ekonomik problemleri giderek artmıştır.

Özellikle İsrail'in iki önemli hidrokarbon keşifleri sonrasında deniz alanları sınırlandırılması konusunda artan endişeler Lübnan'ın diplomatik yollara başvurmasına neden olsa da söz konusu uyuşmazlık alanına ilişkin özellikle öne çıkan 9. Parsel olarak adlandırılan bölgede yapılması planlanan Lübnan sondaj faaliyetleri İsrail için *casus belli* sayılmaktadır. İsrail, gaz ihracatçısı olarak bölgede artan önemine Lübnan'ın zarar vermesi ihtimalinden tehdit algılamaktadır. Özellikle söz konusu anlaşmazlık

³⁰⁶2082.11D sayılı BMGS'ye gönderilen ilgili mektup için bkz.: https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/communications/lbn_re_cyp_isr_agreement2010.pdf (10.01.2022)

³⁰⁷BM Okyanus İşleri ve Deniz Hukuku Bölümünde, Lübnan devleti deniz sınırı antlaşmaları ile ilgili materyaller bölümü için bkz.: <https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/STATEFILES/LBN.htm> (10.01.2022)

³⁰⁸3372.11D sayılı BMGS'ye iletilen mektup için bkz.: https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/communications/lbn_re_isr_listofcoordinates_e.pdf (10.01.2022)

³⁰⁹ Anaïs Antreasyan "Gas Finds in the Eastern Mediterranean" *Journal of Palestine Studies*, Cilt 42, Sayı 3, 2013, s. 28-39

bloklarında yoğun rezerv bulunduğu savunulmakla birlikte enerji şirketlerinin yoğun ilgisi göze çarpmaktadır.³¹⁰

Lübnan uzun yıllar boyu çatışma ve siyasi istikrarsızlıklar nedeniyle Doğu Akdeniz politikalarında istikrarlı olamasa da 2018’de Lübnan’ın bölgede hidrokarbon araştırma ruhsatı vermesiyle denklemde yer alacağını göstermiştir. 2014 yılında verilmesi beklenen söz konusu arama ruhsatları beşinci kez ertelenerek 2015 yılında yapılması planlansa da iç hukukta onaylanmayan kararnamele nedeniyle 2017 yılına kadar ertelenmiştir.³¹¹ Özellikle 2017 yılında GKRY Başkanı Anastasiades’in Beyrut ziyareti sonrasında yapılan açıklamalar sonucu bölgede yeni üçlü mekanizma kurulma ihtimali artmıştır.³¹² GKRY, bölgede bir başka üçlü mekanizma kurmak amacıyla Lübnan ile görüşmelerin sürdüğünü duyurmasının ardından üçlü toplantıların ilki 2019 yılında gerçekleştirilmiştir.³¹³ Aynı yıl İsrail’le deniz alanları sınırlarının belirlenmesi konusunda görüşmelere hazır olduğunu belirttiği gibi Lübnan ve Mısır arasında imzalanan mutabakatlarda enerji konusuna da yer verilmiştir.³¹⁴ Özellikle 2019 sonrasında söz konusu anlaşmazlığın iki devlet arasında diplomatik yollardan çözümüne ilişkin ABD arabuluculuk girişimi yaşanmıştır. Doğu Akdeniz Gaz Formu (EMGF) görüşmelerine davet edilmeyen Lübnan’ın anlaşmazlığın çözülmesi halinde bölgede faaliyetlerini icra etmesi önündeki engellerin kalkacağı düşünülmektedir.³¹⁵ Ancak 2020 yılında Lübnan ve İsrail arasında ABD’nin arabuluculuk girişimleri, müzakerelerin askıya alınmasıyla başarısız olmuştur.³¹⁶

2010 yılında *Arap Gazı Boru Hattı*yla doğal gaza ulaşabilen Lübnan, boru hattına düzenlenen saldırılar sonrasında gaz ithal edememektedir. Lübnan ve İsrail arasında yaşanan anlaşmazlıklar sonucu bölgede yaşanması muhtemel sıcak çatışma

³¹⁰ Mustafa Yetim, “Doğu Akdeniz Denklemine Fark Edilmeyen Aktörü Lübnan”, *Uluslararası Siyasette Doğu Akdeniz*, ed. İsmail Numan Telci, Recep Yorulmaz Ankara: Ortadoğu Yayınları, 2020, s. 250-251

³¹¹ Sarah Vogler, Eric V. Thompson, “Gas Discoveries in the Eastern Mediterranean: Implications for Regional Maritime Security”, *German Marshall Fund of the United States*, 2015, s. 4-5

³¹² Karbuz, “Geostrategic Importance of East Mediterranean Gas Resources”, s. 251

³¹³ Revecca Pedi, Ilias Kouskouvelis “Cyprus in the Eastern Mediterranean: A Small State Seeking for Status”, *The New Eastern Mediterranean Theory, Politics and States in a Volatile Era*, ed. Spyridon N. Litsas, Aristotle Tziampiris, Switzerland: Springer International Publishing, 2019, s. 158

³¹⁴ Deniz İstikbal, Hacı Mehmet Boyraz, “Doğu Akdeniz Enerji Kaynaklarına Ekonomi-Politik Bir Yaklaşım”, *Kıbrıs Araştırmaları ve İncelemeleri Dergisi*, Cilt 3 Sayı 5, 2019, s. 77-78

³¹⁵ Kökyay, a.g.m., s. 227-228

³¹⁶ Sohbet Karbuz, “Key Challenges Facing the Eastern Mediterranean”, *Insight Turkey*, Cilt 23, Sayı 1, 2021, s. 127

karşısında İsrail, Yunanistan ve GKRY'nin işbirliği güçlendirilmiştir.³¹⁷ Lübnan, 2 Aralık 2021'de resmi gazetede yayınlanan kararnameyle ikinci açık denizlerde araştırma yürütülmesi kapsamında verilecek lisansların 2022'ye kadar açık olacağı belirtilmiştir. İsrail'le anlaşmazlık konusu olan 9. bloğun birinci lisans turunda kapandığını belirten Lübnan, araştırma lisansının 8. blok kapsamında yapılacağını belirtmiştir.³¹⁸ Buna göre Suriye, Filistin ve Libya ile karşılaştırıldığında Lübnan'ın deniz alanları konusunda yakın zamanda etkili bir politika izlediği görülmektedir.³¹⁹

Lübnan'ın henüz keşfedilmiş gaz rezervlerinden söz edilemese de jeolojik kaynaklar tarafından bölgede potansiyel olduğu tahmin edilmektedir. Umut verici olan keşifler uzun yıllar boyu siyasi ve ekonomik kısıtlamalar yüzünden gerçekleştirilememiştir.³²⁰ Ancak 2020 yılında Lübnan Hükümeti tarafından enerji kaynağına dair bulguya rastlandığı ancak varlığının doğrulanmadığı belirtilmiştir.³²¹ Henüz Lübnan'ın deniz alanlarında araştırma ve sondaj faaliyetleri başlatılmasa da sismik araştırmalar öne sürülerek deniz alanlarında önemli kaynaklar olduğunu iddia etmektedir. Özellikle İsrail ve Lübnan arasında savaş ve tanınma sorunlarının denize yayıldığı, iki devlet arasında var olan anlaşmazlıkların Doğu Akdeniz politikalarına etki ettiği gözlemlenmektedir. İsrail'in keşifleri sonrasında Lübnan'ın Doğu Akdeniz politikalarında artan hamleleri, Mısır ve İsrail gazının Lübnan, Suriye ve Türkiye rotası izlenerek daha ekonomik yollarla taşınması ihtimalinin ortadan kalkmasına neden olmuştur. İki devlet arasındaki sorunların çözümüne ilişkin ABD arabuluculuğu yeterli olmamıştır, Lübnan ve İsrail ilişkilerinde yaşanan yumuşama dönemlerinde GKRY ve Yunanistan'ın da bölgeye yönelik ilgisinin artmasına neden olurken, anlaşmazlıkların çözülemediği noktada Lübnan ile ilişkilerin azaldığı görülmektedir.

2.4. Filistin'in Doğu Akdeniz Politikası

Doğu Akdeniz deniz alanları paylaşımındaki bir diğer kronik sorun Filistin-İsrail meselesidir. İki devlet arasında süren çatışmalar deniz alanlarından bağımsızken

³¹⁷ Stocker, a.g.m., s. 586-587

³¹⁸ Lübnan Petrol Yönetimi İnternet Sitesi, Lisans Verilmesinde Zaman Çizgileri Hakkında [Timeline | LPA](#) (11.01.2022)

³¹⁹ İsmail Kavaz, "The Energy Equation in the Eastern Mediterranean", *Insight Turkey*, Cilt 23, Sayı 1, 2021, s. 148

³²⁰ Michael Ratner, "Natural Gas Discoveries in the Eastern Mediterranean", *Congressional Research Service*, 2016, s. 1-3

³²¹ Büşra Zeynep Özdemir, "2020'de Dış Politika: Doğu Akdeniz Gelişmeleri" *2020'de Türkiye*, ed. Nebi Miş, vd., İstanbul: Seta Yayınları, 1. Baskı, 2021, s. 138

günümüzde sorun alanı açısından denizlerin paylaşım mücadelesi eklenmiştir. Her iki devletin kıta sahanlığı ve MEB bitişik olması nedeniyle yaşanan uyuşmazlık konusunda deniz alanlarının kime ait olduğu konusunda sorun yaşanmaktadır.

Bu doğrultuda 2015 yılında BMGS'ye gönderilen notayla Filistin devletinin deniz sınırlarına ilişkin bildirme yayınlanmıştır. Uluslararası hukukun ihlal edilmesini önlemek amacıyla 1982 BMDHS'ye taraf olduğunu belirten Filistin devleti deniz alanlarına ilişkin karasularında 12 deniz mili kuralını benimsediğini belirtmiştir. Egemenlik haklarını kullanacağı deniz alanlarına ilişkin ilgili notada yer veren Filistin, diğer devletlerin deniz sınırlandırmasına saygılı olmasını hatırlatırken ilgili uyuşmazlıkların uluslararası deniz hukuku ilkelerince çözümlenmesini hatırlatmıştır.³²² 2019 yılında bildiriye ek olarak BMGS'ye iletilen mektup çerçevesinde³²³ teknik açıdan deniz alanlarını detaylandıran Filistin, MEB, Kıta sahanlığı alanlarına ilişkin koordinatları ve haritasını yayınlamıştır.³²⁴

Özellikle Gazze şeridinde yaşanan uyuşmazlık, Filistin yönetimi tarafından 1999'da bölgede doğal gaz arama çalışmalarını başlatmak amacıyla İngiliz enerji şirketine ruhsat vermesi sonrasında yaşanmıştır. 2000 yılında Gazze şeridinin deniz alanlarında keşfedilen gaz rezervinin işletilmesi amacıyla Filistin enerji şirketleri ile ortak bir yatırım fonu oluşturmasına rağmen, İsrail tarafından bu çabalar engellenmeye çalışılmıştır. İsrail, Gazze kıyısında yasadışı güvenlik önlemlerini artırırken, Filistin'in enerji kaynaklarını kullanımını ve potansiyel kaynaklara ulaşımını engellemek amacıyla ablukasını artırmaktadır.³²⁵ Ekonomik ve jeopolitik olarak ayrıştırılan Gazze bölgesinin ülke unsurlarıyla abluka altına alınarak, bölge İsrail tarafından denetim altında tutulmak istenmektedir.³²⁶ Gazze bölgesi deniz alanında keşfedilen doğalgaz sahaları sebebiyle Gazze, İsrail tarafından açık hedef olmuştur. İsrail sahalarıyla bitişik olan Gazze Marine bölgesi sebebiyle işgale uğramıştır. Uluslararası hukuka aykırı olan işgal sonrası İsrail, Gazze deniz alanları ve doğal gaz sahaları üzerinde fiilini kontrol alanı elde etmiştir.³²⁷

³²² United Nations, Law of the Sea Bulletin, Sayı 89, 2017, s. 18-19

³²³ United Nations, Law of the Sea Bulletin, Sayı 101, 2020, s. 46-48

³²⁴ İlgili koordinatlar ve harita için bkz.: https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/PSE_Deposit_09-2019.pdf

³²⁵ Muhammed Kürşad Öztekin, "Doğu Akdeniz'de Değişen Enerji Jeopolitiği ve Türkiye", *Güvenlik Stratejileri*, Cilt 16 Sayı 33, 2020, s. 18-19

³²⁶ Barış Esen, *Bölünmüşlük Gölgesinde Çatışma Çözümü Asimetrik Güç Filistin Ve İsrail*, 1. Baskı, İstanbul: Der Yayınları, 2019, s. 104-105

³²⁷ Mete Göknel, "Enerji Güvenliği ve Ortadoğu" *Ortadoğu Analiz*, Cilt 2, Sayı 22, 2010, s. 39

Filistin'in itirazlarına rağmen çözülemeyen sorun enerji şirketleri ve İsrail arasında bir soruna dönüşmüştür.³²⁸ Sonuç olarak Gazze Marine 1 ve 2 olmak üzere Filistin deniz alanlarında keşfedilen hidrokarbon kaynaklarının işletilmesi yakın zamanda İsrail ablukasını nedeniyle mümkün görülmemektedir.³²⁹

İsrail, Filistin Gazze şeridi bölgesinde izin almaksızın araştırma faaliyetlerine devam etmektedir. Oslo antlaşmalarında ilgili madde uyarınca bölgede yapılacak araştırma ve işletme faaliyetlerinde Filistin ve İsrail arasında işbirliği esası öngörülmesine rağmen özellikle 2004 ve 2013 yılları arasında hız kazanan İsrail faaliyetleri sonucunda Filistin'in iç talebini karşılayabilecek aynı zamanda ihraç edilme kapasitesi yüksek hidrokarbon kaynaklarının işletilmesi konusunda işbirliği sağlanamamıştır.³³⁰ İsrail'in Oslo Antlaşması kapsamında gaz arama çalışmalarında Filistin haklarına saygı duyduğunu belirtilse de³³¹ 2017 yılında Filistin'in rızası olmaksızın bölgede başlayan faaliyetler sonucunda üretime geçilmiştir. Filistin'in siyasi açıdan dezavantajlı bir konuma sahip olması ve devam eden ambargo kararları keşfedilen enerji kaynaklarının Filistin ekonomisine katkı sağlamasının önündeki önemli engellerdendir. Siyasi açıdan yaşanan güçlükler nedeniyle uluslararası kamuoyundan yeterli destek alamayan Filistin halkının enerji kaynakları gasp edilmektedir.³³² Filistin enerji sistemindeki ana sorun enerji üretiminde İsrail'e olan bağımlılıktır. Özellikle İsrail hava saldırıları sonrasında Batı Şeria'da günde on iki saati bulan elektrik kesintileri yaşanmaktadır.³³³ Doğu Akdeniz'de bulunan kaynaklar İsrail'i ihracat devleti haline dönüştürürken, Filistin ambargolarının etkisiyle kaynakları kullanamamaktadır. İsrail'e olan enerji bağımlılığı %90'ın üzerine çıkan Filistin, uluslararası hukukta yaşanan tanınmama sorunu nedeniyle bölgede bulunan enerji kaynaklarından istifade edememekte aynı zamanda iki başlı yönetime sahip olan devlet

³²⁸ Sonay Şahin, *Küresel Enerji Politikalarının Kısacasında Ortadoğu*, 1. Baskı, Ankara: Astana Yayınları, 2019, s. 119-120

³²⁹ Zekiye Nazlı Kansu, "Doğu Akdeniz Hidrokarbon Keşiflerinin Bölgesel Ve Küresel Açından Ekonomi-Politikleri", 3. *Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Kongresi*, Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi, Cilt 1, Sayı 1, 2019 s. 417

³³⁰ İstiklal, a.g.e., s. 213-214

³³¹ Ariel Ezrahi, "Cooperation Prospects and Conflict Potential around Hydrocarbons in the Middle East: Israel-Egypt-Palestinian Territories-Jordan", *Energy Cooperation and Security in the Eastern Mediterranean: A Seismic Shift towards Peace or Conflict?*, ed. Angelos Giannakopoulos, Tel Aviv: The S. Daniel Abraham Center for International and Regional Studies, Sayı 8, 2016, s. 77-78

³³² Karagöl, Özdemir, a.g.m., s. 31-32

³³³ Tim Boersma Natan Sachs, "Gaza Marine: Natural Gas Extraction In Tumultuous Times?", *Policy Paper At Brookings*, Sayı 36, 2015, ss 4-5

temsil sorunu da yaşamaktadır.³³⁴ Bu nedenle Batı Şeria yönetimi, Gazze Şeridine ait deniz alanları konusunu aktif olarak gündeme getiremeyebilir. Bölgede yaşanan güç dengesizliği nedeniyle söz konusu uyuşmazlığın çözülmesinin zor olduğu düşünülmektedir.³³⁵ Gazze bölgesinde, Oslo antlaşmaları gereğince 20 deniz mili olarak belirlenen Filistin balıkçılık bölgesi, yapılan ablukalara paralel olarak İsrail tarafından 3 ile 6 deniz mili arasında değiştirilmektedir.³³⁶ Ancak bölgede keşfedilen enerji kaynakları Filistin karasuları içinde yer almaktadır. Uluslararası hukuka göre Filistin kaynakların kullanımında tam egemenlik hakkı doğmaktadır. Ancak bunun yerine Filistin'in ithalat kapasitesi kısıtlanarak, İsrail enerjisine bağımlı bırakılmıştır.³³⁷ Gazze tarafından bakıldığında rezervlerin kapasitesinden çok gaz tedarikinde kesintiler yaşanması ve İsrail'den tedarik edilen kaynaklarda sürekli fiyat artışı yaşanması açısından enerji kaynağı hayati önem taşımaktadır. Müzakereler sürdürülse, balıkçılık alanları konusunda düzenlemeler yapılsa dahi Filistin'in ekonomik gelişimi önünde İsrail engeli sürmektedir.³³⁸

2.5. Libya'nın Doğu Akdeniz Politikası

Arap Baharı'ndan etkilenen bir diğer devlet Libya olmuştur. Buna göre 2011 yılında yaşanan iç savaş sonrasında ülke parçalanmıştır. İki hükümete sahip olan Libya, istikrarsız yönetimin yanı sıra bölgede artan terör unsurları ve faaliyetlerinden etkilenmektedir.³³⁹ Bölgede antidemokratik yönetim desteklenerek, iç karışıklığın yaşandığı esnada hidrokarbon kaynakların istismarına karşılık Türkiye bölgede insani yardım güdüsüyle hareket etmiştir.³⁴⁰

³³⁴ Oruç, a.g.m., s. 230-231

³³⁵ Sang Yoon Shin, Taehwan Kim, "Eastern Mediterranean Gas Discoveries: Local and Global Impact", *Middle East Policy Council*, Cilt 28, Sayı 135, 2021 s.142-143

³³⁶ UNRWA, "Gaza Fishermen: Restricted Livelihoods", 19 July 2016, <https://www.unrwa.org/newsroom/features/gaza-fishermen-restricted-livelihoods> (08.01.2022)

³³⁷ Roberts, a.g.m., ss 69-70

³³⁸ Antreasyan, a.g.m., s. 29-47

³³⁹ Yayıncı, *Libya Türkiye'nin Denizden Komşusudur*, s. 50

³⁴⁰ Hanefi Yazıcı, "Arap Baharı Sonrası Türkiye-Libya İlişkileri", *Doğu Akdeniz Uluslararası Güç Mücadelesinin Yeni Arenası*, ed. Tayyar Arı, Mesut Hakkı Çaşın, İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık, 2021, s. 302-308

Deniz alanlarına ilişkin 1959 yılında karasuları genişliğini 12 deniz mili olarak³⁴¹ belirleyen Libya, 2005 yılında karasularından itibaren 62 deniz milinin balıkçılık alanları olarak belirlemiştir.³⁴² 2009 yılında tek taraflı MEB ilanında bulunan ve BM'ye deklare ettiren Libya, gerektiği takdirde komşu devletlerle sınırlandırmaya ilişkin MEB antlaşması imzalanabileceğini ifade etmiştir.³⁴³ Libya'nın deniz alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin üç antlaşması bulunmaktadır. Malta ve Tunus ile akdedilen kıta sahanlığı antlaşmaları daha önce de bahsedildiği gibi UAD kararları sonucunda imzalanırken, bir diğer MEB antlaşması Türkiye ve *Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti* arasında imzalanarak, BM tarafından tescillenmiştir.³⁴⁴ Yapılan antlaşma sonrasında Türkiye'nin olası Yunanistan-Libya sınırlandırmasından algıladığı tehdit en az düzeye indirilmiştir.

Yunanistan Doğu Ege adalarını ilgili kıyı olarak kabul etme yöntemine dayalı Mısır ve Libya'yla antlaşma akdetmek üzere temasa geçtiği bilinmekteydi. Özellikle 2006 yılında artan söylemlerle müzakerelere başlanacağı bilgisini veren Yunanistan'a paralel olarak GKRY de Libya'yla deniz alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin görüşmelerin sürdüğünü ifade etmişti.³⁴⁵ Uzun yıllar Türkiye tarafından endişeyle takip edilen Libya-Yunanistan olası sınırlandırma antlaşmasının yaratacağı etki düşünüldüğünde Türkiye'nin Antalya Körfezine sıkıştırılma ihtimalini doğuruyordu. Özellikle "Seville Haritası" çıkarlarına hizmet edebilecek antlaşma karşılığında Mısır ihtimalinden çok Libya ile yapılacak olası sınırlandırma haritası tehdit oluşturmuştu. Çünkü Mısır, Yunanistan ile yapacağı bir antlaşmanın Türkiye'yle olan ilişkilerini bozması ihtimaline karşı akdetmiyordu. Ancak Mısır'ın yaşamış olduğu politik dönüşümler sonrasında beklenmeyen bir hamle ile Mısır-Yunanistan antlaşması imzalanmış oldu. Türkiye tarafından Libya ile antlaşmanın akdedilmesi sonrası Mısır ve Yunanistan'ın MEB antlaşması yapamayacağına ilişkin öngörüler gerçekleşmedi.

³⁴¹1959 tarihli Libya Karasuları sınırlandırılmasına ilişkin bkz.: https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/LBY_1959_Act.pdf (11.01.2022)

³⁴² Nisan 2005 tarihli balıkçılık koruma alanına ilişkin bildiri hakkında bkz.: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/293/85/PDF/N0529385.pdf?OpenElement> (11.01.2022)

³⁴³ United Nations, Law of the Sea Bulletin, Sayı 72 , 2010, s. 78-79

³⁴⁴BM Okyanus İşleri ve Deniz Hukuku Bölümünde, Libya devleti deniz sınırı antlaşmaları ile ilgili materyaller bölümü için bkz.: <https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/STATEFILES/LBY.htm> 11.01.2022)

³⁴⁵ Cihat Yayıcı, "Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasında Libya'nın Rolü ve Etkisi", *Güvenlik Stratejileri*, Cilt 7, Sayı 14, 2011, s. 28-30

Türkiye-Libya MEB antlaşmasının imzalanmasının hemen akabinde Yunanistan, Mısır ve GKRY antlaşmayı tanımadıklarını içeren notaları BMSG'ye iletmiştir. Sonuç olarak Soğuk Savaş dönemi sonrasında bölgede tam anarşinin olduğunu söylemek mümkündür. Uluslararası örgütler ve kurumlar bölgedeki sorunları çözme noktasında etkili inisiyatif alamamışlardır.³⁴⁶ Yunanistan adalarının karasuları haricinde bölgede sınırlandırılmaya konu olamayacağını ortaya koyan antlaşma, AB ve ABD tarafından kınanırken, AB'nin Yunanistan çıkarlarını desteklediği açıkça ortaya konmuştur.³⁴⁷

Türkiye ve Libya MEB sınırlandırması dikkate alınmadan Mısır ve Yunanistan arasında akdedilen sınırlandırma antlaşması gereği, sınırlandırılan bölgelerde Libya ve Türkiye'nin deniz alanlarının Yunanistan'a bırakıldığı görülmektedir. Türkiye tarafından, Yunanistan ve Mısır'ın sınırlandırma yapacağı bir alan olmayan Libya ve Türkiye'nin ilgili kıta sahanlığı hakkında tasarruf yapma yetkisine sahip olmadığı belirtilmiştir.³⁴⁸ Libya ve Türkiye'nin yapmış olduğu antlaşma gereği bölgede keşfedilmesi muhtemel kaynakların iki devletin işbirliği sonucu çıkarılması gerekmektedir. Sonuç olarak egemenlik alanlarından enerji güvenliğine pek çok konuyu etkileme kapasitesine sahip yeni çatışma alanının ortaya çıkmasıyla bölgede istikrardan bahsetmek imkânsız hale gelmiştir.

Enerji kaynakları bakımından incelendiğinde Libya petrol üretimine başladıktan sonra 1962 yılında *Petrol İhraç Eden Devletler (OPEC)* üyesi olmuştur. Libya, Afrika kıtasında yer alan beşinci en büyük doğal gaz rezervine sahip olduğu gibi kıtada keşfedilmiş en büyük petrol rezervine sahip bir devlettir. Libya'da yaşanan iç karışıklıklar ve çatışma dolayısıyla üretim ve ihracat ciddi şekilde etkilenmiştir. Ekonomisi hidrokarbon kaynakların üretimi ve ihracatına dayalı olan Libya, uzun yıllardır 2011 öncesi dönemdeki üretim ve ihracat kapasitesine ulaşmaya çalışmaktadır.³⁴⁹ Devlet, sahip olduğu kaynaklar bakımından zengin olsa da iç politikada anarşi hâkimdir. Bu yüzden Türkiye bölgede kendisi gibi yalnızlaştırılan

³⁴⁶ Ferhat Kökyay, "Neorealizm Kuramı ve Türkiye'nin Doğu Akdeniz Enerji Politikası", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, Cilt 9, Sayı 3, 2020, s. 2518-2519

³⁴⁷ Survey, "Offshore Disputes And Weaker Demand Shake East Mediterranean Gas Prospects" *Oil and Energy Trends*. Cilt 45, Sayı 11, 2020, s. 9-15

³⁴⁸ Yücel Acer, Doğu Akdeniz'de Yunanistan-Mısır Deniz Sınırı Antlaşması Ve Türkiye, *Adalet Dergisi*, Cilt 2, Sayı 65, 2020, s. 20-22

³⁴⁹ U.S. Energy Information Administration, Libya Hakkında Analiz için bkz.: <https://www.eia.gov/international/analysis/country/LBY> (11.01.2022)

devletlerle işbirliği kurarak kendi yalnızlığının önüne geçmeye çalışmaktadır. Doğu Akdeniz sorununda olduğu gibi bölgede keşfedilen enerji kaynaklarının çatışmaya yol açma ihtimali göz önünde bulundurulmalıdır. Libya'nın bölgede başlayan araştırma ve işletme faaliyetleri, diğer bölge devletlerinin kurmuş olduğu denkleme dâhil edilmeyen Libya ve Türkiye'yle işbirliğinin geliştirilmesinin zorunlu kılmasıdır.

Sonuç olarak Türkiye'nin Libya politikasındaki kararlılığı önemli bir jeopolitik kazanç sağlamıştır. Doğu Akdeniz bölgesindeki enerji trafiğine dâhil olmak ve bölgedeki kaynakların kontrolü konusunda işbirliği yapılması zorunlu devletlerden biri olduğunu kanıtlamıştır. Bölgedeki anti demokratik yönetimleri destekleyen kıyıdaş devlet politikalarının yansırı Türkiye, Libya Ulusal Hükümeti'ne verdiği ekonomik, askeri ve siyasi desteklerle kıyıdaş devletlerin izlediği politikalarından ayrılmaktadır.³⁵⁰ Türkiye'nin Doğu Akdeniz devletleriyle anlaşma sağlayamıyor şeklindeki düşüncelerin ortadan kalmasını sağlayarak³⁵¹ bölgede asıl olarak revizyonist politikalara ve anti demokratik yönetimlere karşı tepkili olduğunu göstermiştir.

2.6. Suriye'nin Doğu Akdeniz Politikası

Suriye Arap Cumhuriyeti 2003 yılında kabul ettiği kanunla, karasularının 12 deniz mili ve MEB'in de 200 deniz mili olduğunu ilan etmiştir.³⁵² Deniz sınırlandırmasına ilişkin mevcut bir antlaşması bulunmayan Suriye'nin bugüne kadar BMSG'ye iletmış olduğu iki nota vardır. Bu notaların ikisi de Türkiye'nin deniz sınırlarına ilişkin yapmış olduğu tasarruflara istinaden yazılmıştır.³⁵³ Esasen 2000'li yılların başında Suriye ve Türkiye ilişkileri "iyi komşuluk" temeline dayalı yürütülmekteydi. Suriye'nin başta Kıbrıs sorunu olmak üzere Doğu Akdeniz konusunda Türkiye tezlerini desteklediği bilinmekteydi. Şam yönetimi, GKRY'nin Lübnan ile MEB sınırlandırma antlaşması imzaladığını Türkiye'ye bildirdiği gibi aynı teklifin kendilerine de yapıldığı konusunda Türkiye'yi uyarıyordu. Ancak 2010 yılında Arap Baharı'nın Orta Doğu devletlerini istikrarsızlaştırmaya başlamasıyla Türkiye, ilk olarak

³⁵⁰ Fatih Tuna, Türk Dış Politikasında Realist Yaklaşım: Türkiye'nin Doğu Akdeniz ve Libya Politikası, *Uluslararası Hukuk ve Sosyal Bilim Araştırmaları Dergisi*, Cilt 2, Sayı 1, 2020, s. 83-85

³⁵¹ Yüksel, Baran, a.g.m., s. 546-547

³⁵² BMSG'ye iletilen Karasuları Kanunu Hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/syr_2003e.pdf (13.01.2022)

³⁵³ BM Okyanus İşleri ve Deniz Hukuku Bölümünde, Suriye Arap Devleti deniz sınırı antlaşmaları ile ilgili materyaller bölümü için <https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/STATEFILES/SYR.htm> (13.01.2022)

net pozisyon almasa da daha sonrasında kendisini ABD ile işbirliği yapan “kurtarıcı model” olarak görmeye başlamıştır. Bu gelişmeler sonucu Doğu Akdeniz’de yalnızlaşan Türkiye karşısında GKRY, İsrail ile MEB sınırlandırma antlaşması imzalamıştır.³⁵⁴ 2011 yılında Suriye’nin bölgedeki enerji kaynaklarının araştırılması ve işletilmesine yönelik açtığı, Türkiye’nin deniz alanlarının bir bölümünü kapsayan ihaleler gerçekleştirilemese de iki devlet arasında sınırlandırmaya ilişkin farklı görüşlerin olduğunu kanıtlamıştır.³⁵⁵ Sonuç olarak ülkede 2011 yılında başlayan iç çatışmalar, bölgenin daha istikrarsızlaşmasına neden olurken, ülkenin enerji kaynaklarına yönelik tasarruf yetkisini ve enerji kaynaklarının güvenliğini etkilemiştir. Özellikle bölgede yalnızlaştırılan bir aktör olan Suriye, bir diğer nedenle İsrail ile Golan Tepeleri nedeniyle yaşanan çatışmalar yüzünden yönünü Rusya’ya çevirmiş durumdadır.

2007 yılında açık denizlerde araştırma yapılması amacıyla lisans çalışmalarına başlayan Suriye yoğun ilgi göremeyince ihaleyi yapmaktan vazgeçmiştir. İç çatışmalar başlamadan hemen önce bölgede hidrokarbon kaynakların araştırması amacıyla başlatılan faaliyetlere kriz nedeniyle devam edilememiştir. 2001 yılında GKRY ile yapılması planlanan MEB ve kıta sahanlığı sınırlandırma antlaşması konusunda somut bir adım atılmamıştır.³⁵⁶ 2011 yılına kadar iç talebi karşılamaya yetecek ve hatta ihracat yapacak kapasiteye sahip olan Suriye, şu an gaz ithalatçısı devlet konumuna gelmiştir.³⁵⁷ Özellikle Levant bölgesinde varlığı tespit edilen enerji kaynakları sonrasında Suriye, 2010 ve 2011 yıllarında lisans girişimlerinde bulunsa da mevcut iç çatışma dolayısıyla bölgede tekrar hiçbir lisans verilmemiştir.³⁵⁸ 2011 öncesi dönemde Doğu Akdeniz bölgesinde önemli bir doğal gaz üreticisi olan Suriye çatışmaların hız kazanmasıyla enerji açısından zarar görmüştür.³⁵⁹ Levant bölgesinde gaz üreticisi tek devlet olan Suriye’nin geldiği son durumda uluslararası yaptırımlar sebebiyle de çalışmalarını tek taraflı yürütemez hale gelmiştir. Bu doğrultuda Rus enerji şirketi ile Suriye MEB’inde enerji kaynaklarının araştırılması kapsamında antlaşma

³⁵⁴ Ömer Göksel İşyar, *Suriye Krizi ve Türk Dış Politikası: Uluslararası Politikanın Çözümlemeyen Düğümü*, 1. Baskı, Bursa: Hipotez Yayıncılık, 2017, s. 46-51

³⁵⁵ Cihat Yaycı, “Doğu Akdeniz’de Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu Ve Türkiye, s. 25-26

³⁵⁶ Atilla Sandıklı, Türkan Budak, Bekir Ünal, “Doğu Akdeniz’de Enerji Keşifleri ve Türkiye”, *Bilgesam Yayınları*, Sayı 59, 2013, s. 12-20

³⁵⁷ Mehmet Çağatay Güler, Can Acun, “Suriye’de Doğal Kaynaklar Savaşı”, İstanbul, *Seta Yayınları*. Sayı 293, 2019, s. 9

³⁵⁸ Ayla Gürel, Fiona Mullen, HarryTzimitras “The Cyprus Hydrocarbons Issue: Context, Positions and Future Scenarios” *Peace Research Institute Oslo*, Cilt 1, 2013, s. 6

³⁵⁹ Ediger, Devlen, Mcdonald, a.g.e., s. 81

imzalanmıştır.³⁶⁰ 2020 yılıyla birlikte Suriye'deki krizin “*yeniden inşa*” sürecine girdiği belirtilse de Avrupalı ve Rus şirketler açısından bölgede yapılacak hidrokarbon keşiflerindeki en büyük engel yaptırımlardır. Yaptırımların ihlal edilmesine dair risk almak istemeyen enerji şirketleri ve enerji kaynaklarının dörtte üçüne tekabül eden oranda³⁶¹ terör gruplarının eline geçtiğinden Suriye'nin, yeniden yapılanma sürecinin sürdürülebilirliği tartışmalıdır.³⁶²

Suriye'nin deniz alanlarında arama çalışmalarının devam ettiği bilinmekte ancak ticari hacimde hidrokarbon kaynağı bulunduğu dair bir açıklama yapılmamıştır.³⁶³ Arap Baharı yalnızca devletlerin üretim kapasitesini değil aynı zamanda bölgedeki *Arap Boru Hattının* etkin kullanımına da etkilemiştir.³⁶⁴ Bölgedeki boru hattı güçlendirilse dahi bölgedeki kronik sorunlar ve Suriye iç çatışmalarının diğer devletlere olan etkisi açısından bölge kaynaklarına ilişkin arz azalmaktadır.³⁶⁵ Bölgede krizin aşılması durumunda enerji kaynaklarına ilişkin belirsizliğin süreceği öngörülmektedir. Özellikle Suriye'nin deniz alanlarına ilişkin Türkiye ve KKTC yapması muhtemel sınırlandırma antlaşması yapıldığı takdirde Türkiye'nin kuzeydeki petrol arama bölgelerine ilişkin çatışma ortadan kalktığı gibi GKRY'nin tek taraflı tasarruflarına ilişkin dengeleme politikası izlenebilirdi. Ancak Türkiye ve Suriye arasındaki ilişkilerin kötüye gitmesiyle ikili ilişkilerde yaşanan dönüşüm sonunda Suriye'deki kriz aşılsa dahi Türkiye'nin müdahaleleri sebebiyle iki devlet arasında sınırların belirlenmesine dair hakkaniyet ilkelerine hizmet eden bir antlaşma akdedilmesi zordur.

Akdeniz bölgesinde Suriye ve Türkiye arasında yan sınır tesis edilmişken, karasularının yan sınırına dair bir antlaşma gerçekleştirilmemiştir. Ancak karasuları yan sınırına ilişkin fiili bir oluşumdan bahsedilebilir.³⁶⁶ Türkiye ve Suriye arasındaki deniz sınırlarının sınırlandırılmasına ilişkin yapılacak antlaşma hem karşılıklı hem de bitişik

³⁶⁰Muazzez Harunoğulları, “Eastern Mediterranean Energy Basin: International Conflict And Competition On The Region”. *International Journal of Geography and Geography Education*, 2020, Sayı 42, s. 459

³⁶¹ Güler, Acun, a.g.m., s. 12

³⁶² Elena Alekseenkova, “Russia Navigates Complex Competing Interests in the Eastern”, *Eastern Mediterranean In Uncharted Waters: Perspectives on Emerging Geopolitical Realities*, ed. Michaël Tanchum, Ankara: Konrad-Adenauer-Stiftung, 2019, s. 55-57

³⁶³ Shin, Kim, a.g.m., s. 145

³⁶⁴ Kökyay, “Enerji Güvenliği Ekseninde Doğu Akdeniz Gaz Forumu”, s. 221

³⁶⁵ Burak Şakir Şeker, “Deniz Enerji Güvenliği: Doğu Akdeniz'deki Güncel Gelişmelerin Jeopolitik Dengelere Etkisi”, *Turkish Studies*, Cilt13, Sayı 7, 2018, s. 217

³⁶⁶ İsmail Demir, “Türk Deniz Yetki Alanlarının Belirlenmesinin Hukuki Dayanakları Üzerine Bazı Düşünceler”, *Adalet Dergisi*, Cilt 2, Sayı 65, 2020, s. 41

kıyıların tesisini gerektirmektedir. Buna göre kıta sahanlığı ve MEB ek olarak *deniz yan sınırlarının belirlenmesini* gerektiren bu antlaşma yalnızca ikili değil aynı zamanda Lübnan, KKTC, Suriye ve Türkiye'nin ilgili kıyılarını oluşturduğundan ortak olarak tesis edilebilir.³⁶⁷ Ancak 2018 yılında Türkiye, kıta sahanlığı dış sınırlarına ilişkin BMGS'ye nota ilemiştir.³⁶⁸ Bunun üzerine Suriye, Türkiye'nin tek taraflı deklarasyonuna karşı çıktığını belirterek dış sınırın komşu devletlerarasında ortak bir antlaşma sonucu tesis edilmesi gerektiğini belirtmiştir.³⁶⁹ Türkiye ve Libya antlaşması sonrasında Suriye'nin Türkiye'ye karşı bir diğer yayınladığı notaysa muhtıranın Doğu Akdeniz güvenliğini tehdit ettiği, kıyıdaş devletlerin egemenliğine saygı duyulması gerektiği şeklinde açıklamalar sonrasında antlaşmayı tanımadığı hakkındadır. Suriye, söz konusu antlaşmanın Mısır, Yunanistan ve GKRY'nin egemen ekonomik haklarını negatif yönden etkilediğini ve antlaşmanın kışkırtıcı niteliğine sahip olduğunu ileri sürmüştür. Söz konusu antlaşmanın, olası Türkiye ve Suriye deniz alanları sınırlandırma antlaşmasına siyasi, hukuki ve pratik olarak birçok problem oluşturacağını ileri sürmüştür.³⁷⁰ Mektubun niteliği incelendiğinde özellikle başta Türkiye Cumhuriyeti olmak üzere *Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti* de suçlanarak bölgedeki yalnızlaştırılan Suriye'nin bölgedeki diğer aktörlerle birlik politikası izlemeye çalıştığı görülmektedir. Ancak bölgedeki diğer aktörler Suriye'nin bölgede tesis edilecek sınırlandırma konusunda yaşadığı iç çatışma dolayısıyla aktif rol vermekten kaçınarak, EMDF'ye davet etmemiştir.

2.7. Yunanistan ve GKRY'nin Doğu Akdeniz Politikaları

Yunanistan ve Türkiye arasında Doğu Ege Adaları sebebiyle var olan sınırlandırma sorununa ek olarak Kıbrıs sorunu nedeniyle krizler yaşanmaktadır. GKRY'nin "Kıbrıs Cumhuriyeti" adıyla AB'ye kabul edilmesi sorunun çözümsüz kalmasına neden olurken aynı zamanda sorunun AB sorunu haline gelerek tırmanmasına neden olmuştur. Yunanistan ve GKRY farklı yapılar olmasına rağmen tarihsel ve kültürel bağlarla AB zemininde birleşen iki yapı, Doğu Akdeniz'e yönelik politikalarında sürekli olarak işbirliği içinde hareket ettiği gibi bölgeye yönelik benzer

³⁶⁷ Doğru, "Doğu Akdeniz'de Hidrokarbon Kaynakları Ve Uluslararası Hukuka Göre Bölgedeki Kıta Sahanlığı Ve MEB Alanlarının Sınırlandırılması." s. 540-542

³⁶⁸ A/72/820 sayılı nota için bkz.: <https://undocs.org/en/a/72/820> (14.01.2022)

³⁶⁹ A/73/388 sayılı nota için bkz.: <https://undocs.org/en/A/73/388> (14.01.2022)

³⁷⁰ A/74/831 sayılı nota için bkz.: <https://undocs.org/en/A/74/831> (14.01.2022)

politikalar izlemektedirler. Diğer bölge devletlerden İsrail, Mısır gibi bölgenin jeoekonomik önemini artıran keşifler gerçekleştiren bu devletlerin Doğu Akdeniz politikalarına ilişkin Yunanistan ve GKRY ile hareket ettiği bilinen bir olgudur. Bu çerçevede birçok görüşme gerçekleştiren ve zirveler düzenleyen bölge devletlerinin haricinde, bölge dışı aktörlerin Doğu Akdeniz politikalarında AB üyeliği sebebiyle Yunanistan ve GKRY önemli bir yer tuttuğu gözlemlenmiştir. İşbirliklerinin en önemli göstergesi Yunanistan ve GKRY'nin tezlerinin desteklenmesinde fiili bir durum yaratmak amacıyla bölgenin deniz alanlarının sınırlandırılmasına yönelik yapılan ikili antlaşmalardır. Bunlar haricinde bölgeye yönelik gerçekleştirilmesi planlanan boru hattı projeleri ve üzerinde uzlaşa sağlanmayan deniz alanlarının lisans verme yönetimiyle bölge dışı aktörlere açık hale getirilmesi sonrasında bölgede var olan sorunlar büyüyerek anarşi ve istikrarsızlığın sürekliliğini sağlamaktadır. Yunanistan ve GKRY arasındaki işbirliği ulusal çıkarların gerçekleştirilmesini mümkün kılmaktadır. Buna göre Yunanistan'ın Doğu Ege Adaları sebebiyle Türkiye MEB'ini daraltmaya yönelik girişimlerinde en büyük desteği GKRY'den görmektedir. Yunanistan ise GKRY'nin tanınmasında ve AB'ye dâhil edilmesinde en büyük desteği sağlayarak potansiyel enerji kaynakları üzerinde tek yetkili yönetimin GKRY olması adına çalışmalar yürütmektedir.

GKRY, Doğu Akdeniz'deki politikalarını öncelikli olarak bölge devletleriyle ikili antlaşmalar yoluyla yapılacak MEB sınırlandırması üzerine inşa etmiştir. Buna göre görece erken sayılabilecek 2003 yılında başlanan çalışmalar, bölgenin enerji potansiyeli açısından yüksek olarak nitelendirilmesinin ardından, ilan edilen tartışmalı MEB alanlarında yapılacak çalışmaların yürütülmesi için lisans verilmeye başlanmıştır. GKRY, MEB ilan ettiği alanlarda enerji şirketlerine verdiği lisanslar sayesinde Türkiye ve KKTC ile çakışan MEB alanlarında uluslararası desteğe sahip olacağını düşünmüştür. Bu doğrultuda lisans verilen devletleri çeşitlendirerek, ulusal çıkarları doğrultusunda GKRY'yi desteklemeleri planlanmıştır. Bu doğrultuda ABD, İngiliz, Fransız, İtalyan, Katar ve Rus enerji şirketleri gibi büyük şirketlerle anlaşmalar sağlayan GKRY, Kıbrıs uyuşmazlığında AB üyesi olduğu gibi Türkiye ve KKTC ile yaşanan sorunlarda enerji şirketi sahibi devletleri bölgeye angaje ederek ulusal çıkarları doğrultusunda GKRY'nin hak iddia ettiği bölgelerden çıkarılacak enerji kaynaklarını korunmasını beklenmektedir.

Bu yüzyılda Yunanistan “megali idea”sı adeta deniz alanlarına yansiyarak Türkiye’nin bölgedeki *en uzun kıyı şeridinde sahip devlet* olmasına rağmen bölgedeki Doğu Ege Adaları öne sürülerek (*Girit, Kaşot, Kerpe ve Meis*), Türkiye’nin Seville haritasında gösterildiği gibi Antalya Körfezi’nde sıkıştırılmasını istemektedir. Bölgedeki adalarının karasuları haricinde diğer deniz alanlarına da sahip olması tezini ısrarla savunan Yunanistan bilindiği üzere bu doğrultuda Mısır’la MEB antlaşması imzalayarak Doğu Akdeniz’in deniz alanlarının sınırlandırılması konusunda ilk somut adımı atmıştır. Uzun yıllar boyu Türkiye’nin “casus belli” söylemleri nedeniyle GKRY ile gerçekleştirilemeyen sınırlandırma antlaşması, Mısır devletiyle yapılarak Türkiye’nin Libya ile akdettiği antlaşmanın geçersiz sayılması amacıyla yapılmıştır. Bölgede yaşanan iç çatışmaları fırsat bilen Yunanistan bölgede çeşitli araştırmalar gerçekleştirirse de bir sonuç alamamıştır. Devam eden karışıklıklar nedeniyle bölge devletleri arasında yaşanan güç mücadelesi rekabete yol açmakta ve devletler güç dengesi adı verilen ittifaklara yönelerek güvenliklerini tesis etmeye çalışmaktadır. Ancak Yunanistan gibi devletler, devletlerarasında yaşanan görüş ayrılıklarından ve kriz anlarından yararlanarak bölgedeki işbirliği hacmini genişletmiştir. Bu doğrultuda daha önce bahsedildiği gibi Mısır ve İsrail’le ilişkilerini geliştirmiştir. Doğu Akdeniz politikasını, AB temelinde yürütmeye çalışan Yunanistan, bölgedeki potansiyel kaynakların transferi noktasında kendi ülkesinin kullanılmasını istemekte ve bu transfer yollarına Türkiye’nin dâhil edilmediği oluşumları desteklemektedir.

Özellikle iki aktörün de dış politikasında AB’nin siyasi ve ekonomik etkisi düşünüldüğünde AB’nin Doğu Akdeniz’e yönelik gerçekleştirdiği stratejilerin incelenmesi konunun analiz edilmesinde fayda sağlayacaktır. Akdeniz bölgesi ticaret yollarındaki kritik öneminin yansıra enerji kaynakları, pazar ve ticaret hacmi açısından kıta Avrupası için hayati bir öneme sahip olmuştur. Bu doğrultuda 1960’lı yıllara kadar uzanan Akdeniz devletleriyle ve AB arasında kurulan ilişkilerde ana başlıklar enerji, ticaret ve göç konularından oluşturmuş olsa da bölgede yaşanan sorunlar nedeniyle AB, Akdeniz siyasetinde istediği başarıyı yakalayamamıştır.³⁷¹ Akdeniz bölgesinde etki alanı yaratmaya çalışan AB, bu amacını gerçekleştirebilmek için aynı amaca hizmet eden çeşitli politikalar öne sürmüştür. Bunlara örnek olarak sırasıyla 1972 yılında

³⁷¹ Güney Ferhat Batı, “Doğu Akdeniz Politikasında Avrupa Birliği’nin Siyasi Ekonomik ve Çok taraflı Stratejisi”, *Doğu Akdeniz Jeopolitik ve Ekonomi-Politik Dinamikler*, ed. Sadullah Özel, Halil İbrahim Aydın, Murat Cihangir, İstanbul: Paradigma Akademi, 2020, s. 73-76

benimsenen *Global Akdeniz Politikasını*, 1990 yılında benimsenen *Yenileştirilmiş Akdeniz Politikasını*, 1995 yılında *Avrupa-Akdeniz Ortaklığını (Barselona Süreci)* ve 1995 yılında geliştiren Avrupa Akdeniz ortaklığını revize ederek *Akdeniz için Birlik* politikalarını geliştirmiştir.³⁷² Bölgenin ve enerji kaynaklarının güvenliğinin sağlanması, bölge devletleri ve AB arasında karşılıklı çıkarlara hizmet etmesi beklenen ortaklıklar; siyasi, ticari, ekonomik ve güvenlik konularında istikrarı sağlamak amacıyla kurulan kültürler arası oluşumlardır.³⁷³

AB'nin bölgede izlemiş olduğu güvenlik politikalarında Kıbrıs Sorununda aynı hassasiyetle davranmaması ve 2004 yılında GKRY'nin adanın tek temsilcisi kabul edilerek AB'ye dâhil edilmesiyle AB'nin politikaları arasında Doğu Akdeniz bölgesinin doğal sınırları haline gelmesi ve bölge politikalarında üye devletlerle sorunlara müdahale edebilme kapasitesinin artması amacı olduğu görülmektedir. *2021 AB Liderler Zirvesi* sonuç bildirgesinde Türkiye ve Yunanistan arasında ikili görüşmelerin desteklendiği belirtilse de Türkiye'nin TPAO aracılığıyla bölgede gerçekleştirdiği sondaj faaliyetlerinin son bulması ve bölgede kışkırtıcı eylemlerden kaçınması gerektiğine dair çağrı yapılmıştır.³⁷⁴ Yakın zamana kadar AB tarafından desteklenen bir diğer proje EastMed projesidir. İlk olarak 2017 yılında İsrail, GKRY, Yunanistan ve İtalya arasında inşa edilecek boru hatları vasıtasıyla Doğu Akdeniz enerji kaynaklarının AB'ye taşınmasını öngörülmekteydi. Doğu Akdeniz gazının Avrupa'ya ulaşımında en ekonomik yol olan Türkiye'yi dışlayan bu proje aynı zamanda yüksek maliyeti tarafından sıkça eleştirilmiştir. Daha önce de ifade edildiği gibi ABD'nin projeye olan desteğini çekmesiyle Türkiye'nin kıta sahanlığından geçmesi planlanan bu hat rafa kaldırılmıştır.

Bölgede Türkiye'nin denklem dışı tutulmaya çalışıldığı projelere örnek olarak Kıbrıs Adası Vasilikos bölgesinde yapılması planlanan LNG tesisleri ve Doğu Akdeniz'de enerji kaynaklarının sıkıştırılması, taşınması ve dağıtımını sağlayacak yüzer bir tesisin yapılmasının planlanması örnek verilebilir. Ancak Türkiye'nin denklem dışı kaldığı birçok oluşum maliyetler göz önüne alındığında ekonomik ve teknik açıdan

³⁷² Ayşe Gülce Uygun, "Doğu Akdeniz'de Paylaşım Rekabeti: Türkiye-Yunanistan Gerginliği ve Avrupa Birliği'nin Tutumu", *TYB Akademi Dergisi*, Cilt 11, Sayı 31, 2021, s. 78

³⁷³ Batı, a.g.m., 76

³⁷⁴ Ünal Çeviköz, "Bilgi Notu: AB Liderler Zirvesi Sonuç Bildirgesi / Türkiye ve Doğu Akdeniz", 25 Mart 2021, <http://chp-avrupabirligi.org/2021/03/25/bilgi-notu-ab-liderler-zirvesi-sonuc-bildirgesi-turkiye-ve-dogu-akdeniz/> (04.02.2022)

sürdürülebilir projeler olmadığından yapılması planlanan projeler gerçekleştirilememektedir.³⁷⁵ Bölgede Türkiye'nin tutumu saldırgan ve güvenliği tehdit edici olarak algılansa da, Türkiye bölgede savunmacı politikalar izleyerek, KKTC ve Türkiye'nin ulusal çıkarlarını korumaktadır.

Bölgede Yunanistan ve GKRY'nin üçlü zirveler şeklinde gerçekleştirdiği toplantılar, siyasi ve ekonomik anlamda işbirlikleri gerçekleştirmesine olanak sağlamaktadır. Buna göre İsrail, Mısır, Lübnan, Ürdün ve Filistin ile gerçekleştirilen zirve toplantılarıyla bölge devletleriyle yakın ilişkiler geliştirilmektedir. Özellikle bölge devletleriyle Türkiye arasında ortaya çıkan gerginlikler sonucunda bölgede Türkiye'nin yalnızlaştırılması adına başlatılan girişimler, İsrail örneğinde olduğu gibi karşılıklı ziyaretler yerini GKRY, Yunanistan ve İsrail zirvesine dönüşmesine neden olmuştur. Aynı şekilde Doğu Akdeniz bölgesinde işbirliğini artırmak amacıyla 2014 yılında Yunanistan, GKRY ve Mısır arasında hükümet başkanları düzeyinde başlatılan üçlü zirve toplantıları günümüzde devam etmektedir. Yunanistan ve Mısır MEB antlaşmasının temellerinin atıldığı görüşmelerde, Türkiye ve KKTC'nin bölgedeki faaliyetleri eleştirilmekte ve “yasadışı“ olarak tanımlanmaktadır.³⁷⁶ 2021 yılında dokuzuncusu düzenlenen zirve sonrası yapılan açıklamalarda GKRY Kıbrıs adasında iki devletli çözümü desteklemediğini belirtmiştir. Yunanistan ise Türkiye'nin bölge devletlerine tehdit oluşturduğu ve faaliyetlerin Kıbrıs sorunu çözümünü zorlaştırdığını dile getirmiştir.³⁷⁷ KKTC Dışişleri Bakanlığı söz konusu zirve sonrasında, KKTC'nin meşru hak ve çıkarlarını muhafaza etmek amacıyla bölgedeki faaliyetlerinin devam edeceği ve yapılan açıklamaların kendilerini bağlamadığını ifade etmiştir.³⁷⁸ Bölgede gerçekleştirilen hamlelerden bir diğeri *Doğu Akdeniz Gaz Forumu'nun* uluslararası örgüte dönüştürülmesi olmuştur. Tek taraflı MEB ilanının ardından verilen arama ruhsatlarının meşrulaştırılması amacıyla bölge devletleri ve ruhsatlar aracılığıyla bölgeye angaje olan devletlerin katılımıyla oluşturulan uluslararası forum, Ocak 2019

³⁷⁵ Andreas Stergiou, “Turkey–Cyprus–Israel relations and the Cyprus conflict”, *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, Cilt 18, Sayı 4, 2016, s. 380-383

³⁷⁶ Yayıncı, *Doğu Akdeniz'in Paylaşım Mücadelesi ve Türkiye*, s. 115-122

³⁷⁷ “Yunanistan, Mısır ve GKRY'den Atina'da üçlü zirve”, *TRT Haber*, 19 Ekim 2021 <https://www.trthaber.com/haber/dunya/yunanistan-misir-ve-gkryden-atinada-uclu-zirve-618549.html> (5.02.2022)

³⁷⁸ KKTC Dışişleri Bakanlığı, “GKRY, Yunanistan ve Mısır üçlü görüşmesi hakkında”, 19 Ekim 2021 <https://mfa.gov.ct.tr/gkry-yunanistan-ve-misir-uclu-gorusmesi-hk/> (5.02.2022)

tarihinde kurulmuştur.³⁷⁹ İlk olarak Yunanistan, GKRY, İsrail, Ürdün, Mısır ve İtalya'nın bir araya gelerek resmiyet kazandırdığı foruma Filistin ve Fransa sonradan dâhil olarak, kurulan mekanizmanın Doğu Akdeniz'de yeni keşiflere ve keşfedilen kaynakların işletilmesi konusunda işbirliğini öngörmektedir.³⁸⁰ Suriye'nin yansıra, İsrail'in forumdaki varlığı nedeniyle Lübnan ve Yunanistan'la ihtilafli deniz alanları nedeniyle Türkiye foruma dâhil edilmemiştir.³⁸¹ Doğu Akdeniz kaynaklarının, yasal çerçeve altına alınması ve güvenliğinin sağlanarak yatırımcıları bölgeye çekme amacı taşımaktadır.³⁸² Arama çalışmalarının hızlandırılması, ihracat kapasitesinin geliştirilmesi, kaynakların paylaşımı ve transferi konusunda önemli kararların alındığı toplantılarda Türk kesimi ve Türkiye'nin denklem dışında bırakılması, Türkiye karşısında GKRY ve Yunanistan'ın bölgesel ve küresel olarak desteklendiğini göstermektedir.³⁸³ Bölgede varlığı artan istikrarsız siyasi ve *Doğu Akdeniz Gaz Forumu* gibi ekonomik yapılanmalar bölge devletleri arasındaki rekabeti görünür kılmıştır.³⁸⁴ Bölgede gerçekleştirilen siyasi ve ekonomik işbirliklerinin uzantısı olarak artan askeri işbirlikleri, denklem dışında bırakılan devletlerin güce olan gereksinimleri artmaktadır. En uzun kıyı şeridine sahip Türkiye'nin foruma dâhil edilmemesi forumun ama amacının işbirliği olmadığı, güç dengesi adına oluşturulan ittifak girişimleri olduğunu göstermektedir.³⁸⁵

Forumaya yakın ilgi gösteren aktörler arasında AB ve ABD de yer almaktadır. Bu doğrultuda ABD forumaya daimi gözlemci statüsünde katılabilme konusunda başvuru

³⁷⁹ Cem Savaş, *İsrail'in Doğu Akdeniz Enerji Politikası ve Türkiye ile KKTC Üzerine Etkileri*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020, s. 83-84

³⁸⁰ Muhammed Fatih İmamoğlu, Ayşe Gülce Uygun, "Türkiye ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Doğu Akdeniz Enerji Politikalarının Neorealist Perspektiften Karşılaştırmalı Analizi", *İzmir Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 3, Sayı 2, 2021, s. 193

³⁸¹ Rafat Salameh, Riad Chedid, "Economic and geopolitical implications of natural gas export from the East Mediterranean: The case of Lebanon", *Energy Policy*, Sayı 140, 2020, s. 8

³⁸² Andreas C. Goldthau, Joern Richert, Stephan Stette, "Leviathan Awakens: Gas Finds, Energy Governance, and the Emergence of the Eastern Mediterranean as a Geopolitical Region", *Review of Policy Research*, 2020, s. 15-16

³⁸³ İsmail Kavaz, "Doğu Akdeniz'de Enerji Kaynaklarının Olası Transfer Güzergahları", *Doğu Akdeniz Ve Türkiye'nin Hakları*, ed. Kemal İnat, Muhittin Ataman, Burhanettin Duran, 1. Baskı, İstanbul: SETA Yayınları, s. 286-287

³⁸⁴ İstikbal, Boyraz, a.g.m., 81-82

³⁸⁵ "Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Hami Aksoy'un Doğu Akdeniz Gaz Forumu'nun Uluslararası Bir Kuruluşa Dönüştürülmesine Yönelik Toplantı Hakkındaki Soruya Cevabı", 16 Ocak 2020, <https://www.mfa.gov.tr/sc -3 -dogu-akdeniz-gaz-forumu-hk-sc.tr.mfa> (07.02.2022)

yapmıştır.³⁸⁶ GKRY ve Yunanistan'ın bölgeye yönelik politikalarını ulusal ve AB enerji stratejilerine göre şekil almaktadır. Buna göre enerji üretimi ve taşınması konusunda Doğu Batı arasında köprü oluşturma çabası AB'nin güneydoğusu sınırında yer alan iki aktör ve AB için önemlidir. Bu sınır, AB'ye enerji kaynakların çeşitlendirilmesi fırsatını verirken, Yunanistan'a enerji konusunda transit ülke olma şansı verecektir. Enerji arzının makul fiyatlandırılmayla karşılanması iki devletin stratejik ve ekonomik yönden avantajlar elde etmesini sağlayacaktır. Özellikle Türkiye'nin dengelenmesine yönelik geliştirilen stratejik ortaklıklar, Türkiye'nin bölgede yalnızlaşmasına neden olurken, bölgede varlığı devam eden sorunların GKRY ve Yunanistan lehine çözülmesine kaynaklık edecektir.³⁸⁷

2.8. Türkiye'nin ve KKTC'nin Doğu Akdeniz Politikaları

Türkiye'yi Doğu Akdeniz'e yönlendiren unsurlardan bir tanesi Kıbrıs sorunudur. GKRY'nin adanın temsil yetkisini elinde bulundurması sebebiyle Türkiye, KKTC'nin hak ve çıkarlarının korunması adına bölgede aktif bir politika izlemektedir. GKRY'nin uluslararası hukuka aykırı şekilde ilan ettiği bazı MEB sahalarının KKTC ve Türkiye'nin hak iddia ettiği alanlarla çakışmaktadır. GKRY, bölge dışı aktörlere verdiği lisanslar nedeniyle bölge dışı aktörlerden destek görmektedir. Buna göre bölge dışı aktörler Doğu Akdeniz'de gerçekleştirdikleri faaliyetlerin sürekliliğinin sağlanması için GKRY'ye siyasi destek vermektedir. Bölge dışı aktörlerin Yunanistan ve GKRY tezlerini desteklemesi Türkiye'nin ulusal çıkarlarını koruma kapsamında 2011 yılı sonrasında daha aktif politikalar izlemesine neden olmuştur. Türkiye, Yunanistan ile Ege Denizi'nde başlayıp Doğu Akdeniz'e yayılan sınırlandırma sorunları konusunda güç dengesi adına ittifak arayışına girmiştir.

GKRY'nin gerçekleştirdiği politikalar karşısında KKTC, ilk olarak karasularını 12 deniz mili olarak belirlediğini açıklamıştır. Türkiye'nin bölgede KKTC haklarının korunmasına yönelik gerçekleştirdiği faaliyetlerse ilk olarak KKTC'nin uluslararası temsili ve kendi ekonomik bağımsızlığını elde etmesi üzerinedir. KKTC'nin ada devleti olmasından kaynaklanan enerji konusundaki dışa bağımlılığına ek olarak GKRY'nin

³⁸⁶ Halil İlker Avcı, "Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı: Yaşanan Krizler ve Etkileri" *Journal of Diplomatic Research*, Cilt 3, Sayı 1, 2021, s. 5

³⁸⁷ Hasan Korkut, "Yunanistan ve GKRY'nin Doğu Akdeniz Politikası", *Uluslararası Siyasette Doğu Akdeniz*, ed. İsmail Numan Telci, Recep Yorulmaz Ankara: Ortadoğu Yayınları, 2020, s. 160-181

adanın tek temsilcisi ve “Kıbrıs Cumhuriyeti” adıyla tanınması karşısında, Türkiye harici hiçbir devletin tanımadığı KKTC, haklarının temsili ve bölgede keşfedilecek enerji kaynakları üzerinde tasarruf yetkisine sahip olmak için Türkiye’nin desteğine ihtiyacı vardır. Bölgede GKRY’nin Eylül 2011 yılında başlattığı sondaj çalışmaları sonrasında imzalanan *Türkiye-KKTC Kıta Sahanelığı Sınırlandırma Antlaşmasıyla* KKTC’nin deniz alanlarında arama çalışmaları yapılması konusunda uzlaşma sağlanmıştır. 2011 yılında Türkiye ile imzalamış olduğu antlaşmaya istinaden TPAO’ya arama ruhsatı vererek bölgede araştırma faaliyetlerine başlanmıştır.³⁸⁸ BM deniz hukuku bültenlerinde yayınlanmayan söz konusu sınırlandırma antlaşması, Türkiye tarafından BMGS’ye ilgili koordinatları ve haritayı içerir şekilde bir nota aracılığıyla iletilmiştir.³⁸⁹ Yapılan antlaşmayla GKRY’nin hak iddia ettiği alanların Türkiye’nin kıta sahanlığı sınırları içinde kaldığına vurgu yapılarak, Türkiye ve KKTC tarafından adanın güneyinde tespit edilen enerji kaynaklarının KKTC ile paylaşılması konusunda fiili bir durum yaratılmak istenmiştir.

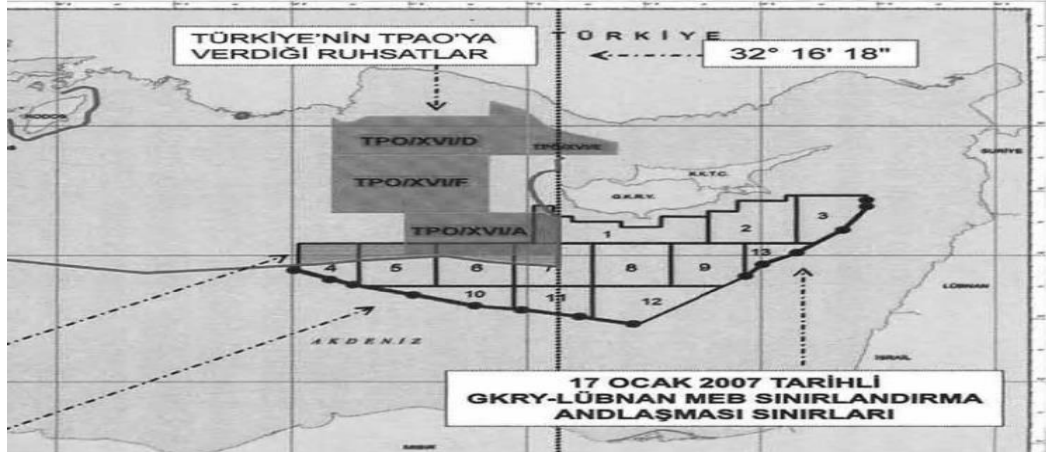
Türkiye’nin bölgede 1974 Kıbrıs Harekâtı dâhil olmak üzere gerçekleştirdiği müdahaleler ve 2000’li yıllarda başlayıp Türkiye karşıtı oluşturulan mekanizmalar karşısında arama faaliyetleri nedeniyle küresel ve bölgesel aktörler tarafından eleştirilmektedir. Türkiye ise bölgede gerçekleştirilecek işbirliği konularında GKRY hariç olmak üzere Yunanistan dâhil tüm aktörlerle masaya oturacağını ifade etmektedir.³⁹⁰ Sonuç olarak Kıbrıs sorunun çözümsüz kalması nedeniyle ilk olarak Yunanistan’ın destekleyici politikaları daha sonrasında AB’nin bölgeye angaje aracı olarak kullandığı GKRY, Türkiye ve KKTC karşısında desteklenerek Doğu Akdeniz bölgesinde fiili bir durum yaratılmaya çalışılmaktadır. Türkiye’nin bölgede muhtemel MEB’inin kısıtlanmasında GKRY’nin jeopolitik konumu kullanılarak yalnızca KKTC’nin değil aynı zamanda verilen ruhsat bölgeleriyle Türkiye’nin hakkı olan ruhsat sahaları çakışmaktadır. Aşağıda şekilde 1,4,5,6 ve 7 numaralı parseller nedeniyle yaşanan kıta sahanlığı ihlali Türkiye açısından ulusal çıkarın yanı sıra güvenlik problemine dönüşmüş durumdadır.

³⁸⁸ Cahit İstikbal, *Enerji Kaynakları ve Deniz Yetki Bakımından Doğu Akdeniz Sorunu*, 2. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021, s. 244-278

³⁸⁹ A/68/857 sayılı nota için bkz.: [Letter dated 25 April 2014 from the Permanent Representative of Turkey to the United Nations addressed to the Secretary-General](https://undocs.org/en/A/68/857), <https://undocs.org/en/A/68/857> (06.03.2022)

³⁹⁰ Kökyay, “Neorealizm Kuramı ve Türkiye’nin Doğu Akdeniz Enerji Politikası”, s. 2522-2523

Şekil 12: GKRY'nin Yayınladığı Ruhsat Alanlarının Türkiye'nin Kıta Sahanlığı ve MEB'yle Çakıştığını Gösteren Harita

Şekil 12: GKRY'nin Yayınladığı Ruhsat Alanlarının Türkiye'nin Kıta Sahanlığı ve MEB'yle Çakıştığını Gösteren Harita

Kaynak: Sertaç Hami Başeren, “Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı”, İstanbul: Türk Deniz Araştırmaları Vakfı Yayınları, No: 31, 2010, s. 34

Türkiye'nin uzun yıllardır devam eden Ege Denizi kıta sahanlığı sorunu ve özellikle 2010'lu yıllardan itibaren artan Doğu Akdeniz kıta sahanlığı ve MEB sınırlandırmasında yaşanan gelişmeler Türkiye ve Yunanistan'ın bölgede askeri tatbikatlara yönelmesiyle sonuçlanmıştır. Bu anlamda geliştirilen Türkiye'nin *Mavi Vatan Doktrini* Türkiye'nin kara ülkesinin yaklaşık olarak yarısını oluşturan deniz ülkesini savunması amacıyla geliştirilen politikalara verilen isimdir.

İlk olarak 2008 yılında dile getirilen *Mavi Vatan* kavramı, kara ülkesinin uzantısı sayılan karasuları ve iç sularını içine alan bölgede, Türkiye'nin ulusal çıkarlarını ve egemenlik haklarını korumak amacıyla ortaya atılmıştır. Türkiye'nin deniz alanlarından yararlanmasını teşvik etmek ve kamuoyunun dikkatini çekmek üzere alanında uzman kişiler tarafından ortaya atılan bu görüş, bölge içi ve bölge dışı aktörlerin izlediği politikalara cevaben zaman içinde daha ulusalcı bir kavram haline gelmiştir.³⁹¹ Türkiye bölgede iç ve dış dengeleme türlerinin tümünü kullanmaya çalışmaktadır. Bölgeden algılanan tehdidin ittifaklar yardımıyla dengelenmesine dış dengeleme stratejisi adı verilmektedir. Buna göre Doğu Akdeniz bölgesinden kendisine yöneltilen tehditleri ittifaklar yardımıyla ve kendi imkânları dâhilinde azaltmaya çalışan Türkiye, bölgede

³⁹¹ İstikbal, a.g.e., s. 328-331

oluşturulmaya çalışan düzenin kendi ulusal çıkarlarını tehdit ettiğinden Gambot diplomasisini iç dengeleme aracı olarak kullanmaktadır. Neorealizme göre Soğuk Savaş dönemi sonrasında sert dengelemenin yerini yumuşak dengeleme araçlarına bırakmasına Gambot diplomasisi örnek verilebilir.³⁹² Buna göre Türkiye'nin Doğu Akdeniz bölgesinde geliştirdiği tatbikatlar, eğitimler, liman ziyaretleri yeni yüzyılda askeri donanmaların yumuşak güç kapsamında kullanılmasına örnek oluşturmuştur.³⁹³ Bölgede Türkiye açısından risk oluşturması muhtemel faaliyetlere karşı caydırıcılık kapasitesini artırmaya yönelik icra edilen faaliyetlere, 2006 yılında başlayan *Akdeniz Kalkanı Harekâtları*, 2007 yılında başlatılan *Deniz Kurdu Tatbikatları* ve son olarak Türkiye'nin deniz alanlarının tümü Karadeniz, Ege ve Akdeniz'de 2019 yılında başlatılan *Mavi Vatan Tatbikatları* örnek verilebilir. Yunanistan'ın genişlemeci politikaları karşısında fiili durum oluşturmak ve bölge devletlerinin hukuksuz girişimleri karşısında Türkiye'nin hak ve çıkarlarının korunması kapsamında icra edilen faaliyetler Yunanistan'ın tehdit algılamasına ve uluslararası örgütlerden yardım çağrısında bulunmasına neden olmuştur.³⁹⁴ Yunanistan, Türkiye'nin faaliyet ve söylemlerini asılsız ve kötü niyetli olduğunu ifade ederek, Türkiye'nin iddialarını reddettiğini açıklamıştır.³⁹⁵ Ancak Türkiye, BMGS'ye ilettiği mektuplarla Yunanistan'ın bölgede izlemiş olduğu tek taraflı eylemlerin son bulmasını, yapıcı bir yaklaşım benimsemesi ve Türkiye ve Yunanistan arasındaki sorunların çözümüne yönelik diyalog çağrılarını yinelemiştir.³⁹⁶ Buna göre Türkiye Doğu Akdeniz bölgesindeki donanma ve araştırma gemilerini yumuşak güç unsuru olarak kullanırken, gerektiği hallerde sert güç unsuru olarak elinde bulundurmaktadır.

GKRY'nin bölgede yürüttüğü faaliyetler 1960 yılında GKRY ve KKTC arasında tesis edilen eşit statü ve egemen eşitliği yansıtmamaktadır. GKRY'nin uluslararası şirketlere verdiği ruhsat sahaları aynı zamanda TPAO'nun Kıbrıs Türk halkı adına

³⁹² Erdem Özlük, "Dengeleme mi Peşine Takılmak mı?: Dış Politika Stratejilerini Yeniden Düşünmek", *Akademik Bakış*, Cilt 10, Sayı 20, 2017, s. 234-236

³⁹³ Murat Kağan Kozahan, "Güç Kavramı Ve Donanmaların Yumuşak Güç Unsuru Olarak Diplomaside Kullanılması", *Milli Savunma Üniversitesi Deniz Harp Enstitüsü Mavi Vatan'dan Açık Denizlere Dergisi*, Cilt 1, Sayı 2, 2019, s. 23-25

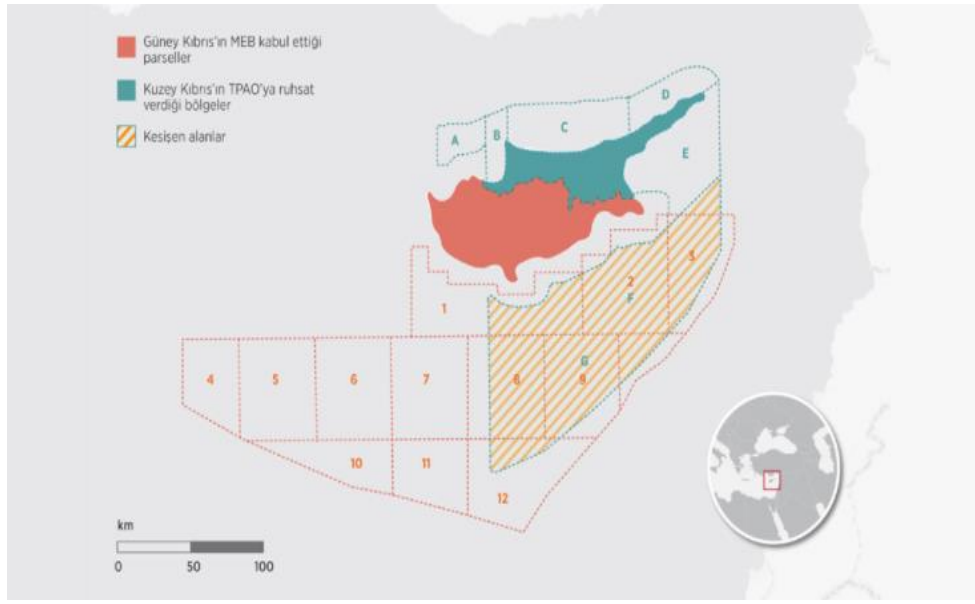
³⁹⁴ Muhittin Ataman, Mehmet Çağatay Güler, "Kıbrıs Sorunu: Doğu Akdeniz'de Çözümün Ön Şartı", *Doğu Akdeniz ve Türkiye'nin Hakları*, ed. Burhanettin Duran, Kemal İnat, Muhittin Ataman, İstanbul: SETA, 2020, s. 44-46

³⁹⁵ Letter dated 27 July 2021 from the Permanent Representative of Greece to the United Nations addressed to the Secretary-General <http://undocs.org/en/A/75/976> (15.02.2022)

³⁹⁶ A/76/377, Letter dated 28 September 2021 from the Permanent Representative of Turkey to the United Nations addressed to the Secretary-General, <https://www.undocs.org/en/A/76/377> (15.02.2022)

yürüttüğü faaliyet alanlarıyla örtüşmektedir.³⁹⁷ KKTC'nin MEB sınırları içinde yer alan A,B,C,D,E,F,G olarak adlandırılan bölgelerde hidrokarbon kaynakları aramanın yansira bölgede KKTC ve Türkiye'nin ulusal çıkarlarına zarar verecek her türlü faaliyetin yapılmasını engellemeye çalışmaktadır.³⁹⁸ Sonuç olarak şekilde de görüleceği üzere Türkiye'nin kıta sahanlığını ihlal eden beş saha, KKTC ortak paylaşım hakkı ileri sürdüğü sekiz saha bulunmaktadır.³⁹⁹

Şekil 13: KKTC ve GKRY Arasında İhtilafli Deniz Alanları Haritası

Şekil 13: KKTC ve GKRY Arasında İhtilafli Deniz Alanları Haritası

Kaynak: İslam Safa Kaya, Doğu Akdeniz'in Hukuki Durumu, 01.05.2021 <https://kriterdergi.com/dosya-dogu-akdenizde-soguk-savas/dogu-akdenizin-hukuki-boyutu> (18.02.2022)

Buna göre Türkiye'nin Hayrettin Paşa, Oruç Reis ve Fatih sondaj gemileriyle hem kendi ulusal çıkarlarını hem de TPAO'ya verilen ruhsat alanlarını korumak amacıyla bölgedeki yabancı şirketlerin faaliyetlerini önleme politikası izlemektedir. Örnek olarak 2018 yılında Türkiye'nin kıta sahanlığında bulunan ancak GKRY'nin 3 numaralı parsel olarak adlandırdığı sahada Türkiye tarafından ENI şirketinin sondaj

³⁹⁷ "GKRY'nin tek taraflı doğal gaz arama çalışmaları Hakkında", 20 Ekim 2021 <https://mfa.gov.ct.tr/gkrynin-tek-tarafli-dogal-gaz-arama-calismalari-hk/> (16.02.2022)

³⁹⁸ Sadullah Özel, "Uluslararası Deniz Hukuku Bağlamında Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Ve Doğu Akdeniz'de Hidrokarbon Kaynakları", *Doğu Akdeniz Jeopolitik ve Ekonomi-Politik Dinamikler*, ed. Sadullah Özel, Halil İbrahim Aydın, Murat Cihangir, İstanbul: Paradigma Akademi, 2020, s. 123

³⁹⁹ Başeren, "Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı", s. 13

çalışmaları engellenmiştir.⁴⁰⁰ 2017 yılında Türkiye'nin artan faaliyetleri sonucunda yirmiden fazla geminin izinsiz faaliyetleri engellenirken aynı zamanda ENI ve TOTAL gibi enerji şirketleri Türkiye ve GKRY arasında ihtilafli olan bölgelerde faaliyetlerini durdurma kararı almışlardır.⁴⁰¹

3. Doğu Akdeniz'de Yaşanan Gelişmelerin Türkiye-Yunanistan İlişkileri Açısından Değerlendirilmesi

21 Temmuz 2020 tarihinde Türkiye yayınladığı NAVTEX'le (Denizcilere Duyuru) Doğu Akdeniz'de sismik araştırma yapacağını duyurması üzerine Yunanistan, söz konusu bölgenin kendi kıta sahanlığında olduğunu iddia ederken bu iddialarını ana karasından yaklaşık 580 km uzakta olan Meis adasına dayandırmaktadır. Ancak Türkiye uluslararası hukuka aykırı olan Yunanistan'ın maksimalist tezlerini kabul etmeyerek bölgedeki faaliyetlerini sürdürmüştü de iki devlet arasında var olan problemlerin çözümüne ilişkin diyalog çağrılarını yinelemiştir.⁴⁰² Ancak Yunanistan, Türkiye'nin araştırma gemisinin Doğu Akdeniz bölgesinde faaliyette bulunduğu sürece diplomatik temasta bulunmayacağını ve istikşafı görüşmelere katılmayacağını ifade etmiştir.⁴⁰³ 2020 yılında Kıbrıs harekâtından bu yana BM kararıyla kapalı kalan ve GKRY ve KKTC arasında tampon bölge olan kapalı Maraş'ın kademeli olarak açılması kararı karşısında başta GKRY ve Yunanistan olmak üzere AB, sorunun BM nezdinde çözümüne destek vereceğine ilişkin açıklama yaparken⁴⁰⁴, BM yaşanan gelişmelerden derin endişe duyulduğunu ifade etmiştir.⁴⁰⁵

⁴⁰⁰ Esengül Ayaz Avan, "Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Sorunu: Türkiye'nin Politikası ve AB'nin Yaklaşımı", *Avrasya Etüdüleri*, 2020, s. 98

⁴⁰¹ Cihat Yayıcı, "Türkiye-Libya Arasında İmzalanana Münhasır Ekonomik Bölge Andlaşmasının Sonuç ve Etkileri", *Kriter Dergisi*, Sayı 42, 2020, s. 35

⁴⁰² "SC-66, 22 Temmuz 2020, Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Hami Aksoy'un Yunanistan Dışişleri Bakanlığı'nın Oruç Reis'in Doğu Akdeniz'deki Araştırma Faaliyetine İlişkin Yaptığı Açıklama Hakkındaki Soruya Cevabı", <https://www.mfa.gov.tr/sc-66-yunanistan-disisleri-bakanligi-nin-oruc-reis--dogu-akdeniz-deki-arastirma-faaliyetine-iliskin-yaptigi-aciklama-hk-sc.tr.mfa> (20.02.2022)

⁴⁰³ George Georgiopoulos, "Greece says no talks with Turkey as long as survey ship in area", 03.10.2020 https://www.reuters.com/article/us-greece-turkey-talks-idUSKBN26Y10X?taid=5f857d06edfe080001a383e2&utm_campaign=trueAnthem:+Trending+Content&utm_medium=trueAnthem&utm_source=twitter (20.02.2022)

⁴⁰⁴ "AB'den Türkiye'ye Maraş nedeniyle yaptırım tehdidi" *DW*, 27.07.2021 <https://www.dw.com/tr/abden-t%C3%BCrkiye-ye-mara%C5%9F-nedeniyle-yapt%C4%B1r%C4%B1m-tehdidi/a-58663891> (20.02.2022)

⁴⁰⁵ "AB'den Maraş tepkisi: Ciddi endişe duyuyoruz", *DW*, 13.10.2020 <https://www.dw.com/tr/abden-mara%C5%9F-tepkisi-ciddi-endi%C5%9Fe-duyuyoruz/a-55253412> (20.02.2022)

Karşılıklı NAVTEX ve NOTAM (Havacılara Duyuru) ilanlarıyla iki devlet arasında tırmanma sürerken, Almanya'nın arabulucu rol üstlenmesiyle Türkiye, bölgedeki faaliyetlerini askıya alarak işbirliği çabalarını desteklediğini açıklamasına rağmen Yunanistan'ın Mısır'la MEB antlaşması imzalaması hamlesiyle bölgedeki tırmanma devam etmiştir. Türkiye ve Yunanistan ilişkilerinin temeli rekabete dayandığından Türkiye bölgedeki askeri argümanlarını geri çekmemiştir.⁴⁰⁶ Yapılan antlaşma sonrasında Türkiye'nin ulusal çıkarlarının korunması kapsamında bölgeye deniz donanmaları gönderilmiştir. Yunanistan, daha önce de bahsedildiği üzere Doğu Akdeniz sorununda bölge dışı aktörlerle gerçekleştirdiği faaliyet ve söylemlerle Türkiye'yi siyasi olarak dengeleme faaliyetinde etkindir. Buna göre Ağustos 2020'de Yunanistan ve ABD'nin Girit adası güneyinde gerçekleştirdiği deniz tatbikatına⁴⁰⁷ ek olarak GKRY, Yunanistan İtalya ve Fransa'nın katıldığı bir tatbikat düzenlemiştir. GKRY, düzenlenen tatbikatların bölgedeki tırmanmayı azaltması amacıyla yapıldığı açıklamasını yapmıştır.⁴⁰⁸ 2020 Yunanistan-Mısır MEB sınırlandırma antlaşmasının hemen ardından Türkiye'nin ihtilafli bölgeye gönderdiği sismik araştırma gemisi ve ona eşlik eden Türk donanma gemileri nedeniyle Fransa'nın Yunanistan'ı destekleme amacıyla bölgeye savaş uçakları ve donanma göndermesi Yunanistan tezlerine verilen desteğin önemli bir örneğidir.⁴⁰⁹ Bölgedeki dinamikler incelendiğinde Yunanistan politikalarının desteklenmesi amacıyla bölge dışı aktörler ve örgütlerin söylemlerinde, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki tutumları yasadışı olarak lanse edilmektedir. Ancak bölgedeki askeri varlığını artırmaya çalışan Yunanistan bu doğrultuda 2020 yılında birçok askeri tatbikat düzenlemiş ve bunları genellikle silahsızlandırılmış statüde olan adalarda icra etmiştir. Buna göre Yunanistan'ın özellikle 2020 yılı sonrasında sorunu diplomatik temaslarla değil, güç kapasitesiyle çözmeye çalıştığı görülmektedir.

Mart 2002 yılında iki devlet arasında Ege sorunun çözümüne ilişkin keşif amaçlı yapılan istikşafi görüşmeler Doğu Akdeniz'i de kapsayacak biçimde genişleyerek 2016 yılına kadar sürdürülmüştür. Altmış tur gerçekleştiren toplantılarda iki devlet arasında

⁴⁰⁶ Uygun, a.g.m., s. 75

⁴⁰⁷ "ABD ve Yunanistan Girit adası açıklarında ortak askeri tatbikat düzenledi.", *Euronews*, 25.08.2022 <https://tr.euronews.com/2020/08/25/abd-ve-yunanistan-girit-adasi-ac-klar-nda-ortak-askeri-tatbikat-duzenledi> (22.02.2022)

⁴⁰⁸ "Doğu Akdeniz: Kıbrıs, Yunanistan, İtalya ve Fransa'nın deniz tatbikatı hakkında neler biliniyor?", *BBC*, 27.08.2020 <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-53920261> (22.02.2022)

⁴⁰⁹ Karbuz, "Key Challenges Facing the Eastern Mediterranean", s. 128

var olan problemlerin adil ve kalıcı bir şekilde çözüme ulaştırılması bölgede deniz alanlarının paylaşımı konusunda yaşanan sorunlar, hava sahası genişliği ve adaların silahsızlandırılması gibi sorunların çözümüne ilişkin zemin hazırlanması amacıyla başlamıştır.⁴¹⁰ Yunanistan ve Türkiye arasında beş yıl sonra Ocak 2021’de tekrar başlatılan⁴¹¹, Şubat 2022’de 64. Turu Atina’da gerçekleşmesi beklenen istikşafi görüşmelerden⁴¹² sonuç alınabilmiş değildir. İçeriği gizli olması sebebiyle her iki devlet de kamuoyuna açıklama yapmamıştır. Ancak Türkiye’nin sorunların tümünü ele alacak şekilde görüşmelerin sürdürülmesi fikri karşısında Yunanistan, görüşmelerde yalnızca Ege ve Doğu Akdeniz deniz alanları sorunlarının görüşüleceğini açıklamıştır. Yunanistan hükümetince bölgedeki tek sorun sınırlandırma sorunudur. Ancak Türkiye açısından sınırlandırma sorunun yanı sıra Ege ve Doğu Akdeniz’de yükselen gerilim karşısında dengelerin korunması, Yunanistan’ın Ege adalarını silahlandırması ve özellikle Fransa ve AB’nin desteğini alarak Türkiye’ye karşı yaptırım kararları alınması Türkiye’nin güvenlik problemlerinden yalnızca birkaçıdır. Tüm bunların çözümü için uygun siyasi ortamın oluşturulup haklı ve adil bir çözüme ulaşılması gerekmektedir.⁴¹³

Türkiye, Yunanistan’ın daha önce bahsi geçen 1923 ve 1947 Barış antlaşmaları uyarınca oniki adanın silahsızlandırılması koşuluyla Yunanistan’a devrinin gerçekleşmiş olduğunu ve mevcut durumun kendi güvenliğini tehdit ettiğini belirtmiştir.⁴¹⁴ 2021 yılı *Küresel Potansiyel Ateş Gücü Sıralamasında* 29. Sırada yer alan Yunanistan karşısında Türkiye 11. Sırada yer almıştır.⁴¹⁵ 2022 verileri incelendiğindeyse Türkiye’nin 13. Sırada, Yunanistan’ın ise 27 sırada yer aldığı

⁴¹⁰ KKTC Enformasyon Dairesi, “Türkiye ile Yunanistan arasındaki istikşafi görüşmelerin 61. turu bugün İstanbul’da başlıyor.” 25.01.2021 <https://pio.mfa.gov.ct/turkiye-ile-yunanistan-arasindaki-istiksafi-gorusmelerin-61-turu-bugun-istanbulda-basliyor/> (18.02.2022)

⁴¹¹ Aynı gün Fransa ve Yunanistan Savunma Bakanları tarafından 18 adet savaş uçağının Yunanistan’a satış gerçekleştirilmesine ilişkin antlaşma imzalanmıştır. Bknz. Avcı, a.g.m., s. 11

⁴¹² T.C Dışişleri Bakanlığı, “No: 55, 19 Şubat 2022, Türkiye ile Yunanistan Arasında İstisari Görüşmeler Hk.” 19 Şubat 2022, <https://www.mfa.gov.tr/no-55-turkiye-ile-yunanistan-arasinda-istisari-gorusmeler-hk.tr.mfa> (18.02.2022)

⁴¹³ Yücel Acer, “Türkiye ve Yunanistan Arasındaki İstikşafi Görüşmeler Zaman Kaybı Mı, Çözüm Mümkün Mü?, *SETA Perspektif*, Sayı 305, 2021, s. 1-4

⁴¹⁴ Letter dated 30 September 2021 from the Permanent Representative of Turkey to the United Nations addressed to the Secretary-General, <https://www.undocs.org/en/A/76/379> (18.02.2022)

⁴¹⁵ S. Gülden Ayman, “Ege’den Doğu Akdeniz’e Yunan Dış Politikasında Güç, Tehdit Ve İttifaklar”, *Coğrafya, Tarih Ve Uluslararası Hukuk Boyutlarıyla Küresel Ve Bölgesel Denkleme Ege Ve Doğu Akdeniz*, ed. Mahmut Ak, Haluk Alkan, Metin Ünver, Ankara: İstanbul Üniversitesi Yayınevi, 2021, s. 328

görülmektedir.⁴¹⁶ Yunanistan'ın iç dengeleme unsurlarını kullanarak askeri kapasitesini geliştirme çabasında olduğu görülmektedir. Bölgede devam eden askeri tatbikatlar ve silahlanma faaliyetlerinin yansira dengeleme siyasetinin bir parçası olarak diplomatik görüşmelere önem veren Yunanistan, bölgede yaşanan sorunları AB gündeminde tutarak bölgedeki çıkarlarını maksimize etmeye çalışmaktadır.

Doğu Akdeniz'deki gerilim 2021 yılında da devam ederek Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Komisyonu'nun 2021 Türkiye raporunda belirtildiği üzere Yunanistan ve GKRY tezlerinin üyelik bilincinde desteklendiği, Türkiye faaliyetlerinin “yasadışı” olarak nitelendirilmeye devam edildiği görülmektedir. AB Konseyi ise Türkiye'nin Doğu Akdeniz faaliyetleri nedeniyle yaptırım kararlarının 2022 yılına kadar uzatılması kararını alarak, Türkiye'nin üst düzey toplantılara katılımını sınırlandırma ve mali yardım olanaklarını azaltmak şeklinde yaptırımların devam edeceğini duyurmuştur. 14.12.2021 yılında alınan kararla Türkiye'nin AB'ye tam üyelik müzakerelerinin askıya alındığı duyurulmuştur. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de izlemiş olduğu politikalar nedeniyle AB'yle ilişkilerin tarihin en düşük seviyesini gördüğü gibi Doğu Akdeniz meselesinin AB ve Türkiye ilişkilerine yön verdiği görülmektedir.⁴¹⁷ Ancak AB'nin üyelik bilinciyle Yunanistan ve GKRY verdiği siyasi destekler, Kıbrıs sorunun çözümsüz kalmasındaki tarihi hatalar nedeniyle yaşanan Doğu Akdeniz rekabeti, Türkiye'nin bölgede kendi ve KKTC'nin ulusal çıkarlarını koruma konusunda geliştirdiği politikalar nedeniyle değil AB'nin üyelik dayanışması altında taraf politikası izlemesinden kaynaklanmaktadır.

2021 yılında görüşmelerin tekrar başlatılması açısından yaşanan olumlu gelişmeler gölgesinde Yunanistan bölge dışı aktörlerle düzenlediği tatbikatlarla, Türk faaliyetlerini provoke etmeye devam etmiştir. Bu kapsamda ABD, İngiltere, İtalya, Mısır, İsrail, GKRY ve Yunanistan'ın ortak yürüttüğü askeri tatbikat yılın en kapsamlı askeri tatbikatı olmuştur.⁴¹⁸ Türkiye'nin caydırılması amacıyla başta AB ve bölge dışı aktörlerle Türkiye karşıtı blok hazırlığı yapan Yunanistan, özellikle 2021 yılında Fransa'yla “Güvenlik ve Savunma Alanında Stratejik İşbirliği Anlaşması” imzalayarak,

⁴¹⁶ “2022 Military Strength Ranking”, <https://www.globalfirepower.com/countries-listing.php> (18.02.2022)

⁴¹⁷ Hacı Mehmet Boyraz, Filiz Cicioğlu, “2021’de Dış Politika: Türkiye-AB İlişkileri”, *2021’de Türkiye*, ed. Nebi Miş, vd., İstanbul: Seta Yayınları, 1. Baskı, 2022, s. 106-111

⁴¹⁸ Hacı Mehmet Boyraz, Süheyl Yasir Yıldız, “2021’de Dış Politika: Türkiye-KKTC İlişkileri”, *2021’de Türkiye*, ed. Nebi Miş, vd., İstanbul: Seta Yayınları, 1. Baskı, 2022, s. 159-160

askeri kapasitesini güçlendirmek için zemin hazırladığı gibi ABD bölgedeki çıkarlarını korumak ve bölgede askeri varlığını artırmak amacıyla Yunanistan'a askeri destek vermektedir.⁴¹⁹ Savunma antlaşmalarının yenilenmesiyle ABD'ye ülke topraklarında üs vaat eden Yunanistan, ülkesinde ABD askeri gücünü maksimize etmeye çalışmakta ve Doğu Akdeniz'e olası bir müdahalede ABD askeri mühimmatlarıyla kendisine destek verileceğini düşünmektedir.⁴²⁰

Bölgedeki rekabet yalnızca Yunanistan ve Türkiye arasında yaşanmamaktadır. İki devlet arasında var olan rekabet nedeniyle bölge dışı aktörlerin izlediği taraf politikaları Doğu Akdeniz sorunun karmaşık bir hal almasına neden olmaktadır. Buna göre Rusya ve Çin'in bölgedeki ticareti kontrol etme politikasının yansısı, Rusya'nın bölgede izlediği genişleme politikaları ve buna ek olarak AB enerji kaynaklarının çeşitlenmesi adına yürütülen politikalar bölgedeki güçler dengesini sürekli olarak etkilemektedir.⁴²¹ Özellikle AB'nin Yunanistan tezlerine verdiği destek göz önünde bulundurulduğunda, AB raporlarında Türkiye'nin "*tahrik edici eylemleri*" olarak tanımlanan sondaj faaliyetleri aynı zamanda "*yetki dışı*" olarak lanse edilmektedir. AB, Yunanistan ve GKRY tutumlarının destekleyerek, Türkiye'nin bölgedeki faaliyetlerinin engellenmesi yönündeki tutumlarını sürdürmeye devam etmektedir. AB bölgesel istikrarı sürdürme ve aynı zamanda AB devletlerinin çıkarlarını koruma amacını söylem ve tutumlarında sürdürmekle beraber tarafsız bir politika izlemek yerine Yunanistan tezlerine destek vermesi hakkaniyet ilkesine ters düştüğünden bölgedeki krizin tırmanmasına neden olmaktadır.⁴²² Türkiye'nin bölgede TPAO aracılığıyla yürüttüğü arama faaliyetleri AB devletlerinin ulusal çıkarlarına zarar verdiğinden, Türkiye çeşitli yaptırım ve eylemlerin hedefi haline gelmektedir.⁴²³ Özellikle beş yılın sonunda istikşafı görüşmelerin tekrar başlatılması olumlu bir gelişme olarak değerlendirilse de sıcak çatışmaya varacak krizlerden sonra düzenlenen görüşmeler ikili ilişkiler açısından yaşanan sorunlara bir çözüm getirmediği gibi Yunanistan'ın barış yanlısı politikalar

⁴¹⁹ Ferhat Pirinççi, Yunanistan'ın Silahlanması ve İttifakları Üzerine, 8 Ocak 2022 <https://www.setav.org/yunanistanin-silahlanmasi-ve-ittifaklari-uzerine/> (23.02.2022)

⁴²⁰ Rifat Öncel, *Yunanistan'ın Hava Kuvvetleri Modernizasyonu ve İttifak İlişkileri*, 1. Baskı, İstanbul: SETA Yayınları, 2022, s. 28-33

⁴²¹ Ferhan Oral, "Is The Crisis In The Eastern Mediterranean About Energy Or Sovereignty?", *Uluslararası Kriz Ve Siyaset Araştırmalar Dergisi*, Cilt 5 Sayı 1, 2021, s. 234-240

⁴²² Halil İbrahim Akcan, "Doğu Akdeniz'de Deniz Sınırı Sorunu Ve AB'nin Yaklaşımı Türkiye 2021 Raporu Ve Anlamı", *SETA Analiz*, Sayı 363, 2022, s. 11-15

⁴²³ Karbuz, "Key Challenges Facing the Eastern Mediterranean", s. 127-128

izlediğinin göstergesi olarak servis edilmektedir. Yunanistan, sorunların çözümünün kendi lehine olması konusunda uluslararası kamuoyunda destek ararken aynı zamanda Türk tarafının izleyeceği politikalar hakkında öngörü kazanma amaçlı görüşmeleri fırsat olarak değerlendirmektedir.⁴²⁴

SONUÇ

Teknolojik gelişmelerin yaşanması, beraberinde devletlerin deniz alanlarında bulunan potansiyel enerji kaynaklarına ulaşımı konusunda harekete geçmelerine neden olmuştur. Buna göre devletlerin uzun yıllar boyu kara ülkesini mümkün olan en geniş sınırlarına ulaştırma amacına deniz alanları da eklenmiştir. Devletlerin ulaşım, ticaret ve balıkçılık alanında denizlerde sürdürdüğü politika değişime uğrayarak deniz alanlarında olması muhtemel enerji kaynaklarının araştırılması, işletmesi ve çıkartılması konusunda politikalar izlemesine sebep olmuştur.

Önemli ticaret yollarının kavuşum noktasında bulunan Doğu Akdeniz'in önemi yeni yüzyılla beraber stratejik açıdan daha da artmıştır. Dünya enerji kaynaklarının büyük bir bölümüne sahip olan Orta Doğu'ya yakınlığı ve ulaşım yolu olarak kullanılması nedeniyle enerji güvenliği konusunda önemli bir bölge olan Doğu Akdeniz, tarihin her döneminde yalnızca kıyıdaş devletler tarafından değil aynı zamanda küresel güçler tarafından da ilgiyle takip edilmektedir.

Neorealist teoriye göre, uluslararası sistemin anarşik yapısı nedeniyle devletler yalnızca kendilerine güvenebilmekte ve devletler hayatta kalabilmek için sistem tarafından çatışmaya zorlanmaktadır. Buna göre Orta Doğu bölgesine yapılan askeri müdahaleler, Arap Baharı sonrasında yaşanan çatışmalar, anti demokratik yönetimlerin iş başına geçmesi gibi nedenlerle istikrarsızlığın giderek yayıldığı bölgeye yakın olan Doğu Akdeniz'in çatışma ve rekabete atfettiği önem nedeniyle neorealist teori çerçevesinde incelenmesi önemlidir.

Bölgedeki sınırlandırmanın tarafları Türkiye, Suriye, KKTC, GKRY, İsrail, Lübnan, Filistin, Mısır, Libya ve Yunanistan olarak sayılabilir. Bölgede özellikle 2000'li yıllar sonrasında hidrokarbon enerji kaynaklarının keşiflerinde yaşanan artış Doğu Akdeniz'e kıyısı olan devletlerin dâhil olduğu sorunlar nedeniyle hali hazırda tesis edilememiş

⁴²⁴ Ayman, a.g.m., s. 357-358

deniz alanlarının sınırlandırmasının yapılması daha da güçleşmiştir. Doğu Akdeniz sorunu yalnızca sınırlandırma sorunu olmamakla birlikte siyasi, ekonomik, güvenlik gibi ulusal çıkarların iç içe geçtiği bir sorun halini almıştır. Buna göre uluslararası deniz hukuku ışığında yapılacak bir sınırlandırma kıyıdaş devletlerin egemenlik haklarının korunmasını sağlayacaktır. Bölgedeki devletlerin, politikaları birbirine benzetmekle birlikte genel olarak ittifaklar kurarak sorunların uluslararasılaştırılması halinde dış güçlerden ve kıyıdaş devletlerden destek aramaktadırlar.

Büyük güçler gölgesinde bağımsızlığını kazanan ve Türk toprakları üzerindeki genişlemeci politikalarını “megali idea” ülküsüyle uzun yıllardır devam ettiren Yunanistan’la, deniz yetki alanları sorunu ilk olarak 1970’lerde Ege Denizi’nde başlamıştır. Günümüzde Doğu Akdeniz’de devam ettirilen maksimalist politikaları sebebiyle Türkiye ile rekabet halindedir. İki devlet de oluşumlarını birbirlerine karşı verdikleri bağımsızlık mücadelesine borçlu olduğundan devletlerin mevcudiyetini sürdürme konusunda birbirlerini tehdit olarak algılamaktadır. Ortak bir tehdit algılandığı durumlarda iki devlet ilişkilerin işbirliği yaşansa da kalıcı bir barış mümkün olmamıştır. Kendi güvenliklerine tehdit ya da tehdit gibi görünen durumlarda güvenliklerini artırma yolunu seçmişlerdir. Yunanistan, ilişkilerin iyi olduğu dönemlerde dahi deniz alanlarında genişleme politikalarına devam etmiştir. Genel olarak tehdit algıları üzerinden yürütülen ilişkilerde anarşi dönemlerinde tehdit algılaması en yüksek noktaları görmüştür. Doğu Akdeniz enerji kaynaklarının açığa çıkmasıyla sınırlandırma sorunu Doğu Akdeniz’e sıçrayarak iki devlet için de yeni çatışma ve rekabet alanı haline gelmiştir.

Türkiye ve Yunanistan ilişkilerini etkileyen Ege Denizi sınırlandırılması konusu deniz alanlarında ortaya çıkan ilk sorundur. Buna göre Ege Denizi sınırlandırılması yapılırken özel durumların göz önünde bulundurulması ilkesine karşı çıkan Yunanistan, 1982 BMDHS gereğince devletlerin azami 12 deniz mili karasuları ilan edebilmesi kuralını genel geçer ve her bölge için ilan edilebilir bir kural olarak görerek barış yıllarında dahi Ege Denizi’nde genişlemeci politikalar izlemeye devam etmiştir. 2000’li yıllara gelindiğinde Ege Denizi’nde yaşanan mücadeleye Doğu Akdeniz bölgesi de eklenerek Yunanistan’ın bölgede bulunan *Girit, Rodos, Kerpe, Kaşot ve Meis adalarını* öne sürerek Türkiye’nin egemenlik haklarının bulunduğu deniz alanlarında eşit uzaklık ilkesinin öne sürerek sınırlandırma hattı oluşturmak istemektedir. Türkiye ise adaların

MEB ve kıta sahanlığı haklarından yararlanamayacağını yineleyerek tezlerini 1982 BMDHS ve UAD'de görülen benzer dava sonuçlarıyla desteklemektedir. Yunanistan'ın bölgedeki maksimalist tutumları karşında Türkiye, bölge devletleriyle MEB sınırlandırma antlaşmaları akdetmeye çalışmaktadır. Özellikle Türkiye'nin Libya ile akdettiği MEB antlaşması sonrasında Yunanistan ve Mısır arasında akdedilen MEB antlaşmasıyla bölgedeki tatbikatlarda artış gözlemlenmesi göstermektedir ki güvenliği artırıcı eylemler güç mücadelesine dönüşmekte ve çatışan çıkarlar nedeniyle bölgenin çatışma alana dönmesi muhtemel görünmektedir.

Doğu Akdeniz bölgesinde sınırlandırma problemleri bölgesel devletlerle oluşturulan güç dengesinden etkilendiği kadar aynı zamanda bölge dışı aktörlerin bölgeye ekonomik amaçlarla angaje olmalarından da etkilenmektedir. Bu doğrultuda Doğu Akdeniz bölgesi ABD ve Rusya'nın rekabetine kaynaklık ettiği gibi AB üyesi devletlerden özellikle Fransa'nın bölgede Yunanistan politikalarını destekleyici tutumları nedeniyle sınırlandırma sorunu uluslararası bir sorun haline gelmiştir. Yunanistan'ın siyasi destekleri sayesinde AB'ye dâhil olan GKRY ve bu doğrultuda Türkiye harici hiçbir devletin tanımadığı KKTC'nin egemenlik hakları gasp edildiği gibi, adanın deniz alanlarından elde edilecek enerji kaynaklarından da mahrum edilmesi beklenmektedir.

Sonuç olarak Doğu Akdeniz sorunu yalnızca iki devlet arasında var olan bir sınırlandırma sorunu değil aynı zamanda bölgede çıkarları çatışan bölgesel ve küresel aktörlerin dâhil olduğu karmaşık bir problemdir. Neorealizm uluslararası sistemin esas aktörünün devlet olduğunu ileri sürse de örgütleri de sistemin bir ögesi olduğu kabul etmektedirler. Yunanistan iki devlet arasında var olan sorunları AB gündemine taşıyarak sorunların kendi lehine çözülmesi amacıyla diplomatik görüşmelerini sürdürmektedir. Buna göre neorealizm açısından uluslararası örgütlerin çıkarlarına hizmet eden politikaların destek görmesi kabul edilebilir bir durum olsa dahi Türkiye'nin bölgedeki en uzun kıyı şeridinde sahip devlet olması nedeniyle bölgedeki sınırlandırmanın dışında bırakılıp, Seville Haritası'na mahkûm edilmesi uluslararası deniz hukuku ilkelerine uymamaktadır. Sonuç olarak teoride vurgulanan örgütlerin işbirliğini artırıcı etkisi, üyesi olan devletlerin güvenlerini artırmaya hizmet ederken denklem dışında kalan devletler için tehdit artırıcı bir etkisi olmaktadır.

Doğu Akdeniz enerji kaynakları üzerindeki paylaşım mücadelesine küresel güçlerinde dâhil olduğu bir bölgede sistemin anarşik yapısı nedeniyle kıyıdaş devletlerin niyetlerinden emin olamayan devletler, küresel güçleri bölgeye angaje ederken aynı zamanda silahlanarak kendi güvenliklerini kendileri sağlama yolunu tercih etmişlerdir. Sistem ve yapının devletlerin davranışlarına etki kapasitesi incelendiğinde iki kutuplu sistemde görece Türkiye-Yunanistan ilişkilerinde yaşanan yumuşama ve işbirliği sistemin hiyerarşik yapısıyla açıklanabilir. Ancak çok kutuplu sistemde görüldüğü üzere sistemde hegemon bir gücün olmaması, ikili ilişkilere olumsuz etki yaratmıştır. Bölgede ortaya çıkan hidrokarbon kaynaklardan elde edilecek olan ekonomik güç askeri güce dönüşebileceğinden iki devlet arasındaki rekabet ivme kazanmıştır. 24 Şubat 2022’de Rusya’nın Ukrayna’ya karşı savaş açmasıyla tarihsel olarak revizyonist devletlere karşı Türkiye ve Yunanistan’ın işbirliği gerçekleştirmesi mümkün olsa dahi Doğu Akdeniz sınırlandırma sorunu çözümsüz kaldığı iki devlet arasındaki tarihi problemler tekrar etmeye devam edecektir.

Türkiye’nin bölgede Yunanistan’a karşı yürüttüğü politikalarda asıl amaç güç değil güvenlidir. Silahsızlanma şartıyla devri Yunanistan’a devri gerçekleştirilen bazı Ege Adalarının Türkiye ana karasına yakınlığı sebebiyle güvenlik problemi yaratmaktadır. Türkiye’nin tehdit algılamalarını üst düzeye çıkaran bu gelişmeler karşısında Türkiye, ana karasına yakın olan söz konusu adalarda son dönemde izlenen silahlandırma politikalarından tehdit algılamaktadır. Uluslararası sistem anarşik yapıda olduğundan Türkiye, kendi güvenliğini sağlayacak iç dengeleme unsurlarını uygulamaktadır. Buna göre Türkiye’nin askeri güç kapasitesini geliştirme yönündeki attığı adımlar Yunanistan’ın tehdit algılamasına neden olurken iki devlet arasındaki ilişkiler güvenlik ikilemine dönüşmektedir. Türkiye’nin bölgede izlediği politikalar ulusal çıkarları doğrultusunda siyasi, ekonomik, uluslararası hukuk, güvenlik, tarihsel bağlarla ilişkilendirilmektedir. Bu doğrultuda Türkiye, Kıbrıs Harekatı’yla statükocu dış politikasından ödün vermiş olsa da Yunanistan’ın aksine revizyonist güdülerle hareket etmemektedir.

Yunanistan bölgede geliştirdiği ittifaklar aracılığıyla Doğu Akdeniz potansiyel enerji kaynaklarından maksimum fayda sağlayarak ulusal çıkarları doğrultusunda hareket etmektedir. Buna göre bölgedeki enerji kaynaklarının transferi konusunda da aktif rol almak isteyen Yunanistan, keşif anlamında başarılı devletlerle birlikte hareket ederek

Türkiye'nin bölgede yalnızlaştırılması politikasını uygulamaktadır. AB politikaları doğrultusunda yürütülen dış politika hamleleriyle bölgedeki faaliyetlerini meşrulaştırmaya çalışmaktadır. İttifak ve iç dengeleme yöntemlerinin tümünü kullanmaya çalışan kıyıdaş devletler genel olarak Türkiye'nin askeri gücünün fazla olması sebebiyle zayıf olana katılarak Yunanistan'la ittifak kurma yolunu tercih etmektedir.

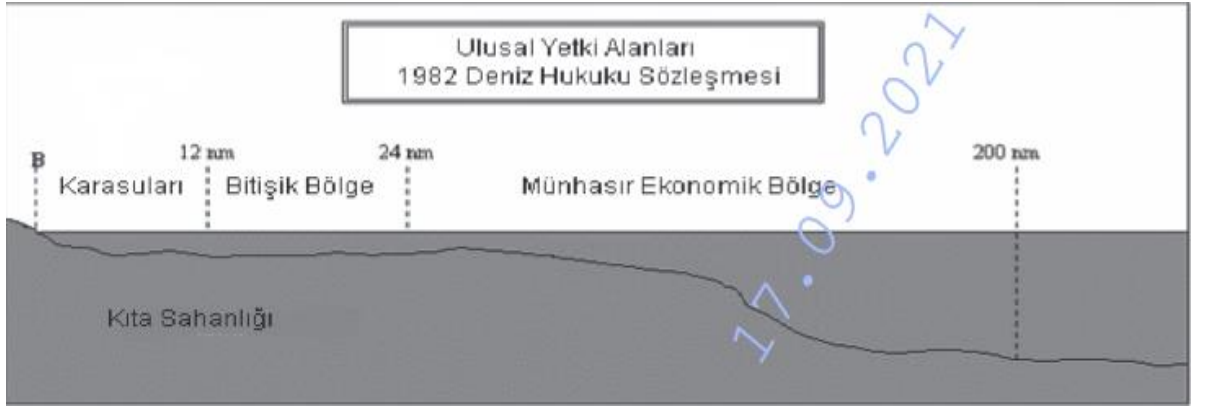
Türkiye'nin savunmacı realizm kapsamında özellikle 2010 sonrası dönemde izlemiş olduğu politikalar dolayısıyla bölge devletlerinin tehdit algılamasına neden olmuştur. Bu nedenle Türkiye'nin bölge devletleri ve bölge dışı aktörlerle ortak paydada buluşması ve bölgedeki politikalarının haklılığını göstermelidir. Çalışmada açıklandığı üzere askeri güç anlamında üstün olan Türkiye'nin dengelenmesi için devletler Yunanistan'la ittifak kurarak güçlü olan devleti dengelemeye çalışmaktadır. Türkiye karşıtı oluşturulan işbirliklerine Türkiye'nin iç dengeleme araçlarıyla karşılık vermesi bölgede güvenlik ikilemini sürekli hale getirmektedir.

Bu çalışma Doğu Akdeniz'de gerçekleştirilen faaliyetlerin potansiyel bir güç unsuru olması dolayısıyla Türkiye ve Yunanistan ilişkilerini nasıl etkilediği sorusuna yanıt aramıştır. Buna göre Türkiye ve Yunanistan ilişkileri Doğu Akdeniz sorunu çerçevesinde analiz edilerek güncel sorun alanı çok boyutlu olarak değerlendirilmiştir. İki devlet arasında var olan sorunlar Doğu Akdeniz politikalarını şekillendirmekte ve sorunun çözümünü zorlaştırmaktadır. Çalışmada yalnızca bölgesel devletler değil aynı zamanda uluslararası aktörlerin soruna nasıl dâhil olduğu incelenmiş olup, kıyıdaş devletlerarasında var olan sorunların ve bölge dışı aktör politikalarının da sınırlandırma sorununa olumsuz etki yarattığı görülmüştür. Sonuç olarak sistemin kısıtlamaları nedeniyle revizyonist devletlerden algılanan tehditler sonucu iki devlet arasındaki sorun alanları dondurulsa da tehdit algılarının en az düzeye indirilmesi sonrasında iki devlet arasındaki rekabet hız kazanmaktadır.

EKLER

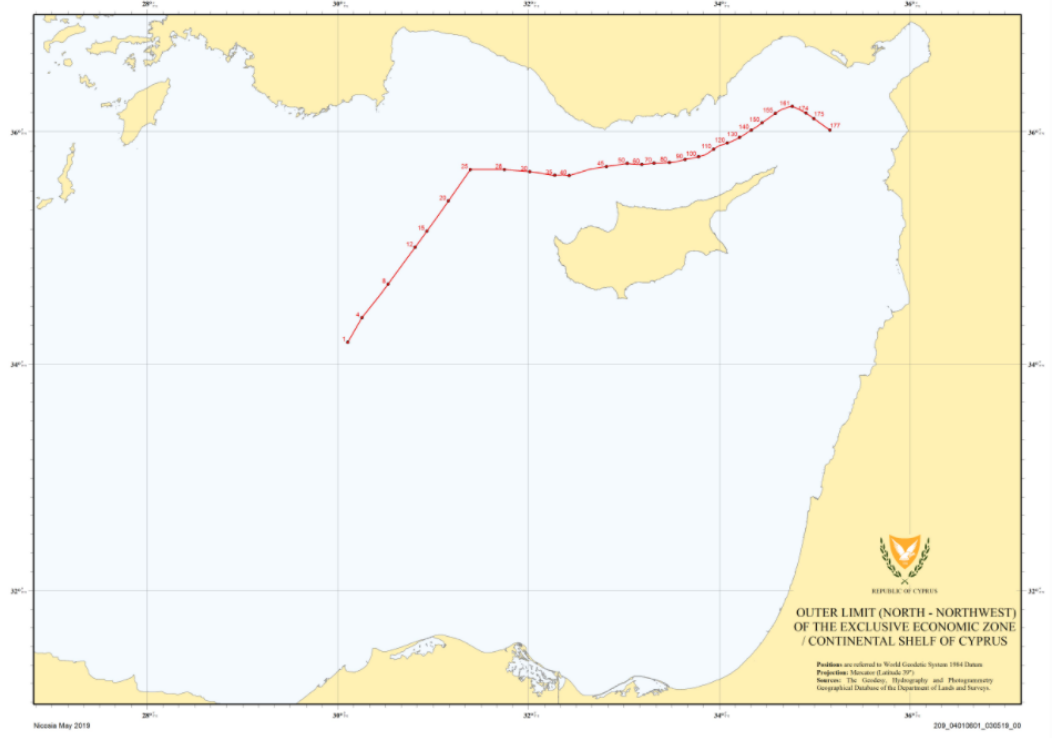
Ek 1⁴²⁵

Şekil 1: Deniz Yetki Alanlarının Gösterimi

⁴²⁵ Yücel, İbrahim, a.g.e., s. 213

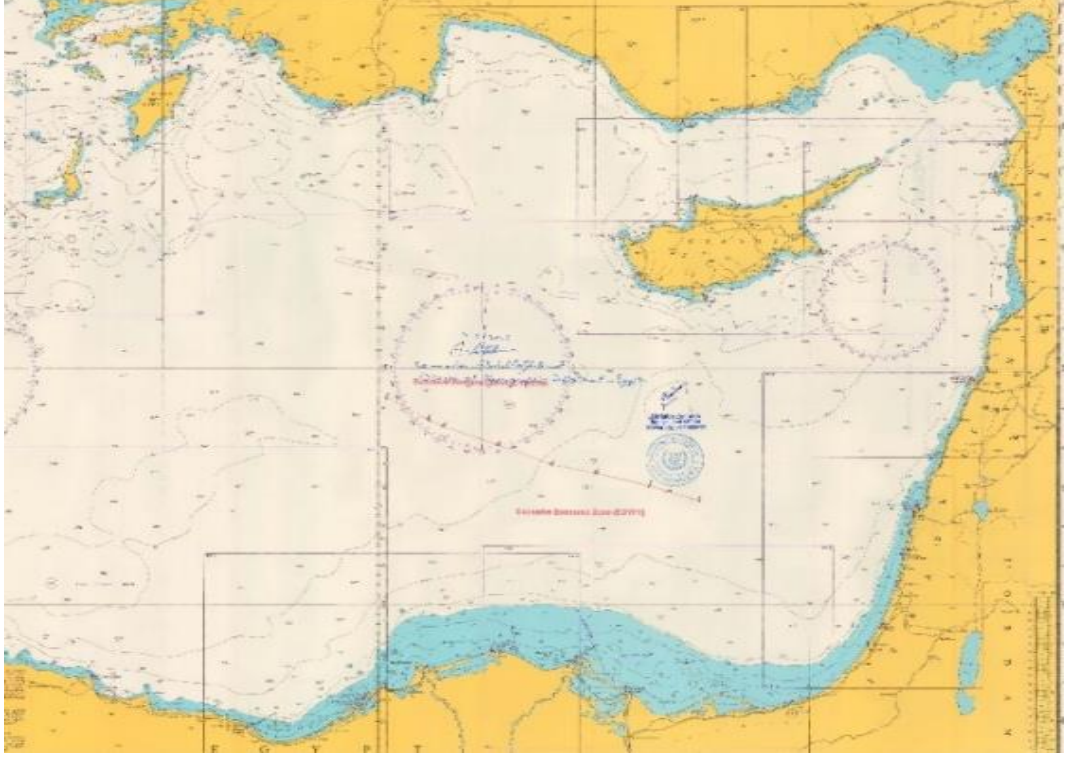
Şekil 2: Kıbrıs Cumhuriyeti Adına Yapılan MEB İlanı Haritası Kuzey Dış Sınırı

⁴²⁶ Law concerning the Exclusive Economic Zone and the Continental Shelf (Laws 64(I) of 2004 and 97(I) of 2014), 06 May 2019 https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/MAPS/CYP_MZN144_2019_00ill.jpg (19.09.2021)

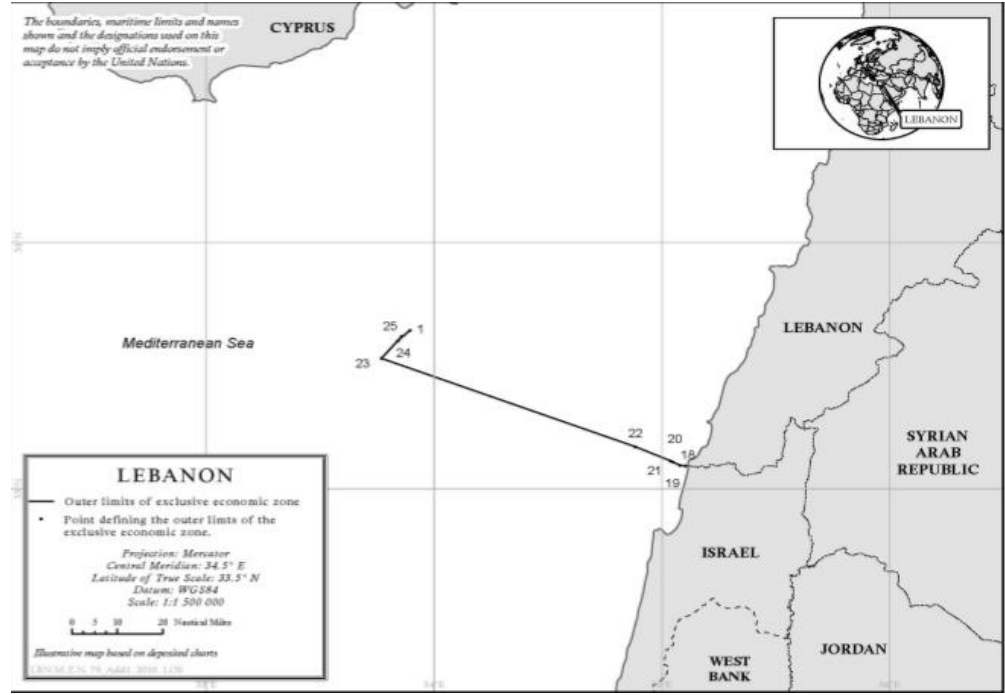
Ek 3⁴²⁷

Şekil 3: GKRY ve Mısır MEB Sınırlandırma Antlaşması Haritası

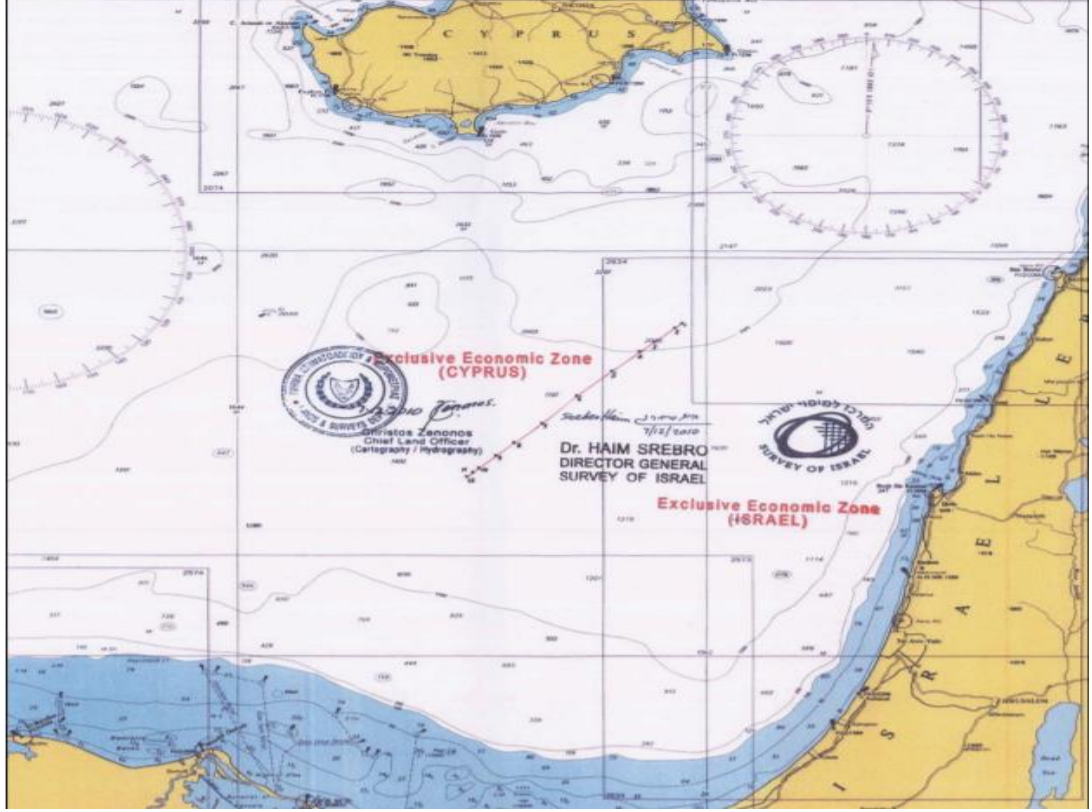
⁴²⁷ Agreement between the Republic of Cyprus and the Arab Republic of Egypt on the Delimitation of the Exclusive Economic Zone, 17 February 2003, https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/MAPS/CYP_MZN47_2004_00123.jpg (15.09.2021)

Şekil 4 : Libya'nın Tek Taraflı MEB İlanına İlişkin Harita

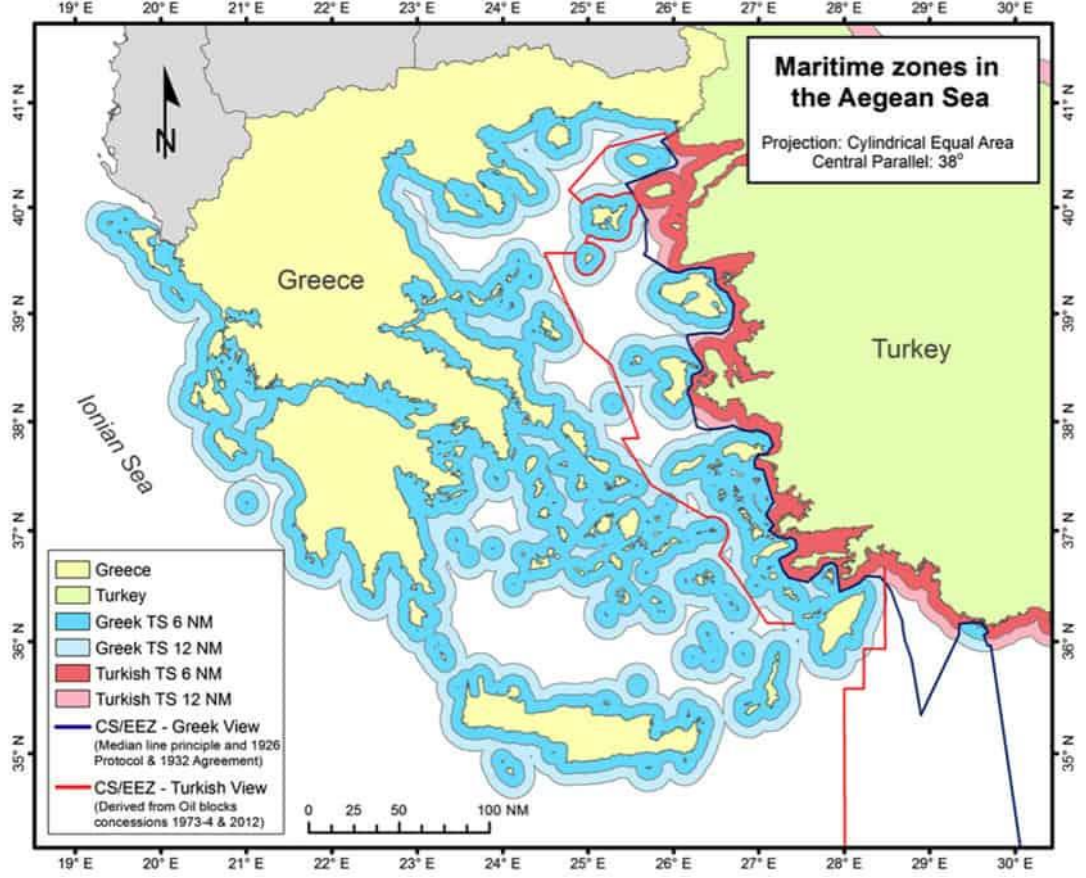
⁴²⁸ List of Geographical Coordinates of points for the delimitation of the Exclusive Economic Zone – the Southern Part of the Western Median Line, 19 October 2010
https://www.un.org/Depts/los/doalos_publications/LOSBulletins/bulletinpdf/bulletin74e.pdf (27.09.2021)

Şekil 5: GKRY Ve İsrail Arasındaki MEB Sınırlandırmasına İlişkin Harita

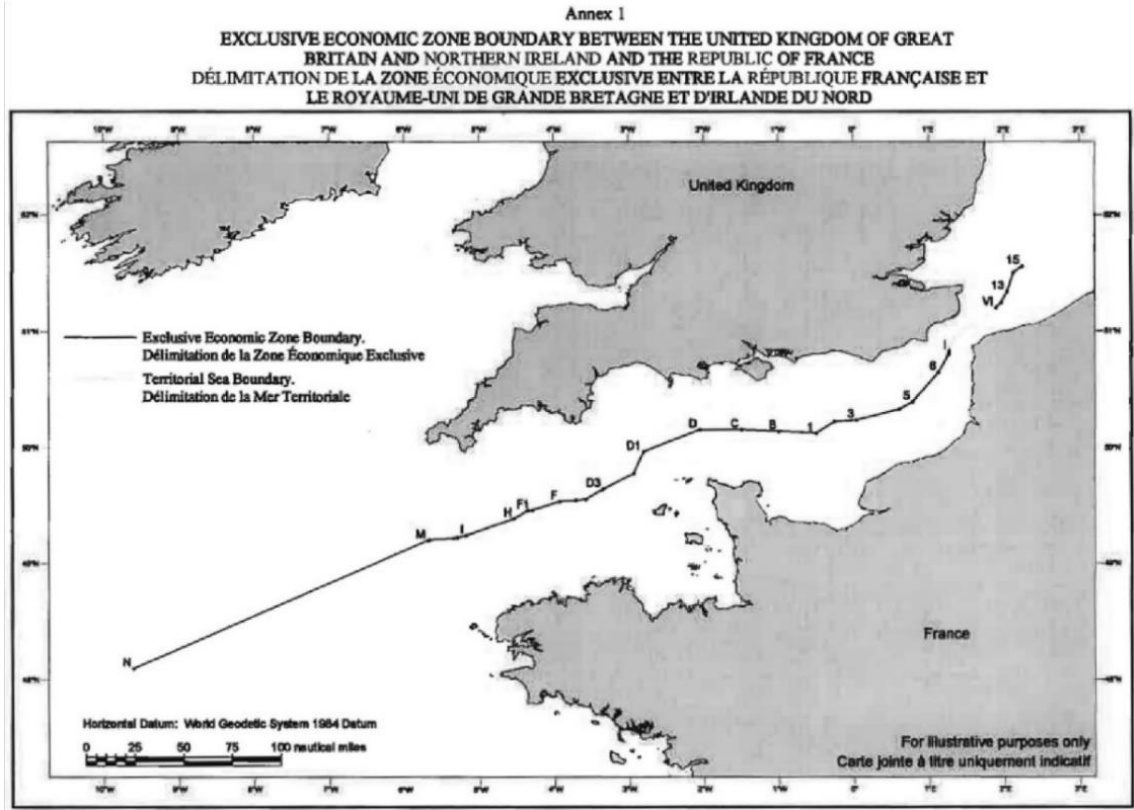
⁴²⁹ Agreement between the Government of the State of Israel and the Government of the Republic of Cyprus on the Delimitation of the Exclusive Economic Zone, signed in Nicosia on 17 December 2010, https://www.un.org/Depts/los/doalos_publications/LOSBulletins/bulletinpdf/bulletin75e.pdf (27.09.2021)

Şekil 6: Ege Deniz Alanları Sınırlandırmasında 6 ve 12 Deniz Mili Farkına İlişkin Harita

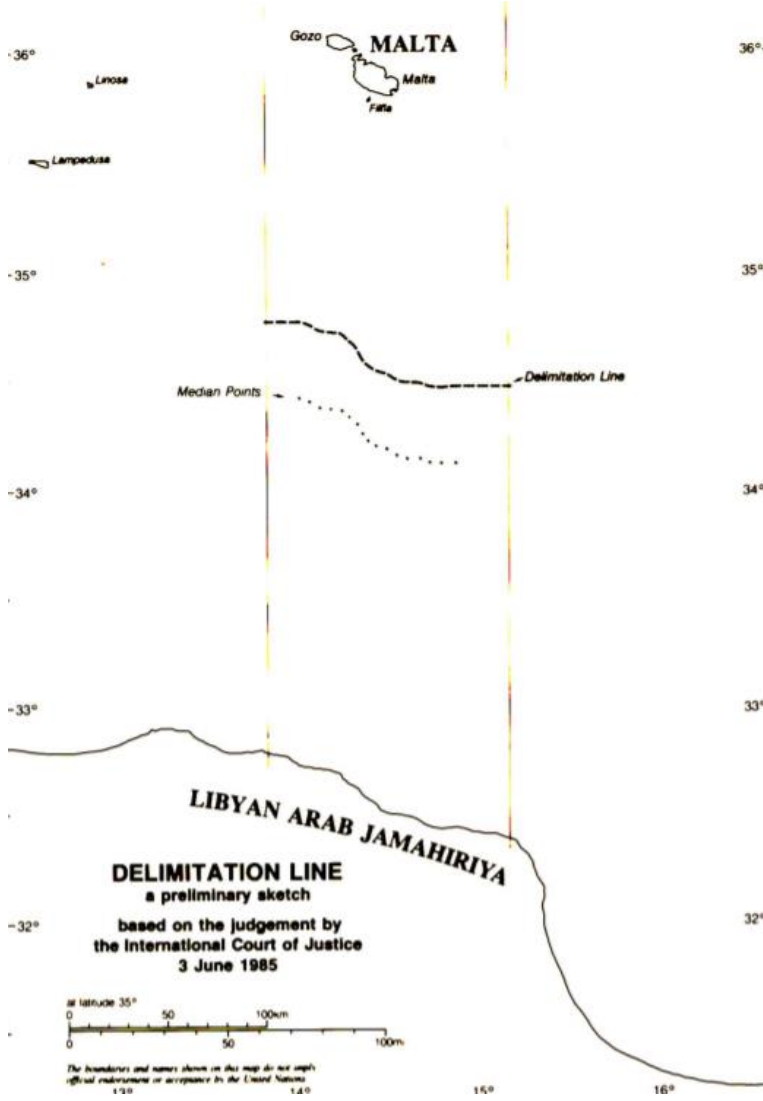
⁴³⁰ “Greek Minister of State: We will reach 12 nautical miles everywhere”, *Greek News*, November 4, 2020 <https://greekcitytimes.com/2020/11/04/greek-minister-12-miles-territory/> (12.11.2021)

Şekil 7: 1977 Birleşik Krallık Ve Fransa Münhasır Ekonomik Bölge Sınırlandırma Antlaşması

⁴³¹ Joint submission by France, Ireland, Spain and the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland to the Commission on the Limits of the Continental Shelf made on 19 May 2006
https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/MAPS/FRA_MZN128_2017_ill02_UK_Channel.jpg (10.11.2021)

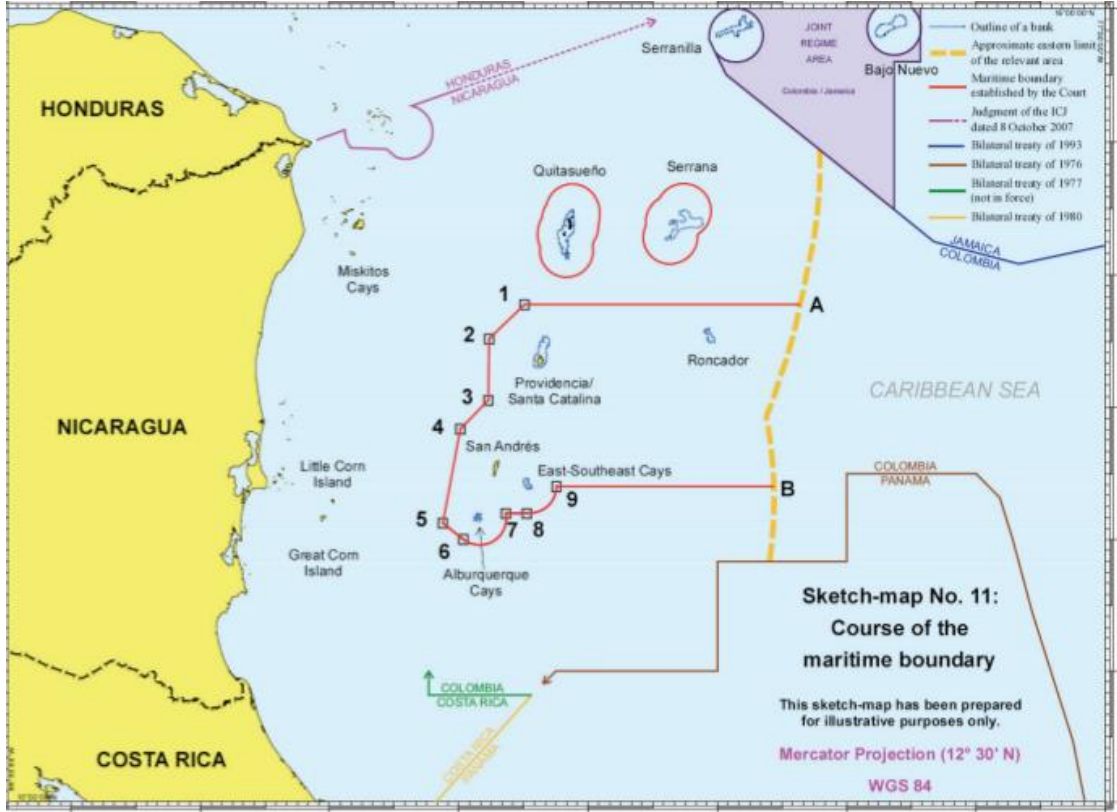
Şekil 8: Libya ve Malta Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Antlaşması

⁴³² Special Agreement for the submission to the International Court of Justice of difference, 23 May 1976

https://digitallibrary.un.org/record/705895?ln=zh_CN (13.11.2021)

Şekil 9: 2012 Tarihli *Nikaragua-Kolombiya Ülkesel Egemenlik Ve Deniz Yetki Alanlarını Gösteren Harita*

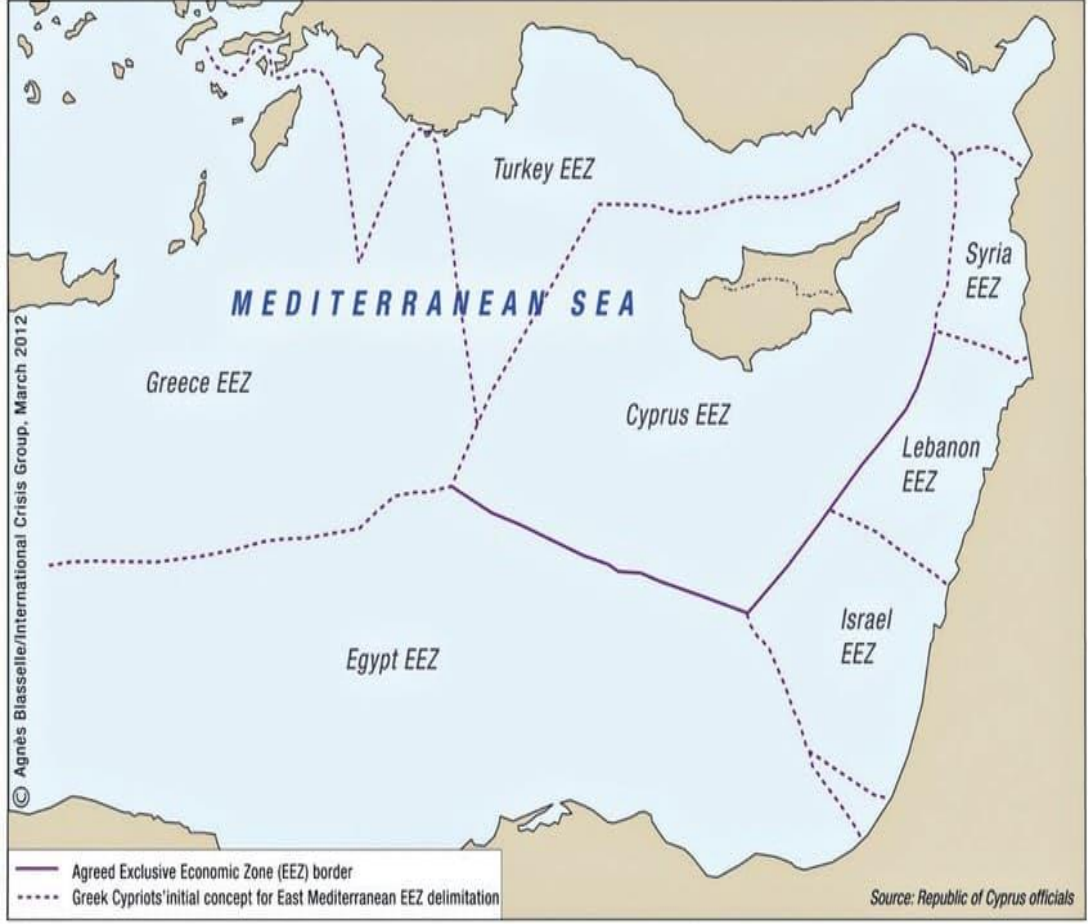
⁴³³ United Nations, Law of the Sea Bulletin, No. 80, 2012, s. 57

Şekil 10: Türkiye'nin Muhtemel Kıta Sahanlığı ve MEB'ini Gösteren Harita

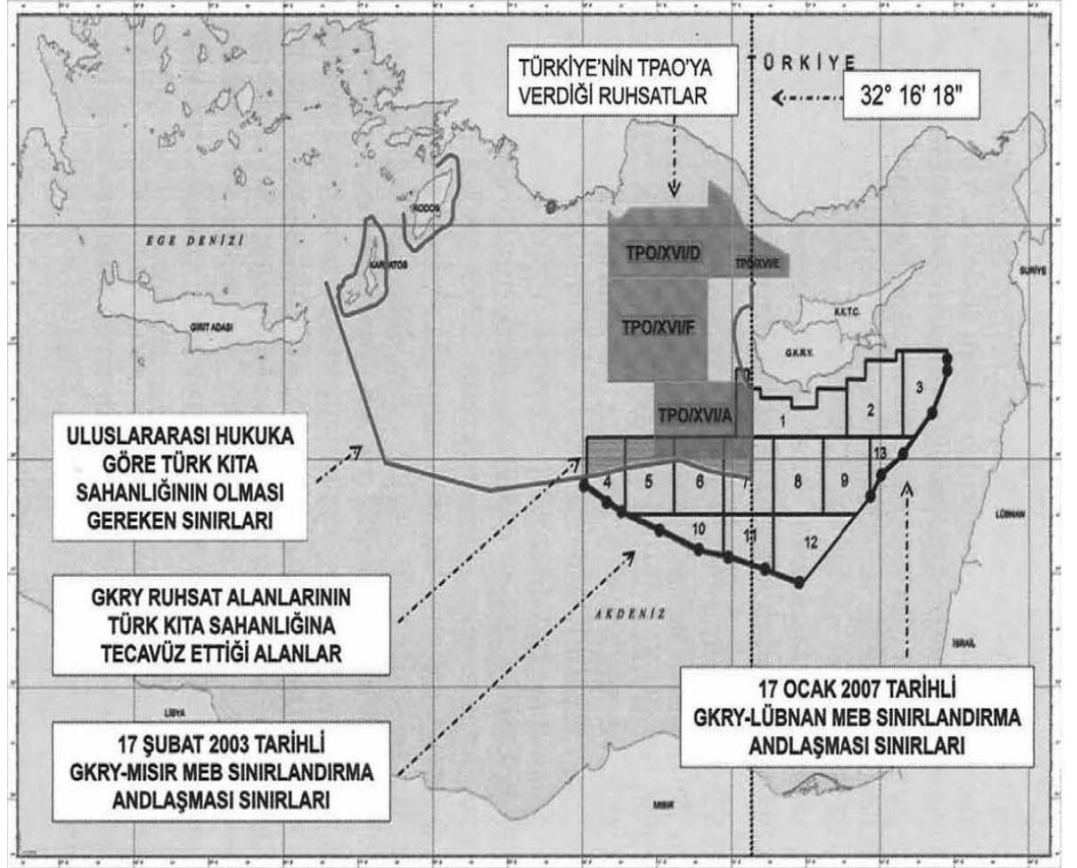
⁴³⁴ Doğu Akdeniz Denkleminde Stratejik Adım: Türkiye-Libya Mutabakatı, İstanbul: Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Yayınları, 2020, ss. 18

Şekil 11: Yunanistan'ın Bölgede Tesis Etmek İsteddiği Sınırlandırma Sevilla Haritası

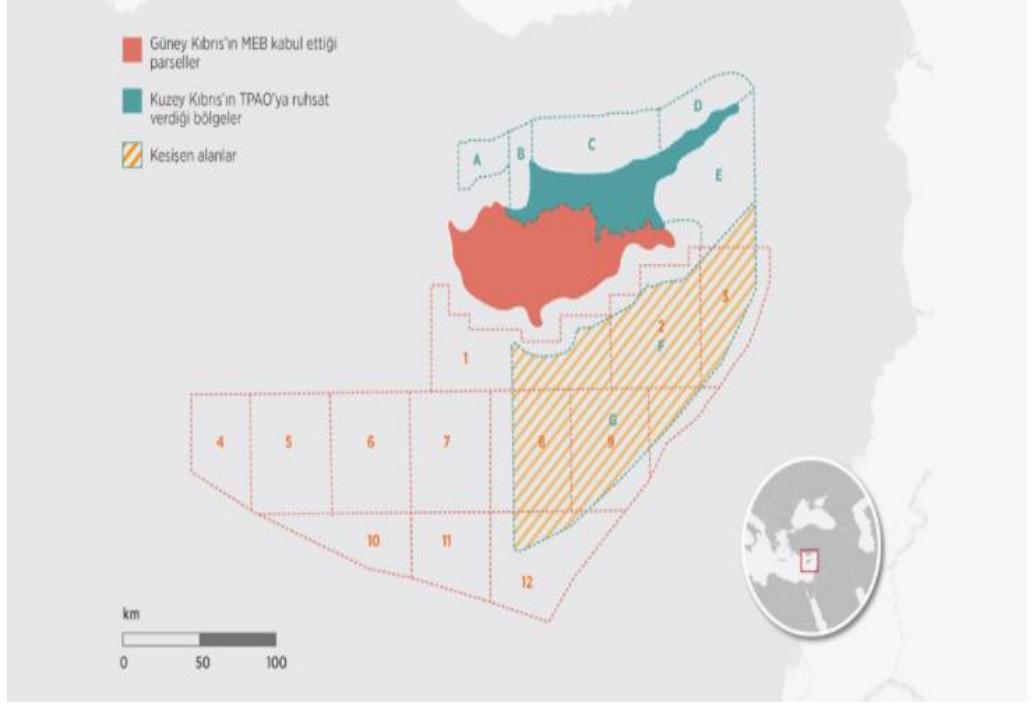
⁴³⁵ “Turkey reacts “violently” but it is time for a Greece-Cyprus EEZ deal” , *Greek News*, 7 August 2020, <https://greekcitytimes.com/2020/08/07/turkey-reacts-violently-but-it-is-time-for-a-greece-cyprus-eez-deal/> (13.11.2021)

Şekil 12: GKRY'nin Yayınladığı Ruhsat Alanlarının Türkiye'nin Kıta Sahanlığı ve MEB'yle Çakıştığını Gösteren Harita

⁴³⁶ Sertaç Hami Başeren, "Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı", İstanbul: Türk Deniz Araştırmaları Vakfı Yayınları, No: 31, 2010, s. 34

Şekil 13: KKTC ve GKRY Arasında İhtilaflı Deniz Alanları Haritası

⁴³⁷ İslam Safa Kaya, Doğu Akdeniz'in Hukuki Durumu, 01.05.2021 <https://kriterdergi.com/dosya-dogu-akdenizde-soguk-savas/dogu-akdenizin-hukuki-boyutu> (18.02.2022)

KAYNAKÇA

KİTAP

ACER Yücel, “*The Aegean Maritime Disputes and International Law*,” 1. Baskı, Sydney: Ashgate Publication Co., 2017

ACER Yücel, KAYA İbrahim, *Uluslararası Hukuk*, 11. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2020

AINSLIE Kimble F, *The Global Geopolitics of Energy, 2014-2018: Fifty Commentaries Over Five Continents*, UK: Cambridge Scholars Publishing, 2019, s. 213-214

AKKUTAY Ali İbrahim, *200 Deniz Milinin Ötesindeki Kıta Sahaneliği*, 1. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2018

ARI Tayyar, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, 8. Baskı, Bursa: MKM Yayıncılık, 2013

ARI Tayyar, *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*, 9. Baskı, Bursa: MKM Yayıncılık, 2011

BAŞEREN Sertaç Hami, “*Ege Sorunları*”, Ankara: Türk Deniz Araştırmaları Vakfı Yayınları, No: 25, 2006

CLOGG Richard, *Modern Yunanistan Tarihi*, çev. Dilek Şendil, 1. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 1997

ESEN Barış, *Bölünmüşlük Gölgesinde Çatışma Çözümü Asimetrik Güç Filistin Ve İsrail*, 1. Baskı, İstanbul: Der Yayınları, 2019

GÜNDÜZ Aslan, *Milletlerarası Hukuk, Temel Belgeler, Örnek Kararlar*, 5. Baskı, İstanbul: Beta Basım, 2009

GÜREL Şükrü Sina, *Tarihsel Boyutları İçinde Türk-Yunan İlişkileri (1821-1993)*, 1. Baskı, Ankara: İmge Kitapevi Yayıncılık, 2018

İSTİKBAL Cahit, *Doğu Akdeniz Sorunu*, İstanbul: Seçkin Yayıncılık, 1 Baskı, 2020

İSTİKBAL Cahit, *Enerji Kaynakları ve Deniz Yetki Bakımından Doğu Akdeniz Sorunu*, 1. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2020

İSTİKBAL Cahit, *Enerji Kaynakları ve Deniz Yetki Bakımından Doğu Akdeniz Sorunu*, 2. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021

İŞYAR Ömer Göksel, *Karşılaştırmalı Dış Politikalar*, 2. Baskı, Bursa: Dora Yayıncılık, 2013

İŞYAR Ömer Göksel, *Suriye Krizi ve Türk Dış Politikası: Uluslararası Politikanın Çözümlemeyen Düğümü*, 1. Baskı, Bursa: Hipotez Yayıncılık, 2017

KARABULUT Bilal, *Uluslararası İlişkilerde Anahtar Kavramlar Serisi-I Strateji, Jeostrateji Jeopolitik*, 2. Baskı, Ankara: Barış Kitapevi, 2013

KARAGÖL Erdal Tanas, Büşra Zeynep Özdemir, *Türkiye'nin Enerji Ticaret Merkezi Olmasında Doğu Akdeniz'in Rolü*, 1. Baskı, İstanbul: SETA Yayınları, 2017

KARAMAN ENGÜR Seçil Nergiz, *Türkiye'nin Münhasır Ekonomik Bölgesindeki Balıkçılık Hakları*, Ankara: Adalet Yayınevi, 2018

KARPAT Kemal H., *Türk Dış Politikası Tarihi*, ed. Güneş Ayas, İstanbul: Timaş Yayınları, 2012

KASSİMERİS Christos, "Greece And The American Embrace Greek Foreign Policy Towards Turkey, The Us And The Western Alliance" London: Tauris Academic Studies, 2010

KAYA İbrahim, *Uluslararası Hukukta Temel Belgeler*, 4. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2020

KAYA İslam Safa, *Uluslararası Hukuk Pratikleri*, 2. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2019

KESER Ulvi, AK Gökhan, *Tarih, Hukuk, Politika ve Aktörler (Doğu Akdeniz ve Kıbrıs'ta Strateji ve Güvenlik)*, 1. Baskı, İstanbul: Hiper Yayıncılık, 2020

KITSIKIS Dimitri, *Türk-Yunan İmparatorluğu*, çev. Volkan Aytar, 1. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 1996

KİRCHNER Stefan, vd. *The Baltic Sea and the Law of the Sea: Finnish Perspectives*, Zürich: Lit Verlag Press, 2019

KOLUTEK Mikail, *Megalo İdea'dan Pontus Hayaline Rumların Türkiye'deki Faaliyetleri*, 1. Baskı, Ankara: Gazi Kitapevi, 2020

KURAN Selami, *Uluslararası Deniz Hukuku*, 4. Baskı, İstanbul: Beta Yayıncılık, 2014

LİTSAS Spyridon N., *US Foreign Policy in the Eastern Mediterranean Power Politics and Ideology Under the Sun*, Greece: Springer Link, 2020

NACHMANI Amikam, *Israel, Turkey And Greece Uneasy Relations in The East Mediterranean*, 5. Baskı, Taylor & Francis E-Library, 2005

ÖNCEL Rıfat, *Yunanistan'ın Hava Kuvvetleri Modernizasyonu ve İttifak İlişkileri*, 1. Baskı, İstanbul: SETA Yayınları, 2022

ÖZDAL Barış, KARACA R. Kutay, *Diplomasi Tarihi I*, 3. Baskı, Bursa: Dora Yayıncılık, 2018

ÖZMAN Aydoğan, *BMDHS*, İstanbul: İstanbul Deniz Ticaret Odası Yayınları, 1984

PAZARCI Hüseyin, *Uluslararası Hukuk Dersleri II.*, Ankara: A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi ve Basın-Yayın Yüksekokulu Basımevi, 1989

PRESCOTT Victor, SCHOFİELD Clive, *The Maritime Political Boundaries of the World*, 2. Baskı ., Leiden, Netherlands: Martinus Nijhoff Publishers, 2005

REÇBER Kamuran, *Uluslararası Hukuk*, 1. Baskı, Bursa: Dora Yayıncılık, 2014

SALAPATAS Dimitris, *The Aegean Sea Dispute Between Greece And Turkey The Consequences For NATO And The EU*, London: Akakia Publications, 2014, s. 26-28

SANDER Oral, *Siyasi Tarih 1918-1994*, 16. Baskı, Ankara: İmge Yayıncılık, 1994

SEVİM Cenk, *Küresel Enerji Stratejileri ve Jeopolitik*, 3. Baskı, İstanbul: Seçkin Yayıncılık, 2015

SHAW Malcolm N., *Uluslararası Hukuk*, der. İbrahim Kaya, Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi, 2018

ŞAHİN Sonay, *Küresel Enerji Politikalarının Kısacasında Ortadoğu*, 1. Baskı, Ankara: Astana Yayınları, 2019

TANAKA Yoshifumi, *The International Law of Sea*, 1. Baskı, United Kingdom: Cambridge University Press, 2012

UÇAROL Rıfat, *Siyasi Tarih (1789-1994)*, İstanbul: Filiz Kitapevi, 1995

UNITED NATIONS, *Handbook on the Delimitation of Maritime Boundaries*, New York: United Nations Publications, 2000

VURAL Vural H, *Dünya Dengesine Tesir Eden Jeopolitik Kavramlar ve Görüşler*, İstanbul: Kemal Yayınevi, 1981

YAYCI Cihat, *Doğu Akdeniz'in Paylaşım Mücadelesi ve Türkiye*, 1. Baskı, İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi, 2020

YAYCI Cihat, *Libya Türkiye'nin Denizden Komşusudur*, İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi, 2020

YAYCI Cihat, *Sorular ve Cevaplar ile MEB Kavramı*, İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi, 2019

YILDIZ Dursun, *Akdeniz'in Doğusu (Tarihi Geçmişi, Stratejik Önemi ve Su Sorunu Açısından)*, İstanbul: Bizim Yayınevi, 2008

MAKALE

ACER Yücel, "Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasında Adaların Rolü ve Devletlerarası Uygulama", *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt 4, Sayı 16, 2008, s. 2

ACER Yücel, "Ege Kıta Sahanelığı Sorununda Türkiye'nin Hukuki Durumu: Uluslararası Yargı Kararları Işığında Bir Değerlendirme" *Avrasya Dosyası*, Cilt 8, Sayı 4, 2002, s. 190-191

ACER Yücel, "Turkey's Legal Approach to Maritime Boundary Delimitation in the Eastern Mediterranean Sea" *Insight Turkey*, 2021, Cilt 23, Sayı. 1, s. 102-103

ACER Yücel, "Türkiye ve Yunanistan Arasındaki İstikşafı Görüşmeler Zaman Kaybı Mı, Çözüm Mümkün Mü?", *SETA Perspektif*, Sayı 305, 2021, s. 1-4

ACER Yücel, Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanları ve Türkiye-Libya Mutabakatı, *SETA Perspektif*, Sayı 301, 2019, s. 9

ACER Yücel, Doğu Akdeniz'de Yunanistan-Mısır Deniz Sınırı Antlaşması Ve Türkiye, *SETA Perspektif*, 2020, Sayı 293, s. 1-6

ACER Yücel, Doğu Akdeniz'de Yunanistan-Mısır Deniz Sınırı Antlaşması Ve Türkiye, *Adalet Dergisi*, Cilt 2, Sayı 65, 2020, s. 20-22

AKARÇAY Ebru İlder, "Büyük Güçler Rekabetinin Gölgesinde Doğu Akdeniz", *Doğu Akdeniz Uluslararası Güç Mücadelesinin Yeni Arenası*, ed. Tayyar Arı, Mesut Hakkı Caşın, İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık, 2021, s. 216-219

AKCAN Halil İbrahim, "Doğu Akdeniz'de Deniz Sınırı Sorunu Ve AB'nin Yaklaşımı Türkiye 2021 Raporu Ve Anlamı", *SETA Analiz*, Sayı 363, 2022, s. 11-15

AKSOY Metin, "Rusya'nın Enerji Politikası ve Doğu Akdeniz", *Uluslararası Siyasette Doğu Akdeniz*, ed. İsmail Numan Telci, Recep Yorulmaz Ankara: Ortadoğu Yayınları, 2020, s. 304

ALEKSEENKOVA Elena, "Russia Navigates Complex Competing Interests in the Eastern", *Eastern Mediterranean In Uncharted Waters: Perspectives on Emerging Geopolitical Realities*, ed. Michaël Tanchum, Ankara: Konrad-Adenauer-Stiftung, 2019, s. 55-57

ANDERSON David, “The Tribunal’s Jurisprudence and Its Contribution to the Rule of Law”, *The Contribution of the International Tribunal for the Law of the Sea to the Rule of Law: 1996–2016* ed. Jessica Howley, Daniel Kaasik, Leiden: Brill Publishing, 2017, s. 80-85

ANTREASYAN Anaïs, “Gas Finds in the Eastern Mediterranean” *Journal of Palestine Studies*, Cilt 42, Sayı 3, 2013, s. 28-39

ARI Tayyar, “Ege Sorunu ve Türk-Yunan İlişkileri: Son Gelişmeler Işığında Kara Suları ve Hava Sahası Sorunları”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt 50, No 1-2, 1995, s. 164-165

ATAMAN Muhittin, GÜLER Mehmet Çağatay, “Kıbrıs Sorunu: Doğu Akdeniz’de Çözümün Ön Şartı”, *Doğu Akdeniz ve Türkiye'nin Hakları*, ed. Burhanettin Duran, Kemal İnat, Muhittin Ataman, İstanbul: SETA, 2020, s. 44-46

AVAN Esengül Ayaz, “Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Sorunu: Türkiye'nin Politikası ve AB'nin Yaklaşımı”, *Avrasya Etüdüleri*, 2020, s. 98

AVCI Halil İlker, “Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı: Yaşanan Krizler ve Etkileri” *Journal of Diplomatic Research*, Cilt 3, Sayı 1, 2021, s. 5

AYMAN S. Gülден, “Ege’den Doğu Akdeniz’e Yunan Dış Politikasında Güç, Tehdit Ve İttifaklar”, *Coğrafya, Tarih Ve Uluslararası Hukuk Boyutlarıyla Küresel Ve Bölgesel Denklemde Ege Ve Doğu Akdeniz*, ed. Mahmut Ak, Haluk Alkan, Metin Ünver, Ankara: İstanbul Üniversitesi Yayınevi, 2021, s. 328

AYVERDİ Rumeysa, “Uluslararası Enerji Şirketlerinin Doğu Akdeniz’deki Rolü”, *Uluslararası Siyasette Doğu Akdeniz*, ed. İsmail Numan Telci, Recep Yorulmaz Ankara: Ortadoğu Yayınları, 2020, s. 145-146

BALIK İsmet, “Türkiye’nin Deniz Yetki Alanları ve Kıyıdaş Ülkelerle Yetki Alanı Anlaşmazlıkları”, *Kent Akademisi*, Cilt 11, Sayı 1, 2018, s. 93-94

BAŞEREN Sertaç Hami, “Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları”, Ankara, *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Cilt 8, Sayı 14, 2010, s.131

BATI Güney Ferhat, “Doğu Akdeniz Politikasında Avrupa Birliği’nin Siyasi Ekonomik ve Çok taraflı Stratejisi” , *Doğu Akdeniz Jeopolitik ve Ekonomi-Politik Dinamikler*, ed. Sadullah Özel, Halil İbrahim Aydın, Murat Cihangir, İstanbul: Paradigma Akademi, 2020, s. 73-76

BİLGİN Mert, “Prospects of Natural Gas in Turkey and Israel”, *Contemporary Israeli–Turkish Relations in Comparative Perspective*, ed. Ayşegül Sever, Orna Almog, London: Palgrave Macmillan, 2019, s. 195

BOERSMA Tim, SACHS Natan, “Gaza Marine: Natural Gas Extraction In Tumultuous Times?”, *Policy Paper At Brookings*, Sayı 36, 2015, s. 4-5

BOYRAZ Hacı Mehmet, CİCİOĞLU Filiz, “2021’de Dış Politika: Türkiye-AB İlişkileri”, *2021’de Türkiye*, ed. Nebi Miş, vd., İstanbul: Seta Yayınları, 1. Baskı, 2022, s. 106-111

BOYRAZ Hacı Mehmet, YILDIZ Süheyl Yasir, “2021’de Dış Politika: Türkiye-KKTC İlişkileri”, *2021’de Türkiye*, ed. Nebi Miş, vd., İstanbul: Seta Yayınları, 1. Baskı, 2022, s. 159-160

ÇALIŞ Şaban, AKGÜN Birol, “Çatışmadan Uzlaşmaya: 21. Yüzyıla Girerken Balkanlarda Türk Yunan Rekabeti” *21. Yüzyılın Eşiğinde Türk Dış Politikası*, ed. İdris Bal, İstanbul: Alfa Yayınları, 2001, s. 223-224

ÇELİKKOL A. Oğuz, KARABEL Sibel, “Türkiye-Yunanistan İlişkileri ve Denizden Kaynaklanan Uluslararası Sorunlar” *Bilge Strateji*, Cilt 9, Sayı 16, 2017, s. 13-31

ÇETİN Oktay, USLUER Hasan B., “Doğu Akdeniz’de Türkiye’nin Deniz Yetki Alanları ve Deniz Sınırlandırmaları”, *Akdeniz Jeopolitiği Cilt 1* ed. Hasret Çomak, Burak Şakir Şeker, Ankara: Nobel Yayıncılık, 2019, s. 175

ÇUFALI Mustafa, “21. Yüzyıla Girişte Türkiye'nin Bölgesel Sorunları ve Öneriler”, *21. Yüzyılın Eşiğinde Türk Dış Politikası*, ed. İdris Bal, İstanbul: Alfa Yayınları, 2001, s. 54-55

DEMİR İsmail, “Türk Deniz Yetki Alanlarının Belirlenmesinin Hukuki Dayanakları Üzerine Bazı Düşünceler”, *Adalet Dergisi*, Cilt 2, Sayı 65, 2020, s. 41

DOĞRU Sami, "Doğu Akdeniz’de Hidrokarbon Kaynakları Ve Uluslararası Hukuka Göre Bölgedeki Kıta Sahaneliği ve MEB Alanlarının Sınırlandırılması.", *TBB Dergisi*, Sayı 119, 2015 s. 519-520

DOĞRU Sami, “Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Hukuku ve Doğu Akdeniz”, *TASAM*, Cilt 1, 2020, s. 264-265

DONNELLY Jack, “Realizmi Tanımak”, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, ed. M. Ali Ağcan, Ali Aslan, İstanbul: Küre Yayınları, 2013, s. 56-66

DYKE Jon M. Van ,“The Role of Islands in Delimiting Maritime Zones: The Case of the Aegean Sea”, *Ocean Yearbook Online*, Cilt 8, Sayı 1, 1989, s. 47-48

EDİGER Volkan Ş., DEVLEN Balkan, MCDONALD Deniz Bingöl, “Levant’ta Büyük Oyun: Doğu Akdeniz’in Enerji Jeopolitiği”, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt 9, Sayı 33, Bahar 2012, s. 83

ERGÜVEN Nasih Sarp, "Karadeniz’de Deniz Alanı Sınırlandırması Davası (Romanya/Ukrayna) ve Uluslararası Hukuk Açısından Etkileri", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Sayı 63, 2014, s. 309-328

ERSOY Tuğçe, “Emerging Alliances, Deteriorating Relations: Turkey, Israel and Greece in the Eastern Mediterranean”, *Contemporary Israeli–Turkish Relations in Comparative Perspective*, ed. Ayşegül Sever, Orna Almog, London: Palgrave Macmillan, 2019, s. 116-126

EZRAHİ Ariel, “Cooperation Prospects and Conflict Potential around Hydrocarbons in the Middle East: Israel–Egypt–Palestinian Territories–Jordan”, *Energy Cooperation and Security in the Eastern Mediterranean: A Seismic Shift towards Peace or Conflict?*, ed. Angelos Giannakopoulos, Tel Aviv: The S. Daniel Abraham Center for International and Regional Studies, Sayı 8, 2016, s. 77-78

FIRAT Melek, “ 1945-1960: Batı Bloku Ekseninde Türkiye Yunanistan’la İlişkiler”, *Türk Dış Politikası Cilt 1 (1919- 1980) Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, ed. Baskın Oran, İstanbul: İletişim Yayınları, Cilt 1, Baskı 6, 2004, s. 584-587

FIRAT Melek, “ 1945-1960: Batı Bloku Ekseninde Türkiye Yunanistan’la İlişkiler”, *Türk Dış Politikası Cilt 1 (1919- 1980) Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, ed. Baskın Oran, İstanbul: İletişim Yayınları, Cilt 1, Baskı 6, 2004, s. 598

FIRAT Melek, “1923-1939 Yunanistan’la İlişkiler”, *Türk Dış Politikası Cilt 1 (1919- 1980) Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, ed. Baskın Oran, İstanbul: İletişim Yayınları, Cilt 1, Baskı 6, 2004, ss. 325-328

FIRAT Melek, “1960-1980: Görelî Özerklik Batı Bloku Ekseninde Türkiye Yunanistan’la İlişkiler”, der. Baskın Oran, s. 758

GOLDTHAU Andreas, RICHERT C., Joern, STETTE Stephan, “Leviathan Awakens: Gas Finds, Energy Governance, and the Emergence of the Eastern Mediterranean as a Geopolitical Region”, *Review of Policy Research*, 2020, s. 15-16

GÖKÇEN Salim, “Türkiye-Yunanistan İlişkilerinde Temel Sorunlar”, *Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Dergisi*, 3, 2002, ss. 157-159

GÖKNEL Mete, “Enerji Güvenliği ve Ortadoğu” *Ortadoğu Analiz*, Cilt 2, Sayı 22, 2010, s. 39

GÜLER Mehmet Çağatay, ACUN Can, “Suriye’de Doğal Kaynaklar Savaşı”, İstanbul, *Seta Yayınları*. Sayı 293, 2019, s. 9

GÜNER İbrahim, “Türkiye’nin Coğrafi Konumu, Sınırları ve Jeopolitiği, Türkiye Coğrafyası ve Jeopolitiği”, *Türkiye Coğrafyası ve Jeopolitiği*, ed. Hakkı Yazıcı, Nusret Koca, 9. Baskı, Ankara: Pegem Akademi Yayınları s. 10-11

GÜNEY Nursin Ateşoğlu, “Batılı Ülkelerin Doğu Akdeniz Politikaları”, *Doğu Akdeniz Ve Türkiye'nin Hakları*, ed. Kemal İnat, Muhittin Ataman, Burhanettin Duran, 1. Baskı, İstanbul: SETA Yayınları, s. 140-141

GÜREL Ayla, MULLEN Fiona, TZİMİTRAS Harry “The Cyprus Hydrocarbons Issue: Context, Positions and Future Scenarios” *Peace Research Institute Oslo*, Cilt 1, 2013, s. 6

HARUNOĞULLARI Muazzez, “Eastern Mediterranean Energy Basin: International Conflict And Competition On The Region”. *International Journal of Geography and Geography Education*, 2020, Sayı 42, s. 459-469

İMAMOĞLU Muhammed Fatih, Ayşe Gülce Uygun, “Türkiye ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Doğu Akdeniz Enerji Politikalarının Neorealist Perspektiften Karşılaştırmalı Analizi”, *İzmir Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 3, Sayı 2, 2021, s. 193

İNAT Kemal, ATAMAN Muhittin, “Türkiye'nin Doğu Akdeniz Politikasının Temel Parametreleri”, *Doğu Akdeniz ve Türkiye'nin Hakları*, ed. Burhanettin Duran, Kemal İnat, Muhittin Ataman, İstanbul: SETA, 2020, s. 17-20

İSTİKBAL Deniz, ATLAS Meryem İlayda, “Rusya Ve Çin'in Doğu Akdeniz Politikaları”, *Doğu Akdeniz Ve Türkiye'nin Hakları*, ed. Kemal İnat, Muhittin Ataman, Burhanettin Duran, 1. Baskı, İstanbul: SETA Yayınları, s. 195

İSTİKBAL Deniz, BOYRAZ Hacı Mehmet, “Doğu Akdeniz Enerji Kaynaklarına Ekonomi-Politik Bir Yaklaşım”, *Kıbrıs Araştırmaları ve İncelemeleri Dergisi*, Cilt 3 Sayı 5, 2019, s. 77-78

KAHRAMAN Ömer Fuad, “Doğu Akdeniz Enerji Sarmalını İsrail Enerji Politikaları Penceresinden Değerlendirmek”, *Ortadoğu Etütleri*, Cilt 11, Sayı 2, 2019, s. 427-428

KANSU Zekiye Nazlı, “Doğu Akdeniz Hidrokarbon Keşiflerinin Bölgesel Ve Küresel Açından Ekonomi- Politigi”, *3. Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Kongresi*, Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi, Cilt 1, Sayı 1, 2019 s. 417

KARBUZ Sohbet, “Geostrategic Importance of East Mediterranean Gas Resources”, *Energy Economy, Finance and Geostrategy*, ed. André Dorsman, Volkan Ş. Ediger, Mehmet B. Karan Switzerland: Springer International Publishing, 2018, s. 239-240

KARBUZ Sohbet, “Key Challenges Facing the Eastern Mediterranean”, *Insight Turkey*, Cilt 23, Sayı 1, 2021, s. 127

KAVAZ İsmail, “Doğu Akdeniz'de Enerji Kaynaklarının Olası Transfer Güzergahları”, *Doğu Akdeniz Ve Türkiye'nin Hakları*, ed. Kemal İnat, Muhittin Ataman, Burhanettin Duran, 1. Baskı, İstanbul: SETA Yayınları, s. 286-287

KAVAZ İsmail, “The Energy Equation in the Eastern Mediterranean”, *Insight Turkey*, Cilt 23, Sayı 1, 2021, s. 148

KEDİKLİ Umut, ÇALAĞAN Önder, “Enerji Alanında Bir Rekabet Sahası Olarak Doğu Akdeniz’in Önemi”, *Sosyal Bilimler Metinleri*, Cilt 2017, Sayı 1, 2017, s. 131-132

KERİDİS Dimitris, “Greek Foreign Policy: Past, Present and Future Strategies”, *The Constantinos Karamanlis Institute for Democracy Yearbook Series 2010*, ed. Constantine Arvanitopoulos, Konstantina E. Botsiou, Athens: Springer, 2010, s. 85-88

KESER Ulvi, “Doğu Akdeniz’de Güvenlik ve Kıbrıs Adasının Stratejik Pozisyonu” *Atılım Sosyal Bilimler Dergisi* Cilt 2, Sayı s. 59-61

KLIEMAN Aharon, “The Call of the Sea: Strategic Opportunities and Challenges for Israel in the Eastern Mediterranean” *The Eastern Mediterranean In Transition Multipolarity, Politics and Power* ed. Spyridon N. Litsas, Aristotle Tziampiris, USA: Routledge Taylor & Francis Group, 2. Baskı, 2016, s. 221-222

KORKUT Hasan, “Yunanistan ve GKRY’nin Doğu Akdeniz Politikası”, *Uluslararası Siyasette Doğu Akdeniz*, ed. İsmail Numan Telci, Recep Yorulmaz Ankara: Ortadoğu Yayınları, 2020, s. 160-181

KOZAHAN Murat Kağan, “Güç Kavramı Ve Donanmaların Yumuşak Güç Unsuru Olarak Diplomaside Kullanılması”, *Milli Savunma Üniversitesi Deniz Harp Enstitüsü Mavi Vatan’dan Açık Denizlere Dergisi*, Cilt 1, Sayı 2, 2019, s. 23-25

KÖKYAY Ferhat, “Neorealizm Kuramı ve Türkiye’nin Doğu Akdeniz Enerji Politikası”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, Cilt 9, Sayı 3, 2020, s. 2518-2519

KÖKYAY Ferhat, “Enerji Güvenliği Ekseninde Doğu Akdeniz Gaz Forumu”, *Ekonomi, Politika & Finans Araştırmaları Dergisi*, Baskı 6, Cilt 1, 2021, s. 222

LİKA İdlır, “Fransa’nın Doğu Akdeniz’deki Tehlikeli Oyunu”, *Seta Analiz*, Sayı 330, 2020, s. 14

MAURO Maria Rosaria, “The Exploitation of Offshore Transboundary Marine Resources or those in Disputed Areas: Joint Development Agreements”, *International Law of the Sea Current Trends and Controversial Issues*, ed. Angela Del Vecchio Eleven, Netherlands: International Publishing, 2014, s. 285-287

ONGUN Yelda, “Turkey in an Increasingly Complex Eastern Mediterranean: How Turkey Can Defend Its Interests And Alleviate its Isolation in The Region”, *Eastern Mediterranean In Uncharted Waters: Perspectives on Emerging Geopolitical Realities*, ed. Michaël Tanchum, Ankara: Konrad-Adenauer-Stiftung, 2021, s.48-49

ORAL Ferhan, "Is The Crisis In The Eastern Mediterranean About Energy Or Sovereignty?", *Uluslararası Kriz Ve Siyaset Araştırmalar Dergisi*, Cilt 5 Sayı 1, 2021, s. 234-240

ORUÇ Haydar, "İsrail ve Filistin'in Doğu Akdeniz Politikası", *Uluslararası Siyasette Doğu Akdeniz*, ed. İsmail Numan Telci, Recep Yorulmaz Ankara: Ortadoğu Yayınları, 2020, s. 218-219

ÖRMECİ Ozan, "Fransa'nın Doğu Akdeniz Politikasını Anlamak", *Doğu Akdeniz Uluslararası Güç Mücadelesinin Yeni Arenası*, ed. Tayyar Arı, Mesut Hakkı Çaşın, İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık, 2021, s. 183

ÖZDEMİR Büşra Zeynep, "2020'de Dış Politika: Doğu Akdeniz Gelişmeleri" *2020'de Türkiye*, ed. Nebi Miş vd., İstanbul: Seta Yayınları, 1. Baskı, 2021, s. 138

ÖZDEMİR Çağatay "The United States-Backed Containment Of Turkey In The Eastern Mediterranean Source", *Insight Turkey*, Cilt 22, Sayı. 2, 2020, s.. 117-120

ÖZDEMİR Çağatay, "Rusya'nın Doğu Akdeniz Stratejisi", *SETA Analiz*, Cilt 7, Sayı 31, 201 s. 12

ÖZEL Sadullah, "Uluslararası Deniz Hukuku Bağlamında Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Ve Doğu Akdeniz'de Hidrokarbon Kaynakları", *Doğu Akdeniz Jeopolitik ve Ekonomi-Politik Dinamikler*, ed. Sadullah Özel, Halil İbrahim Aydın, Murat Cihangir, İstanbul: Paradigma Akademi, 2020, s. 123

ÖZLÜK Erdem, "Dengeleme mi Peşine Takılmak mı?: Dış Politika Stratejilerini Yeniden Düşünmek", *Akademik Bakış*, Cilt 10, Sayı 20, 2017, s. 234-236

ÖZTEKİN Muhammed Kürşad, "Doğu Akdeniz'de Değişen Enerji Jeopolitiği ve Türkiye", *Güvenlik Stratejileri*, Cilt 16 Sayı 33, 2020, s. 18-19

PAPADAKIS Konstantinos, "The Greece-Turkey Dispute in The Aegean and the ICJ Sea Border Delimitation Case Of Ukraine- Romania: Similarities And Differences in a Comparative Perspective", *European Quarterly of Political Attitudes and Mentalities*, Cilt 7, Sayı 2, 2018, 36-46.

PEDI Revecca, KOUSKOUVELİS Ilias "Cyprus in the Eastern Mediterranean: A Small State Seeking for Status", *The New Eastern Mediterranean Theory, Politics and States in a Volatile Era*, ed. Spyridon N. Litsas, Aristotle Tziampiris, Switzerland: Springer International Publishing, 2019, 158

PROEDROU Filippos, "A Geopolitical Account of The Eastern Mediterranean Conundrum: Sovereignty, Balance of Power and Energy Security Considerations", *Cambridge Review Of International Affairs*, 2021, s. 15-18

PRONTERA Andrea, RUSZEL Mariusz "Energy Security in the Eastern Mediterranean", *Middle East Policy*, Cilt 24, Sayı 3, 2017, s. 156-157

RATNER Michael, “Natural Gas Discoveries in the Eastern Mediterranean”, *Congressional Research Service*, 2016, s. 1-3

REÇBER Kamuran, “Türkiye-Libya Deniz Alanları Muhtırasının Uluslararası Kamu Hukuku Açısından Analizi”, *Doğu Akdeniz Jeopolitik ve Ekonomi-Politik Dinamikler*, ed. Sadullah Özel, Halil İbrahim Aydın, Murat Cihangir, İstanbul: Paradigma Akademi, 2020, s. 145

ROBERTS John, “Hydrocarbon Resources in the Eastern Mediterranean: An Energy Perspective”, *Südoesteuropa Mitteilungen* Sayı 6, 2020 s. 75

SALAMEH Rafat, CHEDİD Riad, “Economic and geopolitical implications of natural gas export from the East Mediterranean: The case of Lebanon”, *Energy Policy*, Sayı 140, 2020, s. 8

SANDIKLI Atilla, Türkan Budak, Bekir Ünal, “Doğu Akdeniz'de Enerji Keşifleri ve Türkiye”, *Bilgesam Yayınları*, Sayı 59, 2013, s. 12-20

SHIN Sang Yoon, KIM Taehwan, “Eastern Mediterranean Gas Discoveries: Local and Global Impact”, *Middle East Policy Council*, Cilt 28, Sayı 135, 2021 s.142-143

SINGER, J. David, “Uluslararası İlişkilerde Analiz Düzeyi Meselesi”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 3, Sayı 11 (Güz 2006), s. 3-24.

STERGIOU Andreas, “Turkey–Cyprus–Israel relations and the Cyprus conflict”, *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, Cilt 18, Sayı 4, 2016, s. 380-383

STOCKER James, “No EEZ Solution: The Politics of Oil and Gas in the Eastern Mediterranean”, *Middle East Journal*, 2012, Cilt 66, Sayı 4 s. 579-597

Survey, “Offshore Disputes And Weaker Demand Shake East Mediterranean Gas Prospects” *Oil and Energy Trends*. Cilt 45, Sayı 11, 2020, s. 9-15

ŞAHİN İsmail, “Doğu Akdeniz’de Enerji Çatışması Ve İşbirliği”, Ankara, *SETA Rapor*, Sayı 3, 2018, s. 36

ŞAHİN İsmail, GÜNAR Altuğ, “Doğu Akdeniz’in Önemi”, *Doğu Akdeniz Uluslararası Güç Mücadelesinin Yeni Arenası*, ed. Tayyar Arı, Mesut Hakkı Çaşın, İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık, 2021, s. 15-19

ŞAHİN, İsmail “Doğu Akdeniz’de Bölge Dışı Aktörlerin Rolü”, *Uluslararası Siyasette Doğu Akdeniz*, ed. İsmail Numan Telci, Recep Yorulmaz Ankara: Ortadoğu Yayınları, 2020, s. 57

ŞAHİNOĞLU Muhammet Cemal, Ahmet ATEŞ, Halil İbrahim AYDIN, “Doğu Akdeniz Sorunu Üzerine Ekonomi-Politik Bir Çözümleme”, *Doğu Akdeniz Jeopolitik ve Ekonomi-Politik Dinamikler*, ed. Sadullah Özel, Halil İbrahim Aydın, Murat Cihangir, İstanbul: Paradigma Akademi, 2020, s. 155

ŞEKER Burak Şakir, “Deniz Enerji Güvenliği: Doğu Akdeniz'deki Güncel Gelişmelerin Jeopolitik Dengelere Etkisi”, *Turkish Studies*, Cilt13, Sayı 7, 2018, s. 217

ŞEKER Burak Şakir, “Doğu Akdeniz Enerji Güvenliği Eksenli: Yunanistan-GKRY'nin Muhtemel Politikalarının Analizi Ve Türkiye'nin Tutumu”, *Yeni Deniz Güvenliği Ekosistemi ve Doğu Akdeniz*, ed. Deniz Güler, Ahmet Yıldız, İzgi Savaş, İstanbul: Tasam Yayınları, 2019, s. 288

TELCİ İsmail Numan, YORULMAZ Recep, “Bölgesel Rekabette Küresel Güç Mücadelesine Doğru Doğu Akdeniz”, *Uluslararası Siyasette Doğu Akdeniz*, ed. İsmail Numan Telci, Recep Yorulmaz Ankara: Ortadoğu Yayınları, 2020, s. 20-23

TOPSOY Fevzi, “Deniz Yetki Alanlarının Sınırlanmasında “Hakkaniyet İlkesi” ve Dağıtıcı Adaletin Sağlanmasındaki Rolü”, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı Özel, 2013, s. 191-203

TUĞLUOĞLU Fatih, “Türkiye-Mısır İlişkileri”, *20. Yüzyılda Ortadoğu-Türkiye İlişkileri* ed. Fatih Tuğluoğlu, Cihat Yıldırım, Osman Okumuş, Ankara: Pegem Akademi, 2021, s. 443-447

TUNA Fatih, Türk Dış Politikasında Realist Yaklaşım: Türkiye'nin Doğu Akdeniz ve Libya Politikası, *Uluslararası Hukuk ve Sosyal Bilim Araştırmaları Dergisi*, Cilt 2, Sayı 1, 2020, s. 83-85

TZIARRAS Zenonas, “Israel-Cyprus-Greece: a ‘Comfortable’ Quasi- Alliance” *Mediterranean Politics*, Cilt 21, Sayı 3, 2016, s. 420-427

TZİMİTRAS Harry, “Alternative Forms of Nationalism: Superiority through Law in Greek Foreign Policy” *Nationalism in the Troubled Triangle: Cyprus, Greece and Turkey*, ed. Ayhan Aktar, Niyazi Kızılyürek, Umut Özkırımlı, London: Palgrave Macmillan, 2010, s. 132-134

UYGUN Ayşe Gülce, “Doğu Akdeniz’de Paylaşım Rekabeti: Türkiye-Yunanistan Gerginliği ve Avrupa Birliği’nin Tutumu”, *TYB Akademi Dergisi*, Cilt 11, Sayı 31, 2021, s. 78

UZUNER Zuhale Mert, “GKRY'nin Akdeniz Bölge Politikası ve Yeni Jeopolitik Dengeler”, *Akdeniz Jeopolitiği Cilt 1* ed. Hasret Çomak, Burak Şakir Şeker, Ankara: Nobel Yayıncılık, 2019, s. 415-417

ÜLKER İrfan Kaya, “Deniz Yetki Alanları, Enerji Kaynakları İhtilafı ve Eastmed Projesi”, *Doğu Akdeniz Uluslararası Güç Mücadelesinin Yeni Arenası*, ed. Tayyar Arı, Mesut Hakkı Çaşın, İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık, 2021, s. 160-167

ÜREN Mustafa, “Küresel Güç Olma Hedefi Bağlamında Rusya'nın Doğu Akdeniz Politikası”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 31, Sayı 2, 2021, s. 867-869

VOGLER Sarah, THOMPSON Eric V., “Gas Discoveries in the Eastern Mediterranean: Implications for Regional Maritime Security”, *German Marshall Fund of the United States*, 2015, s. 4-5

WALTZ Kenneth N., “The Origins of War in Neorealist Theory”, *The Journal of Interdisciplinary History*, Cilt 18, Sayı. 4, The Origin and Prevention of Major Wars, 1988, s. 615-628

WALTZ Kenneth N., “Structural Realism after the Cold War”, *International Security*, Cilt 25, Sayı. 1 2000, s.. 5–41

WALTZ, Kenneth, “Uluslararası Politikanın Değişen Yapısı”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 5, Sayı 17, 2008, s. 3-44.

WINROW Gareth M., “The Anatomy of a Possible Pipeline: The Case of Turkey and Leviathan and Gas Politics in the Eastern Mediterranean”, *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, Cilt 18, Sayı 5, 2016, s. 446-477

YAYCI Cihat, “Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasında Libya’nın Rolü ve Etkisi”, *Güvenlik Stratejileri*, Cilt 7, Sayı 14, 2011, s. 28-30

YAYCI Cihat, “Doğu Akdeniz’de Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu Ve Türkiye”, *İstanbul, Bilge Strateji*, Cilt 4, Sayı 6, 2012, s. 24

YAYCI Cihat, “Türkiye-Libya Arasında İmzalanan Münhasır Ekonomik Bölge Andlaşmasının Sonuç ve Etkileri”, *Kriter Dergisi*, Sayı 42, 2020, s. 35

YAZICI Hanefi, “Arap Baharı Sonrası Türkiye-Libya İlişkileri”, *Doğu Akdeniz Uluslararası Güç Mücadelesinin Yeni Arenası*, ed. Tayyar Arı, Mesut Hakkı Çaşın, İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık, 2021, s. 302-308

YELLİCE Gürhan, “Birinci Dünya Savaşı Ve Yunanistan: Çanakkale’den Milli Bölünmeye”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi* S. 32, 2016, ss. 205-242

YETİM Mustafa, “Doğu Akdeniz Denklemine Fark Edilmeyen Aktörü Lübnan”, *Uluslararası Siyasette Doğu Akdeniz*, ed. İsmail Numan Telci, Recep Yorulmaz Ankara: Ortadoğu Yayınları, 2020, s. 250-251

YILDIRIM Galip Emre, “Deciphering France’s Mediterranean And Foreign Policy Against Turkey”, *Insight Turkey*, Cilt 23, Sayı 1, 2021 s. 177-178

YILDIZ Melih, “Doğu Akdeniz’de Askeri Güç Dengesi Ve Türkiye”, *Doğu Akdeniz Ve Türkiye’nin Hakları*, ed. Kemal İnat, Muhittin Ataman, Burhanettin Duran, 1. Baskı, İstanbul: SETA Yayınları, s. 111-125

AÇIKGÖNÜL Yunus Emre, “Uluslararası Adalet Divanı’nın Nikaragua/Kolombiya Kararının Türkiye’nin Deniz Uyuşmazlıklarına Yansımaları”, *Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi*, Cilt. 10, Sayı. 40, 2014, s. 4-5

YÜKSEL Cüneyt, BARAN Deniz, “Uluslararası Hukukta Doğu Akdeniz Krizi ve Türkiye ile Libya Arasındaki Deniz Yetki Alanlarını Sınırlandırma Mutabakatının Değerlendirilmesi”, *Public and Private International Law Bulletin*, Cilt 40, Sayı 1, 2020, s. 537

DİĞER KAYNAKLAR

“2022 Military Strength Ranking”, <https://www.globalfirepower.com/countries-listing.php> (18.02.2022)

“ABD ve Yunanistan Girit adası açıklarında ortak askeri tatbikat düzenledi.”, *Euronews*, 25.08.2022 <https://tr.euronews.com/2020/08/25/abd-ve-yunanistan-girit-adas-ac-klar-nda-ortak-askeri-tatbikat-duzenledi> (22.02.2022)

“AB'den Maraş tepkisi: Ciddi endişe duyuyoruz”, *DW*, 13.10.2020 <https://www.dw.com/tr/abden-mara%C5%9F-tepkisi-ciddi-endi%C5%9Fe-uyuyoruz/a-55253412> (20.02.2022)

“AB'den Türkiye'ye Maraş nedeniyle yaptırım tehdidi” *DW*, 27.07.2021 <https://www.dw.com/tr/abden-t%C3%BCrkiye-ye-mara%C5%9F-nedeniyle-yapt%C4%B1r%C4%B1m-tehdidi/a-58663891> (20.02.2022)

“Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Hami Aksoy’un Doğu Akdeniz Gaz Forumu’nun Uluslararası Bir Kuruluşa Dönüştürülmesine Yönelik Toplantı Hakkındaki Soruya Cevabı”, 16 Ocak 2020, https://www.mfa.gov.tr/sc_-3_-dogu-akdeniz-gaz-forumu-hk-sc.tr.mfa (07.02.2022)

“Doğu Akdeniz: Kıbrıs, Yunanistan, İtalya ve Fransa'nın deniz tatbikatı hakkında neler biliniyor?”, *BBC*, 27.08.2020 <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-53920261> (22.02.2022)

“GKRY’nin tek taraflı doğal gaz arama çalışmaları Hakkında”, 20 Ekim 2021 <https://mfa.gov.ct.tr/tr/gkrynin-tek-tarafli-dogal-gaz-arama-calismalari-hk/> (16.02.2022)

“Greek Minister of State: We will reach 12 nautical miles everywhere”, *Greek News*, November 4, 2020 <https://greekcitytimes.com/2020/11/04/greek-minister-12-miles-territory/> (12.11.2021)

“Joint submission by France, Ireland, Spain and the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland to the Commission on the Limits of the Continental Shelf made on”, 19 May 2006 https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/MAFS/FR_A_MZN128_2017_ill02_UK_Channel.jpg (10.11.2021)

“Turkey reacts “violently” but it is time for a Greece-Cyprus EEZ deal” , *Greek News*, 7 August 2020, <https://greekcitytimes.com/2020/08/07/turkey-reacts-violently-but-it-is-time-for-a-greece-cyprus-eez-deal/> (13.11.2021)

“Yunanistan, Mısır ve GKRY’den Atina’da üçlü zirve”, *TRT Haber*, 19 Ekim 2021 <https://www.trthaber.com/haber/dunya/yunanistan-misir-ve-gkryden-atinada-uc-lu-zirve-618549.html> (5.02.2022)

“Yunanistan'a Kötü Haber!”, *SDE*, 15 Ocak 2022, <https://www.sde.org.tr/akdeniz/yunanistana-kotu-haber-haberi-25368#.YeKLfoEFhZwitter> (17.01.2022)

1959 tarihli Libya Kararları sınırlandırmasına ilişkin bkz.: https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/LBY_1959_Act.pdf (11.01.2022)

1982 BMDHS, <https://denizmevzuat.uab.gov.tr/uploads/pages/uluslararası-sozlesmeler/denizhukuku.pdf> (30.03.2021)

1983 Kararları ve deniz alanları ile ilgili 138 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/LBN_1983_Decree.pdf (10.01.2022)

2082.11D Lebanon Letter, 20 June 2011 https://www.un.org/Depts//los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/communications/lbn_re_cyp_isr_agreement2010.pdf (27.09.2021)

2082.11D sayılı BMGS’ye gönderilen ilgili mektup https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/communications/lbn_re_cyp_isr_agreement2010.pdf (10.01.2022)

3372.11D sayılı BMGS’ye iletilen mektup https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/communications/lbn_re_isr_listofcoordinates_e.pdf (10.01.2022)

A/68/857 sayılı nota için bkz.: [Letter dated 25 April 2014 from the Permanent Representative of Turkey to the United Nations addressed to the Secretary-General](https://undocs.org/en/A/68/857), <https://undocs.org/en/A/68/857> (06.03.2022)

A/72/820 sayılı nota için bkz.: <https://undocs.org/en/a/72/820> (14.01.2022)

A/73/388 sayılı nota için bkz.: <https://undocs.org/en/A/73/388> (14.01.2022)

A/73/753 sayılı nota <https://undocs.org/en/A/73/753> (14.11.2021)

A/73/804 sayılı nota <https://undocs.org/en/A/73/804> (14.11.2021)

A/74/978 sayılı nota <https://undocs.org/en/A/74/978> (18.11.2021)

A/74/628 sayılı nota <https://undocs.org/en/a/74/628> (02.01.2022)

A/74/757 sayılı nota <https://undocs.org/en/A/74/757> (16.11.2021)

A/74/831 sayılı nota için bkz.: <https://undocs.org/en/A/74/831> (14.01.2022)

A/75/513 sayılı nota <https://undocs.org/en/A/75/513> (15.11.2021)

A/75/598 sayılı nota <https://undocs.org/en/A/75/598> (15.11.2021)

A/75/929 sayılı nota <https://undocs.org/en/A/75/929> (e.t.19.11.2021)

A/75/929 sayılı nota . <https://undocs.org/en/A/75/929> (14.11.2021)

A/75/961 sayılı nota <https://www.undocs.org/en/A/75/961> (16.12.2021)

A/76/377, Letter dated 28 September 2021 from the Permanent Representative of Turkey to the United Nations addressed to the Secretary-General, <https://www.undocs.org/en/A/76/377> (15.02.2022)

AÇIKGÖNÜL Yunus Emre, *Deniz Yetki Alanlarının Hakça İlkeler Çerçevesinde Sınırlandırılması* (Yüksek Lisans Tezi) Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı,2012 s. 53-55

Agreement between the Government of the State of Israel and the Government of the Republic of Cyprus on the Delimitation of the Exclusive Economic Zone, signed in Nicosia on 17 December 2010, https://www.un.org/Depts/los/doalos_publications/LOSBulletins/bulletinpdf/bulletin75e.pdf (27.09.2021)

Agreement between the Republic of Cyprus and the Arab Republic of Egypt on the Delimitation of the Exclusive Economic Zone, 17 February 2003, https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/MAPS/CYP_MZN47_2004_00123.jpg (15.09.2021)

Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works Paris Act, 24 July 1971, <https://wipolex.wipo.int/en/text/283693> (14.11.2021)

Birleşik Krallık ve Fransa Cumhuriyeti arasında Kıta Sahaneliği Antlaşması https://legal.un.org/riaa/cases/vol_XVIII/3-413.pdf (10.12.2021)

BM Okyanus İşleri ve Deniz Hukuku Bölümünde, Libya devleti deniz sınırı antlaşmaları ile ilgili materyaller bölümü için bkz.: <https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/STATEFILES/LBY.htm> 11.01.2022)

BM Okyanus İşleri ve Deniz Hukuku Bölümünde, Lübnan devleti deniz sınırı antlaşmaları ile ilgili materyaller bölümü <https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/STATEFILES/LBN.htm> (10.01.2022)

BM Okyanus İşleri ve Deniz Hukuku Bölümünde, Mısır devleti deniz sınırı antlaşmaları ile ilgili materyaller bölümü <https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/STATEFILES/EGY.htm> (e.t 04.01.2022)

BM Okyanus İşleri ve Deniz Hukuku Bölümünde, Suriye Arap Devleti deniz sınırı antlaşmaları ile ilgili materyaller bölümü için <https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/STATEFILES/SYR.htm> (13.01.2022)

BMGS'ye iletilen Karasuları Kanunu Hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/syr_2003e.pdf (13.01.2022)

Cihat Yayı, “Türkiye-Libya Deniz Mutabakatı'nın Fikir Babası Tümamiral Dr. Cihat Yayı SDE'de Konuştu.” <https://www.sde.org.tr/toplanti/turkiye-libya-deniz-mutabakatinin-fikir-babasi-tumamiral-dr-cihat-yayci-sdede-konustu-faaliyeti-14295> (06.01.2022)

COŞKUN Eftal, “Doğu Akdeniz Havzası Doğal Kaynakları Potansiyeli Bağlamında Türkiye'nin Enerji Güvenliği” (Yüksek Lisans Tezi) İstanbul: İstanbul Medeniyet Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2021, s.73

ÇELİK Okan, *Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Paylaşımı Sorununda Türkiye-Libya Mutabakatı*, (Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020, s. 102

Doğu Akdeniz Denkleminde Stratejik Adım: Türkiye-Libya Mutabakatı, İstanbul: Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Yayınları, 2020, ss. 18

ERDEM Merve, “Bangladeş – Myanmar Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası Işığında Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi'nin Kuruluşuna İlişkin Bir Değerlendirme”, Ankara, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 64, Sayı 2, 2015, s. 354-355

PİRİNÇÇİ Ferhat, *Yunanistan'ın Silahlanması ve İttifakları Üzerine*, 8 Ocak 2022 <https://www.setav.org/yunanistanin-silahlanmasi-ve-ittifaklari-uzerine/> (23.02.2022)

GEORGIPOULOS George, “Greece says no talks with Turkey as long as survey ship in area”, 03.10.2020 https://www.reuters.com/article/us-greece-turkey-talks-idUSKBN26Y10X?taid=5f857d06edfe080001a383e2&utm_campaign=trueAnthem:+Tr&utm_medium=trueAnthem&utm_source=twitter (20.02.2022)

“Memorandum Of Understanding Between The Government Of The Republic Of Turkey And The Government Of National Accord-State Of Libya On Delimitation Of The Maritime Jurisdiction Areas in the Mediterranean”
[https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIES/Turkey_11122019_\(HC\)_MoU_Libya-Delimitation-areas-Mediterranean.pdf](https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/TREATIES/Turkey_11122019_(HC)_MoU_Libya-Delimitation-areas-Mediterranean.pdf)
(28.09.2021)

İŞIK Harun, *Türkiye-Yunanistan İlişkilerinde Doğu Akdeniz Rekabeti*, (Yüksek Lisans Tezi), Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020, s. 139

International Court Of Justice, Continental Shelf (Libyan Arab Jamahiriya/Malta)
<https://www.icj-cij.org/en/case/68> (13.11.2021)

İslam Safa Kaya, Doğu Akdeniz’in Hukuki Durumu, 01.05.2021
<https://kriterdergi.com/dosya-dogu-akdenizde-soguk-savas/dogu-akdenizin-hukuki-boyutu> (18.02.2022)

İsrail’in 10 Şubat 1953 tarihli Denizaltı Alanları Kanunu
https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/ISR_1953_Law.pdf (e.t 05.01.2022)

İsrail’in 5 Şubat 1990 tarihinde yapılan Karasuları değişiklik kanunu
https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/ISR_1990_AmendmentLaw.pdf (e.t 05.01.2022)

İsrail’in yayınlamış olduğu ilgili koordinatlar
https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/isr_eez_northernlimit2011.pdf (e.t 03.01.2022)

Karasuları Kanunu, *Resmi Gazete*, 29.05.1982
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2674.pdf> (14.11.2021)

KESGİN Serdar, *Küresel Ve Bölgesel Perspektiften Doğu Akdeniz Güvenliği*, (Doktora Tezi), Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015, S.273

Kıta Sahaneliğine İlişkin, 1051 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı, 3 Eylül 1958,
https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/EGY_1958_Decision.pdf (10.01.2022)

KKTC Dışişleri Bakanlığı, “GKRY, Yunanistan ve Mısır üçlü görüşmesi hakkında”, 19 Ekim 2021 <https://mfa.gov.ct.tr/tr/gkry-yunanistan-ve-misir-uclu-gorusmesi-hk/> (5.02.2022)

KKTC Enformasyon Dairesi, “Türkiye ile Yunanistan arasındaki istikşafi görüşmelerin 61. turu bugün İstanbul’da başlıyor.” 25.01.2021
<https://pio.mfa.gov.ct.tr/turkiye-ile-yunanistan-arasindaki-istikşafi-gorusmelerin-61-turu-bugun-istanbulda-basliyor/> (18.02.2022)

KOÇ Mustafa, *Uluslararası Hukukta Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Gelişmeleri Ve Türkiye'nin Deniz Alanlarının Sınırlandırılması*, (Doktora Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006, s. 91-92

Law concerning the Exclusive Economic Zone and the Continental Shelf (Laws 64(I) of 2004 and 97(I) of 2014), 06 May 2019 https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/MAPS/CYP_MZN144_2019_00iil.jpg (19.09.2021)

Letter dated 27 July 2021 from the Permanent Representative of Greece to the United Nations addressed to the Secretary-General <http://undocs.org/en/A/75/976> (15.02.2022)

Letter dated 30 September 2021 from the Permanent Representative of Turkey to the United Nations addressed to the Secretary-General, <https://www.undocs.org/en/A/76/379> (18.02.2022)

List of Geographical Coordinates of points for the delimitation of the Exclusive Economic Zone – the Southern Part of the Western Median Line, 19 October 2010 https://www.un.org/Depts/los/doalos_publications/LOSBulletins/bulletinpdf/bulletin74e.pdf (27.09.2021)

Lübnan'ın MEB sınırlarının belirlenmesine ilişkin yayınladığı karar https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/lbn_2011decree6433.pdf (10.01.2022)

Mısır Arap Cumhuriyeti Karasularına İlişkin Kararnamesi https://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/EGY_1958_Decree.pdf (e.t 04.01.2022)

Nile Delta Basin Province, Eastern Mediterranean <https://pubs.usgs.gov/fs/2010/3027/pdf/FS10-3027.pdf> (7.11.2021)

Nisan 2005 tarihli balıkçılık koruma alanına ilişkin bildiri hakkında bkz.: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/293/85/PDF/N0529385.pdf?OpenElement> (11.01.2022)

ÖZBİLENLER İbrahim, *Uluslararası Deniz Hukuku Bağlamında Doğu Akdeniz Münhasır Ekonomik Bölge Uyuşmazlığı* (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015, s.124-130

ÖZDEMİR Melis, “Doğu Akdeniz Enerji Jeopolitiğinin Bölge Güvenliğine Etkisi”, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020, s. 123-124

SAVAŞ Cem, *İsrail'in Doğu Akdeniz Enerji Politikası ve Türkiye ile KKTC Üzerine Etkileri*, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020, s. 83-84

SC-66, 22 Temmuz 2020, Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Hami Aksoy'un Yunanistan Dışişleri Bakanlığı'nın Oruç Reis'in Doğu Akdeniz'deki Araştırma Faaliyetine İlişkin Yaptığı Açıklama Hakkındaki Soruya Cevabı", <https://www.mfa.gov.tr/sc-66-yunanistan-disisleri-bakanligi-nin-oruc-reis--dogu-akdeniz-deki-arastirma-faaliyetine-iliskin-yaptigi-aciklama-hk-sc.tr.mfa> (20.02.2022)

Söz konusu yasa tasarısı için bkz.: [Text - S.1102 - 116th Congress \(2019-2020\): A bill to promote security and energy partnerships in the Eastern Mediterranean, and for other purposes. | Congress.gov | Library of Congress](https://www.congress.gov/116/legislation/116-1102) (16.01.2022)

Special Agreement for the submission to the International Court of Justice of difference, 23 May 1976 https://digitallibrary.un.org/record/705895?ln=zh_CN (13.11.2021)

Statistical Review of World Energy, 70th edition, 2021, s. 36-44 <https://www.bp.com/content/dam/bp/business-sites/en/global/corporate/pdfs/energy-economics/statistical-review/bp-stats-review-2021-full-report.pdf> (26.01.2022)

SUBAŞI Mahir Yavuz, *Avrupa'nın Enerji Politikası ve Doğu Akdeniz Stratejisi*, (Yüksek Lisans Tezi), Bursa: Bursa Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020, s. 126

T.C Dışişleri Bakanlığı, "Akdeniz için Birlik Uluslararası Örgüt Künyesi" <https://www.mfa.gov.tr/akdeniz-icin-birlik.tr.mfa> (29.01.2022)

T.C Dışişleri Bakanlığı, "No: 55, 19 Şubat 2022, Türkiye ile Yunanistan Arasında İstisari Görüşmeler Hk."19 Şubat 2022, <https://www.mfa.gov.tr/no-55-turkiye-ile-yunanistan-arasinda-istisari-gorusmeler-hk.tr.mfa> (18.02.2022)

T.C Ticaret Bakanlığı, "EUROMED (Avrupa-Akdeniz) Ortaklığı" <https://ticaret.gov.tr/dis-iliskiler/avrupa-birligi/euromed> (29.01.2022)

T.C. Resmi Gazete, 1060 Sayılı Kanun, 25.05.1964, https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc047/kanuntbmmc047/kanuntbmmc04700476.pdf (14.11.2021)

U.S. Energy Information Administration, Country Analysis Brief: Egypt, May 24, 2018 https://www.eia.gov/international/content/analysis/countries_long/Egypt/egypt.pdf (04.01.2022)

U.S. Energy Information Administration, Libya Hakkında Analiz için bkz.: <https://www.eia.gov/international/analysis/country/LBY> (11.01.2022)

U.S. Energy Information Administration, Overview Of Oil And Natural Gas in The Eastern Mediterranean Region Sayı 15, 2013 [Uluslararası - ABD Enerji Enformasyon İdaresi \(EIA\)](https://www.eia.gov/international/analysis/country/LBY) (16.01.2022)

United Nations, Law of the Sea Bulletin, No. 80, 2012, s. 57

United Nations, Law of the Sea Bulletin, Sayı 101, 2020, s. 46-48

United Nations, Law of the Sea Bulletin, Sayı 54, 2004, s. 127

United Nations, Law of the Sea Bulletin, Sayı 72 , 2010, s. 78-79

United Nations, Law of the Sea Bulletin, Sayı 74, 2010, s. 30

United Nations, Law of the Sea Bulletin, Sayı 75, 2010, s. 27-31

United Nations, Law of the Sea Bulletin, Sayı 80, 2012, s. 52-57

United Nations, Law of the Sea Bulletin, Sayı 80, 2012, s. 54-55

United Nations, Law of the Sea Bulletin, Sayı 89, 2017, s. 18-19

United Nations, Law of the Sea Bulletin, Sayı. 54, 2004, s. 127

United Nations, Law of the Sea Bulletin, Sayı. 55, 2004, s. 22-29

UNRWA, “Gaza Fishermen: Restricted Livelihoods”, 19 July 2016, <https://www.unrwa.org/newsroom/features/gaza-fishermen-restricted-livelihoods> (08.01.2022)

Ünal Çeviköz, “Bilgi Notu: AB Liderler Zirvesi Sonuç Bildirgesi / Türkiye ve Doğu Akdeniz”, 25 Mart 2021, <http://chp-avrupabirligi.org/2021/03/25/bilgi-notu-ab-liderler-zirvesi-sonuc-bildirgesi-turkiye-ve-dogu-akdeniz/> (04.02.2022)

William Engdahl, The New Mediterranean Oil And Gas Bonanza, *Anglo-American Oil Politics*, <https://rense.com/general95/newmedol.html> (7.11.2021)

World Petroleum Resources Project Assessment of Undiscovered Oil and Gas Resources of the Levant Basin Province, Eastern Mediterranean <https://pubs.usgs.gov/fs/2010/3014/pdf/FS10-3014.pdf> (7.11.2021)